

1. ZÁKLADNÍ PSYCHOLOGICKÉ A SOCIOLOGICKÉ POJMY

ZÁKLADNÍ PSYCHOLOGICKÉ A SOCIOLOGICKÉ POJMY

- Psychologie a sociologie jako vědní obory, jejich pojem a cíl
- Hlavní disciplíny psychologie a sociologie
- Nejdůležitější směry a přístupy v psychologii
- Etapy vývoje sociologie
- Metody výzkumu
- Postavení psychologie a sociologie v rámci přírodních a společenských věd

PSYCHOLOGIE

- psychologie je empirická (založená na zkušenosti) přírodně – společenská věda o člověku
- **PŘEDMĚTEM** psychologie je **PROŽÍVÁNÍ A CHOVÁNÍ** jedince
- slovo psychologie pochází z řeckého **PSÝCHĚ = DUŠE** a **LOGOS = VĚDA, ROZUM**
- psychologie byla původně součástí filosofie a za jejího zakladatele je považován **ARISTOTELES (Spis O Duši)**
- jako samostatná věda vzniká ve **2. polovině 19. století**
- **INTERDISCIPLINÁRNÍ POVAHA** – psychologie je úzce spojena s humanitními i přírodními vědami (antropologie, biologie, sociologie, filosofie)
- **ÚKOLEM** psychologie je zkoumat zákonitosti a mechanismy vzniku, utváření a průběhu lidského prožívání a chování

PROŽÍVÁNÍ

- souhrnný název pro všechny **VNITŘNÍ**, subjektivní psychické procesy (představy, emoce, stavy, vybavování si z paměti, vjemy)
- vnitřní zážitky, které u člověka vznikají při psychické činnosti
- člověk si tyto procesy uvědomuje jen do určité míry → proto rozlišujeme **VĚDOMÉ a NEVĚDOMÉ** prožívání
- u nevědomého prožívání si neuvědomujeme předmět, který prožívání vyvolává, neuvědomujeme si, čeho se naše prožívání týká
- u prožívání rozlišujeme tři stránky: **POZNÁVACÍ STRÁNKU** (přijímání podnětů smysly a jejich zpracování), **CITOVOU STRÁNKU** (to, co děláme se nám líbí či nelíbí) a **SNÁHOVOU STRÁNKU** (něco chceme, jednáme, dosahujeme cílů)
- prožívání se projevuje navenek v chování člověka (např. výraz emocí)

CHOVÁNÍ

- soubor **VNĚJŠÍCH** projevů, které jsou vyjádřením vnitřní situace člověka (je to vše, co můžeme pozorovat na druhém člověku)
- hlavními druhy chování jsou jednání, řeč a výraz
- rozlišujeme **EXPRESIVNÍ a ADAPTIVNÍ** chování
- **EXPRESIVNÍ** – vyjadřující skutečné smýšlení a pocity – bezprostřední výraz chování
- **ADAPTIVNÍ** – přizpůsobující se dané situaci – předstírání, zastírání, stylizace

HLAVNÍ DISCIPLÍNY PSYCHOLOGIE

- rozlišujeme 3 základní skupiny hlavních disciplín: **ZÁKLADNÍ, APLIKOVANÉ a SPECIÁLNÍ** psychologické vědy

ZÁKLADNÍ PSYCHOLOGICKÉ VĚDY

- obecný charakter, získávání obecných poznatků

Obecná psychologie

- obecné pojmy, základní teoretické otázky
- zkoumá obecně platné zákonitosti psychického dění, psychologických jevů
- podává celkový obraz o člověku
- zabývá se problematikou poznávacích procesů, dynamikou citového života, problematikou zaměřenosti a usilování člověka (motivy, zájmy, postoje)

Vývojová psychologie

- psychický vývoj jedince = ontogenetický vývoj (zkoumá změny v psychice člověka od narození po smrt)
- zkoumání činitelů ovlivňující vývoj, charakteristiky vývojových období člověka
- zkoumá tělesné, emocionální, kognitivní a sociální změny
- dlouhodobé pozorování

Psychologie osobnosti

- zkoumá podobnosti a odlišnosti osobnosti
- zkoumá jedinečné psychické vlastnosti, které specificky ovlivňují způsob myšlení, citění a chování určitého jedince
- vývoj a struktura jedince

Sociální psychologie

- vývoj člověka ve společnosti
- mezilidské vztahy
- proces začleňování do společnosti
- davové chování

Psychopatologie

- zkoumá psychické poruchy a příčiny jejich vzniku
- hledání řešení

Dějiny psychologie

- zkoumání vývoje psychologického myšlení od nejstarších dob

Psychologická metodologie

- metody k zjištění teorií a jejich užívání v praxi

Biologická psychologie

- zkoumá vzájemné vztahy mezi tělesnými procesy a psychickým děním

Psychologie životního prostředí

- vzájemné vztahy mezi životním prostředím, lidským chováním a prožíváním
- zkoumá účinky extrémních teplot, hluku, znečištění ovzduší

APLIKOVANÉ PSYCHOLOGICKÉ VĚDY

- užívají se v praxi

Pedagogická psychologie

- zkoumá rozvoj člověk v rámci výchovy
- řeší problematiku účinného vyučování, řeší problémy jedince v učení, v soustředěnosti
- individuální/skupinová forma výuky
- co studenty baví, co ne
- postavení učitele

Klinická psychologie

- diagnostika duševních nemocí a potíží, psychologická péče o nemocné
- prostředí nemocnice, jak říct diagnózu
- hospitalismus (delší doba v nemocnici)

Poradenská psychologie

- školní, výchovné, profesní a manželské poradenství

Soudní (forenzní) psychologie

- zabývá se studiem zločinnosti
- psychologii pachatelů trestných činů
- posouzení trestní zodpovědnosti pachatelů vzhledem k jejich možným psychickým poruchám
- jestli to daná osoba spáchala účelně, nebo byla v nějakém psychickém afektu

Psychologie zdraví

- relaxace, jak vychovat dítě, aby se nestal psychopatem
- vliv stresu
- tělesná a psychická kondice
- psychické důsledky nevyléčitelných nemocí

Psychologie práce

- zabývá se podmínkami práce a jejich vlivem na pracovní výkon → benefity (služební auto, prémie, dovolená, ...)
- vnitřní podmínky osoby – dovednosti, schopnosti, motivace
- vnější podmínky – pracoviště, hluk, osvětlení, pracovní doba, počet a délka přestávek

Psychologie reklamy

- jak se prodávají produkty
- jak působit na lidi, aby si něco koupili
- které věkové skupiny si výrobek koupí
- v reklamách jsou často – známé osobnosti, krásné modelky, sportovci, malá miminka, šťastné rodiny, příběh

Psychologie sportu

- najít další motivaci k lepším výkonům
- zvládání trémy
- zvládání ruchu při sportu (hekáni)
- zvládnutí po úrazu

Psychologie umění

- jak umělci získávají motivaci (pomocí drog, alkohol)
- jak se uživit, jak to tvořit, aby se to líbilo
- jak z toho vytřískat nejvíc

Psychologie inženýrská

- bezpečná práce se strojem

SPECIÁLNÍ PSYCHOLOGICKÉ VĚDY

- rozvíjí se nejpозději

Psychometrie

- zkoumání konstrukcí testů
- používání psychologických testů
- např. IQ testy (1. IQ test – 19. století)

Biopsychologie

- poznatky biologicko - fyziologické determinace
- instinkty, reflexy, pudy

Farmakopsychologie

- účinky léků, drog a chemických látek na psychiku

Psycholingvistika

- studuje vzájemné vztahy mezi myšlením a řečí
- slova → rychlá reakce – asociace

Sociometrie

- zkoumání vztahů ve skupině

Zoopsychologie

- psychika zvířat
- vliv zvířat na člověka
- např. animoterapie

PSYCHOLOGICKÉ SMĚRY A PŘÍSTUPY

EXPERIMENTÁLNÍ PSYCHOLOGIE

- 2. polovina 19. století v Lipsku
- zakladatelem je německý fyziolog, psycholog a filosof **WILHELM WUNDT**
- první experimentální laboratoř (**1879**)
- poznávání duševních pochodů pomocí **INTROSPEKCE** („pozorování samo sebe“) → kritika – člověk nemůže být k sobě samému objektivní

BEHAVIORISMUS

- zakladatelem je Američan **JOHN B. WATSON**
- směr, který navazuje na reflexologii a navazuje na výzkumy ruského fyziologa I. P. PAVLOVA, který objevil **PODMÍNĚNÝ REFLEX**
- behaviour = chování
- psychologii chápe jako vědu **O CHOVÁNÍ** (nepokládá se za důležité prožívání, které se odehrává ve vědomí v tzv. černé schránce (black box), vnitřní stavy do psychologie nepatří, protože nejsou přístupné objektivnímu vědeckému zkoumání)
- B se zaměřuje na zkoumání chování člověka, které je reakcí na podněty
- přeceňuje roli **VÝCHOVY** a neuznává vrozené psychické dispozice
- podle Watsona existují 3 druhy chování: **OBECNĚ SVALOVÉ** (manuální, odpovídající vůli), **ÚTROBNÍ** (odpovídající citům) a **HLASOVÉ** (odpovídající myšlení, myšlení je nehlasné mluvení)

PSYCHOANALÝZA

- zakladatel **SIGMUND FREUD** (rodák z Moravy, ale česky neuměl, Židovsko-německá rodina)
- obor o nevědomých procesech, které ovlivňují naše chování
- minulá zkušenost má vliv na naše nynější chování
- vychází z psychicky nemocných lidí (hlavní byla Anna O.)
- 2 rozhodující pudy – **SEBEZÁCHOVY** (potlačování do podvědomí, omezování myšlenek, chťiče, ... → mohou vznikat psychické problémy → léčba – vypovídání se, využívání i hypnózy) a **SEXUÁLNÍ PUD (Libido)**
- spolupráce s Charcotem (metoda lůžka)
- **OSOBNOST – ID** = ono, pudová stránka, něco uvnitř, střed nevědomí
EGO = já, střed vědomí, něco mezi
SUPEREGO = nadjá (požadavky společnosti, kterou jsme)

ANALYTICKÁ PSYCHOLOGIE

- zakladatel **Karl Gustav Jung**
- kolektivní teorie o nevědomí lidstva, které se projevuje skrze sny a fantazii
- v určitém období života upřednostňujeme vztahy, sex, priorita mládí (15 – 25 let)
- střední věk – hledání smyslu života, touha vyniknout, být v něčem dobrý (kultura, umění, filosofie)
- rozlišil 2 typy osobnosti: **EXTROVERT** (otevřený, společenský člověk) a **INTROVERT** (uzavřený člověk, žijící ve svém světě)

TVAROVÁ PSYCHOLOGIE (GESTALTISMUS)

- *gestalt* = tvar
- zakladateli jsou **MAX WERTHEIMER** a **WOLFGANG KÖHLER**
- psychické děje vystupují jako CELKY, jejichž strukturu a vlastnosti nelze odvodit z jejich jednotlivých částí
- nelze oddělit biologické, psychické a sociální jevy a procesy (nedělitelná povaha)
omezování, morálka, ...)

HUMANISTICKÁ PSYCHOLOGIE

- zakladateli jsou **ABRAHAM H. MASLOW** (pyramida hodnot – viz otázka č. 2) a **CARL R. ROGERS**
- sebevyjádření člověka, jeho pravá identita a seberealizace

SOUČASNÁ PSYCHOLOGIE

HLUBINNÁ PSYCHOLOGIE

- zabývá se tím, co se nachází pod prahem našeho vědomí
- dřívější zážitky, které jsme uvnitř sebe potlačili
- zahrnuje – psychoanalýzu, analytickou psychologii, individuální psychologii a neopsychoanalýzu (neoanalýzu)

PSYCHOANALÝZA

- zakladatel **SIGMUND FREUD** (rodák z Moravy, ale česky neuměl, Židovsko-německá rodina)
- obor o nevědomých procesech, které ovlivňují naše chování
- minulá zkušenost má vliv na naše nynější chování
- vychází z psychicky nemocných lidí (hlavní byla Anna O.)
- 2 rozhodující pudy – **SEBEZÁCHOVY** (potlačování do podvědomí, omezování myšlenek, chťiče, ... → mohou vznikat psychické problémy → léčba – vypovídání se, využívání i hypnózy) a **SEXUÁLNÍ PUD (Libido)**
- spolupráce s Charcotem (metoda lůžka)
- **OSOBNOST – ID** = ono, pudová stránka, něco uvnitř, střed nevědomí
EGO = já, střed vědomí, něco mezi
SUPEREGO = nadjá (požadavky společnosti, kterou jsme)

INDIVIDUÁLNÍ PSYCHOLOGIE

- navazuje na psychoanalýzu
- zakladatel **ALFRED ADLER**
- celý život se snažíme vyniknout a proti tomu stojí skromnost (společenský cit)
- komplex méněcennosti, vytyčení špatných silů (nereálné)

ANALYTICKÁ PSYCHOLOGIE

- zakladatel **Karl Gustav Jung**
- kolektivní teorie o nevědomí lidstva, které se projevuje skrze sny a fantazii
- v určitém období života upřednostňujeme vztahy, sex, priorita mládí (15 – 25 let)
- střední věk – hledání smyslu života, touha vyniknout, být v něčem dobrý (kultura, umění, filosofie)
- rozlišil 2 typy osobnosti: **EXTROVERT** (otevřený, společenský člověk) a **INTROVERT** (uzavřený člověk, žijící ve svém světě)

NEOANALÝZA

- zakladatel **Fromm**
- kritika konzumní společnosti

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

- „Mít nebo být?“ – co má být v podvědomí člověka – duchovno, materiál

NEOBHAVIORISMUS

- zakladatelem je **EDWARD C. TOLMAN**
- na základě analýzy vztahů mezi podněty z vnějšího prostředí a chování, organismu vznikají určité pochody uvnitř organismu, které tyto podněty zprostředkovávají

KOGNITIVNÍ (POZNÁVACÍ) PSYCHOLOGIE

- představitelem je **GEORGE A. KELLY**
- soustřeďuje se na to, co se děje uvnitř člověka
- za rozhodující považuje kognitivní (poznávací) procesy, kterými si vytváříme tzv. vnitřní obrazy (modely) vnějšího světa → schopnost sebereflexe a utváření si své hodnotové orientace
- chování je chápáno, jako vnější projev vnitřních psychických jevů
- zdůrazňuje se význam myšlení a jednání člověka

HUMANISTICKÁ PSYCHOLOGIE

- zakladateli jsou **ABRAHAM H. MASLOW** (pyramida hodnot – viz otázka č. 2) a **CARL R. ROGERS**
- sebevyjádření člověka, jeho pravá identita a seberealizace

TRANSPERSONÁLNÍ PSYCHOLOGIE

- zakladatel **Stanislav Grof** (vznik v USA)
- zabývá se něčím, co přesahuje lidské vědomí, člověka
- co bude, až budeme po smrti, co se děje pod vlivem drog
- zajímá se mimořádnými změnami stavů vědomí, např. při hypnóze, při použití drog, při józe, při meditaci, ...
- přesahující život a smrt
- vyvolání si života po smrti
- představení si prenatálního nebo porodního období (vlastního porodu)

METODY VÝZKUMU V PSYCHOLOGII

- vzhledem k tomu, že se psychologie řadí mezi empirické vědy (vycházejí ze zkušenosti), využívá celý soubor výzkumných metod, které slouží jednak ke sběru empirických dat, jednak k jejich vyhodnocování (měření, posuzování, interpretování)

POZOROVÁNÍ

- sledování člověka a jeho projevů a zaznamenávání sledovaného
- bez zásahu psychologa
- metodu můžeme dělit na **EXTROSPEKCI a INTROSPEKCI**
- **EXTROSPEKCE** – pozorování vnějších projevů člověka v přirozených nebo speciálně upravených situacích
- **INTROSPEKCE** – pozorování vlastních vnitřních projevů

EXPERIMENT

- vědecká metoda, ve které se záměrně zasahuje do podmínek a vlivů na zkoumanou osobu
- využíváme i dalších výzkumných metod (dotazník, rozhovor, analýza výsledků činnosti apod.)

EXPLORAČNÍ (ZJIŠŤUJÍCÍ) METODY

- sociálně – psychologické výzkumné metody, které v psychologii slouží ke sběru dat, využívají různých technik (explorační rozhovory, dotazníky, testy apod.)

Sociometrie

- slouží ke zjišťování a analýze vztahů mezi členy malých skupin

Obsahová analýza

- zkoumá výskyt určitých témat v médiích a jinde, slouží k charakteristice určitých jevů a jejich historických proměn (např. pornografie)

Sémantický diferencál

- měření významu objektů a srovnání pomocí škál

PSYCHODIAGNOSTICKÉ METODY

- úroveň člověka, vlastností, aktuální stav, symptomy a syndromy, další rozvoj člověka
- využívají se např. výkonové testy, testy osobnosti, rozhovor, pozorování, analýza slovních projevů, ...

SOCIOLOGIE

- věda, která se snaží podat celkový obraz společnosti (společenských jevů a vztahů), její struktury a zákonitosti jejího vývoje
- snaží se formulovat obecně platné principy společenského vývoje a poznat pravidla života sociálních skupin
- z latinského **SOCIETAS = společnost** a z řeckého **LOGOS = rozum, věda**
- vzniká v 1. Polovině 19. Století
- za zakladatele je považován **AUGUSTE COMTE**, který dal tomuto oboru název – původně tento obor nazval **SOCIÁLNÍ FYZIKA** a členil ji na **SOCIÁLNÍ STATIKU a SOCIÁLNÍ DYNAMIKU**
- sociologie není vědou ve smyslu přírodních věd → předmět sociologického zkoumání se liší od předmětu zkoumání přírodních věd a povaha sociologických nálezů se liší od povahy nálezů přírodních věd
- **PŘEDMĚTEM** sociologie je **SPOLEČNOST A JEJÍ STRUKTURA** (poznatky sociologie mají pouze omezenou platnost – společnosti se liší kulturou, institucemi, jsou jinak sociálně organizovány, odlišná sociální struktura)
- povaha poznatků a zjištění sociologie je pouze **PRAVDĚPODOBNOSTNÍ** (něco nastane, ale nastat nemusí – např. když vláda zvýší finanční příspěvek, který pobírá žena na mateřské dovolené, může to vést ke zvýšení počtu narozených dětí, ale také nemusí)

Sociologie úzce souvisí:

- **s filozofií** – společná orientace na člověka a podmínky jeho života
- **s historií** – celé společenské dění probíhá v historickém kontextu
- **s ekonomikou** – ekonomický život je podstatnou složkou společenského života
- **s psychologií** – psychika jedince je ovlivňována sociálními faktory
- **s antropologií** – obě vědy se zabývají kulturou a společenskými institucemi
- **s politologií** – problematika moci

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

- s ekologií – ekologické problémy se stávají zásadními společenskými problémy

SOCIOLOGIE JAKO VĚDNÍ DISCIPLÍNA

- A) **Předsudky a domněnky**
- B) **Témata přesahující jedince** – Ch. R. Mills – SOCIÁLNÍ IMAGINACE – nemůžeme něco dokázat sami, imaginace nám pomáhá řešit mezioborové situace
- C) **Koncept nezamyšlených důsledků jednání** – tj. že skutečnosti a události sice nastaly, ale nikdo je nepředpokládal – nastaly nezáměrně
- D) **Kritické zkoumání každodennosti** – zpochybňuje to, co se nám zdá samozřejmé, hledání skutečných příčin lidského jednání

PŘEDMĚT SOCIOLOGIE

- nejznámější vymezení předmětu sociologie pochází od ÉMILA DURKHEIMA a MAXE WEBERA

ÉMILE DURKHEIM

- definoval sociologii jako **VĚDU O SOCIÁLNÍCH FAKTECH**
- sociální fakta jsou vymezena dvěma podmínkami:
 - jsou vůči člověku vnější
 - působí na člověka nátlakem
- sociální fakta jsou reálné skutečnosti nezávislé na lidském vědomí (psychice člověka), které toto vědomí formují a ovlivňují každodenní život
- toto vymezení předmětu sociologie se nazývá **SOCIOLOGICKÝ REALISMUS**

MAX WEBER

- definoval sociologii jako **VĚDU O SOCIÁLNÍM JEDNÁNÍ**
- sociální jednání je definováno dvěma podmínkami:
 - je smysluplné, obvykle zaměřené na určitý cíl
 - je orientované na druhé lidi
- sociální jednání je spjato s aktivitami lidí, kteří svým každodenním jednáním, v němž berou ohled na druhé lidi (důsledek ohleduplnost), vytvářejí společnost
- toto vymezení předmětu sociologie se nazývá **SOCIOLOGICKÝ NOMINALISMUS**

SOUČASNÉ VYMEZENÍ PŘEDMĚTU SOCIOLOGIE

SOCIÁLNÍ PROBLÉM

- to, co určitá společnost za problém považuje, něco nefunguje tak, jak by mělo
- když hodně lidí přijde o práci → sociální problém nezaměstnanosti
- když hodně lidí propadne drogám → sociální problém narkomanie

SOCIOLOGICKÝ PROBLÉM

- nejedná se o problém společnosti, jedná se o otázku, proč to nefunguje, jak na to
- problémem není zločin, ale existence zákona, podle kterého se lidé řídí
- problémem není rozvod, ale manželství, které lidé uzavírají

HLAVNÍ DISCIPLÍNY SOCIOLOGIE

ZKOUMÁNÍ BIOSOCIÁLNÍCH A GEOGRAFICKÝCH PODMÍNEK SPOL. ŽIVOTA

- Sociologie obyvatelstva
- Sociologie etnických a rasových skupin
- Sociální ekologie
- Sociální geografie
- Sociologie sexuálních vztahů
- Sociologie věkových skupin

ZKOUMÁNÍ SOCIÁLNĚ EKONOMICKÉ STRUKTURY SPOLEČNOSTI

- Sociologie společenských tříd
- Sociologie společenských vrstev
- Sociologie povolání
- Sociologie spotřeby a životní úrovně

ZKOUMÁNÍ SPOLEČENSKÝCH, PRACOVNÍCH A TECHNICKÝCH PODMÍNEK

- Sociologie práce
- Sociologie průmyslu
- Sociologie zemědělství
- Sociologie techniky

ZKOUMÁNÍ FOREM SPOLEČENSKÉHO VĚDOMÍ

- Sociologie kultury
- Sociologie práva
- Sociologie morálky
- Sociologie výchovy a vzdělání
- Sociologie vědy; náboženství; jazyka; umění

ZKOUMÁNÍ SPOLEČENSKÝCH INSTITUCÍ

- Sociologie státu a práva
- Sociologie politiky
- Sociologie armády
- Sociologie zdravotnictví

ETAPY VÝVOJE SOCIOLOGIE

19. STOLETÍ

- sociologie vznikla v kontextu zásadních hospodářských a sociálních změn na začátku 19. století
- pod vlivem Velké francouzské revoluce

AUGUSTE COMTE

- poprvé pojmenoval sociologii v roce 1893 v díle: Kurz pozitivní filosofie
- hlavním cílem bylo ukončit ořesy evropských národů → nastolení harmonických sociálních vztahů

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

- dělení sociologie na **SOCIÁLNÍ STATIKU** (zkoumání společenské struktury) a **SOCIÁLNÍ DYNAMIKU** (vývoj společnosti a jejich zákonitostí)

HERBERT SPENCER

- **ORGANICISTICKÝ SMĚR** (navazuje na Darwina – evoluční teorie)
- společnost vnímá jako obdobu biologického organismu

2. POLOVINA 19. STOLETÍ A POČ. 20. STOLETÍ

ÉMILE DURKHEIM

- sociologie se studiem sociálních faktů může přiblížit přírodním vědám
- propracování metodologických otázek a principů – **ANALÝZA DĚLBY PRÁCE** (málo rozvinutá – typická pro tradiční společnost, velmi rozvinutá – typická pro moderní společnost), **SEBEVRAŽEDNOSTI A NÁBOŽENSTVÍ**
- považován za průkopníka kvantitativního šetření v sociologii

KARL MARX, FRIEDRICH ENGELSEM

- moderní průmyslový kapitalismus = příčina problémů moderního světa (na rozdíl od Comta, Spencera, Durkheima)
- rozpory a boje mezi různými sociálními skupinami (**TEORIE TRÍDNÍHO BOJE**)
- nesouhlas s kooperací moderní společnosti a rovnováhy x vykořisťování, sociální konflikt

MAX WEBER

- sociální jednání – předpoklad smyslu a významu přiřazující jedinci jednání
- porozumění smyslu a významu jednání člověka → porozumění sociální realitě
- demokracie, byrokracie, domácnost – nelze chápat jako obecné kategorie, nýbrž jako kategorie sociálního jednání

20. STOLETÍ

- můžeme rozlišit 3 hlavní směry: **FUNKCIONALISTICKÝ, KONFLIKTUÁLNÍ A INTERPRETATIVNÍ PŘÍSTUP**

FUNKCIONALISTICKÝ PŘÍSTUP

- přetrvávání sociálních institucí z hlediska funkci plnících ve společnosti
- **TALCOTT PARSONS, ROBERT K. MERTON**

KONFLIKTUÁLNÍ PŘÍSTUP

- Přetrvání sociálních institucí z hlediska zájmu určitých skupin, které mají převahu nad ostatními
- **LEWIS COSER, RALPH DAHRENDORT, RANDALL COLLINS**

INTERPRETAČNÍ PŘÍSTUP

- přetrvání sociálních institucí z hlediska jednání lidí a významů, které těmto institucím přiřazují
- **GEORGE H. MEAD, IRVING GOFFMAN, PETER L. BERGER**

SOUČANOST

JIŘINA ŠIKLOVÁ

- Genders Studies – organizace zabývající se otázkami vztahů mužů a žen a jejich postavení ve společnosti
- Genderový stereotyp – tradiční, mnohdy i diskriminační představy o typicky mužských a ženských vlastnostech a o rolích a pozicích mužů a žen ve společnosti (žena – hospodyně, muž – živitel)

JAN KELLER

- Ekologie

RADIM UZEL

- Sexuolog

METODY VÝZKUMU V SOCIOLOGII

- v sociologii rozlišujeme 2 metody výzkumu: **KVANTITATIVNÍ A KVALITATIVNÍ VÝZKUM**

Maturitní otázky ze **ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD**

KVANTITATIVNÍ VÝZKUM	KVALITATIVNÍ VÝZKUM
Omezený rozsah informací o mnoha jedincích (obecnější otázky, méně detailů)	Mnoho informací o malém počtu jedinců (konkrétnější otázky)
Redukce počtu pozorovaných proměnných a redukce počtu sledovaných vztahů mezi těmito proměnnými	Redukce počtu sledovaných jedinců
Snadná generalizace na populaci, měřitelná platnost (validita)	Problematická a někdy i nemožná generalizace na populaci

KVANTITATIVNÍ VÝZKUM

- testování pravdivosti nebo nepravdivosti předem vytvořených **HYPOTÉZ**
- **PŘÍKLAD:** najdeme tvrzení, že méně vzdělaní lidé se častěji rozvádějí → zformulujeme hypotézu, že se vzrůstajícím vzděláním klesá rozvodovost → dvě proměnné: rodinný stav člověka a vzdělání → proměnné umístíme např. do dotazníku pomocí otázek a poté na získaných datech ověříme platnost nebo neplatnost tvrzení
- Metody kvantitativního výzkumu: **PŘÍMÉ POZOROVÁNÍ** – zaměřené vnímání vybraných jevů a zaznamenávání vypořizovaných dat

ROZHOVOR

DOTAZNÍK – cílené otázky v tištěném formuláři
ANALÝZA DOKUMENTŮ – analýza dokumentů, které nebyly vytvořeny za účelem výzkumu

KVALITATIVNÍ VÝZKUM

- jde o hledání motivů, které stojí za jednáním lidí a hledání významů, jež lidé přisuzují okolním věcem a událostem
- na základě dlouhých rozhovorů s lidmi může ukázat, co to znamená např. být rozvedený
- závěry se více dotýkají zkoumané skupiny nebo problematiky, jejich platnost je omezená pouze na danou skupinu nebo problematiku
- metody kvalitativního výzkumu: **ZŮČASTNĚNÉ POZOROVÁNÍ** – podílení se na

každodenním životě lidí

ANALÝZA OSOBNÍCH DOKUMENTŮ – deníky, autobiografie, dopisy

NESTANDARDIZOVANÝ ROZHOVOR

2. PSYCHICKÉ VLASTNOSTI OSOBNOSTI

PSYCHICKÉ VLASTNOSTI OSOBNOSTI

- Charakteristika pojmu osobnost
- Typologické a individuální znaky jednotlivce
- Temperament
- Schopnosti, jejich dělení, inteligence a tvořivost
- Motivy, postoje, volní vlastnosti

OSOBNOST

- jednotná definice neexistuje
- celek duševního života
- souhrn vlastností, procesů, stavů, návyků, postojů apod., které tvoří celistvou strukturu a dynamiku, individualitu konkrétního člověka
- každá osobnost má své jedinečné psychické, biologické a sociální vlastnosti (každá osoba je svým způsobem jedinečná, výjimečná)
- člověk jako psychologický celek
- osobnost se celý život rozvíjí a vyvíjí, vyvíjí se během individuálního života, během ontogenetického vývoje, zároveň je ovlivněna společenským působením

TĚLESNÉ VLASTNOSTI	- zahrnují všechny složky osobnosti
PSYCHICKÉ PROCESY	- jsou spojeny a působí navzájem (celek osobnosti)
PSYCHICKÉ STAVY	- odlišují jedince od ostatních lidí
DÍLČÍ PSYCHICKÉ PŘEDPOKLADY (vědomosti, dovednosti, apod.)	- jsou formovány biologickými a společenskými vlivy
PSYCHICKÉ VLASTNOSTI	- projevují se v činnostech (jednota osobnosti a činnosti)
ZARÁZENÍ DO SPOLEČNOSTI	- vývojový pohled na osobnost

PSYCHICKÁ STRUKTURA OSOBNOSTI

- v psychické struktuře se promítá jednota prožívání a chování
- struktura osobnosti je poměrně stálá, v průběhu života se značně nemění, může dojít k menším změnám souvisejícím s vývojem a změnou životních podmínek
- tvořena uspořádáním psychických vlastností a rysů osobnosti

PSYCHICKÉ VLASTNOSTI

- trvalé charaktery jedince, kterými se vyznačuje a které ovlivňují chování, prožívání a myšlení
- na základě těchto vlastností můžeme předvídat, jak se asi dotyčná osoba zachová, jak bude jednat apod.
- (např. temperament)

RYSY OSOBNOSTI

- vlastnosti, které se projevují v chování a jednání osobnosti
- příznačné pro určitého jedince, odlišují ho
- neodborný termín „povahové vlastnosti“
- souhrn tvoří relativně stálou charakteristiku – **TYP OSOBNOSTI**
- důležité rysy pro život: **DRUŽNOST – UZAVŘENOST**
SKLON VĚST (dominance) – PODŘIZOVAT SE (submitivita)
SVĚDOMITOST – NEZODPOVĚDNOST
SEBEDŮVĚRA – SEBEPODCEŇOVÁNÍ
OVLÁDÁNÍ CITOVÝCH PROJEVŮ SILNÉ – SLABÉ

TYP OSOBNOSTI

- vyjadřuje pozorovanou konstelaci vlastností a rysů, které spolu souvisejí
- vyjadřuje podstatnou charakteristiku osobnosti (nikoli vyčerpávající)

PĚT ZÁKLADNÍCH FAKTORŮ (RYSŮ) OSOBNOSTI – TZV. VELKÁ PĚTKA (BIG FIVE)

- využívají se od 2. poloviny 20. století v psychodiagnostice

- **Extraverze** – zjišťuje kvalitu a kvantitu mezilidských vztahů
- **Přívětivost** – zjišťuje kvalitu soucítění a nepřátelství vůči ostatním, v myšlenkách, pocitech a činech
- **Svědomitost** – zjišťuje individuální úroveň při organizaci, motivaci a vytrvalosti chování zaměřeného na cíl
- **Emocionální stabilita** – zjišťuje míru přizpůsobivosti
- **Intelekt, kultura, otevřenost ke zkušenosti** – zjišťuje aktivní vyhledávání nových zážitků, toleranci k neznámému a jeho poznávání

PSYCHICKÉ JEVY OSOBNOSTI

- psychické jevy jsou navzájem propojeny a působí na sebe jako celek, což se projevuje v osobnosti člověka
- psychické jevy jsou funkcí mozku, zformovaly se vlivem společnosti (zvláště výchovou) a umožňují člověku poznávat svět a aktivně na něj působit
- vyvíjejí se (více např. vědomosti, méně např. schopnosti)
- psychické jevy dělíme na:

● **PSYCHICKÉ VLASTNOSTI (DISPOZICE) OSOBNOSTI**

- temperament
- schopnosti
- charakter
- motivy a postoje
- volní vlastnosti

● **PSYCHICKÉ PROCESY OSOBNOSTI**

- poznávací (kognitivní) procesy – vnímání, fantazie, myšlení, řeč, představy
- procesy paměti – zapamatování, uchování, vybavení
- motivační procesy – citové a volní

● **PSYCHICKÉ STAVY OSOBNOSTI**

- stavy pozornosti
- citové stavy

TEMPERAMENT

- z lat. *temperamentum* = poměr
- soubor převážně vrozených psychických vlastností, které určují dynamiku celého prožívání a chování osobnosti (např. způsob reagování)
- projevuje se zejména způsobem reagování člověka a zvláště tím, jak snadno reakce vznikají, jak jsou silné a jak se rychle střídají
- vlastnosti temperamentu se považují za vrozené, ale mohou se výchovou a sebevýchovou do určité míry měnit

TEORIE TEMPERAMENTU

Hippokratova teorie

- nejstarší teorie
- vypracoval ji řecký lékař Hippokrates a později upravil lékař Galenos
- lidé byli rozdělení podle souvislosti temperamentu a činnosti těla

- **Sangvinik** (z řeckého *sanguis* = krev) – čilý, veselý, společenský, nestálý, optimista
- **Cholerik** (z řeckého *cholé* = žluč) – rychlý, samostatný, dráždivý, vztekly, výbušný
- **Flegmatik** (z řeckého *flegma* = hlen) – klidný až lhostejný, netečný, vyrovnaný
- **Melancholik** (z řeckého *melaina cholé* = černá žluč) – vážný, svědomitý, zodpovědný, nespolečenský

Teorie K. G. Junga

- švýcarský psycholog
- rozlišil dva typy osobnosti:

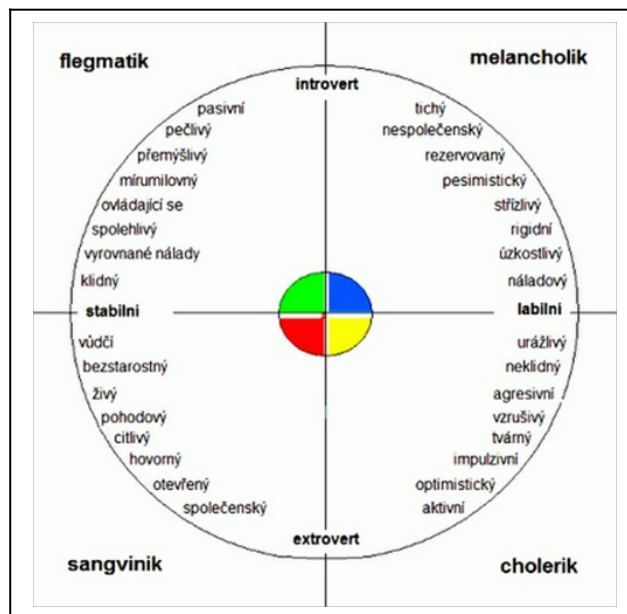
- **Introvert** – člověk zaměřený do sebe, svého nitra, plachý, nejistý, málo průbojný, uzavřený do svého vnitřního života, hluboké city
- **Extrovert** – člověk zaměřený na vnější svět, společenský, přístupný, otevřený, aktivní

Výzkumy I. P. Pavlova

- teorie o vyšší nervové činnosti
- na základě zkoumání vlastností nervových procesů (síla, vyrovnanost, pohyblivost) rozlišil čtyři typy vyšší nervové činnosti

Teorie H. J. EYSENCKA

- volně navázal na výzkum I. P. Pavlova
- vytvořil **MODEL OSOBNOSTI**, ve kterých užívá základních termínů **INTROVERZE – EXTROVERZE** a **STABILITA – LABILITA**

Kretschmerova teorie

- odlišné typy stavby těla, které souvisí s odlišným temperamentem

- **Typ pyknický** – střední výška postavy, klenutý hrudní koš, krátké končetiny a krk, široký obličej, malé a hluboko uložené oči, veselý, společenský, optimista
- **Typ astenický (leptosomní)** – střední až vyšší postava, úzká ramena, hrudník a ruce, malá tělesná váha, malý obličej, přísný, chladný, vážný, úzkostlivý
- **Typ atletický** – souměrná postava, vyšší postava, široká ramena a hrudník, výrazné obličejové kosti, velké a hrubé ruce, vyrovnanost, arogance, klid, spolehlivost

SCHOPNOSTI

- vlastnosti osobnosti, které jsou předpokladem pro úspěšné vykonávání určité činnosti
- ukazatelem toho, jaký rozdíl bude v kvalitě, rychlosti, snadnosti osvojení si určitého výkonu u různých lidí za stejných podmínek
- schopnosti se vyvíjejí na základě anatomicko – fyziologických dispozic člověka, které nazýváme **VLOHY**
- schopnosti můžeme také dělit na:

- **PRIMÁRNÍ** – podmiňují rozvoj dalších schopností (např. vnímání)
- **SEKUNDÁRNÍ** – všechny ostatní, vzniklé na základě primárních

STUPNĚ SCHOPNOSTÍ:

- **Nadání** – souhrn schopností určitého druhu, které umožňují pozoruhodné až nadprůměrné výkony v určité oblasti činnosti
- **Talent** – zvlášť vysoce rozvinutý souhrn schopností, který umožňuje člověku dosáhnout vynikajících výkonů ve svém oboru
- **Genialita** – mimořádně rozvinutý talent, který umožňuje vytvářet vrcholná díla

DĚLENÍ SCHOPNOSTÍ

- **Verbální** – schopnost chápat a vyjadřovat vztahy zprostředkované slovy
- **Prostorová představivost** – orientace v prostoru, vizualizace (schopnost představit si vzájemné vztahy předmětů v určitých polohách)
- **Numerické** – schopnost operací s číselnými symboly
- **Paměťové** – paměť krátkodobá a dlouhodobá
- **Percepční pohotovost** – schopnost rychlého postřehu
- **Psychomotorické** – schopnost koordinovat dva a více současných pohybů
- **Umělecké** – literární, hudební, výtvarné a dramatické schopnosti

- schopnosti mohou být:
 - **OBECNÉ** – to jsou ty, které podmaňují úspěšnost vykonávání mnoha činností
 - **SPECIFICKÉ** – hudební, herecké, matematické...

- se schopnostmi souvisí i další psychologické pojmy:

- **Dovednost** – učení získaná dispozice ke správnému, rychlému a úspěšnému vykonávání určité činnosti (fyzické i psychické) vhodnou metodou
- **Vědomost** – učení osvojený poznatek, tj. zapamatovaný a pochopený fakt (informace) nebo vztah mezi fakty v podobě pojmu, pravidla, vzorce apod.
- **Návyk** – opakováním získaný sklon k vykonávání určité činnosti, zautomatizovaný, bez potřeby uvědomělé kontroly

INTELIGENCE

- označení pro rozsah určitých kognitivních (poznávacích) schopností, které umožňují řešit problémy, učit se, přizpůsobovat se, zobecňovat apod.

ZNAKY INTELIGENTNÍHO CHOVÁNÍ

- dobrá orientace a dobré myšlení, tj. soudnost, pohotové a přesné vyjadřování
- přesné vnímání a dobrá paměť (pohotové vybavování informací z paměti)
- schopnost koncentrace na objekt činnosti s pružným a správným myšlením

DRUHY INTELIGENCE:

- **Fluidní inteligence** – vrozená, nezávislá na dřívějším učení, během lidského života se už nevyvíjí
- **Krystalická inteligence** – založená na zkušenostech, vědomostech získaných učení a na schopnostech je využívat

- inteligenci testy se využívají ke zjišťování inteligence (soubory úloh, které byly vybrány a vyzkoušeny)
- úroveň lidské inteligence se vyjadřuje hodnotou **INTELIGENČNÍHO KVOCIENTU IQ**
- při stanovením IQ u dětí se vychází z věkové normy pro diagnostické úkoly – můžeme vyšetřením zjistit na kolik se mentální věk liší od fyzického – **IQ = MV/FV · 100**
- negativnost testů – můžeme si je natrénovat, k zjištění hodnoty IQ musíme udělat více testů

Hodnota IQ	
IQ 130	Vysoký nadprůměr
IQ 120	Nadprůměr
IQ 110	Lehký nadprůměr
IQ 100-90	Průměr
IQ 90-80	Lehký podprůměr
IQ méně než 70	Mentálně retardovaný
IQ 50	Debilita
IQ pod 50	Idiot
IQ pod 25	Imbecil

- v ČR existuje organizace – MENSA, která sdružuje lidi s IQ nad 130 (asi 2, 5% populace)

EMOČNÍ INTELIGENCE

- specifická forma inteligence
- některými psychology považována za stejně důležitou jako obecnou inteligenci (vzhledem k úspěšnosti v životě)
- znaky:
 - znalost vlastních emocí
 - zvládání emocí
 - schopnost sám sebe motivovat
 - schopnost vnímat emoce jiných lidí
 - schopnost dosahovat dobrých mezilidských vztahů

TVOŘIVOST

- kreativita
- z latin. *creo* = tvořím
- zvláštní soubor schopností, které umožňují tvůrčí činnost, jejímž výsledkem je něco nového, originálního, popř. tvůrčí řešení problémů

RYSY TVOŘIVÉ OSOBNOSTI:

- tvořivé a flexibilní myšlení
- vnímání a asociace tvořivé osoby směřují k menší všeobecnosti a typičnosti
- projevuje zájem o formu a eleganci, není svázána přesností a pečlivostí
- intuitivní, empatická, psychicky náladová, má zájem o lidské jednání
- otevřená, vnímavá, nachází zalíbení v nových přístupech
- esteticky, emocionálně a sociálně senzitivní

CHARAKTER

- souhrn psychických vlastností osobnosti, které se projevují v mravní stránce jejího chování a jednání
- projevují se ve vztahu člověka k ostatním lidem, k práci, k přírodě i k sobě samému
- formuje se především působením výchovy a dalších společenských jevů
- s charakterem souvisí **SVĚDOMÍ**

SVĚDOMÍ

- jakýsi „vnitřní hlas“ – DAIMONION
- systém morální kontroly, který člověku říká, co je dobře a co špatně
- přináší člověku uspokojení, když jednal „správně“ a naopak výčitky, když se zachoval špatně (proti zásadám morálky)

MOTIVY A POSTOJE

MOTIVY

- pohnutky, psychologické příčiny reakcí, činností a jednání člověka zaměřené na uspokojování určitých potřeb

POTŘEBA

- stav nedostatku nebo nadbytku něčeho, co nás vede k činnosti, jimž tuto potřebu uspokojujeme
- potřeby dělíme na:
 - **Biologické (primární, vrozené)** – potřeba dýchání, potravy, bezpečí, spánku...
 - **Sociální (získané) – kulturní** (vzdělání, kulturní život apod.) a psychické (radost, štěstí, láska)
- americký psycholog **ABRAHAM MASLOW** vytvořil stupňovité řazení potřeb, které v hierarchickém systému organizoval podle jejich naléhavosti pro člověka
- potřeba vyšší se objevuje až po uspokojení potřeb nižších

5. „**Metapotřeby**“ – seberealizace, sebeaktualizace, poznávání, estetické potřeby
4. **Potřeba uznání, ocenění, kompetence**
3. **Potřeba lásky a sounáležitosti** (přátelství, partnerský vztah, potřeba mít rodinu)
2. **Potřeba bezpečí a jistoty** (ochrana před nebezpečím)
1. **Fyziologické potřeby** (dýchání, hlad, žízeň, teplota, spánek, jídlo)

DALŠÍ DRUHY MOTIVŮ:

- **Pud** – vrozený, označení pro energii nebo cílenou činnost až nutkání (pud pohlavní, mateřský...)
- **Zájem** – získaný motiv, který se projevuje kladným vztahem člověka k určitým předmětům či činnostem, které ho upoutávají (po stránce poznávací nebo citové)
- **Aspirace (ambice)** – snaha po sebeuplatnění, vyniknutí, „ctižádostivost“, snaha něčeho dosáhnout
- **Cíl** – směr aktivity, když chceme něčeho dosáhnout, něco vykonat, něčemu se vyhnout, něco dělat či nedělat
- **Ideály** – vzorové cíle, např. ideál partnera, způsobu života
- **Zvyk** – tendence vykonávat za určitých okolností určitou činnost

POSTOJE

- sklony člověka reagovat ustáleným způsobem na předměty, osoby, situace
- odrážejí hodnotící vztah člověka k určité skutečnosti (způsob chování na určitou věc, činnost)
- postoj zahrnuje tři složky:
 - **Kognitivní** – poznání objektu, názory na něj
 - **Emotivní** – citové hodnocení objektu, sympatie – antipatie
 - **Behaviorální** – pobídka k jednání či chování
- rozdíl mezi motivy a postoji – motivy aktivizují chování, postoje se projevují v jeho obsahu (např. motiv mateřské péče je aktivizován křikem dítěte, reakce závisí na jejím postoji k dítěti)

VOLNÍ VLASTNOSTI

- vlastnosti, které jsou podmíněné vůlí člověk
- vyjadřují záměrné, cílevědomé úsilí směřující k dosažení vědomě vytčeného cíle, který je vlastní jen člověku
- projevují se např. v samoregulaci chování a jednání
- uplatňují se v procesu rozhodování, v překonávání překážek k dosažení určitého cíle
- volní vlastnosti jsou např. odpovědnost, vytrvalost, rozvážnost, spolehlivost, sebeovládání, zásadovost, svědomitost, sebekázeň, sebekritičnost...

KONFLIKT

- průběh k uspokojení určité potřeby nebývá jednoduché a bez komplikací - konfliktů
- konflikt může plnit roli jednoho ze zdrojů motivace, jelikož vede k nespokojenosti a ta je silným motivem ke změně
- rozlišujeme čtyři druhy konfliktů:
 - **Konflikt dvou pozitivních sil** – osobu lákají dva cíle, ale nelze se věnovat oběma (např. volba mezi dvěma TV programy)
 - **Konflikt dvou negativních sil** – osoba musí splnit nepříjemný úkol, nebo přijmout trest za jeho nesplnění
 - **Konflikt mezi pozitivní a negativní silou** – (dítě by rádo pohladilo psa, ale bojí se ho)
 - **Dvojitý konflikt kladných a negativních sil** – (dítě chce vylézt na strom, ale bojí se, sledují ho kamarádi, před kterými chce získat obdiv, ale bojí se nezdaru)

3. PSYCHICKÉ PROCESY OSOBNOSTI

PSYCHICKÉ PROCESY OSOBNOSTI

- Vnímání, představy, fantazie
- Paměť a myšlení, základní myšlenkové operace
- Vztah mezi myšlením a řečí
- Fáze řešení problému
- Učení, zapominání, efektivita učení
- Charakteristika vědomostí, dovedností a návyků
- City (emoce)

VNÍMÁNÍ

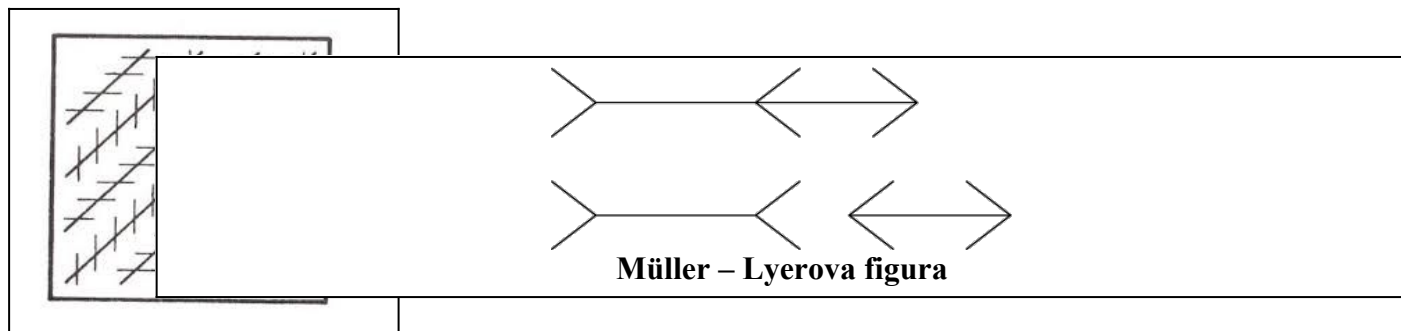
- psychický proces, který zachycuje to, co zrovna v daném okamžiku působí na naše smyslové orgány
- vnímání je výběrové – nutno rozlišit podstatnou informaci od nahodilých podnětů, informace se zpracovává (srovnává se s dřívějšími zkušenostmi, zařazuje se do vztahů s představami a pojmy a to umožní odpovědět na otázku, co je vlastně vnímaným předmětem
- vnímání je ovlivněno zkušenostmi a různými psychickými procesy, stavy a vlastnostmi, které mohou vnímání zdokonalovat, ale také vést ke klamům
- každý nový vjem je závislý na předchozí zkušenosti člověka a jeho aktuálním stavu a náladě (to, co jsme již někdy vnímali, poznáme i tehdy, je-li současný podnět neúplný, způsobeno minulou zkušeností)
- rozeznáváme fáze vnímání:
 - **Recepce** – schopnost přijímat podněty smyslovými orgány
 - **Percepce** – schopnost uvědomovat si podněty, ukládání
 - **Apercepce** – vnímání využívající předchozí zkušenost, vybavování podnětů

DRUHY VNÍMÁNÍ

- **Zrakové vnímání** – umožňuje poznávat předměty i na značnou vzdálenost, s velkou přesností, při mnoha činnostech (např. psaní) závisí kontrola a regulace pohybů z velké části právě na zraku
 - **Čichové a chuťové vnímání** – význam v odlišování potravy od látek nevhodných nebo životu nebezpečných
 - **Sluchové vnímání** – poskytuje informace také o předmětech značně vzdálených, výstražná funkce, velký význam má sluch pro vnímání řeči
 - **Pohybový analyzátor** – umožňuje vnímat polohu těla a kontrolovat pohyby
 - **Vnímání doteku (kožní analyzátor)** – umožňuje vnímat např. bolest, chlad nebo teplo, slouží k obraně před nebezpečím
 - **Hmat** – vnímání, které slučuje informace kožního a pohybového analyzátoru při ohmatávání předmětů
- **Podprahové vnímání** – vnímání, které probíhá pod prahem vědomí, velmi nízká úroveň pozornosti

- ve vnímání rozlišujeme dva druhy zážitků:
 - **Vjem** – zobrazuje obraz předmětu jako celku, výsledek vnímání
 - **Počitek** – obraz některého jednotlivého znaku vnímaného předmětu (např. barva, vůně), součástí vjemů
- počítka a vjemy zanechávají v našem mozku stopy → obraz, který v něm vzniká, se nazývá **PŘEDSTAVA** a proces se nazývá **PŘEDSTAVIVOST**

SMYSLOVÉ KLAMY

PŘEDSTAVA

- názorný obraz něčeho, co v daném okamžiku nepůsobí na naše smyslové orgány
- zakládá se na minulém vnímání
- méně výstižná než bezprostřední vjem
- dovedeme si představit to, co jsme vnímali zrakem, sluchem, ale také soustavu pohybů
- základní druhy představ:
 - **Paměťové (vzpomínkové) představy** – vybavení z paměti
 - **Fantazijní představy** – obraz předmětu, který jsme nikdy neviděli (např. představa nadpřirozených bytostí)

FANTAZIE (obrazotvornost)

- psychický proces, ve kterém vytváříme relativně nové představy
- základem jsou vždy zkušenosti, vjemy a paměťové představy, ale často značně pozměněné nebo zkombinované do takových celků, které se ve skutečnosti nevyskytují
- rozlišujeme fantazii:
 - **Rekonstrukční** – vytvoření představy na podkladě slovního popisu nebo schematického znázornění, důležitá v technických oborech, ale také při geometrii a geografii
 - **Tvářčí** – vytvoření nových představ, např. v umělecké tvorbě
- podle způsobu vybavování může být fantazie:
 - **Záměrná** – řídí se vědomým záměrem, vytvořena účelně, (např. vytvořit nové technické zařízení)
 - **Bezděčná** – představy se vybavují samy, např. ve snění, v bdělém stavu nebo ve spánku

PAMĚT

- jedna z nejdůležitějších vlastností člověka, je to soubor procesů, které umožňují osvojení informací, jejich uchování a vybavení
- tři hlavní skupiny paměťových procesů:
 - **Uložení do paměti** = zapamatování – převedení informace do takové formy, kterou dokáže paměť uchovat – **SPONTÁNNÍ** (Bezděčné) a **ÚMYSLNÉ** (učení se nazpaměť)
 - **Uchování v paměti**
 - **Vybavení a znovu poznání uchovaného**

DRUHY PAMĚTI

- **Krátkodobá** – slouží k zapamatování na několik sekund, pracuje nejčastěji se sluchovými a zrakovými vjemy, informace z krátkodobé paměti lze přenést do dlouhodobé (opakováním)
- **Dlouhodobá** – slouží k uchování na delší dobu, uchování a vybavení závisí na tom, jak jsme si informace osvojovali
- **Mechanická** – tzv. biflování, do paměti ukládáme neustálým opakováním
- **Logická** – informace si ukládáme do určitých celků, které si lépe pamatujeme
- **Záměrná** – pamatujeme si účelně (např. učení)
- **Bezděčná** – pamatujeme si bez nějakého důvodu
- **Pracovní** – mezi krátkodobou a dlouhodobou, doba uchování závisí na tom, jak dlouho řešíme problém

MYŠLENÍ

- schopnost člověka na základě smyslového poznání a spolu s ním poznávat obecné, zákonité, podstatné souvislosti a na základě toho určovat cíle své činnosti
- „vyšší forma poznání“
- vymezuje **POJMY** – vystihuje obecné a podstatné znaky jevů, snaží se postihnout vztahy mezi nimi, formulovat hypotézy, ověřovat je apod.
- **SOUĐ** – o pojmu něco vypovídáme, vyjadřujeme vztah mezi dvěma pojmy, může být pravdivý nebo nepravdivý (omyl, lež)
- **ÚSUDEK** – vyjádření vztahů mezi dvěma nebo více soudy
- **PREMISY** – soudy z nichž vycházíme
- **ZÁVĚR** – vyvozený soud

DRUHY MYŠLENÍ Z VÝVOJOVÉHO HLEDISKA

- **Motorické** – počáteční forma myšlení, řešení problémů pohybovou manipulací s předměty
- **Imaginativní** – pracuje s názornými obrazy a představami
- **Propoziční** – pracuje se slovy, větami a pojmy, abstraktní myšlení

- **Konvergentní myšlení** – směřuje k jednomu cíli, k jednomu způsobu řešení
- **Divergentní myšlení** – hledá několik různých, paralelních řešení, tvůrčí postup aj.

MYŠLENKOVÉ OPERACE

- **Analýza a syntéza** – myšlenkové rozdělení celku na části a vystižení jejich uspořádání a vzájemných vztahů a opětovné sjednocování (prolínání)
- **Abstrakce** – postup, kdy vyčleňujeme podstatné a obecné vlastnosti předmětů a jevů
- **Konkretizace** – tj. kdy odhalujeme to, co je pro objekt či jev jedinečné
- **Indukce** – myšlenkové vyvozování obecného tvrzení z jednotlivých případů
- **Dedukce** – proces postupující od obecného tvrzení ke konkrétnímu, jedinečnému
- **Generalizace, zobecňování** – vydělení znaků společných pro jednotlivé jevy, znaků platících pro všechny prvky téhož druhu
- **Srovnávání, uspořádání, třídění (klasifikace)** – nové pojmy jsou srovnávány se známými, srovnání je spojeno s analýzou, syntézou a dalšími operacemi

- **Průnik, sjednocení, negace, implikace** – myšlenkové operace, které se používají zejména v matematice a logice
- **Intuice** – schopnost bezprostředně postihnout pravdu, získat poznatek bez logické úvahy, opakem myšlení vědomého

VZTAH MEZI MYŠLENÍM A ŘEČÍ

- myšlení je spjata s řečí
- řeč:
 - **Vnější** – mluvená, psaná
 - **Vnitřní** – řeč „pro sebe“
- rozlišujeme **ŘEČ** a **JAZYK**
- řeč je nástrojem myšlení, vyjadřuje myšlenky a umožňuje je sdílet s dalšími lidmi a komunikovat (dorozumívat se)
- jazyk je prostředek dorozumívání, tedy nástroj řeči
- **Bühlerův trojúhelník funkce řeči**
 - **Vybízeč funkce** – působení slovy na druhé
 - **Představová funkce** – slovo zobrazuje myšlenku
 - **Výrazová funkce** – slovo vyjadřuje citovou složku osobnosti

FÁZE ŘEŠENÍ PROBLÉMU

PROBLÉM

- situace, úloha, činnost, kterou má člověk vyřešit či vykonat, přičemž mu nejsou známy cesty k řešení

FÁZE ŘEŠENÍ PROBLÉMU

- **Seznámení s problémem**
- **Rozbor problému** (hypotéza tvrzení vyjadřující vztah mezi dvěma proměnnými)
- **Vlastní řešení** (vzhledem, pokusem, omylem, postupovou plánovitou myšlenkovou činností)
- **Nalezení řešení**
- **Kontrola, příp. zdokonalení řešení**

ČINITELÉ OVLIVŇUJÍCÍ ŘEŠENÍ PROBLÉMU

- **Vnější** – úroveň zadání problému, množství informací, pracovní prostředí
- **Vnitřní** – dosavadní zkušenosti, motivace, trpělivost

UČENÍ

- aktivní a tvořivý proces, který rozšiřuje vrozené dispozice a rozšiřuje možnosti jedince
- smyslem je získávání, osvojování, pozměňování a upevňování nových zkušeností, a tím přizpůsobování se novým situacím
- naučené je opakem vrozeného
- úloha učení je v získávání předpokladů pro aktivní vyrovnání se s prostředím, přizpůsobuje člověka společenských podmínkám
- celoživotní proces
- uskutečňuje se na základě tzv. **PODMIŇOVÁNÍ** (= mechanismus učení, podmínky, za kterých proces probíhá)
- při učení působí i pozornost, nálada, schopnosti i charakter
- důležitá je vědomá kontrola učení (uvědomujeme si dobré a špatné, chyby a jejich napravení)
- výsledky učení závisejí na postupu při učení, výsledcích předchozího učení, na vlastnostech učení, motivaci apod.
- učení může být:
 - **Záměrné** – uvědomujeme si je (např. ve škole)
 - **Bezdělné** – učíme se bez záměru (např. při hře, při práci)

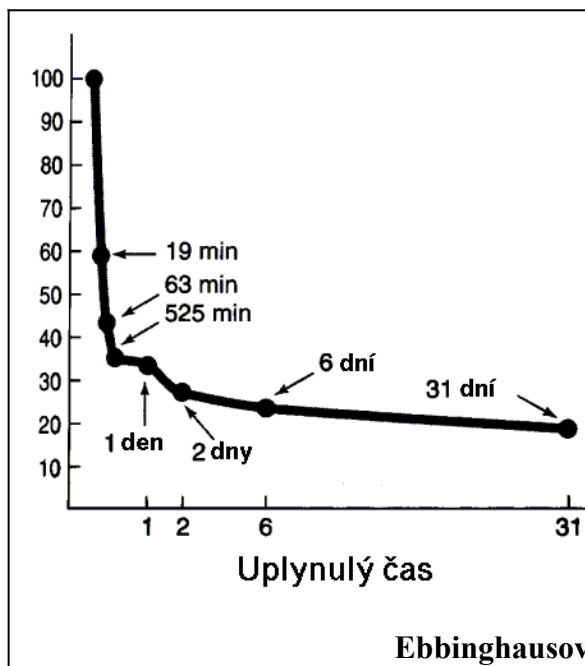
DRUHY UČENÍ

- **Senzomotorické (smyslově pohybové)** – rozvoj názorného poznávání a pohybové stránky činnosti, např. učení se kreslit apod.
- **Vědomostní** – osvojování poznatků
- **Intelektové** – osvojování řešení problémů či úloh, tím se rozvíjejí myšlenkové procesy a intelektové schopnosti
- **Sociální** – učení sociální interakcí (žít mezi lidmi), sociálním dovednostem, formuje motivy a charakter

- základním procesem učení je tvoření **ASOCIACÍ**, tj. spojení mezi jednoduchými zážitky, vjemy a představami

ZAPOMÍNÁNÍ

- proces ztráty větší nebo menší části toho, co jsme si zapamatovali
- největší část zapomínáme zpravidla několik málo hodin po zapamatování
- na míru zapomínání má vliv mnoho činitelů (porozumění, zájem apod.)

EFEKTIVITA UČENÍ

- závisí zejména na:

- **vnějších podmínkách učení** (např. prostředí, obsah učiva, působení učitele, vybavení školy apod.)
- **momentálním psychickém stavu jedince** (únava apod.)
- **charakteru**
- **metodě učení**

- **Lépe se učí to, čemu rozumíme**
- **je vhodné vybrat a uspořádat nejdůležitější poznatky**
- **je vhodné učit se hned po seznámení s novou látkou**
- **využívat aktivní hlasité opakování**
- **stanovit si pravidelný režim pro učení** (vhodná doba na učení)
- **učit se pravidelně**
- **zvolit si vhodné místo na učení** (místo, kde se budeme cítit příjemně)
- **spolupráce se studijním partnerem** (možnost vzájemného zkoušení)
- **učení prokládat přestávkami** (lidský mozek se dokáže soustředit max. po dobu 30 minut)
- **střídání předmětů** (učíme-li se více předmětů)

PLATÓ EFEKT – fáze učení, kdy dochází k stagnaci („zastavení“), proto jsou nutné přestávky nebo změna metody učení

TEORIE SQ4R – strategie učení, autoři Thomas a Robinson

- S = survey (prozkoumat, prohlédnout)
- Q = question (dotaz, ptát se)
- 4R = read (číst), reflex (přemýšlet), recite (přeříkávat), review (rekapitulace)

VĚDOMOSTI

- osvojené poznatky a informace včetně vzájemných vztahů (pojmy, pravidla, zákony, vzorce)

DOVEDNOSTI

- učením získané dispozice pro vykonávání určité činnosti

- **senzorické** – projevují se zdokonalením vnímání, např. lepším rozlišením barvy a výšky tónu
- **intelektové** – např. dovednost v užívání mluvnických pravidel
- **senzomotorické** – koordinace vnímání a pohybu, např. hra na hudební nástroj
- **sociální** – např. umění jednat s lidmi, vcítit se do druhého

NÁVYKY

- učením získané sklony, které člověka pobízejí v určité situaci k určité zautomatizované reakci/činnosti, např. rozhlédnout se na přechodu, čistit si zuby)

CITĚ (EMOCE)

- psychické procesy, které hodnotí různé skutečnosti, situace, události, průběh a výsledky činnosti jedince
- vyjadřují prožívání subjektivního stavu a vztahu k působícím podnětům
- emoce mohou podceňovat a motivovat k činnosti stejně jako potřeby, zároveň doprovázejí průběh činnosti, uspokojování potřeb
- prožívání protichůdných citů současně se nazývá **AMBIVALENCE**
- mnoho citů je polaritách, protikladných (např. radost – smutek)

ZNAKY CITŮ:

- **Subjektivnost** – prožívání citů je individuální
- **Spontánnost** – city jsou nezávislé na vůli
- **Předmětnost** – spojeny s nějakou věcí, osobou, myšlenkou apod.
- **Aktuálnost** – jsou okamžitý proces

- **Polarita** – citové projevy mohou snadno přecházet z jedné krajnosti do druhé
- **Vliv na další psychické procesy**

DĚLENÍ EMOCÍ:

- **Nížší** (např. agrese)
- **Vyšší – morální, etické** – hodnocení činů dle morálky, souvisí s hodnotou dobra
 - **estetické** – hodnota krásy, estetické prožívání krásy
 - **intelektuální** – hodnota pravdy, poznávání, důležitý motiv při učení
 - **sociální** – hodnota vztahů, sdílení radosti a smutku s blízkými, láska, úcta apod.
- **Stenické** – podněcující, posilující emoce, dodávají energii a chuť do činnosti, zvyšují sebevědomí a radost ze života
- **Astenické** – oslabující emoce, snižují aktivitu, zvyšují nesamostatnost, závislost, neprůbojnost

CITOVÉ STAVY:

- **Pocity** – jednoduché emocionální fenomény (hlad, únava), občas mají i širší význam např. pocit viny
- **Nálady** – setrvávající emocionální stavy, které podbarvují celkové prožívání a činnosti člověka v euforii (rozjařenost) – depresi (skleslost)
- **Afekty** – silné, bouřlivě a krátce trvající emocionální stavy (např. zuřivost), ztráta nebo snížení sebekontroly
- **Vášně** – silné, dlouhotrvající emocionální stavy
- **Citové vztahy** – setrvávající emocionální stavy, charakteristické pro sociální vztahy (např. láska, nenávisť apod.)

VŮLE

- označuje psychické procesy a vlastnosti, které zajišťují řízení činnosti a dosahování cílů, zj. v situacích, kdy je potřeba se rozhodnout mezi několika možnostmi nebo překonávat překážky
- k rozhodování a dosažení cílů člověka využívá MOTIVACI a VŮLI

- **Přípravná fáze** – vytyčení cíle, rozhodování (řešení konfliktu), uvědomění si vnější pobídky a vnitřního motivu
- **Průběhová fáze** – realizace vytyčeného cíle svědomitě a vytrvale

PSYCHICKÉ STAVY

- psychické stavy jsou přechodné, mění se podle času a situace
- vyjadřují celkové prožívání člověka v určitém okamžiku
- úroveň závisí na úrovni **AKTIVACE** (celkový stav organismu) → zvýšená aktivace připravuje organismus ke zvýšenému výkonu
- aktivizační úroveň se zvyšuje působením krátkodobých podnětů:
 - **Přirozené stimulatory** – např. omytí studenou vodou
 - **Umělé stimulatory** – např. kofeín

STUPNĚ AKTIVATIZACE:

- **Nízká** – spánek, svalová relaxace, pomalá mozková aktivita
- **Snížená** – přechod mezi bděním a spánkem, objevuje se při silné únavě nebo psychických poruchách
- **Střední aktivace** – organismus se bez problémů soustředí a koná různé činnosti
- **Zvýšená** – zvýšené úsilí a vypětí, zvýšená pozornost, krátkodobé trvání
- **Vysoká** – vzrušení, podrážděnost, stav vysokého napětí organismu

POZORNOST

- psychický stav projevující se soustředěním vnímání a dalších psychických procesů na jeden jev, případně na jednu činnost

VLASTNOSTI POZORNOSTI:

- **Selektivita = výběrovost** – ze všech působících podnětů je vybrán ten, který se stane centrem pozornosti
- **Trvalost, stálost** – pozornost **KRÁTKODOBÁ** – trvá pouze po dobu, než je dosaženo určitého cíle
- pozornost **DLOUHODOBÁ** – souvisí s životními cíli člověka
- **Intenzita** – míra zaměření pozornosti na určitý objekt (např. při soustředění na učení nevnímáme tikot hodin, naopak když usínáme, vnímáme jej zřetelně)
- **Rozsah** – možné postřehnout max. 7 – 12 objektů
- **Přesouvání pozornosti** – z jednoho objektu na jiný, případně z jedné části předmětu na druhou
- **Bezděčná pozornost** – podnětována změnou prostředí (např. světlo, zvuk), rychle upoutána, ale rychle pomíjí
- **Záměrná pozornost** – slouží k realizaci dlouhodobé činnosti, závislá na cíli a úsilí

VĚDOMÍ

- psychický stav jedince, který je schopen reagovat na podněty, vnímat, prožívat a tyto procesy si uvědomovat
- je to ta část psychiky, která zahrnuje vše, co si jedinec právě uvědomuje

- **Bdělost** – stav aktivace organismu, který nespí, není v kómatu, není v narkóze, vnímání světa, myšlením, řešením problémů apod.
- **Nevědomí (podvědomí)** – všechny duševní obsahy, které jsou v daném okamžiku mimo vědomí jedince
- **Spánek** – stav jedince, kdy je fyzická i duševní činnost utlumená, udržují se na nízké úrovni jen základní funkce nutné pro život (tep, dech)
 - spánek umožňuje pravidelně obnovovat funkční pohotovost organismu po stránce fyzické i psychické
 - **nREM (nonREM)** – tvrdý spánek
 - **REM** – lehký spánek, rychlé oční pohyby, prožívání snů

4. PSYCHOLOGICKÉ ZMĚNY OSOBNOSTI ČLOVĚKA V DŮSLEDKU JEHO VÝVOJE

PSYCHOLOGICKÉ ZMĚNY OSOBNOSTI ČLOVĚKA V DŮSLEDKU JEHO VÝVOJE

- Vývojová stadia osobnosti
- Charakteristika jednotlivých období
- Ontogeneze a fylogeneze
- Eriksonova psychoanalytická teorie
- Piagetova kognitivní teorie
- Duševní hygiena
- Význam psychohygieny
- Duševní poruchy
- Reakce na zátěžové situace

VÝVOJOVÁ STADIA OSOBNOSTI

- vývoj člověka ovlivňují etapy člověka, které mají svá biologická, sociální a psychologická specifika

VÝVOJOVÍ ČINITELÉ

- **Vnitřní (biologické)** – vrozené, ale i různé fyziologické změny (např. poškození mozku)
- **Vnější (psychosociální)** – vliv prostředí a výchovy

ETAPY:

- **PRENATÁLNÍ OBDOBÍ** – období nitroděložního vývoje, nejdůležitější roli hraje psychohygiena matky (nekouří, omezuje styk s alkoholem apod.)
- **RANÉ DĚTSTVÍ** – Novorozence – prvních 6 týdnů života, vnímá zvuky, světlo, matčin hlas
 - Kojenec – první rok života, zvedá hlavu, plazí se, sedí s oporou, uchopení předmětů, první krůčky
 - Batole – druhý a třetí rok života, začíná chodit, první slova a rozvoj řeči
- **PŘEDŠKOLNÍ VĚK** – asi 3 – 6 let, rychlý růst, komunikace, mechanická paměť, učí se kreslit, psát, učí se soustředit, rozvoj fantazie
- **MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK** – asi 6 – 11 let, rozvoj myšlení, sociálních vztahů, spolupráce, rozvoj zájmů, vyvíjí se sebehodnocení
- **STŘEDNÍ A STARŠÍ ŠKOLNÍ VĚK – Puberta** – asi 13 – 15 let, u dívek první menstruace, rychlý růst, u chlapců mutace hlasu, první lásky, vzdor proti rodičům, identifikace svého já
 - **Adolescence** – asi do 20 – 22 let – prohlubování vztahů s vrstevníky, rozvoj lásky a sexuality, výběr povolání
- **DOSPĚLOST** – Mladší dospělost – asi 20 – 30 let, dokončení studií, vytváření vztahů k založení rodiny, pracovní činnost, manželství, rodičovství
 - Starší dospělost – 30 – 45 let, manželství a rodičovství, pracovní činnost
 - Pozdní dospělost – do 60 – 65 let, vrcholný profesní vývoj, změna rodinných vztahů – děti opouští své rodiče
- **STÁŘÍ** – po 60. – 65. roce, zhoršení zraku, sluchu, klid, uváženost

ONTOGENEZE

- individuální vývoj jedince od početí (od vzniku zárodku) po smrt (zánik)
- týká se nejen člověka, ale všech organismů (u každého organismu je tento proces rozdílný)
- geneticky programovaný a cyklický
- ontogenetická psychologie se zabývá psychickým vývojem jedince

FYLOGENEZE

- vývoj druhu člověka v historickém sledu
- také se týká všech organismů, nejen člověka
- není geneticky programován, je nahodilý
- souvisí s evoluční teorií (dlouhodobý a samovolný proces, v jehož průběhu vznikl z neživé hmoty pozemský život a dále se rozvíjí)

PIAGETOVA KOGNITIVNÍ TEORIE

- vývoj je členěn od narození do dospělosti na 5 etap z hlediska poznávacích procesů a způsobu myšlení
- **Senzomotorické stadium** – narození do asi 1, 5 – 2 let, vnímání a pohyb hraje velkou roli v poznávání světa, rozvíjí se záměrné jednání (např. dítě plácá do chrastítka → vyvolání zvuku)
- **Předoperační stadium** – 2 – 7 let
 - *etapa symbolického a předpojmového myšlení* – asi do 4 let, dítě užívá symbolů, např. krmí panenku a uvědomuje si, že je to jen „jako“

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

- *etapa názorného myšlení* – 4 až 7 – 8 let, dítě je schopné vyjadřovat se slovy, ale pouze základními, omezené na vlastnosti, které lze dobře vnímat, řídí se názorným poznáním, nikoli logickými operacemi

- **Stadium konkrétních operací** – 7 – 8 let až 11 – 12 let, logické myšlení, dítě zvládá základní myšlenkové operace, které se stále váží na myšlenkové operace
- **Stadium formálních operací a abstraktního myšlení** – 11 – 12 let, v průběhu dospívání, myšlení na takové úrovni, že je možné využívat abstraktní myšlení

ERIKSONOVA PSYCHOANALYTICKÁ TEORIE

- vázána na biologické faktory, ale také na společenské, kulturní a historické podmínky vývoje dítěte
- každý jedinec na každém stupni musí vyřešit určitý psychosociální konflikt
- Erikson navázal na teorii Sigmunda Freuda

- **Téma bazální důvěry** - asi 0 – 1 rok – dítě musí získat pocit ZÁKLADNÍ DŮVĚRY V ŽIVOT, důležitá je péče a vztah s matkou
- **Téma autonomie** - asi 1 – 3 roky – dítě musí zvládnout rozpor svého rodičího se pocitu AUTONOMIE a pocitu studu, které vznikají ze závislosti na okolních osobách
- **Téma iniciativy** - asi 3 – 6 let (předškolní věk) – dítě řeší konflikt mezi VLASTNÍ INICIATIVOU a pocitu viny, vyvíjí se svědomí
- **Téma pracovitě snaživosti** - asi 6 – 12 let – dítě si musí získat pocit VLASTNÍ SNAŽIVOSTI V PRÁCI a bránit se pocitům méněcennosti, dítě „vstupuje do života“
- **Téma identity** - asi 12 – 19 let (věk dospívání) – dítě hledá VLASTNÍ IDENTITU v konfliktu vůči pocitům nejistoty o své vlastní roli mezi lidmi
- **Téma intimity** - asi 19 – 25 let (mladá dospělost) – jedinec je připravený na splnutí s totožností druhého člověka v INTIMITĚ a tím na obětování části své osobní identity
- **Téma generativity** - asi 25 – 50 let (dospělost) – jedinec v sobě vytváří pocit potřeby zplodění a výchovy další generace (generativita)
- **Téma integrity** - od 50 let (pozdní dospělost a stáří) – člověk by měl dosáhnout OSOBNÍ INTEGRITY, která se odrazí v přijetí vlastního života, naproti tomu se objevuje strach smrti a zoufalství

TEORIE SIGMUNDA FREUDA

- **Stadium orální** (0 – 1 rok)
- **Stadium anální** (2 – 3 roky)
- **Stadium falické** (3 – 5 let)
- **Stadium latence** (vstup do školy)
- **Stadium genitální** (dospívání)

DUŠEVNÍ HYGIENA

- tento pojem se objevuje až na počátku 20. století
- soubor pravidel, která slouží k udržení, prohloubení nebo znovuzískání duševní rovnováhy a duševního zdraví

PŮSOBNÍ DUŠEVNÍ HYGIENY

- na možnost autoregulace jedince (působení na sebe sama) a na přetváření jeho prostředí
- lehké problémy duševní rovnováhy (např. problémy s adaptací)
- zabývání se prevencí a upevňováním duševního zdraví (existující poruchy duševního zdraví zkoumá spíše psychoterapie)

VÝZNAM PSYCHOHYGIENY

- **Prevence somatických a psychických nemocí** – duševně zdraví člověk bývá odolnější proti somatickým nemocem, v současné době, kdy mnoho lidí žije ve stresu, se také zvyšuje počet nemocí, které se stresem souvisejí (civilizační choroby)
- **Dobrá pracovní výkonnost** – vyrovnaný člověk se dokáže dobře koncentrovat na práci i na odpočinek
- **Fungující sociální vztahy** – člověk, který má pevné duševní zdraví, je schopný působit pozitivně na svoje sociální okolí a tím také budovat příjemné vztahy, naopak neurotický člověk může působit negativně
- **Subjektivní spokojenost** – člověk, který nežije pod vlivem stresu, neprožívá silná citová napětí, která by mohla způsobit jeho nevyrovnanost

METODY PSYCHOHYGIENY

- dostatečná doba spánku
- správná výživa (nepřejídání se, vyvážené složení stravy, pravidelnost apod.)
- správné dýchání, dostatek pohybu
- správné hospodaření s časem
- relaxační a autoregulační cvičení

VOLNÝ ČAS

- součást mimopracovního času (spolu s časem potřebným pro spánek, jídlo, odpočinek, hygieně apod.)
- prostor, který může člověk věnovat sám sobě, odpočinku, jeho koníčkům
- velmi důležitý pro regeneraci a odreagování se od každodenního stresu
- koníčky, které člověka baví a naplňují ho, vedou k dobré náladě, zkvalitňují život

DUŠEVNÍ PORUCHY

- změna některých psychických jevů, která se projevuje v chování a prožívání a způsobuje problémy v sociální komunikaci a interakci
- duševní poruchy dělíme na:
 - **Psychózy** – vážné neuropsychické poruchy, které narušují osobnost člověka (např. schizofrenie = rozštěpení osobnosti, maniadepresivní psychóza = chorobné změny nálad)
 - **Neurózy** – nejčastější psychické poruchy s většinou přechodným charakterem, jde o funkční nervovou poruchu bez onemocnění mozku (např. neurostenie = poruchy spánku, srdeční činnosti a trávení, **fobie** – **xenofobie** – z cizinců, **klaustrofobie** – z uzavřených prostor, **arachnofobie** – z pavouků)

- **Poruchy osobnosti** – dlouhodobé odchylky od běžných projevů (např. explozivní osobnost = po nepatrném podnětu přichází výbuch hněvu)
- **Mentální retardace** – vyznačuje se nerozvinutostí poznávacích schopností a procesů

PŘÍČINY VZNIKU

- **dědičné (genetické) faktory** – získané po předcích
- **organické** – poranění nebo jiné poškození mozku
- **chemické** – vlivem působení chemických látek (léky, drogy)
- **působení vědomých nebo nevědomých konfliktů** (způsobuje dlouhodobý stres)
- **chybné učení** (vlivem nepříznivého rodinného prostředí a sociálního okolí)
- **situační vlivy** (např. trauma)
- **většinou ale působí více faktorů najednou**

PSYCHOLOGICKÁ POMOC

- duševními poruchami se zabývá:
- **Psychiatrie** – lékařský obor, který se věnuje diagnostice psychických poruch a zajišťuje psychiatrickou pomoc a léčbu pomocí psychofarmak (léků)
- **Psychoterapie** – léčení duševních poruch a hraničních psychických stavů, které podporuje zvládnutí obtížných životních situací a rozvoj osobnosti pomocí psychologických prostředků a psychoterapeutických technik

DALŠÍ FORMY PSYCHOLOGICKÉ POMOCI:

- **Krizová intervence** – zaměřena na akutní problémy a psychické stavy
 - **linky důvěry** – poskytují telefonickou psychologickou pomoc
 - **krizová centra** – pracoviště zaměřená na nepřetržitou pomoc v naléhavých životních situacích, pomoc je dostupná bez předchozího ohlášení, často spojené s linkou důvěry
- **Poradenství** – krátkodobější forma psychologické pomoci než psychoterapie, zabývá se spíše konkrétní situací
 - **Institut pedagogicko – psychologického poradenství** – poradenství pro děti ve věku 3 – 19 let
 - **Speciálně pedagogická centra** – poskytují poradenství zaměřené na specifické skupiny klientů, kteří jsou zdravotně či sociálně znevýhodněni a jejichž handicap má trvalejší charakter
 - **Střediska výchovné péče** – zabývají se poruchami chování, možná péče ambulantní i lůžková
 - **Manželské a rodinné poradenství** – zabývají se problémy týkajícími se partnerských, manželských a rodinných vztahů
 - **Poradenství zaměřené na konkrétní problematiku** – na alkohol, drogy, poruchy příjmu potravy, výběr a volbu povolání apod.

REAKCE NA ZÁTĚŽOVÉ SITUACE

TYPY ZÁTĚŽOVÝCH SITUACÍ:

- **Problémy rodinného života**
- **rychlé životní tempo**
- **závislosti** (např. na drogách)
- **globální problémy** (válečné konflikty, populační exploze)
- **zhoršující se životní prostředí**
- **vzrůstající agrese**

STRES

- z anglického stress = zátěž, tlak, tíseň
- stav tělesného či psychického přetížení, které vzniká, když na člověka působí nadměrně silný podnět po dlouhou dobu
- nebo se ocitne v nesnesitelné situaci, které se nemůže vyhnout
- často vede k agresivitě, nebo rezignaci
- každý člověk má individuální odolnost vůči stresovým situacím, stejně tak je pro každého něco jiného stresovým činitelem – **STRESOREM**

ZÁKLADNÍ REAKCE NA STRES

- společně všem živočichům
- **Útok – agrese**
 - probíhá pouze v myšlení
 - slovní (např. nadávky)
 - zaměřená na předměty (rozbíjení, ničení)
 - zaměřená na lidi (zvířata) – fyzické napadání, týrání
- **Útěk** – stažení se ze zátěžové situace

FRUSTRACE (zmaření)

- psychický stav a chování člověka, které jsou vyvolané překážkou na cestě k určitému cíli a uspokojení potřeb
- překážka působí rušivě na uspokojování potřeby a dosažení cíle → aktivace tzv. frustračních mechanismů
- frustrační tolerance – stupeň odolnosti vůči frustraci, projevuje se schopností dlouho snášet frustrační stav
- negativně ovlivňuje chování člověka
- může být i motivačním činitelem a vyvolat zvýšené úsilí v dosažení cíle

DEPRIVACE (strádání)

- chronické neuspokojení potřeb nebo nedosahování vytčených cílů
- dochází k ní, když jsou základní potřeby uspokojovány na úrovni existenčního minima nebo klesají pod tuto úroveň
- deprivace může být různé podoby:

- **Biologická** – nedostatek tepla, spánku
- **Senzorická (smyslová)** – nedostatek podnětů
- **Sociální** – ztráta sociálních kontaktů, sociální izolace
- **Čitová** – neuspokojování potřeby lásky a jistoty
- **Motorická** – nemožnost přiměřeného pohybu

ŘEŠENÍ ZÁTĚŽOVÝCH SITUACÍ

- **Adaptivní (úspěšné)** – např. uspokojivá změna situace, přijetí situace, obecně prospěšné náhradní řešení

- **Maladaptivní (neúspěšné)** – destruktivní chování (např. agresivita, zneužívání alkoholu a jiných návykových látek)

OBRANNÉ MECHANISMY

- Sigmund Freud
- využívá tento pojem ve vztahu k negativním vědomým strategiím, kterými se člověk vyrovnává s negativními emocemi
- **Vytěsnění** – ohrožující nebo bolestné podněty a vzpomínky jsou vytlačeny do nevědomí
- **Racionalizace** – rozumové zdůvodnění a ospravedlnění určitého chování
- **Projekce** – přepisování vlastních přání, motivů, pocitů či nežádoucích charakterových rysů a vlastností jiným osobám, případně přičítání viny za vlastní neúspěch někomu jinému
- **Regrese** – sestup na nižší vývojovou úroveň, chování nepřiměřené věku
- **Kompenzace** – snaha vyvážit neúspěch v některé oblasti úspěchem v oblasti jiné, vyhledávání náhradního cíle
- **Somatizace** – přenesení psychického napětí do tělesné oblasti, např. útek do nemoci

STRATEGIE ZVLÁDÁNÍ ZÁTĚŽOVÝCH SITUACÍ

- **Zaměřené na problém** – vymezení problému, zvažování možností řešení, výběr mezi možnostmi a realizace
- **Zaměřené na emoci** – zmiřování negativních emocí např. cvičením, relaxací, vybitím vzteku, přehodnocením situace (situace není tolik důležitá, závažná, nemá jen negativní stránky, ale i pozitivní)

5. SOCIÁLNÍ PODSTATA ČLOVĚKA A JEHO MÍSTO VE SPOLEČNOSTI

SOCIÁLNÍ PODSTATA ČLOVĚKA A JEHO MÍSTO VE SPOLEČNOSTI

- Vztah příroda - člověk - společnost
- Socializace člověka, hlavní činitelé
- Kultura, její dělení
- Místo člověka ve spol. – sociální role, pozice, status, vztahy
- Sociální mobilita
- Společenské změny a vývoj

VZTAH PŘÍRODA – ČLOVĚK – SPOLEČNOST

- existuje dvojitý chápání člověka:
- A) Člověk je pojímán jako **ŽIVOČICH, PŘÍRODNÍ BYTOST** – pro jeho život jsou určující podmínky a zákonitosti přírody
- B) Člověk je chápán jako **SPOLEČENSKÁ BYTOST** – pro jeho život jsou určující podmínky a zákonitosti společnosti (**ARISTOTELES – ZOON POLITICON** – člověk je tvor společenský)
- pravdou však je, že člověk je jak **PŘÍRODNÍ BYTOSTÍ, tak SPOLEČENSKOU BYTOSTÍ**
- podléhá zákonitostem **PŘÍRODY i SPOLEČNOSTI**

VLIV PŘÍRODY NA SPOLEČNOST

- A) **Biologické faktory** – biologické rozdíly mezi lidmi (pohlaví, věk, rasa)
- B) **Demografické faktory** – počet lidí, hustota obyvatel, struktura obyvatel,...
- C) **Geografické faktory** – klimatické podmínky, reliéf krajiny, surovinová základna

VLIV SPOLEČNOSTI NA PŘÍRODU

- lidská činnost – práce – vznik tzv. **DRUHÉ PŘÍRODY** (přízpusobení přírody potřebám lidské činnosti)
- snaha rozdělit, co ovlivňuje přírodu negativně, a co pozitivně → složité

SPOLEČNOST

- soubor jednotlivců, kteří jsou charakterizováni společnými zájmy, mohou mít vlastní kulturu a instituce

PĚT MEZNIKŮ VÝVOJE VZTAHU ČLOVĚKA A PŘÍRODY

Počátek lidské historie

- primární závislost člověka na přírodě
- působení člověka je zanedbatelné

První velká dělba práce

- objevuje se pastevectví a zemědělství
- zesiluje se lidské působení na přírodu (člověk si začíná přírodu utvářet k obrazu svému)
- kácení lesů, vypalování, ...

Vznik organizované společnosti

- zásady do přírody jsou cílenější a hlubší
- rybníkářství, ...

Průmyslová revoluce

- průmyslová výroba
- devastace přírody – těžba, průmysl, doprava, růst měst, ...

Současná vědeckotechnická revoluce

- nové technologie
- lidstvo na rozcestí – uchovat či zničit přírodu

SOCIALIZACE

- socializace je proces, v jehož průběhu si děti osvojují a poznávají kulturní normy a hodnoty
- tento proces probíhá nejintenzivněji v prvních letech života (ale probíhá během celého života v rámci sociálního života člověka)
- porozumění kultuře dané společnosti, přejímání prvků této kultury, souborů hodnot a norem dané společnosti
- dítě se postupně stává členem lidské společnosti, osvojuje si jazyk, určité názory, postoje, přesvědčení a identitu
- socializace vede k rozvoji sebeuvědomování, k utváření myšlení, citění a jednání
- cílem socializace je zespolečnit člověka tak, aby byl schopen vycházet s druhými lidmi a mohlo existovat ve společnosti
- nejdůležitější roli hrají **NEJBLIŽŠÍ PŘÍBUZNÍ** (rodina – primární skupina) – vštěpují dítěti kulturní vzorce a hodnoty (velký význam hrají např. dětské hry)
- se socializací jde ruku v ruce **PERSONALIZACE** = člověk se vytváří, vyžívá v aktivní samostatnou osobnost
- socializace je charakteristická pro dětství, v pozdějších letech se člověk rovněž učí a osvojuje si způsoby chování – nehovoří však už o socializaci, ale o **RESOCIALIZACI** – což znamená přijetí nových norem a hodnot, které jsou obvykle spojené s novým sociálním postavením, které člověk stává např. rodičem, vojákem nebo zaměstnancem
- **VLČÍ DĚTI** – dítě, které vyrůstalo bez kontaktu s lidskou společností – byly drženy v izolaci nebo byly vychovávány zvířaty → nesocializované děti – nenaučili se základní pravidla společnosti (Genie z Kalifornie, Kašpar Hauser)

HLAVNÍ SOCIALIZAČNÍ ČINITELE:**RODINA**

- nejvýznamnější role a to zvláště v prvních letech života, kdy není dítě schopné postarat se o sebe samo
- podle sociologických zjištění prý není socializace u všech rodin stejná, ale závisí na socioekonomickém postavení rodičů – s vyšším socioekonomickým postavením vědou dítě k originalitě a individualitě, s nižším socioekonomickým postavením vedou dítě k přizpůsobení se normám, názorům a dodržování společenského řádu

VRSTEVNICKÁ SKUPINA

- v současné době považována za konkurenta rodiny
- skupina kamarádů, kteří mohou mít vštěpené odlišné hodnoty a normy, než jaké si osvojilo dítě v rodině
- dítě se dostává do konfliktu – jestli si má zachovat to, co mu vštěpili rodiče a vystavit se sankcím vrstevnické skupiny, nebo si osvojit hodnoty a normy vrstevníků, ale dostat se do konfliktu s rodinou

ŠKOLA

- jejím smyslem je vzdělávat se přenášet hodnoty vědění z jedné generace na druhou, čímž ovlivňuje jednání a chování

MÉDIA (MADMÉDIA)

- přenášejí informace k velkému množství lidí, mohou tak ovlivňovat jejich názory a postoje
- knihy, noviny, časopisy, filmy, rádio, televize, internet

KULTURA

- kulturou rozumíme to, co je na rozdíl od přírody výsledkem činnosti člověka
- kultura není vrozená, ale je naučená (je to něco, co se musí naučit, aby se člověk stal platným členem své společnosti)
- kultura souvisí s existencí člověka – člověk je tvůrcem kultury
- kulturu daný člověk přejímá od starších, sám si ji nevytváří
- kultura se udržuje tím, že se o ni lidé starají a pečují
- něco, co dané společenství spojuje a zároveň odlišuje od jiných
- kultura je proměnlivá, vyvíjí se
- kolektivní produkt (podílí se na ní celá společnost)
- kultura je adaptivní (přizpůsobivá změnám)
- existuje více kultur najednou
- **ENKULTURACE** = proces osvojování si kultury
- **SUBKULTURA** = specifická kultura, která je součástí obecné kultury (Romská kultura v Evropě)
- **KULTURNÍ DĚDICTVÍ** = každá kultura na něco navazuje
- **KULTURNÍ DIFÚZE** = rozšiřování jedné kultury do jiných prostředí, obvykle na úkor jiné kultury, mísení kulturních prvků
- **AKULTURACE** = začlenění určitých prvků do určité kultury

FUNKCE KULTURY

- **akumulativní funkce** – uchovává poznatky nejrůznějšího druhu a vytváří jejich určitou zásobárnu
- **poznávací funkce** – souvisí s výchovou, socializací, pomáhá poznávat svět, pravidla soužití, ...
- **humanizační (civilizační funkce)** – jejím obsahem je „polidšování člověka“ - z přírody na společnost – z biologického člověka na člověka společenského
- **kompenzační funkce** – neboli zábavná funkce – slouží k uvolnění, umožňuje člověku se odreagovat

DĚLENÍ KULTURY**Materiální kultura**

- vztahuje se k uspokojování materiálních potřeb člověk
- zahrnuje předměty denní potřeby

Duchovní kultura

- vztahuje se k uspokojování duchovních potřeb člověka
- patří sem literární a umělecká díla, morální zásady, náboženské ideje, ...

- tyto dvě oblasti se vzájemně prolínají a ovlivňují

Normativní kultura

- morálka, právo, tradice, zvyky, zásady chování, ...
- tyto normy stanovují, jak se lidé mají chovat
- nejsou neměnné
- mohou se vzájemně lišit ve srovnání různých společností v různých dobách, v různých částech světa

PRVKY KULTURY

- kultura každé společnosti se skládá ze čtyř navzájem provázaných prvků:

VĚDĚNÍ A ZNALOSTI (KOGNITIVNÍ (POZNÁVACÍ) STRÁNKA KULTURY)

- informace, které odlišují reálné od nereálného (tedy existující od neexistujícího)
- každodenní a vědecká povaha
- každodenní znalosti nám říkají, co věci a události z našeho okolí znamenají a jak se v běžném životě chovat (nezbytné pro každodenní přežití - většinou neuvědomované a nereflektované)
- vědecké znalosti jsou informace, které mají vědci určitého oboru – pro vědce pro daný obor, nejsou nezbytné

NORMY A HODNOTY (NORMATIVNÍ STRÁNKA KULTURY)

- označuje ideje a standardy, na nichž se většina lidí jedné společnosti shoduje
- normy a hodnoty vymezují lidské jednání, říkají, co je přípustné a co nikoliv
- motivují lidi, aby jednali určitým způsobem
- lidé je používají, aby ospravedlnili své jednání
- oporou každodenního jednání a rozhodování
- normální, tedy přípustné je to, jak se chová většina společnosti (většina společnosti nekrade, nevraždí a chová se k sobě ohleduplně → normou je poctivost, úcta a ohleduplnost)

MATERIÁLNÍ STATKY (MATERIÁLNÍ STRÁNKA KULTURY)

- artefakty a symboly kultury
- artefakty jsou fyzické předměty charakteristické pro určitou kulturu
- symboly jsou objekty se specifickým kulturním významem

JAZYK (SYMBOLICKÁ KOMUNIKACE V KULTUŘE)

- prostředek, jehož prostřednictvím vnímáme svět a s jehož pomocí se dorozumíváme s druhými lidmi
- naučený systém symbolické komunikace, který umožňuje sdílet svět s druhými lidmi

MASOVÁ KULTURA

- zvláštní typ kultury
- vzniká v 18. – 19. století → souvisí s nástupem **PRŮMYSLOVÉ REVOLUCE** – industrializace a urbanizace (vzniká díky zvýšení volného času a za účelem zábavy)
- kultura obrovského území, dostupná širokému okruhu lidí bez rozdílu pohlaví, věku, vzdělání, národnosti, politickému nebo náboženskému přesvědčení apod.
- projev demokracie (tentýž program mohou sledovat milióny lidí – jak milionáři, tak lidé na hranici sociálního minima)
- **STANDARDIZACE** = stejnost (stejně výrobky, oblečení, typy měst, filmů, apod.)
- **NEGATIVA** – likvidace individuality, kulturní úroveň klesá, stejnost, napodobování, nenáročná zábava, ...)

SOCIÁLNÍ STRUKTURA

= je síť vztahů jedinců, pozic a rolí a uspořádání vztahů ve společnosti

- základem sociální struktury je: **SOCIÁLNÍ POSTAVENÍ, SOCIÁLNÍ ROLE, SOCIÁLNÍ STRATIFIKACE SPOLEČNOSTI**

SOCIÁLNÍ ROLE

- soubor očekávaného chování člověka
- odráží jeho postavení ve společnosti, je tím, co se od člověka v daném postavení očekává
- člověk ve svém životě hraje souběžně několik rolí (např. žena může hrát roli matky, dcery, sestry, manželky, sekretářky apod.)
- člověk se může se sociální rolí ztotožnit, nebo ji může jen hrát, nebo ji může odmítnout
- sociální role mohou být skupinové, individuální, pronikající se, vylučující se, nucené, volitelné, krátkodobé, dlouhodobé
- **R. K. MERTON** – rozlišuje tři druhy konfliktu rolí:
 - V **RÁMCI JEDNÉ ROLE** – jedinec se nedokáže srovnat s požadavky ostatních
 - MEZI ROLEMI** - očekávané jednání jedné role může být v protikladu k chování jiné role
 - JÁ VERSUS ROLE** - spor mezi potřebami a schopnostmi jedince a chováním vyplývajícím z role

SOCIÁLNÍ POZICE (STATUS)

- hodnota postavení, které člověka zaujímá v nějakém sociálním útvaru (nejen v rámci společnosti, ale v rámci každé skupiny – např. v zaměstnanecké struktuře společnosti – někdo je lékařem, někdo právníkem, někdo učitelem apod.)
- pozice je vázána s výkonem určité role
- sociální role je chování plynoucí z dané sociální pozice (statusu), role je jejím dynamickým aspektem – status bez role nemůže existovat a naopak

SOCIÁLNÍ VZTAHY

- v každé společnosti, v každé skupině, v každé sociální organizaci můžeme vztahy rozdělit na **FORMÁLNÍ A NEFORMÁLNÍ VZTAHY**

Formální vztahy

- vymezené určitými neosobními pravidly
- přístup člověka k člověku je veden vnějšími skutečnostmi – moc, autorita nebo sociální pozice
- symbolická vzdálenost mezi lidmi, vnější úcta, vykání, pouze určitá konverzační témata
- člověk, který toto nerespektuje, může být považován za neslušného člověka
- na formálních vztazích jsou založeny formální organizace

Neformální vztahy

- nejsou řízené žádnými vnějšími pravidly, naopak vedené osobním zájmem
- vřelé, emocionálně podložené
- symbolická blízkost, společně sdílená intimita, tykáni, celá řada konverzačních témat
- osobní pomoc jednoho člověka druhému
- podstatou neformálních organizací

SOCIÁLNÍ STRATIFIKACE

- sociální rozvrstvení, tedy různé typy strukturování společnosti

- základem sociální stratifikace je **NEROVNOST** (nerovnost může vymezovat pohlaví, věk, vzdělání, příjem, náboženství, národnost, sociální a ekonomické postavení atd.)
- stratifikace je dvojitá:
 - VERTIKÁLNÍ** – nerovné rozdělení dané např. ekonomickým materiálem
 - HORIZONTÁLNÍ** – rozdělení dané např. místem bydliště

SOCIÁLNÍ MOBILITA

- přesun z jedné společenské vrstvy do jiné

Vertikální mobilita

- **vzestupná** – přesun z nižších vrstev do vyšších
- **sestupná** – přesun z vyšších do nižších vrstev

Horizontální mobilita

- územní přemísťování, profesní změna bez změny sociální vrstvy

Intergenerační mobilita

- přesun mezi generacemi, děti získávají lepší/horší postavení než mají jejich rodiče

Intragerační mobilita

- přesun v rámci jedné generace, na konci života lidé mají lepší/horší postavení než na jeho začátku

TYPY STRATIFIKAČNÍCH SYSTÉMŮ

Otrokářský systém

- svobodní i nevolníci

Kastovní systém

- kasty, do nichž se lidé rodí a které jsou nepropustné

Stavovský systém

- stavy, právo, které reguluje společenský život, stavy jsou více propustné než kasty, charakteristika nerovnosti v tradiční společnosti

Třídní systém

- třídy vymezené vlastnictvím výrobních prostředků (Marx) nebo postavením na trhu práce (Weber), propustné (vertikální mobilita), moderní společnost

SOCIÁLNÍ ZMĚNA

- proměna společnosti a jejích institucí v čase
- krátkodobé nebo dlouhodobé hledisko

EVOLUCE

- dlouhodobá změna společnosti
- proměňuje se díky technologickým, ekonomickým, politickým a kulturním změnám
- POKROK (pozitivní hodnocení) nebo ÚPADEK (negativní hodnocení)

REVOLUCE

- krátkodobá, prudká změna společnosti
- náhlá změna ekonomiky a politiky, která je obvykle doprovázena sociálními otřesy
- musí být legitimizována (ospravedlněna) pro většinu populace, většina ji musí akceptovat
- v opačném případě je revoluce obvykle doprovázena vojenskou silou a proměnou politického zřízení v totalitní stát

SOCIOLOGICKÁ KONCEPCE SPOLEČNOSTI

- typy společnosti dle historického vývoje

Archaická společnost

- první, nejstarší, před neolitickou revolucí

Tradiční společnost

- po dovršení neolitické revoluce
- existence měst, dělba práce, forma kast a stavů
- základní princip – náboženství
- práce v zemědělství, obživa v rámci domácností

Moderní společnost

- přelom 18. a 19. století
- proces modernizace, industrializace, urbanizace, sekularizace – zesvětštění
- průnik světských hodnot do náboženství, zrovnoprávnění lidí

Postmoderní společnost

- nezamýšlený důsledek modernizace
- západ Evropy a USA – 60. léta 20. století
- ČR – 90. léta 20. století
- kulturní relativizace
- přesun populace z průmyslu do služeb
- globalizace
- nové ekonomické dělení světa

6. SOCIÁLNÍ STRUKTURA SPOLEČNOSTI A PROBLEMATIKA ROVNOSTI

SOCIÁLNÍ STRUKTURA SPOLEČNOSTI A PROBLEMATIKA ROVNOSTI

- Sociální skupiny a jejich rysy
- Klasifikace skupin, teorie davu
- Rodina, žena ve společnosti
- Organizace a instituce, byrokracie

SOCIÁLNÍ SKUPINA

- tvořena dvěma nebo více osobami, mezi nimiž jsou vzájemné vztahy, spojuje je společný cíl, vlastnost, funkce apod.
- může je spojoval vzájemná komunikace, normy, vzájemná očekávání, společně vykonávaná činnost
- sociální skupiny můžeme dělit podle: **VELIKOSTI**

STABILITY
STEJNORODOSTI
SOUDRUŽNOSTI
CÍLE A ZAMĚŘENOSTI
POVAHY VAZBY MEZI ČLENY

...

MALÉ A VELKÉ SOCIÁLNÍ SKUPINY

Malé sociální skupiny

- malý počet členů
- vztahy mezi členy nejsou řízeny formálními pravidly
- identifikace těsných sociálních vazeb, lidé se navzájem znají
- rodina, sportovní oddíl, zájmový kroužek, ...

Velké sociální skupiny

- velký počet členů
- vztahy mezi členy jsou podřízené obecným společenským pravidlům
- formální vztahy mezi členy
- lidé o sobě sice vědí, ale blíže se neznají
- prvky cizosti, lhostejnosti, sociální distance mezi členy (čím vyšší distance, tím nižší vzájemné porozumění)
- politické strany, zaměstnanci

FORMÁLNÍ A NEFORMÁLNÍ SOCIÁLNÍ SKUPINY

Formální sociální skupiny

- každý člen má určité, předem stanovené místo
- jasná hierarchie sociálních postů a rolí
- vztah podřízenosti a nadřízenosti
- škola, nemocnice, armáda

Neformální sociální skupiny

- není vztah nadřízenosti a podřízenosti
- formální vztahy – velmi osobní, emocionální vazby
- rodina, zájmové spolky, skupina přátel apod.

PRIMÁRNÍ A SEKUNDÁRNÍ SOCIÁLNÍ SKUPINY

Primární sociální skupina

- těsné neformální vazby
- převládají bezprostřední kontakty (tvář v tvář)
- není příliš rozsáhlá (menší počet členů)
- motivem členství je uspokojení, které vychází z pozitivních citových vztahů mezi členy
- dlouhodobé trvání
- primární vliv na socializaci
- rodina
- pojem primární skupiny zavedl americký sociolog **CH. H. COOLEY**

Sekundární sociální skupina

- členové se neznají příliš důvěrně
- udržují se spíše formální vazby
- bližší vztah k jinému jedinci získáváme na základě toho, že jsme členy téže skupiny
- pracovní skupiny, kluby, politické strany, etnické skupiny apod.

„In – group“ sociální skupina (vlastní)

- člověk se považuje za člena skupiny

„Out - group“ sociální skupina (cizí)

- člověk necítí s příslušnou skupinou zřetelně společného

Otevřené a téměř nepropustné sociální skupiny

Trvalé a přechodné sociální skupiny

DVA TYPY SPOLUPRÁCE V SOCIÁLNÍCH SKUPINÁCH

Hierarchický model spolupráce

- vyznačuje se pyramidovou strukturou
- označuje síť vztahů nadřízenosti a podřízenosti
- aby mohla být pyramida pevná a výkonná, neměla by žádná skutečnost narušovat tyto vztahy
- to je možné jen tehdy plní – li podřízení příkazy nadřízených
- příkazy mohou být **TRVALÉ** (popis práce) nebo **JEDNORÁZOVÉ**

Synergický model

- synergie = spolupráce
- vyznačuje se spontánní snahou lidí uvádět své jednání do souladu s jednáním druhých a umocňovat tak chování celého společenství
- **základní princip** – aby každý jedinec řídil sám sebe a přitom spontánně spolupracoval s ostatními
- cíle a pravidla zde vytvářejí lidé, kteří reálně spolupracují
- oproti sociálním skupinám stojí **SOCIÁLNÍ HNUTÍ** a **SOCIÁLNÍ AGREGÁTY**

REFERENČNÍ SKUPINA – jedinec touží si získat a udržet členství, snaha o identifikaci s touto skupinou

SOCIÁLNÍ HNUTÍ

- snaha o prosazení společného zájmu nebo cíle kolektivní akcí
- většina sociálních hnutí se dříve nebo později stane sociální organizací

SOCIÁLNÍ AGREGÁT

- označení pro množinu osob, které k sobě mají fyzicky nebo geograficky blízko, ale nenajdeme mezi nimi žádnou interakci, a proto netvoří sociální skupinu
- vysokoškolská studenti na přednášce nebo lidé žijící v jednom místě bydliště
- může se leče změnit v sociální skupinu, protože prostorová blízkost je základním determinantem sociální interakce

TEORIE DAVU (DAVOVÉHO CHOVÁNÍ)

- vytvořil francouzský sociolog **GUSTAVE LE BON**
- **DAV** = zvláštní druh sociálního agregátu, náhodné nebo úmyslné dočasné shromáždění většího počtu osob, které spojuje postoj k určitému problému, osobě či skupině
- člověk v davu ztrácí svoji individualitu
- převažují instinktivní reakce
- ztrácí se rozumová a morální kontrola
- **M. PETRUSKA** rozlišujeme tři typy davů: **SOCIÁLNĚ STRUKTUROVANÉ**

(např. divadelní publikum)

NÁHODNĚ

(např. kolem mimořádné události)

NEZÁKONNĚ

(např. demonstrace)

RODINA

- malá, neformální, primární skupina
- charakteristická pro život tradiční, moderní a postmoderní společnosti
- skupina jedinců, mezi nimiž existují příbuzenské a citové vazby
- původní a nejdůležitější sociální skupina, která je základním článkem sociální struktury
- sociální skupina založená na manželském svazku a příbuzenských vztazích
- rodina je **EKONOMICKOU JEDNOTKOU** (spojuje ji společně užívaný majetek) a zároveň i **VÝCHOVNOU JEDNOTKOU** (rodiče jsou odpovědní za socializaci a výchovu svých dětí)

FUNKCE A STATUS RODINY

- hlavní funkce: **ZABEZPEČOVACÍ**
VÝCHOVNÁ
VZDĚLÁVACÍ
EKONOMICKÁ
REPRODUKČNÍ
SOCIALIZAČNÍ
EMOCIONÁLNÍ
- funkce i status rodiny se v historii mění
- v tradiční společnosti rodina byla osou života – na její úrovni se odehrávaly všechny události, které v moderní společnosti odehrávají ve formálních organizacích
- většinu funkcí dnes na sebe přebral stát a jeho formální organizace
- někteří sociologové tvrdí, že stát rodinu vyvlastnil, a tak ji oslabil
- manželům zůstává jediné pouto – láska a osobní náklonnost
- v moderní společnosti jsou navíc manželské svazky a rodinná pouta nabourávána tržním pojetím člověka – úspěch na trhu práce → potřeba být flexibilní, přizpůsobivý a nevázaný
- **21. století** – klesá počet uzavřených sňatků, klesá počet narozených dětí, děti jsou plánovány na pozdější dobu (ekonomické, sociální důvody, studijní důvody, cestovatelské a poznávací důvody), roste počet nesezdaných párů a mladých lidí, kteří žijí sami, stoupá rozvodovost, kvalitní antikoncepce, která je daleko více užívaná

TYPY RODINY

- **Úplná** – otec, matka, děti
- **Neúplná** – chybí jeden z rodičů

- **Orientační** – rodina, do níž se jedinec narodil
- **Prokreační** – nově založená rodina, vznik na základě manželství dospělých dětí z orientačních rodin
- **Nukleární** – rodiče a děti
- **Širší** – zahrnuje další příbuzenstvo (babičky, dědečkové,...)
- **Funkční** – schopna plnit všechny funkce
- **Dysfunkční** – není schopná plnit některou ze svých funkcí, vychází z narušeného vztahu mezi rodiči, děti a rodiči,...
- **Afunkční** – ztratila svůj význam a není schopna plnit své funkce
- **Patriarchální, matriarchální**
- **Rovnostářská**
- **monogamie** – manželství pouze s jedním partnerem
- **polygamie** – manželství s více než jedním partnerem
 - Polygynie** – mnohoženství – např. v islámských zemích
 - Polyandrie** – mnohomužství – např. na Cejlonu, v Indii, Tibetu,

ŽENA VE SPOLEČNOSTI

- postavení žen prošlo během historických etap velkou proměnou
- velmi dlouhou dobu byla žena podřízena muži a neměla téměř žádná práva (žena stejně jako otrok, v římském právu ve vlastním smyslu neexistovala, neměla osobní jméno, pouze jméno svého otce)
- už od pravěku měly rozdílnou funkci než muži – sbírali rostlinnou potravu, muži lovili maso
- ve starověku a středověku byly ženy stále mužům podřízeny – zůstávaly doma a vychovávaly děti a staraly se o dům, muž nosil domů výdělek
- ve 20. století – ženy si kládly požadavky – volební právo, právo na vzdělání, nezávislost před muži → volební právo získávají (ČSR 1919, USA 1920,...) – podpora nezávislosti žen, ...
- v severských zemích ženy nikdy podřízené nikdy nebyly – vychovávaly děti (důležitá funkce) – Skandinávie – silná emancipace žen – ve Švédsku zůstávají na mateřské dovolené muži
- **EMANCIPACE** = vyproštění ze závislosti na někom, získání svobody, společenské nezávislosti
- **HNUTÍ FEMINISMUS** – vznik zhruba v 60. letech 20. století (ale první zmínky sahají až do 17. – 18. století – Anglie, Francie) – těžké definovat – žádné přesné ideologie - 2 směry – **UMÍRNĚNÝ** – rovnost v ekonomické a politické oblasti; **RADIKÁLNÍ** – ženy jsou přesvědčeny, že trpí pod nadvládou mužů – odstranění všech forem diskriminace, problematika sexuálního obtěžování, pornografie, ...
- **GENDER STUDIES** – zabývá se postavením žen a mužů ve společnosti, zabývá se dělbou práce – různá povolání – co je spíše pro ženy, co pro muže, co se hodí pro obě pohlaví; **JIŘINA ŠIKLOVÁ** – zakladatelka centra a knihovny GS v Praze

INSTITUCE, ORGANIZACE, BYROKRACIE

- výsledkem jednání, postojů, myšlení a názorů jsou:

INSTITUCE

- soubor pravidel organizující chování společnosti
- návod, jak určité věci dělat, aby člověk uspokojil své potřeby
- každé jednání vede k uspokojení nějaké potřeby člověka
- typy jednání vymezené společností, které lidé naplňují, aby mohli společně existovat
- tyto typy jednání mají stejnou funkci, jakou mají pro zvířata pudy
- neustále se mění a vyvíjejí

ORGANIZACE

- způsob provázání lidí, kteří jednájí určitým způsobem,
- každá je vymezená pozicemi lidí v ní, vztahy mezi nimi a rolemi, které v organizaci mají
- organizace charakterizují: jednoznačná orientaci na realizaci cíle, diferenciaci pozic, budování vlastní identity

BYROKRACIE

- systematická administrativní činnost (= úřednictví)
- charakteristické hierarchické uspořádání, specializace funkcí, objektivní předpoklady pro výkon správy a činnost podle pevných pravidel
- obecná kategorie lidí, kteří tuto činnost vykonávají ve veřejné správě či v jiných organizacích

7. NORMY A DEVIACE, SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY

NORMY A DEVIACE, SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVI

- Chápání norem
- Deviantní chování a kriminalita
- Pozitivní a sekundární deviace
- Etiketizace, autostereotypy, heterostereotypy, xenofobie
- Charakteristika hlavních sociálně patologických jevů: DROGY, PROSTITUCE, SEBEVRAŽDY

CHÁPÁNÍ NOREM

NORMY

- slovo převzaté z **LATINY** – znamená **PRAVIDLO, PŘEDPIS, VZOR, ZVYKLOST, ZÁKON**
- **NORMU** můžeme chápat jako něco **OBVYKLÉ, PŘÍPUSTNÉ, RACIONÁLNÍ, ŽÁDOUCÍ**
- **PRINCIPY** či **PRAVIDLA** chování akceptovaní širší **VEŘEJNOSTÍ** a uznaná za „**NORMÁLNÍ**“
- **NORMY** udávají **VZORCE CHOVÁNÍ**, podle kterých je jedinec **POVINEN** se řídit v určitých situacích
- **NORMY** můžeme obecně dělit na **ABSOLUTNÍ (NORMATIVNÍ)** a **RELATIVNÍ (POPISNÉ) NORMY**

ABSOLUTNÍ NORMY

- normy, které **PŘEDEPISUJÍ** a **VYŽADUJÍ** a jsou ustaveny nějakou **AUTORITOU** (např. **STÁT, ZÁKONODÁRCE**,...)

NORMATIVNÍ NORMY

- normy, které **POPISUJÍ NORMALITU** jako to, co je **BĚŽNÉ** a **OBVYKLÉ** (např. je normální v **ČESKU** mluvit česky)

- dále můžeme **NORMY** dělit např. dle:

A) UPRAVOVANÉ OBLASTI SOCIÁLNÍHO ŽIVOTA - **PRÁVNÍ, MORÁLNÍ, ZVYKOVÉ, NÁBOŽENSKÉ, JAZYKOVÉ, POLITICKÉ, ESTETICKÉ**, atd.

B) ZPŮSOBU NORMATIVNÍ REGULACE – **PROSKRIBUJÍCÍ** (zákaz, příkaz) a **OPRAVŇUJÍCÍ** (dovolení)

C) FORMÁLNOSTI NORMY – **FORMÁLNÍ** a **NEFORMÁLNÍ**

D) ADRESÁTŮ – **OBECNĚ** (platící pro všechny) a **ZVLÁŠTNÍ** (platící jen na některé)

SOCIÁLNÍ (SPOLEČENSKÉ) NORMY

- **ABSTRAKTNÍ** vzor lidského **CHOVÁNÍ** – udává **HRANICE** lidského **JEDNÁNÍ**
- **STANDARTY**, které regulují **CHOVÁNÍ** a **PROŽÍVÁNÍ** jedinců ve **SKUPINĚ**
- definují **CHOVÁNÍ**, které je ve skupině **PŘIJATELNÉ**
- rozdělují chování na **PŘÍPUSTNÉ** a **NEPŘÍPUSTNÉ**
- dodržování je potvrzováno **POZITIVNÍMI** a **NEGATIVNÍMI SANKCEMI**

DEVIANTNÍ CHOVÁNÍ

DEVIACE

- **DEVIATIO** = odchylka
- **ODCHYLKY** od **NOREM** (pravidel vytvořených **SPOLEČNOSTÍ**)

DEVIANTNÍ CHOVÁNÍ

- chování **ODLIŠUJÍCÍ** se od **SOCIÁLNÍ** **NORMY** nebo **SYSTÉMU** **NOREM**
- jakékoli **CHOVÁNÍ** **PORUŠUJÍCÍ** společenské **NORMY**
- **SOUSTAVNĚ** porušování **ZÁKLADNÍCH** **NOREM, PRAVIDEL** společnosti
- lidé často porušují **SOCIÁLNÍ** **NORMY** (např. jezdím na černo, ...)
- málokdo je vůči všem společenským normám **KONFORMNÍ** neboli v **SOULADU**
- určitá míra **DEVIACE** a **DEVIANTNÍHO** chování je ve společnosti **NORMÁLNÍ**
- nejhorší období je **DOSPÍVÁNÍ** (největší riziko)

- **KLASIFIKACE DEVIACÍ:**

A) POZITVNÍ a **NEGATIVNÍ DEVIACE** – **POZITIVNÍ DEVIACE** – porušování **PRAVIDEL**, ale těch špatných (např. lidé vystoupí proti komunistickému režimu – jsou považovány za **DEVIANTY**)

B) PRIMÁRNÍ a **SEKUNDÁRNÍ DEVIACE** – **PRIMÁRNÍ DEVIACE** -porušení **PRAVIDLA** na základě **PŮVODNÍHO** podnětu (člověk začne pít alkohol po smrti blízkého) – **EDWIN LENNERT** a **SEKUNDÁRNÍ DEVIACE** – důsledkem

Maturitní otázky ze **ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD**

REAKCE individua na označení za **DEVIANTA** – na **ETIKETIZACI** jeho chování jako chování **DEVIANTNÍHO** (pokud člověk nálepkou **DEVIANT** přijme a začne se tak chovat)

- C) **PODLE SUBJEKTU CHOVÁNÍ** – liší se **DEVIACE JEDNOTLIVCŮ, FORMÁLNÍCH** či **NEFORMÁLNÍCH SKUPIN, ...**

PŘÍČINY DEVIACÍ:

BIOLOGICKÁ TEORIE DEVIACE

- hledají příčiny v genetických a fyziologických faktorech
- podle italského lékaře **LOMBROSSA** se určití lidé rodí jako **KRIMINÁLNÍCI** a můžeme to poznat podle **TVARU LEBKY**
- podle **SCHELDONA** má deviantní chování souvislost s **FYZIOLOGICKÝM** typem – rozděloval **TŘI TYPY: HUBENÍ, TLUSTÍ** a **SVALNATÍ** (nejvíce náchylní k deviaci)

PSYCHOLOGICKÁ TEORIE DEVIACE

- zastáncem této teorie byl např. **SIGMUND FREUD**
- založená na tom, že **DEVIANT** je zároveň **PSYCHOPATICKOU** osobností – takový člověk si neuvědomil **SVĚDOMÍ, MORÁLKU** a často se jeví jako **INTROVERT**
- **KRITIKA** – dle této teorie se dají vysvětlit jen vybrané **KRIMINÁLNÍ** činy

SOCIOLOGICKÁ TEORIE DEVIACE

- kladou důraz na **PROSTŘEDÍ** a **KONTEXT**, ve kterém se **DEVIACE** dějí (např. u členů gangu je zcela normální ukrást auto)

TEORIE ANOMIE

- stav, kdy společnost přestává chápat dosavadní **NORMY** za důležité a dochází tak k jejich **OSLABENÍ**
- dochází také k oslabení **SOCIÁLNÍ KONTROLY**

TEORIE DIFERENCIÁLNÍ ASOCIACE

- zkoumá především **VLIV SKUPINY** na jednání **JEDINCE** (např. **GANGY, ...**)
- deviantní chování je **NAUČENÉ**

ETIKETIZAČNÍ TEORIE

- tzv. **NÁLEPKOVÁ**
- jedince se nemusí po spáchání **TRESTNÉHO ČINU** okamžitě stávat **DEVIANTEM**, ale záleží i na reakci okolí, které mu může přiřknout roli **DEVIANTA**
- aby byl **JEDINEC** pokládán za **DEVIANTA**, musí být za **DEVIANTA** označen

EKONOMICKY-RACIONÁLNÍ TEORIE

- jedinec není přinucen k **DEVIANTNÍMU** chování **OKOLÍM**, ale aktivně se pro něj rozhoduje za **ÚČELEM ZISKU**

KRIMINALITA

- způsob **CHOVÁNÍ PORUŠUJÍCÍ NORMY** trestního práva
- veškeré **PÁCHÁNÍ PŘESTUPKŮ** nebo **TRESTNÝCH ČINŮ**
- instituce, kterým náleží **PRÁVO SANKCE**, jsou **POLICIE** a **SOUDY**
- **DĚLENÍ:**
 - DOSPĚLÝCH** – starší **18 LET** – páchání **PŘESTUPKŮ** nebo **TRESTNÝCH ČINŮ** dospělými osobami
 - MLADISTVÝCH** – **15 - 18 LET** – toto období je považováno za **KRITICKÉ** – formují se hlavní rysy **OSOBNOSTI** – nejsilnější vliv **VRSTEVNÍKŮ** - nejčastěji **OPILSTVÍ, VÝTRŽNICTVÍ, ROZKRÁDÁNÍ, VANDALISMUS, TOXIKOMANIE, ...**
 - DĚTÍ** – do **15 LET** – malá **PROMYŠLENOST** a **PŘIPRAVENOST**
- u **MLADISTVÝCH** nebo **DĚTÍ** bývají příčiny např. **VRSTEVNÍCI, ZAPADNUTÍ DO PARTY, ČLENSTVÍ V PARTĚ, RODINA - ŠPATNÉ DĚTSTVÍ** (týrané děti, děti z dětského domova, ...), **ŠKOLA, PC HRÝ, ...**
- z hlediska **DEVIACE** se jedná o **PATOLOGICKÝ JEV** (klasickým případem **DEVIANTNÍHO** chování)
- zločinnost je v každé společnosti hodnocena spíše **KVANTITATIVNĚ** (počet trestných činů/počet obyvatel)
- vhodným prostředím pro **KRIMINALITU** jsou **VELKÁ MĚSTA**, kde vznikají různé **GANGY** či **SKUPINY (PODSVĚTÍ)**, ve kterých se často smazává hranice mezi **NORMOU** a **DEVIACÍ (LEGÁLNÍM a NELEGÁLNÍM)**, což vede ke **LATENTNÍ (SKRYTÉ)** trestné činnosti (neregistrovaná, neevidovaná, neprokázaná – často **VANDALISMUS**) nebo **ZJEVNÉ** trestné činnosti (evidovaná, prokázaná – **NAPADENÍ, ...**)
- **JEDNOTLIVCE** je zahrnut do světa, kde převažují pobídky k **PORUŠENÍ ZÁKONA** nad pobídkami, které ho před takovým chováním **VARUJÍ**

KRIMINÁLNÍ CHOVÁNÍ

- speciální **DOVEDNOSTI** a **TECHNIKY**, které se **JEDINEC** učí od **VRSTEVNÍKŮ** nebo od starší **GENERACE**

TEORIE VYTĚSNĚNÍ

- podíl na **KRIMINÁLNÍM** chování
- tím, že **SPOLEČNOST** vytlačuje **JEDINCE** na její **OKRAJ**
- velmi nebezpečnou formou je **RASISMUS**

GANG

- organizovaný
- jasnou **HIERARCHII**
- jasně daný **NEPŘÍTEL**

PARTA

- skupina lidí se stejnými **ZÁJMY**
- většinou jsou všichni **PŘÁTELE**

PODSVĚTÍ

- síť vztahů, které ve skrytu vykonávají nějakou **ILEGÁLNÍ** činnost

- ČERNÝ obchod, obchod s **DROGAMI**, **PROSTITUCE**, **HAZARDNÍ** hry, různé plánované **LOUPEŽE**

ETIKETIZACE

- teorie **NÁLEPKOVÁNÍ**, **LABELLINGU**
- zabývá se procesem **INTERAKCE** mezi **JEDINCI**, kteří **PORUŠUJÍ** společenské normy a mezi **OSOBAMI**, které je **HODNOTÍ** – dávají jim určitou **NÁLEPKU**
- **ANTHONY GIDDENS** definuje **TEORII ETIKATIZACE** jako **TEORII DEVIACE** - jedinci se tak mohou stát **DEVIANTNÍMI** proto, že byli takto **OZNAČENI**

AUTOSTEREOTYPY

- **PŘEDSTAVY** a často **NEOBJEKTIVNÍ MÍNĚNÍ**, které mají **JEDINCI** a **SKUPINY** o sobě samých (většinou **POZITIVNÍ** – vymezení se vůči ostatním jako ti **NEJLEPŠÍ**)

HETEROSTEREOTYPY

- subjektivní **STEREOTYP** vnímání **CIZÍ SKUPINY** nebo **CIZÍCH JEDNOTLIVCŮ** (často **KRITICKÉ** až **NEGATIVNÍ**)

XENOFOBIE

- vyhrocený **ODPOR** a **NEDŮVĚRA** k **CIZINCŮM** a strach z nich
- **FOBIE** – **BEZDŮDOVNÁ ÚZKOSTNÁ** porucha a **STRACH** z nějakých **VĚCÍ** a **LIDÍ**
- spojena se silným **HETEROSTEREOTYPEM** (posuzování jiné **RASY**) a tím i **STEREOTYPEM** (posuzování vlastní etnické rasy nebo menšiny)
- **XENOFOBIE** je **ZÁKLADEM** různých **DRUHŮ** a **FOREM NENÁVISTI**, např. **RASISMUS**, **ANTISEMITISMUS**, **FAŠISMUS**, ...
- **RASISMUS** je **REAKCÍ** na **RODOVOU SKUPINU** (naopak **XENOFOBIE** představuje **REAKCI** vůči **CIZINCŮM**)
- **ANTISEMITISMUS** – nenávisť k **ŽIDŮM** – v minulosti přerostl v **GENOCIDU** – **HOLOCAUST** za **2. SVĚTOVÉ VÁLKY** – systematické **VYVRAŽDOVÁNÍ** židů **NACISTICKÝM NĚMECKEM** - vyvražďeno kolem **6 MILIONŮ** židů (jediná „správná“ rasa – **ARIJSKÁ RASA**)

SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY

- hlavními **SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝMI JEVI** jsou **DROGY**, **PROSTITUCE**, **SEBEVRAŽDY** a **ALKOHOLISMUS**
- sociálně patologickými jevy se zabývá **SOCIÁLNÍ PATOLOGIE** – **VĚDNÍ DISCIPLÍNA**, která se zabývá **JEDNOTLIVÝMI PROJEVY DEVIANTNÍHO CHOVÁNÍ**
- **SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVI** jsou společenské jevy, které jsou společností **NEBEZPEČNÉ**, **NEŽÁDOUCÍ**
- jedná se o **CHOVÁNÍ JEDINCE**, které je charakteristické především **PORUŠOVÁNÍM SOCIÁLNÍCH NŮREM**, **ZÁKONŮ** a **ETICKÝCH HODNOT**

PROSTITUCE

- poskytování **SEXUÁLNÍCH** služeb za **FINANČNÍ** obnos
- české označení pro muže je **PROSTITUT** a pro ženu **PROSTITUTKA** (existují pojmy **GIGOLO** a **SPOLEČNICE** – nenabízejí sexuální služby)
- prostituci organizuje **KUPLÍŘ** (slangově **PASÁK:D**)
- služby jsou nabízeny různými způsoby – na **ULICI**, v **NEVĚSTINCÍCH** nebo v **NOČNÍCH BARECH** nebo **KLUBECH**
- problematika **POHLAVNÍCH CHOROB** (např. **HIV/AIDS**, **SYFILITIDA**, ...). **NECHTĚNÉ TĚHOTENSTVÍ**, ...
- prostituce je považována za **NEJSTARŠÍ ŘEMESLO**
- v některých státech je **PROSTITUCE LEGÁLNÍ** a **REGULOVANÁ** – např. **NĚMECKO**, **NIZOZEMÍ**, **RAKOUSKO**, **MAĎARSKO**, **MEXIKO**, **TURECKO**, **PERU**, **EKVADOR**, **BOLÍVIE**, v roce 2013 i **KANADA**
- v některých státech je **PROSTITUCE LEGÁLNÍ**, ale organizované aktivity jako **NEVĚSTINCE** jsou **NELEGÁLNÍ** (nucení k ní) – prostituce **NEJREGULOVANÁ** – např. **BELGIE**, **ŠPANĚLSKO**, **FRANCIE**, **ARGENTINA**, **ČESKÁ REPUBLIKA**...
- v některých státech je **PROSTITUCE NELEGÁLNÍ** – např. **IRSKO**, **POLSKO**, **ŠVÉDSKO**, **RUSKO**, **ČÍNA**, ...
- „Prostituce nejsou jen padlé ženy, nýbrž i stejné padlí mužové.“ **T. G. MASARYK**

DROGY

- **CHEMICKÉ LÁTKY**, které **PRIMÁRNĚ** působí na **CENTRÁLNÍ NERVOVOU SOUSTAVU**, kde mění **MOZKOVÉ FUNKCE** a způsobují dočasné změny ve **VNÍMÁNÍ**, **NÁLADĚ**, **VĚDOMÍ** i **CHOVÁNÍ**
- záměrně bývají užívány k **REKREAČNÍM** účelům, nástroj k **ROZŠÍŘENÍ** myslí, zvýšení **ENERGIE**
- lidé začínají brát drogy v **TĚŽKÝCH ŽIVOTNÍCH SITUACÍCH**, **ZAPADNUTÍ DO PARTY**, **ZAHNAT NUDU**, **BOUŘENÍ**, **EXPERIMENT**, **UNIKNUTÍ OD REALITY**, ...
- látky, které mohou vyvolat **PSYCHICKOU** i **FYZICKOU ZÁVISLOST**
- člověku látka schází – „**ABSTÁK**“
- jedinec **ZTRÁCÍ KONTROLU** nad svým chováním, ohrožuje **SEBE** i své **OKOLÍ**
- drogy můžeme rozdělit na **LEGÁLNÍ** a **NELEGÁLNÍ**

LEGÁLNÍ DROGY

- **ALKOHOL** – v **ČR** je legální pití alkohol od **18 LET** – způsobuje **ALKOHOLISMUS** – těžká závislost na **ALKOHOLU** – patří mezi nejrozšířenější závislosti – může vést k **VYSOKÉMU** krevnímu tlaku, onemocnění **JATER** a **LEDVIN**, **IMPOTENCE**, **SRDEČNÍ CHOROBY**, onemocnění **SLINIVKY BŘÍŠNÍ** – rozlišujeme **4 TYPY** lidí – **ABSTINENT** (vůbec alkohol nepil), **KONZUMENT** (nemá problém abstinovat, ale nemá k tomu důvod), **PIJÁK** (těmto lidem už jde o účinky alkoholu), **ALKOHOLIK**
- **TABÁK** – **NIKOTIN** – nejrozšířenější droga na světě – může způsobit **RAKOVINU PLIC**, onemocnění **CEVNÍHO** systému a **SRDCE**, onemocnění **KŮŽE**, negativní vliv na **TĚHOTENSTVÍ**
- **LÉKY**
- **TĚKAVÉ LÁTKY** – velmi podceňovaná – **TOLUEN** a jiná průmyslová rozpouštědla

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

NELEGÁLNÍ DROGY

- A) **PODLE PŮSOBENÍ NA PSYCHIKU**
 - **KONOPNÉ DROGY** – marihuana, hašiš, ...
 - **OPIÁTY** – heroin, morfin, kodein, ...
 - **STIMULAČNÍ LÁTKY** – pervitin, kokain, extáze, kofein, ...
 - **HALUCINOGENY** – LSD, lysohlávky, ...
 - **PSYCHOTROPNÍ LÉKY**
- B) **PODLE RIZIKA ZÁVISLOSTI**
 - **DROGY S MÍRNÝM RIZIKEM** – kofein, marihuana
 - **DROGY S VYSOKÝM RIZIKEM** – heroin, pervitin, ...
- C) **PODLE POSTOJE SPOLEČNOSTI K DROZE**
 - **MĚKKÉ DROGY** – tabák, extáze, ...
 - **TVRDÉ DROGY** – heroin, pervitin, ...

MARIHUANA

- nejrozšířenější droga na světě i u nás
- obsahuje **THC**
- **INDIVIDUÁLNÍ** účinky
- závisí na **AKTUÁLNÍM** stavu konzumenta a okolí
- navození klidu, pocit dobré pohody, „vysmátost“, doprovázené pocitem žízně a hladu, „zásek“ (dlouhodobé zaseknutí na jednom místě), zvětčení prostoru
- **KONOPÍ** je využíváno také v **MEDICÍNĚ** – schopné zmírnit např. nechtutenství, nutkání ke **ZVRACENÍ, DEPRESE, KŘEČE, ALERGIE**, terminální stádium **AIDS** (úleva od bolesti), **ROZTROUŠENÁ SKLERÓZA** atd. – vytvářejí se i různé **MASTIČKY**
- v některých státech je **MARIHUANA LEGALIZOVANÁ** – v roce **2013** – **URUGUAY** (pěstování, prodej i užívání), **COLORADO** (2014)

GAMBLERSTVÍ

- hraní **AUTOMATŮ – HAZARDNÍCH HER**
- hrozí vypěstování si **ZÁVISLOSTI**
- hrozí vysoká **ZADLUŽENOST**

SEBEVRAŽDY

- akt **VĚDOMÉHO** a **ÚMYSLNÉHO** ukončení **VLASTNÍHO** života
- člověk, který tento čin provede, se nazývá **SEBEVRAH**
- v roce **2013** v **ČR** skončovalo s životem **1 647** lidí (**1 370** mužů a **277** žen) – pokud se **MUŽ** rozhodne se zabít, tak čin skutečně vykoná (volí zastřelení nebo oběšení), naopak **ŽENY** volí předávkování léky a lékařům se často podaří je zachránit
- **DRUHY SEBEVRAŽD:**
 - A) **PLÁNOVANÁ (BILANČNÍ)** – plánované rozhodnutí, člověk nevidí důvod, proč dál žít, smrt plánuje velmi pečlivě až zálibně, často v soukromí
 - B) **IMPULZIVNÍ** – z náhlého popudu, i při dlouhodobých depresi (poslední kapka)
 - C) **PŘEDSTÍRANÁ** – nástroj citového vydírání, oběť je okolí, sebevrah si zajistí, aby ho někdo našel a zachránil
 - D) **FORMA PROTESTU** – vyjádření politického postoje a burcování veřejnosti (sebeupálení **JANA PALACHA** a **JANA ZAJÍCE** v roce **1969**)
 - E) **SEBEZABITÍ** – úmrtí vlastní vinou bez předchozího úmyslu (opilecké smrtelné zranění)
 - F) **BIICKÁ** – motiv původně v realitě, bezvýhodná situace (např. velké dluhy)
 - G) **PATICKÁ** – původ v patologii, např. schizofrenik spáchá sebevraždu ze strachu z halucinací

8. STÁT, JEHO VZNIK A FUNKCE, LIDSKÁ PRÁVA

STÁT, JEHO VZNIK A FUNKCE, LIDSKÁ PRÁVA

- Pojetí vzniku státu a jeho fungování
- Suverenita
- Formy státu a vlády
- Pojem právní stát, občanská společnost
- Vývoj lidských práv a svobod, základní listiny

POLITOLOGIE

= vědecká disciplína o fungování státu, politických systémech, mocenských a vládních institucích, o politickém chování lidí, o otázkách moci, autoritě a mezinárodních vztazích

= vědecká disciplína zabývající se studiem politiky (= umění řídit stát)

- slovo politologie má původ v řečtině – **POLIS** = řecký městský stát a **LOGOS** = věda, rozum
- zkoumání politiky má počátek v Antickém Řecku a prohloubilo se v renesanci
- politologie bývala součástí filosofie, jako samostatná věda se začala rozvíjet na přelomu **19. a 20. STOLETÍ** v USA
- celosvětového rozšíření se dočkala až po 2. světové válce
- **PŘEDMĚTEM** politologie je **MOC**, která je nástrojem prosazování politických zájmů, fungování státu, politické teorie a ideologie, politické systémy a instituce, politické strany, politické chování lidí, nátlakové skupiny, mezinárodní vztahy
- politologie se orientuje třemi směry:

• NORMATIVNÍ POLITOLOGIE

- na politickou realitu aplikuje metody filosofie
- postupuje od obecného ke konkrétnímu
- zahrnuje hodnotové soudy, tedy stanoví, co by mělo být (např. na čem by měla být založena společnost)

• DESKRIPTIVNÍ (POZITIVNÍ) POLITOLOGIE

- popis politických jevů, procesů, struktur a událostí
- umožňuje říci, jaká je politická skutečnost

• PREDIKATIVNÍ (PROGNOSTICKÁ) POLITOLOGIE

- na základě popisu a vysvětlení umožňuje předpokládat, jaká bude politická realita, jak se budou vyvíjet politické procesy, případně jak je možné vývoj ovlivnit

HISTORICKÝ VÝVOJ

ANTIKA

SOFISTÉ (5. stol. př. n. l.)

- Řeční učitelé a filosofové (**SOFISTAI** = učitelé moudrosti)
- jako první se začali důkladně zabývat otázkami společnosti a správy obce
- zpochybňovali cokoliv reálného, neuznávali **ABSOLUTNÍ PRAVDU**
- položili základ právnímu **DUALISMU**

SOKRATES (469 – 399 p. n. l.)

- Platónův učitel, první antický filosof, který zdůrazňoval nezbytnost vědomí v politickém životě

PLATÓN (427 – 347 př. n. l.)

- dialog **ÚSTAVA** – obraz **IDEÁLNÍHO** spravedlivého státu
- nejlepší státní formou by podle Platóna byla **MONARCHIE** nebo **ARISTOKRACIE**, kde vládne ti, kteří znají pravdu a vědí, co je pro společnost nejlepší
- vědění a schopnost vládnout nadřazoval dokonce i nad zákony

ARISTOTELES (384 – 322 př. n. l.)

- Platónův žák
- odmítá ideální stát → podporuje stát založený na **ÚSTAVĚ A ZÁKONECH**
- spis **POLITIKA** – pokusil se klasifikovat jednotlivé typy ústav a zkoumat význam práva ve světě
- vyslovoval se pro **SMÍŠENOU FORMU** vlády, ve které by byl zastoupený **ARISTOKRATICKÝ** i **DEMOKRATICKÝ** prvek
- vláda by měla být omezena zákony a vládnout v zájmu obyvatel obce
- **OBČANEM** je jen ten, kdo má účast ve vládě
- pojem **ZOON POLITIKON** = tvor společenský – má potřebu žít v obci

STŘEDOVĚK

AUGUSTINUS AURELIUS (354 – 430)

- dílo **O OBCI BOŽÍ** – myšlenka o existenci dvou obcí a jejich vzájemném zápase
- **POZEMSKÁ OBEC** (symbolem pohanství) a **OBEC BOŽÍ** (křesťanské společenství) → v souboji vítězí
- církevní moc považoval za nadřazenou moci světské

TOMÁŠ AKVINSKÝ (1225 – 1274)

- navazuje na Aristotela – racionální pohled na svět v souladu s křesťanstvím
- **TOMISMUS** – ideologie katolické církve

NICCOLÓ MACHIAVELLI (1469 – 1527)

- nejvýznamnější renesanční filosof zabývající se politickou vědou
- pocházel z Florencie
- spis **VLADAŘ** - věnuje se ospravedlnění moci a vztahu mezi úspěšnou politikou a křesťanskou morálkou (podle jeho názoru se politika nemá příliš zatěžovat morálkou)
- celý spis je koncipován jako soubor rad panovníku **LORENZU MEDICEJSKÉMU**

JEAN BODIN (1530 – 1596)

- dílo **ŠEST KNIH O STÁTU**
- teoretik státní suverenity

HUGO GROTIUS (1583 – 1645)

- dílo **TŘI KNIHY O PRÁVU VÁLEČNÉM A MÍROVÉM**
- představitel přirozeného práva
- smluvní koncepce státu – lidé se vzdávají některých práv výměnou za ochranu

NOVOVĚK

THOMAS HOBBS (1588 – 1679)

- dílo **LEVIATHAN**
- vidí špatné vlastnosti člověka, stát se je snaží napravovat

JOHN LOCKE (1632 – 1704)

- dílo **DRUHÉ POJEDNÁNÍ O VLÁDĚ**
- vidí člověka jako dobrého, stát má jeho vlastnosti vylepšovat

CHARLES DE MONTESQUIEU (1689 – 1755)

- dílo **DUCH ZÁKONŮ**
- rozděluje zákon na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní

JEAN JACQUES ROUSSEAU (1712 – 1778)

- spis **O SPOLEČNÉ SMLOUVĚ**
- podpora demokracie, kritika absolutismu a soukromého vlastnictví

IMMANUEL KANT (1724 – 1804)

- v politice považoval za nezbytný mravní zákon, v jehož rámci přichází s vizí trvalého míru
- **METAFYZIKA MRAVŮ, POJEDNÁNÍ VĚČNÉMU MÍRU**

G. W. F. HEGEL (1770 – 1831)

- organicismus
- **FILOSOFIE PRÁVA**

19. a 20. STOLETÍ

KARL MARX (1818 – 1883)

- dílo **KAPITÁL** – kritizuje formální vztahy občanů

JOHN STUART MILL (1806 – 1873)

- představitel politického liberalismu, prosazoval rozšíření volebního práva, stavěl se proti příliš silnému státu

MAX WEBER (1864 – 1920)

- kapitalismus je podle něj důsledkem protestantské střídmosti, se kterou lidé rozmnožují bohem svěřený majetek

HANNAH ARENTOVÁ (1906 – 1975)

- věnovala se teorii **TOTALITARISMU** a prováděla srovnání jednotlivých totalitních režimů

W. PARETO – teorie elit

G. MOSCA – teorie elit

- **1857** – otevřena 1. katedra politické vědy v USA
- **1880** – J. BURGESS – studoval politologii v Paříži → poznatky přenáší do USA
- **1871 – 1903** – škola sociálních politických věd v Paříži

USA

MERIAM

LASSWELL – dílo **MOC A OSOBNOST**A. TOLQUEVILLE – dílo **DEMOKRACIE V AMERICE**

VÝVOJ POLITICKÉHO MYŠLENÍ

ANGLIE

- Londýnská škola politických věd
- **R. SCRUTON – SLOVNÍK POLITICKÉHO MYŠLENÍ**

NĚMECKO

- **L. STRAUSS**
- **H. ARENTOVÁ**

RAKOUSKO – UHERSKO

- **F. A. HAYEK – 1992** – dílo **CESTA DO OTROCTVÍ**
- **K. POPPER – 1994** – dílo **OTEVŘENÁ SPOLEČNOST A JEJÍ NEPŘÁTELÉ**

VÝVOJ POLITICKÉHO MYŠLENÍ U NÁS

JAN HUS – reformace
PETR CHELČICKÝ

JIŘÍ Z PODĚBRAD

- snaha vytvořit mírovou unii křesťanství
- **SMLOUVA O NASTOLENÍ MÍRU V CELÉM KŘESŤANSTVÍ**

J. A. KOMENSKÝ

- myšlenky pansofie, panharmonie

FRANTIŠEK PALACKÝ

- konstitucionalismus – stát založený na pevných ideách, ústavě

T. G. MASARYK

- výkon samosprávy

EDUARD BENEŠ

- dílo **DEMOKRACIE DNES A ZÍTRA**
- 1948 – vliv komunismu
- 1968 – normalizace

VACLÁV HAVEL

- dílo **MOC BEZMOCNÝCH**

MLYNÁŘ

- dílo **MRÁZ PŘÍCHÁZÍ Z KREMLU**

J. DIENSBIER

- disident – **SNĚHÍ O EVROPE**

POJETÍ VZNIKU STÁTU A JEHO FUNKOVÁNÍ

STÁT

- tento pojem byl poprvé použit v **15. STOLETÍ v ITÁLII – STATO (STATUS = ústava, řád)**
- první státy vznikali kolem roku **4 000 př. n. l. – SUMERSKÁ ŘÍŠE, ŘEKOVÉ – polis, ŘÍMANÉ – civitas**
- **STÁT** je forma organizace lidské společnosti, sdružuje obyvatele určitého území v právní celek
- státní moc je nezávislá, neodvozená od žádné jiné, omezená je pouze prostorově
- každý stát rozhoduje o svých vlastních záležitostech pomocí způsobů, které si zvolí, vstupuje do jednání s ostatními státy vlastním jménem a volí si své vnitřní uspořádání a formu vlády

ZNAKY STÁTU

ORGANIZACE STÁTU

- soustava státních orgánů spjatá se státním aparátem

PRÁVO

- stanovení obecně závazných politických, hospodářských a kulturních úkolů dané společnosti a chování lidí v souladu s těmito úkoly

ÚZEMÍ STÁTU

- dáno hranicemi- oddělují se dva státy od sebe, vzdušný a podzemní prostor, vody

OBYVATELSTVO STÁTU

- **OBYVATEL** (nemá státní příslušnost, může být vyhoštěn) a **OBČAN** (státní příslušnost daného státu)

STÁTNÍ SUVERENITA

- stát je svrchovaný – není podřízen žádnému vyššímu orgánu

FUNKCE STÁTU

VNITŘNÍ FUNKCE

- **bezpečnostní** - bezpečí občanů a jejich majetku, vnitřní zabezpečení fungování státu, jeho orgánů a institucí na státním území
- **právní** - zajištění respektování právního řádu ve všech oblastech činnosti dané společnosti, svobod a práv občanů, spravedlnost
- **ekonomická** - stanovení podmínek pro chod ekonomiky
- **sociální** - zajištění občanů v nemoci, ve stáří a při ztrátě prostředků obživy
- **kulturní** - péče o kulturní dědictví, rozvoj hmotné a duchovní kultury, rozvoj školství, vědy a výchovy

VNĚJŠÍ FUNKCE

- mezinárodní vztahy (suverenita státu- objekt mez. práva)
- regulace zahraničního obchodu (stanovení podmínek pro zahraniční obchodní vztahy)
- obrana území před případným napadením a udržení mezinárodní bezpečnosti

TEORIE VZNIKU STÁTU

TEORIE SMLUVNÍ

- Locke, Hobbes, Rousseau, stát vznikl smlouvou mezi lidmi, na základě které zrušili přirozený stav, zorganizovali se a založili stát, každý se vzdal části své suverenity ve prospěch celku

TEORIE NÁBOŽENSKÁ

- stát vznikl a existuje jako boží vůle a odráží v sobě boží dokonalost, Egypt

TEORIE PATRIARCHÁLNÍ

- stát vznikl postupným rozšiřováním rodiny, moc otce nad rodinou

TEORIE MOCENSKÁ

- vláda silnějšího nad slabším, vznik autority

TEORIE NÁSILÍ

- stát jako produkt uplatnění síly

STÁTNÍ SUVERENITA

= právo neomezeně vykonávat moc na území státu

- suverenita je **NEDEĚLITELNÁ** a **NEZCIZITELNÁ**, **TRVALÁ** a **STÁLÁ**
- v demokratických zemích propůjčují občané toto své právo k vykonávání svým reprezentantům po dobu jejich mandátu
- v 16. století byl prvním teoretikem státní suverenity **JEAN BODIN**
- státní suverenitu dělíme na:

- **VNITŘNÍ**

- nezávislost státní moci na jiném politickém subjektu uvnitř státu

- **VNĚJŠÍ**

- možnost uzavírat dohody a smlouvy, navazovat diplomatické styky (ONS, NATO, EU)

FORMY STÁTU A VLÁDY

- státy se klasifikují podle nejrůznějších kritérií:
 - podle povahy režimu (**FORMY VLÁDY**)
 - podle toho, kdo stojí v čele státu (**FORMY STÁTU**)
 - podle územně správního členění
 - podle národnostního uspořádání

FORMY VLÁDY

- způsob organizace státní moci
- zahrnuje složení nejvyšších orgánů státu a jejich vztah k nižším orgánům a občanům
- forma vlády rozděluje státy na **DEMOKRATICKÉ** a **NEDEMOKRATICKÉ (DIKTATURY)**

DEMOKRATICKÉ STÁTY

- všeobecná účast občanů na správě státu
- zaručuje občanům základní lidská práva a svobody

NEDEMOKRATICKÉ STÁTY (DIKTATURY)

- vládne jen **ÚZKÝ KRUH OSOB** nebo dokonce **JEDINEC**
- nedemokratické režimy potlačují lidská práva a svobody, nepřipouštějí opoziční názory, často používají proti svým občanům teror
- vládnou neomezeně, někdy nedodržují ani vlastní zákony (totalitní diktatury – úplná kontrola nad životem občanů a neomezené řízení společnosti)
- typy nedemokratických režimů:

- **Aristokracie** (vláda vznešených, šlechty)
- **Plutokracie** (vláda úzké skupiny bohatých)
- **Oligarchie** (vláda více, několik vládnoucích, vláda privilegované vrstvy magnátů)
- **Monokracie** (vláda jednoho vládnoucího)
- **Sofokracie** (vláda moudrých)
- **Timokracie** (vláda bohatých)
- **Technokracie** (vláda techniků)
- **Meritokracie** (vláda nejschopnějších)
- **Byrokracie** (vláda úředníků)
- **Ochlokracie** (vláda lůzy)
- **Totalitní diktatury** - totalitní vláda panovníka, potlačují se lidská práva

- **FRANZ NEUMANN** diktaturu dělí na:

- **JEDNODUCHOU** (moc je zde uplatňována pomocí policie, armády, byrokracie a soudů)
- **CAESARISTICKOU** (moc uplatňuje především diktátor, který usiluje o získání podpory mezi lidmi)
- **TOTALITNÍ** (zanikají rozdíly mezi státem a veřejností, mezi společným a soukromým vzniká policejní stát, moc se koncentruje v rukách jedné strany, která kontroluje společnost)

FORMY STÁTU

- jednotlivé druhy státního zřízení

MONARCHIE

- zaručuje dědičnou, doživotní vládu jednoho panovníka
- vzhledem k moci, jakou ve svých rukou soustředí, rozlišujeme monarchie **ABSOLUTNÍ** a **KONSTITUČNÍ**

Absolutní monarchie

- panovník má veškerou výkonnou moc
- nejvyšším zákonodárcem i soudcem

Konstituční monarchie

- moc panovníka je omezena ústavou
- o moc se dělí s parlamentem

Parlamentní monarchie

- panovník je pouze formální hlavou státu
- veškerou moc má v rukou předseda vlády

Teokratická monarchie

- panovník je zástupcem Boha

REPUBLIKA

- slovo republika pochází z latinského slova **RES PUBLICA** = věc veřejná
- neexistuje dědičný panovnický úřad
- představitelé jsou voleni pouze na základě **ÚSTAVY** (zákonodárným sborem, přímo občany nebo jinak)
- znakem moderní republiky je také oddělení **3 SLOŽEK STÁTNÍ MOCI** (výkonná, zákonodárná, soudní)

Parlamentní republika

- vyznačuje se vedoucím postavením **PARLAMENTU** složeného z poslanců více stran
- podle role a pravomoci **PREMIÉRA – MINISTERSKÉHO PŘEDSEDY** se dále odlišují jednotlivé varianty parlamentní republiky (**např. KANCLÉŘSKÁ**)

Prezidentská republika

- v čele prezident, který zároveň plní úkoly moci výkonné
- prezident je hlavou **VÝKONNÉ MOCI** a není odpovědný Parlamentu

ÚZEMNĚ SPRÁVNÍ ČLENĚNÍ

- když ústřední a místní orgány vykonávají státní moc v příslušných částech území, na které je stát členěn

Unitární stát

- z latinského slova **UNUS** = jeden
- jednotný, vyznačující se jednou soustavou nejvyšších státních orgánů, jednou ústavou, jedním parlamentem a jedním typem občanství na celém území státu
- jednomu centru moci jsou podřízeny nižší správní jednotky
- např. ČR, SR, Itálie, Nizozemsko či Polsko

Federace

- složený (spolkový) stát, tj. stát vzniklý spojením více států (zemí, provincií, kantonů), které se vzdaly části své suverenity ve prospěch celku
- vedle jednotného federálního zákonodárství mohou mít jednotlivé části vlastní ústavu a zákony i dvojí ústavy nejvyšších státních orgánů
- federace mývají společnou zahraniční politiku, měnu, případně justici
- např. USA, Švýcarsko, SRN, bývalá ČSFR

Konfederace

- smluvní sdružení samostatných států
- vzniká spojením dvou nebo několika suverénních států na základě mezinárodní smlouvy
- při zachování vlastních ústav i občanství státy vytvářejí orgány pro společné zajištění obrany, zahraniční politiky, případně mezinárodního obchodu a směny
- dnes neexistují, existovaly v minulosti – USA (1776– 1787), Švýcarsko (1291– 1789), SSSR, dnes Britské Commonwealth of Nations

- státní zřízení můžeme dělit také podle rozvržení výkonu moci, a to na **CENTRALIZOVANÉ** a **DECENTRALIZOVANÉ**

CENTRALIZOVNÝ STÁT

- je tvořen jednotnou a hierarchicky budovanou skladbou státních orgánů, kde nadřízený orgán řídí orgány podřízené a zasahuje do jejich záležitostí
- Cílem je koncentrace moci v jednom centru
- příkladem centralizovaného státu je **FRANCIE**

DECENTRALIZOVANÝ STÁT

- dává centrálním orgánům menší pravomoci a působnost
- na základě ústavy nebo zákonů jsou vymezeny oblasti státní moci, které jsou vyňaty z působnosti ústředních orgánů
- je posílena samospráva
- příkladem decentralizovaného státu je **ŠVÝCARSKO**

DĚLENÍ STÁTŮ PODLE NÁRODNOSTNÍHO USPOŘÁDÁNÍ

NÁRODNÍ STÁT = útvar vytvořený jako politická organizace jedním národem

NÁROD = společenství a sounáležitost občanů, lidí se společnou národností (společný jazyk, víra a zvyklosti), hlásící se ke stejným národním tradicím a zájmům, pocit národní spolupatříčnosti

STÁTNÍ OBČANSTVÍ

- plnoprávné členství jedince v daném státním útvaru na území státu
- v demokratickém státě zaručuje rovnost s ostatními občany státu a garantuje komplex vzájemných práv a povinností mezi státem a občanem
- stát poskytuje občanovi plnou ochranu uvnitř celku a v rámci mezinárodních smluv i vně území
- každý občan je povinen dodržovat zákony, platit daně, vykonávat brannou povinnost v případě ohrožení nebo napadení státu apod.
- zároveň každý občan využívá výhod, které mu stát poskytuje, stát např. pečuje o bezpečnost, organizuje zdravotní péči, vzdělání a sociální zabezpečení svých občanů

Státní občanství ČR může člověk NABÝT:

- narozením – dítě získá státní občanství svých rodičů
- osvojením – dítě osvojené občany ČR nabývá jejich občanství
- určením otcovství – nemanželské dítě matky, která je cizí občanka, a otce se státním občanstvím ČR se stává občanem ČR
- nalezením na území ČR – dítě nalezené v ČR je jejím státním občanem (pokud se neprokáže jiné občanství)
- prohlášením – při rozdělení ČSFR si mohl její občan zvolit státní občanství ČR
- udělením – občané cizího státu trvale žijící na našem území, kteří splní podmínky (nejsou trestáni, prokážou znalost českého jazyka, ...), mohou požádat o udělení státního občanství ČR

Státní občanství ČR může také člověk POZBÝT:

- prohlášením – člověk, který žije v cizině a má současně cizí státní občanství, se může občanství ČR vzdát
- nabytím cizího státního občanství – člověk, který se na vlastní žádost stal cizím státním občanem, pozbývá občanství ČR
- smrtí občana

STÁT S NÁRODNOSTNÍMI MENŠINAMI

- převládá jeden národ, ale příslušníci jiných národů tvoří významnou odlišnou menšinu, která se podílí na utváření charakteristických rysů života ve státě (**SLOVENSKO**)

Národnostní menšina

- společenství občanů žijících na území určitého státu, kteří se odlišují od většiny ostatních obyvatel etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi
- její příslušníci se hlásí k jiné národnosti a usilují o zachování a rozvoj svébytnosti svého národa
- menšiny v ČR – moravská, slovenská, polská, německá, ukrajinská, vietnamská, maďarská, ...

STÁTY DVOU A VÍCE NÁRODŮ

- příslušníci žádného národa nemají převahu nebo snahu prosadit se jako hlavní národ, není zde jeden úřední a oficiální jazyk (**BELGIE**)

OBČANSKÉ STÁTY

- původní národnost občanů ustupuje do pozadí (**USA**)

DĚLENÍ STÁTŮ PODLE POČTU SUVERENIT

- **monarchie** – vlada jedince
- **oligarchie** – vlada nekolika
- **demokracie** – vlada vsech

POJEM PRÁVNÍ STÁT, OBČANSKÁ SPOLEČNOST

PRÁVNÍ STÁT

- takový stát, v němž je vztah mezi občanem a státem vymezen pomocí práva
- každý občan může činit, co není zakázáno a nikdo nesmí být nucen dělat, co zákon neukládá
- státní moc má sloužit všem občanům a lze ji uplatnit jen v případech, mezích a způsoby, jež stanoví zákon
- zárukou fungování právního státu je systém nezávislého soudnictví (pod ochranu nezávislých soudů spadají totiž veškerá občanská práva a svobody)
- **VZNIK PRÁVA** – dle nepsaného **ZVYKOVÉHO ZÁKONA** – uplatňováno v rodové společnosti (dnes Velká Británie) a dle psaného – předepsané předpisy – **ZÁKONY**
- dnešní moderní demokratický stát je podmíněn existencí právního řádu

SOCIÁLNÍ STÁT

- jako sociální stát je označován stát, který usiluje o zajištění blahobytu, přesněji podmínek slušného žití pro své občany
- **ZÁKLADNÍ CÍLE SS** – zajištění prosperity, sociální rovnosti a stability, omezování chudoby
- společnost má povinnost vytvářet podmínky, aby každý mohl pracovat, jinak zajistit alespoň sociální podporu

MULTIETNICITA VE STÁTĚ

- v každém státě žije vedle většinového národa řada menších etnických skupin a občanů hlásících se k jiné národnosti
- do státu se dostávají migrací (stěhování obyvatelstva) během historie i v současnosti
- demokratické státy uznávají rovnost menšin a jejich zákony nesměřují k diskriminaci příslušníků jakékoli rasy nebo etnika
- podle Ústavy ČR má každý člověk právo na svobodnou volbu národnosti
- příslušníci národnostních menšin mají právo na zachování a rozvíjení svého jazyka, kultury a tradic a na jejich respektování
- některé většinové společnosti se vůči národnostním menšinám uzavírají a chovají se k nim **XENOFORNĚ** (vyhrocený odpor a nedůvěra k cizincům a strach z nich) až **RASISTICKY** (pronásledování, případně snaha o likvidaci tzv. „méněcenné rasy“, za kterou rasisté považují zejména etnika s odlišnou barvou pleti) – v ČR je propagace rasismu **TRESTNÁ**

ROMOVÉ

- národ bez vlastního státu, rozšířený po celém světě
- během 2. světové války byli Romové masivně vyhlazováni nacisty
- v mnoha zemích včetně ČR se uvažovalo o asimilaci Romů do majoritní společnosti, což se z řady příčin nezdařilo
- vážné sociální a ekonomické problémy tohoto etnika přetrvávají a jejich řešení je velmi obtížné a dlouhodobé
- před 2. světovou válkou žily v českých zemích také tisíce Židů
- v celé Evropě zesílil **ANTISEMITISMUS** (rasová nenávisť k Židům) zesílil nejprve v 19. století, ohromných rozměrů pak dosáhla za nacistického režimu – vyvražděno 6 milionů Židů – vlastního státu Izraele se Židé dočkali v roce 1948

HISTORIE ČESKÉ STÁTNOSTI

- **9. a poč. 10. století** – VELKOMORAVSKÁ ŘÍŠE
- **995** – PŘEMYSLOVSKÝ STÁT – **12. – 13. století** – za vlády PŘEMYSLA OTAKARA I. – Zlatá bula sicilská **1212** – dědičný královský titul
- **14. století** – KAREL IV.
- **1458** – JIŘÍ Z PODĚBRAD
- **1526 - 1918** – HABSBURKOVÉ
- **28. 10. 1918** – VZNIK SAMOSTATNÉHO ČESKOSLOVENSKA
- **29. 9. 1938** – MNICHOVSKÁ DOHODA
- **15. 3. 1939** – PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA
- **5. 4. 1945** – KOŠICKÝ VLÁDNÍ PROGRAM
- **únor 1948** – KOMUNISTÉ K MOCI
- **21. 8. 1968** – VPÁD VOJSK VARŠAVSKÉ SMLOUVY – NORMALIZACE
- **17. 11. 1989** – STUDENTSKÁ DEMONSTRACE
- **1. 1. 1993** – VZNIK SAMOSTATNÉ ČESKÉ REPUBLIKY

OBČANSKÁ SPOLEČNOST

OBČANSKÁ SPOLEČNOST

- oblast soukromých a dobrovolných občanských iniciativ, které jsou právně zaručeny a uznávány
- občané se tak mohou podílet na vytváření a kontrole státní politiky
- významnou součástí moderních politických systémů jsou dobrovolné zájmové organizace
- mají zaručit, aby:
 - ideje, názory a aktivity jednotlivých zájmových skupin mohly projevit a uplatnit vůči politickým stranám a orgánům státní moci
 - členové mohli realizovat své osobní a skupinové zájmy
 - dávají jedinci možnost účastnit se politického života
- skupiny občanů mohou být:
 - **PŘÍLEŽITOSTNÉ** (např. skupiny demonstrantů)
 - **PEVNE SDRUŽENÉ** (profesní skupiny)
 - **NEORGANIZOVANÉ** (lidé se cítí vzájemně blízcí na základně třídní, menšinové či jiné spol. identity)
 - **NÁBOŽENSKÉ**

NÁTĹAKOVÉ SKUPINY

- neformální politické instituce, které prosazují své požadavky, očekávání či protesty, s nimiž se musí vláda vyrovnávat
- vytvářejí politický tlak, aby dosáhly svého cíle
- **LOBBISMUS** – ovlivňování poslanců a jejich frakcí různými zájmovými skupinami
- své cíle se nátlakové skupiny snaží prosadit také působením na veřejné mínění prostřednictvím **MASMÉDIÍ**

ODBOROVÉ ORGANIZACE

- mají za cíl zastupovat a ochraňovat sociální a hospodářské zájmy zaměstnanců, patří k nevlivnějším a zároveň nejmasovějším zájmovým skupinám
- existence odborů patří k pilířům demokratické společnosti a bývá zakotvena v ústavě
- jejich činnost se soustřeďuje především na zlepšení pracovních podmínek (jednání se zaměstnavateli o mzdách, pracovní době, ochraně při práci), prosazují zlepšení hospodářského sociálního postavení zaměstnanců)

PROFESNÍ ORGANIZACE

- (kluby, spolky, družstva) sdružují zástupce různých profesí
- umožňují jim prosazovat vlastní zájmy, propagovat jejich povolání nebo jen vyměňovat své zkušenosti v oboru

OBČANSKÁ SDRUŽENÍ

- mohou je svobodně zakládat občané
- občanská sdružení vznikají registrací **MINISTERSTVA VNITRA ČR**
- návrh na registraci mohou podat nejméně **3 OBČANÉ**, z nichž aspoň jeden je starší 18 let

NADACE

- sdružují majetek, aby mohly přispívat k dosahování obecně prospěšných cílů – k rozvoji duchovních hodnot, ochraně lidských práv nebo jiných humanitárních hodnot, ochraně přírody, kulturních památek a rozvoji vědy, vzdělání, tělovýchovy a sportu
- osoba, které byl příspěvek poskytnut, je povinna prokázat, jakým způsobem a k jakému účelu byl použit
- při nesplnění podmínek stanovených nadací jej musí vrátit

OBČANSKÉ INICIATIVY

- spontánně vznikající dobrovolná, poměrně krátkodobá, tematicky vyhraněná a prostorově ohraničená sdružení zájmově spjatých občanů usilujících o řešení určitých společenských problémů nejčastěji formou demonstrací, shromáždění, podpisových akcí, informačních kampaní

SKAUTSKÉ HNUTÍ

- mládežnická organizace
- skauti a skautky na celém světě dodržují stejné skautské zákony a mají stejný výchovný program
- svaz skautů v ČR se nazývá **JUNÁK**
- chce vychovávat zdatné, všestranně rozvinuté a vnímavé lidi s úctou k tradičním hodnotám a mravním zásadám

EKOLOGICKÉ ORGANIZACE

- nátlaková skupina s pacifickou a ekologickou orientací
- mezinárodní organizace **GREENPEACE** se zasazuje o ochranu přírody a životního prostředí - věnuje se např. ochraně klimatu, deštných pralesů, nebezpečí jaderné energie, prosazování obnovitelných zdrojů

FEMINISTICKÉ HNUTÍ

- sdružování žen do různých uskupení
- usilují o emancipaci, získání řídicích pozic v oblasti ekonomiky a politiky, také o odstranění domácího násilí na ženách, zpřísnění trestů za sexuálně motivované činy apod.

VÝVOJ LIDSKÝCH PRÁV A SVOBOD, ZÁKLADNÍ LISTINY

LIDSKÁ PRÁVA

- jsou práva fyzických osob, které vyplývají z pouhé příslušnosti k lidskému rodu
- týkají se různých oblastí, v nichž jedinec nemá podléhat kontrole státu, pokud zároveň respektuje zákony
- vyplývají z lidské přirozenosti a principů humanity

Lidská práva

- např. právo na život, bezpečnost, osobní svobodu, svobodu pohybu, pobytu, projevu a svědomí, zákaz mučení, nelidského zacházení při výkonu trestu, nucených prací atd.
- univerzální (platná pro všechny)
- nezrušitelná
- nezczitelná (nelze je žádným postupem odejmout)
- nepromlčitelná (člověk o ně nemůže přijít tím, že je nevykonává)
- nezadatelná (člověk se jich nemůže vzdát)

Dělení lidských práv:

Občanská práva

- svoboda, rovnost, právo na život, nedotknutelnost osoby a obydlí, právo na majetek, listovní tajemství, svoboda pohybu, zdravotnictví, vzdělání,

Politická práva

- svoboda projevu, právo shromažďování, petiční, sdružovací

Sociální práva

- právo na práci, na svobodnou volbu povolání, na spravedlivou odměnu, ochranu žen, mladistvých, rodiny

Soudní práva

- právo domáhat se práva zákonným způsobem, právo odepřít výpověď a právo obhajoby

SVOBODA

- stav bytosti jednající pouze ze své vlastní vůle, nezávisle na jakémkoli vnějším donucení
- znamená dělat, co mám právo dělat
- svoboda však není svévole, neznamená anarchii
- musí se dodržovat společenská pravidla
- svoboda a práva jednotlivce jsou omezeny svobodou a právy ostatních lidí
- vedle rozumu je nejvyšším atributem člověka

VÝVOJ LIDSKÝCH PRÁV

STŘEDOVĚK

- středověké pojetí státu a práva vycházelo z názoru **A DEO REX, A REGE LEX** (Od boha je král a od krále je zákon)

MAGNA CHARTA LIBERTATUM

- 1215
- Anglie, Jan Bezzemek
- parlament – baroni – omezená moc panovníka

JAN HUS

NOVOVĚK

JOHN LOCKE

- hlavní tvůrce přirozenoprávních teorií

BILL OF RIGHTS – LISTINA PRÁV

- 1791
- USA – dodatky k Deklaraci nezávislosti

DEKLARACE NEZÁVISLOSTI – VIRGINSKÁ ÚSTAVA

- 4. 7. 1776
- USA

DEKLARACE PRÁV ČLOVĚKA A OBČANA

- 14. 7. 1789
- Francie
- základ všech listin lidských práv

20. STOLETÍ

- jejich vznik byl výrazně ovlivněn zkušenostmi s totalitními státy – hl. fašistickými a komunistickými, které lidská práva porušovaly

CHARTA OSN

- 1945
- sídlo v New Yorku

ČTYŘI SVOBODY

- 1941
- americký prezident **ROOSEVELT** – svoboda slova, vyznání

VŠEOBECNÁ DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV

- 10. 12. 1948
- zásadní dokument, tvoří základ všech dalších deklarací a paktů o lidských právech
- nepřijaly tyto státy: ČSSR, SSSR, Jugoslávie... → v roce 1960
- 10. prosinec je **MEZINÁRODNÍM DNEM LIDSKÝCH PRÁV**

MEZINÁRODNÍ PAKT OBČANSKÝCH A POLITICKÝCH PRÁV

- 1966

MEZINÁRODNÍ PAKT SOCIÁLNÍCH, KULTURNÍCH A HOSPODÁŘSKÝCH PRÁV

- 1966

EVROPSKÁ ÚMLUVA O LIDSKÝCH PRÁVECH

- 1950
- ČR 1992
- jedná se o mezinárodní smlouvu na ochranu lidských práv, kterou podepsaly státy sdružené v RADĚ EVROPY – sídlo Štrasburk

KOMISE PRO BEZPEČNOST A SPOLUPRÁCI V EVROPĚ (KBSE)

- 1975
- Helsinky
- závěrečný akt

CHARTA 77

- 1977
- Havel, Hájek, Patočka
- občanská iniciativa, která kritizovala politickou a státní moc za nedodržování lidských a občanských práv, které byly podepsány 1975 v Helsinkách

LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD ČR

- přijata v roce 1992
- složena z **PREAMBULE** a **6 HLAV (44 ČLÁNKŮ)**, **5 ZÁKLADNÍCH OKRUHŮ PRÁVA**

Základní lidská práva a svobody

- důstojnost v základních oblastech života – právo na život, nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, svoboda myšlení, svědomí a vyznání

Politická práva

- možnost účastnit se veřejného politického života, svoboda projevu, právo na informace, petiční, shromažďování právo, právo volit

Práva národnostních a etnických menšin

- chrání před diskriminací, právo na všestranný rozvoj vlastní kultury, na vzdělání v mateřském jazyku a jeho užívání v úředním styku

Hospodářská, sociální a kulturní práva

- garantují jistou životní úroveň, která pro jednotlivce znamená důstojnou existenci a umožní mu rozvíjet jeho osobnost, např. právo na svobodnou volbu povolání, právo na důchodové a sociální zabezpečení, na vzdělání

Právo na soudní a jinou právní ochranu

- zajišťuje korektnost a spravedlnost soudního jednání, např. možnost domáhat se svého práva u soudu, právo na obhajobu,...

9. DEMOKRACIE A POLITICKÝ PLURALITNÍ SYSTÉM

DEMOKRACIE A POLITICKÝ PLURALITNÍ SYSTÉM

- Pojem demokracie a svoboda, rovnost, spravedlnost
- Konsensus
- Občanské iniciativy
- Politické strany ČR
- Volby a volební systémy

DEMOKRACIE

- forma politického zřízení, která umožňuje všem plnoprávným občanům účast na správě a řízení státu
- založena na principu **PODŘÍZENÍ MENŠINY VĚTŠINĚ** a uznání **SVOBODY A ROVNOSTI** občanů
- slovo demokracie má původ v řečtině **DĚMOS** = lid a **KRATOS** = vláda → vláda lidu, vláda prostřednictvím lidu, vláda pro lid
- první forma demokracie se zrodila v městských řeckých státech – **POLIS** – Athény v 6. – 4. století př. n. l. v nichž se svobodní občané podíleli na rozhodování hlasováním (demokracie přímá, plebiscitární)

PRINCIPY DEMOKRACIE

- podřízení menšiny většině
 - princip suverenity lidu (lid je zdrojem veškeré státní moci)
 - princip parlamentarismu (zákonodárná moc je obnovována cestou všeobecných voleb konaných v pravidelných intervalech)
 - cílem státní moci je sloužit všem občanům (stát slouží lidem, nikoli lid státu)
 - princip dělby moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní
 - vztah občana a státu je vymezen právním řádem (právní stát)
 - právně zakotvená základní lidská práva a svobody
 - pluralita politických subjektů
 - politická rozhodnutí vycházejí z vůle většiny, ale dbají na ochranu menšin
 - decentralizovaná státní správa a samospráva
 - právo na soukromé vlastnictví a soukromé podnikání
 - ochrana a sociálně-ekonomické zabezpečení starých, nemocných a nezaměstnaných občanů
 - svoboda tisku a projevu
-
- ačkoli je demokracie zakotvena v ústavách většiny moderních států, může být (a v historii našeho státu byla) ohrožena krajními až extremistickými nedemokratickými postoji
 - v levicové komunistické diktatury nepřímo vyústilo zneužití plebiscitární (přímé) demokracie, kdy se všichni musí podřídit obecné vůli tvořené všemi občany (dělnickou třídou) a opoziční názory menšin jsou potlačovány
 - z opačné strany demokracii omezují absolutní vlády, které neumožňují občanům prakticky se podílet na rozhodování a jež občané nemají právo nenásilně odvolat (absolutismus je jedním z ideových zdrojů fašismu)

ZÁKLADNÍ FORMY DEMOKRACIE

Přímá demokracie

- založena na přímé účasti občanů na rozhodování o věcech veřejných (v ČR např. volba prezidenta republiky)
- v čisté formě existovala jen v Antickém Řecku
- původní pojetí je neuskutečnitelné v současných státech
- soudobou formou je **REFERENDUM** (naposled v ČR hlasování o vstupu do EU) nebo **PLEBISCIT**

Nepřímá demokracie

- zastupitelská demokracie
- občan účastní politického rozhodování zprostředkovaně, delegováním svého podílu na moci na své zvolené zástupce, kteří naplňují jeho vůli v orgánech státu, regionu, obce
- v současnosti jsou všechny demokracie nepřímé
- nejčastěji využívanou formou nepřímé demokracie jsou **VOLBY**
- nepřímá demokracie zachovává všechny podstatné znaky vlády lidu:
 - rovnost – všichni občané jsou si rovni, každý může být vybrán do veřejné funkce a ve volbách má rovnoprávný hlas
 - pluralita – existuje možnost volby, výběru mezi různými politickými subjekty
 - dočasnost – moc je zvoleným zástupcům svěřena dočasně, omezena volbami
 - kontrola – moc je pod kontrolou opozice v parlamentu a kontrolních orgánů
 - většinový princip – platí to, co rozhodne většina
- nepřímá demokracie je **LIBERÁLNÍ** – garantuje každému občanovi bez rozdílu dodržování nezadatelných lidských, občanských a politických práv a svobod
- o moderní demokracii se hovoří jako o **PLURALITNĚ-KONSENZUÁLNÍ** → rozdílné společenské zájmy různých politických stran a nátlakových skupiny (pluralitní systém) ústí v konsenzus (shodu, soulad) v zásadních otázkách
- v konsenzuální demokracii se většinový systém obohacuje o co nejšířší účast dalších politických stran.

Reálná demokracie

- garantovaná zákonem
- suverenity státu vychází z občanů

- pravidelné svobodné volby, dodržování lidských práv a svobod, dělba státní moci, nezávislá soudní moc, práva menšin, svobodné podnikání, soukromé vlastnictví, nezávislé veřejné mínění

Formální demokracie

- zákonem garantováno, ale někteří lidé na to nemohou dosáhnout
- rovnost občanů, právo svobodně vycestovat

ÚSKALÍ DEMOKRACIE

- objektivita, zodpovědnost (jít k volbám), politické vědomí

NEDEMOKRATICKÉ DIKTÁTORSKÉ REŽIMY

- protikladem demokracie
- nejvyšší formou nedemokratických diktatur jsou **TOTALITNÍ POLITICKÉ SYSTÉMY**
- jejich společnými znaky jsou:
 - jediná vládnoucí skupina, která disponuje monopolem moci
 - jediná oficiální státní ideologie, světový názor
 - požadavek aktivní podpory obyvatelstva
 - kontrola všech oblastí individuálního i společenského života
 - režim jedné politické strany, která vyžaduje disciplínu
 - státní kontrola všech stránek ekonomického života
 - policejní režim dohlížející na vše a na všechny (cenzura, informační zdroje)
- totalitní politické systémy se objevují až ve **20. STOLETÍ**
- mezi nejvýznamnější patří **SOVĚTSKÝ SVAZ za STALINOVY VLÁDY** a **NACISTICKÝ SYSTÉM v NEMĚCKU za HITLEROVY VLÁDY**

VLÁDA STALINA – HITLERA – SPOLEČNÉ ZNAKY

- rozsáhlý represivní systém (tajná policie, koncentrační tábory v Německu a systém sovětských pracovních táborů **GULAG**)
- kult vůdce
- důsledná kontrola soukromého života obyvatel země

VLÁDA STALINA

- ideologie komunismu
- centrálně řízené hospodářství
- proti soukromému vlastnictví

VLÁDA HITLERA

- prosazování rasismu
- soukromé vlastnictví

SVOBODA, ROVNOST, SPRÁVEDLNOST

SVOBODA

- stav bytosti jednající pouze ze své vlastní vůle, nezávisle na jakémkoli vnějším donucení
- znamená dělat, co mám právo dělat
- svoboda však není svévole, neznamená anarchii (krádeže, zabíjení,...)
- musí se dodržovat společenská pravidla
- svoboda a práva jednotlivce jsou omezeny svobodou a právy ostatních lidí (Moje svoboda končí tam, kde začíná svoboda druhého)
- vedle rozumu je nejvyšším atributem člověka
- člověk na sebe bere i zodpovědnost za negativní důsledky, pokud překročí své osobní svobody
- debaty o hranicích svobody – **LOCKE** (stát by měl dát jedinci větší prostor), **HOBBS** (v rozporu)
- v politickém smyslu se svobody týkají různých oblastí (svoboda pohybu, svoboda projevu, svědomí, myšlení, náboženství) v nichž jedinec nemá podléhat kontrole státu, pokud zároveň respektuje zákony
- jen v tomto smyslu se diskutovalo o svobodě již ve starověku. Být svobodný znamenalo využívat institucí obce (polis), nebýt otrok

Negativní svoboda

- nepřítomnost něčeho, absence ovlivňování, používá se ve významu osvobození od tlaku, útisku, hladu, strachu, diskriminace,...

Pozitivní svoboda

- možnost sám něco konat, být svým vlastním pánem, prostor pro seberealizaci
- konkrétní výraz má např. ve svobodě mínění, náboženského vyznání, projevu,...

Formální svoboda

- Sice máme svobodu, ale nemůžeme ji využívat, reálně není naplněná (můžeme cestovat, ale nemáme na to peníze, svobodné volby X nátlakové skupiny)

Reálná svoboda

- možnost, kterou jedinec může, ale nemusí naplnit

RAYMOND ARON – francouzský filosof, ideální je podle něj kombinace obou těchto svobod

SPRAVEDLNOST

- vztah, mezi jednotlivci a státní mocí ve společnosti, v souladu se zákonem a bez porušení přirozených práv jedince
- dostaneme to, co zasloužíme; dávat každému co mu náleží
- mezi lidmi je velmi těžké určit, co je spravedlivé (co je spravedlivé pro mě, nemusí být spravedlivé pro ostatní)
- sociální spravedlnost je nedosažitelný ideál
- Platón – každému dávat, co mu náleží
- otázka je, zda se má člověku dávat, co mu náleží podle zásluh, nebo podle jeho pozice ve společnosti
- 2 typy spravedlnosti:

VYROVNÁVACÍ – KOMUTATIVNÍ

- vztahuje se k jednání osob k jiným osobám
- vymezuje vzájemná práva mezi lidmi
- nespravedlnost musí být vyrovnána a potrestána (např. odcizení majetku musí být „vyrovnáno“ jeho navrácením).
- důležité nezávislé instituce – měly by podle práva rozhodnout, co je spravedlivé →
- rozhodovat smí pouze **SŮD**
- uplatňuje se ve sféře soukromého a trestního práva

ROZDĚLOVACÍ – SOCIÁLNÍ

- sporným bodem je neexistence objektivního kritéria
- nedosažitelný ideál – možnost pouze se přibližovat – snaha vytvořit stav, kdy materiální postavení člena společnosti odpovídá jeho vynaloženému úsilí
- sociální spravedlnost je především vlastností stavu věci
- nelze určit původce sociální nespravedlnosti → Společnost požaduje změnu sociálně ekonomických podmínek – požadavek směřuje na stát, aby zabezpečil ty, co pomoc potřebují
- spravedlnost se zajišťuje pomocí zákona nebo nějakých institucí

ROVNOST

- rovnost dělíme na:
 - **FORMÁLNÍ – PRÁVNÍ** – zákony platí stejně pro všechny a občané mají stejná práva
 - **SKUTEČNÁ – MATERIÁLNÍ** – všichni mají mít stejný majetek, moc,...
- právní rovnost je obsažena v Deklaraci lidských práv materiální je nebezpečná – vede k omezení svobody
- požadavky větší rovnosti bývají namířeny proti demokracii
- **LIDÉ SI NEJSOU ROVNI** – existují biologické rozdíly, různá prestiž, plat, různý charakter, schopnosti, postavení ve společnosti,...
- jde o určení, ze kterých hledisek by si lidé měli být rovni
 - politická rovnost – rovnost před zákonem
 - rovnost příležitostí
- irelevantní je rovnost ekonomická – je namířena proti demokracii a spravedlnosti (marxistická ideologie požadovala rovnost výsledků – to vede k nivelizaci, uniformitě- důsledkem je vznik totalitních režimů)
- v každé společnosti existuje přirozená hierarchie – **SOCIÁLNÍ STRATIFIKACE** – vertikální rozdělení společnosti – status, sociální mobilita, kasty, třídy, vrstvy
- teoreticky si máme být rovni před zákonem a o jiné rovnosti nemůže být řeč

KONSENSUS

- znamená shodu mínění jistého společenství, zejména spontánní a živelný souhlas, obecně jakýkoliv vzájemný souhlas
- konsensuální je takové rozhodnutí, které se snaží vyjednat dobrovolný souhlas všech zúčastněných
- jeho alternativou je rozhodnutí autoritativní nebo hlasování
- velkou výhodou konsensu je, že nevzniká opozice
- značnou nevýhodou je zdlouhavost jednání
- z latinského **KONSENSUS** = souhlas, jednomyslnost
- dosažení konsensu obvykle vyžaduje zodpovědný přístup každé ze zúčastněných stran a téměř vždy ochotu ke kompromisu - jakmile je přijato příslušné rozhodnutí, je velmi důležité, aby všechny zúčastněné strany toto rozhodnutí respektovaly
- základním předpokladem dosažení konsensu je umění naslouchat druhé straně, věcně reagovat na námítky, respektovat odlišné názory a pružně navrhnout akceptovatelné řešení
- konsensus není vládou většiny ani menšiny, není hlasováním
- konsensus není takové řešení, které maximalizuje zisk zúčastněných stran, nýbrž takové, které minimalizuje škody ze vzájemné dohody
- konsensus neznamená, že všichni souhlasí s navrženým řešením, ale že je budou přinejmenším respektovat
- musí jej tedy podpořit i ti, kteří původně nesouhlasili

JAK POUŽÍT KONSENSUS

- každý účastník jasně identifikuje svůj postoj k řešení problému
- je potřeba dobře vysvětlit svůj názor tak, aby ostatní pochopili pohnutky, které k tomuto závěru vedou
- je potřeba pozorně naslouchat názorům a pocitům ostatních
- je nutné být připraven upravit svůj postoj na základě informací a porozumění argumentů
- vyhnout se výsledku vítěz-poražený, odlišnost postojů má svou cenu
- změnit navrhované řešení tak, aby jej mohli podpořit ostatní, nepokoušet se měnit mysl lidí
- není možné, aby byl proces hledání konsensu narušován jedinou stranou a zároveň není schopná navrhnout alternativu, která může být ostatními akceptována

OBČANSKÉ INICIATIVY

- spontánně vzniklé zájmové sdružení občanů, které se snaží prosadit nějaké konkrétní, často úzce vymezené cíle
 - od jiných zájmových sdružení se liší tím, že ji obvykle tvoří občané jako takoví, které jinak nespojují např. profesní zájmy
 - OI jsou obvykle NEFORMÁLNÍ (nebo jen málo formalizované)
 - Často netvoří ani právnické osoby, nemají stanoveny majetek a působí jen na základě obecného práva sdružovacího, shromažďovacího a petičního
 - mohou být **JEDNOÚČELOVÉ** (např. se snaží změnit rozhodnutí úřadů, zabránit určité stavbě,...), ale také se **ŠIRŠÍMI ZÁJMY A DLOUHODOBÝMI CÍLI**
- (např. v oblasti životního prostředí, sociální péče, ochrany památek, místního hospodářství)
- typické občanské iniciativy se obvykle nespojují v určitou politickou stranu, ale naopak se snaží pro své projekty a cíle podporu ve všech politických stranách
 - Lisabonská smlouva EU v jednom ze svých článků počítá s legislativní iniciativou občanů – od 1. dubna 2012 je toto právo uplatňováno jako tzv. **EVROPSKÁ OBČANSKÁ INICIATIVA (DÁLE EOI)**.

EVROPSKÁ OBČANSKÁ INICIATIVA

- umožňuje 1 milionu občanů Evropské unie, mezi nimiž jsou zastoupeni občané alespoň jedné čtvrtiny členských států, požádat Evropskou komisi, aby navrhla legislativu, která spadá do některé z politik Unie
- Možnost EOI staví občané na tutéž úroveň, na které se nachází Evropský parlament a Rada Evropské Unie
- pravidla iniciativy:
 - založení výboru
 - nasbírání podpisů (alespoň 1 milion), nejméně v jedné čtvrtině členských států musí počet dosáhnout stanovený minimální počet (pro každou zemi jiný)
 - samozřejmostí je být občanem Evropské unie

POLITICKÉ STRANY ČESKÉ REPUBLIKY

POLITIKA

- společenská činnost vztahující se k řízení věcí veřejných a mající dva základní charakteristické znaky: obecný dopad a mocenský dopad

POLITICKÁ PARTICIPACE (ÚČAST)

- aktivita jednotlivců a skupin, kterou se snaží ovlivnit nebo podpořit vládu a politiku

POLITICKÉ STRANY

- organizovaná dobrovolná sdružení občanů se stejnými politickými názory a cíli, která se účastní politického života
- vzájemnou konkurencí se snaží získat a udržet politickou moc a prosadit svoji politickou vůli
- členem může být občan starší 18 let, nikdo nesmí být ke členství nucen
- v demokratické společnosti je politická scéna **PLURALITNÍ (MNOHOČETNÁ)**
- subjekty pluralismu mohou být politické strany, zájmové skupiny, odbory, organizace, spolky, národnostní menšiny, etnické skupiny apod.
- všechny se snaží prosadit své zájmy.
- moderní evropské politické strany mají tyto **CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY**:
 - vlastní politický program, kde jsou vysvětlovány základní hodnoty, zájmy a cíle
 - účast ve volbách do nejvyšších zákonodárných orgánů a do orgánů místní samosprávy, na niž se zaměřuje jejich programová i praktická činnost
 - působení na veřejnost, získávání členů, voličů a sympatizantů
 - disponují stálou, demokraticky volenou organizační strukturou
 - činnost financují z členských příspěvků, příjmů z vlastní hospodářské činnosti, z darů od sponzorů a ze státních dotací (jejich výše je odvozena z výsledků voleb)
- politická seskupení podobně smýšlejících občanů existovala již ve **STAROVĚKÉM ŘECKU**
- Důležitým mezníkem ve stranictví byla **ANGLICKÁ A FRANCOUZSKÁ REVOLUCE A VZNIK USA**
- moderní politické strany se v Evropě začaly formovat od konce **19. STOLETÍ**

FUNKCE POLITICKÝCH STRAN

- **prostředkovatelská** – most mezi lidmi a vládou

- **integrativní** – soustředění zájmů
 - **socializační** – učí hrát politické role apod.
 - **mobilizační** – mobilizace voličů
 - **rekrutivní** – vybírá politické elity
 - **ústavní** – skrze strany je sestavována vláda
- politické strany se zpravidla dělí podle **POLITICKÝCH IDEOLOGÍ**, ze kterých vycházejí (např. liberální, křesťanské, komunistické) a na jejichž základě zaujímají místo v politickém spektru na **PRAVICI A LEVICI, PŘÍPADNĚ VE STŘEDU**

POLITICKÉ STRANY MŮŽEME DĚLIT:

TRADIČNÍ ROZDĚLENÍ

- **kádrové** (snaží se o kvalitní členskou základnu, nepřijmou každého)
- **masové** (snaží se oslovit nejširší spektrum lidí)

PRAVOLEVNÉ ROZDĚLENÍ

- **pravcové** - oslovují vyšší vrstvy obyvatel, důraz na jedince, pozvolný vývoj, snaha o snížení inflace, konzervativní, monarchistické, proti vměšování státu do politiky
- **levicové** - oslovují nižší a střední vrstvy obyvatel, důraz na společnost jako celek, rychlý vývoj – reformy, popř. revoluce, snaha o snížení nezaměstnanosti, sociální zabezpečení, centralizace politické moci, zásahy státu do politiky + ekologické strany
- **centristické** (středové) – kompromis, často liberální strany, hájí práva menšin a občanské svobody

TEORIE CLEAVAGES

- podle jakých kritérií se voliči rozhodují a jak se potom dělí
- **dimenze socioekonomická** – odráží rozpor mezi třídami (vlastníci, nevládníci, nezaměstnaní, důchodci) – pravice podporuje kapitalismus, levice sociální stát
- **dimenze netolerance** – extrémní levice a pravice
- **dimenze zahraniční politiky** – zejména postoj k EU a USA
- **dimenze postmateriální** – ekologické strany

	LEVICE	PRAVICE
Priority	sociální politika a jistoty	podpora podnikatelských aktivit
Stát	sociálně odpovědný silný stát	minimalizace kompetencí státu
Rovnost	výsledků	příležitostí
Člověk	kolektiv	jednotlivec
Ekonomie	státní ochránářství, regulace trhu	liberalizace a deregulace
Ekonomické priority	odstranění nezaměstnanosti	snížení inflace
Společnost	splynutí	oddělení

EXTRÉMNÍ STRANY

Krajní levice

- politická ideologie a aktivity směřující k vytvoření velké či naprosté sociální rovnosti ve společnosti a odstranění všech forem sociální hierarchie (komunistické strany stalinistického typu)

Krajní pravice

- popírání skutečné rovnosti všech lidí, aktivity vycházející z krajního nacionalismu, etnocentrismu až rasismu a xenofobie (fašisté, dělnická strana, nacionální strany)

STRANY POSLANECKÉ SNĚMOVNY 2014

ČSSD

- 50 mandátů
- Bohuslav Sobotka

ANO

- 47 mandátů
- Andrej Babiš

KSČM

- 33 mandátů
- Vojtěch Filip

TOP 09

- 26 mandátů
- Karel Schwarzenberg

ODS

- 16 mandátů

- Miroslava Němcová

ÚSVIT

- 14 mandátů
- Tomio Okamura

KDU – ČSL

- 14 mandátů
- Pavel Bělobrádek

POLITICKÉ IDEOLOGIE A JEJICH ZÁKLADNÍ PROUDY, DOKTRÍNY

POLITICKÁ IDEOLOGIE

- soustava idejí, teorií a názorů, vyjadřující zásadní životní postoje a cíle určité sociální skupiny, zabývá se základními problémy společnosti a státu, vnitřní a mezinárodní politiky, problematikou hospodářského a sociálního vývoje
- souvisí vždy s politickou praxí
- souhrn názorů, myšlenek, teorií, které se obvykle soustředí na společnost, kam by měla směřovat, řešení politických problémů, vyjadřuje zásadní životní postoje a cíle určité skupiny, zabývá se základními problémy společnosti a státu, vnitřní i mezinárodní politiky
- ideologie má 4 základní funkce:
 - pomáhá vysvětlovat politické jevy a události (např. příčiny krizí, válek)
 - poskytují hodnotový systém a jeho kritéria (co je dobré, horší)
 - poskytují vědomí identity a (sou)náležitosti k určité sociální skupině
 - nabízejí základní rysy politického programu a cíle politické činnosti

DOKTRÍNA

- pevné učení či nauka, obvykle opřená o nějakou autoritu
- soubor zásad, jimiž se řídí zahraniční a bezpečnostní politika určitého státu
- každá ideologie má svou doktrínu

ZÁKLADNÍ PROUDY

LIBERALISMUS

- VB 17. století
- svoboda jednotlivce a důraz na jeho individualitu
- stát – funkce ochrany svobody a majetku, zachování vnitřního řádu
- omezeny pravomoci vlády ve prospěch svobody podnikání
- svobodné organizace, svobodné diskuse, všeobecné, rovné právo
- vládní formou liberalismu je **PARLAMENTNÍ DEMOKRACIE**
- **LOCKE, HOBBS, JEREMY BENTHAM**
- **DOKTRÍNA – LAISSEZFAIRE (Nechat plynout)** – ekonomická doktrína, omezovala pravomoci státu ve prospěch podnikání

KONZERVATISMUS

- 18. století – **EDMUND BURKE**
- **CONSERVARE** = zachovávat
- zachování tradičních hodnot a osvědčených principů života společnosti
- nejvíce se prosadil v 80. letech 20. století – vláda **M. TRACHTEROVÉ** ve Velké Británii a **R. REGANA** v USA – oba liberální názory v ekonomice a konzervativní postoj v politice

SOCIALISMUS

- **SOCIALIS** = společenský
- ideál spravedlnosti a bratrství
- snaha podřídit jedince před společností
- cíl – vítězství obecného dobra nad individuálním zájmem
- odmítání soukromého vlastnictví
- moderní socialismus vznikl jako reakce na modernizaci, průmyslovou revoluci a její důsledky (špatné životní podmínky dělnictva) v průběhu 19. století
- teoretik **KARL MARX**
- postupem vývoje se socialismus rozdělil – **REFORMNÍ** (snaha prosadit spravedlivou společnost postupnými reformami) a **REVOLUČNÍ SOCIALISMUS** (revoluce a násilné změny)

KOMUNISMUS

- **COMMUNIS** = společný, obecný

- radikální kritika kapitalismu
- sociální rovnost a beztřídní společnost
- společné vlastnictví výrobních prostředků a rozdělování dosaženého důchodu podle potřeb
- **BERNSTEIN, KOUTSKÝ** – zrodil se jako kritika a revize
- **LENIN, STALIN** – sledování linie totalitní ideologie
- **TROCKIJ, DJILAS** – kritika mocenských poměrů v samostatných komunistických zemích

KŘESŤANSKÁ SOCIÁLNÍ NAUKA

- církevní sociální učení vykazuje všechny znaky ideologií
- opírá se o učení sv. **TOMÁŠE AKVINSKÉHO** a dalších církevních otců
- pozornost je soustředěna na **ČLOVĚKA JAKO INDIVIDUUM**
- vznikla v reakci na liberalismus a socialismus
- **PAPEŽ LEV XIII.** vydal roku **1891** encykliku **RERUM NOVARUM**
- kritika liberalismu – všechna zla pocházejí ze svobody, která se odpoutává od pravdy o člověku
- kritika socialismu - třídní boje a proti znárodnovacím plánům
- roku **1991** vydal **JAN PAVEL II.** encykliku **CENTESIMUS ANNUS**

NACIONALISMUS

- **NATIO** = kmen, národ
- základní hodnota je národ (nadřazená pozice)
- každý národ by si měl politicky vládnout sám
- hlavním cílem je prosazení zájmů vlastního národa

FAŠISMUS

- nedemokratická forma vlády
- protidemokratická východiska, uctívání státu, jednota
- Benito Mussolini 1922
- Španělsko – **FRANKISMUS** – horní vrstvy obyvatelstva
- Německo – **HITLERISMUS** – střední vrstvy obyvatelstva
- Argentina – **PERONISMUS** – nejnižší vrstvy
- vedle italského fašismu se vytvořil v Německu – **NACISMUS** (silný rasismus, rasová nadřazenost a čistota)

RASISMUS

- snaha legitimizovat biologické nerovnosti mezi lidmi → zvyhodňování jedné rasy nad druhou a nenávisť mezi nimi
- diskriminace „nižší“ rasy spočívá v nerovnosti před zákonem, nepřítomnosti hlasovacího práva, nižší mzdě za stejnou práci atd.
- velkého rozměru nabyt např. rasismus zaměřený proti **ČERNOŠKÉMU OBYVATELSTVU V USA (MARTIN LUTHER KING)**, dále v **JIHOAFRICKÉ REPUBLICĚ (APARTHEID – oddělení ras – NELSON MANDELA)**
- **JOSEPH ARTUR COMTE DE GOBINEAU** – dílo **ROZPRAVA O NEROVNOSTI LIDSKÝCH RAS**
- **HOUSTON STEWART CHAMBERLAIN** – dílo **ZÁKLADY XIX. STOLETÍ** (vycházel z něho Hitler)
- **OSN 1951** – dokument genetiků a antropologů, všichni lidé jsou ze stejného předka Homo sapiens
- **21. BŘEZEN** – Mezinárodní den boje za odstranění diskriminace

ANARCHISMUS

- „bezvládí“
- odmítání jakékoli politické autority, státní moci i právního řádu
- neomezená svoboda jednotlivické autority, dobrovolné rozhodování...
- 19. století dělnické hnutí
- zakladatelé **PIERRE PROUDHON** (Francie), **BAKUNIN** (Rusko), **NEČAJEV** (Rusko)

ENVIROMENTALISMUS

- vztahy mezi přírodou a společností
- změna společenských, ekonomických a politických mechanismů, které brání snahám o ochranu životního prostředí
- **ALDO LEOPOLD** – zakladatel etiky životního prostředí, italský lesník

FEMINISMUS

- ideologie ženského hnutí
- prosazování společenské, politické a ekonomické rovnosti s muži
- vznik na konci 19. století
- zaměřování na získání **VOLEBNÍHO PRÁVA (1. NOVÝ ZÉLAND – 1893 a poslední LICHTENŠTEJNSKO – 1984, dodnes nemohou volit ženy v některých afrických zemích)**
- poukazují na vžitě sexuální stereotypy, organizují kampaně týkající se potratů, pornografie, domácího násilí vůči ženě apod.
- **MARY WOLLSTONECRAFTOVÁ** – britská feministka, 1792 – Obrana práv žen
- současný feminismus se opírá o filosofky – **SIMON BEAUVOIR – DRUHÉ POKLADÍ, BETTY FRIEDAN – ŽENSKÉ MYSTIČNO, KATE MILLET – SEXUÁLNÍ POLITIKA**

VOLBY A VOLEBNÍ SYSTÉMY

- nejběžnější **PARTICIPACÍ** (podílením se) občana je jeho účast ve volbách, kdy má možnost svobodného výběru mezi politickými alternativami
- základní princip **DEMOKRACIE (NEPŘÍMÉ)**

VOLBY

- akt, při kterém volí oprávnění voliči své zástupce do určitých funkcí nebo orgánů
- rozlišují se volby **PARLAMENTNÍ, PREZIDENTSKÉ A KOMUNÁLNÍ** (na úrovni samospráv)

FUNKCE

- umožňují pokojnou změnu vlády a řešení politických konfliktů
- určují reprezentaci (kdo bude vládnout a v jaké síle),
- zjišťují aktuální rozložení politických sil ve společnosti
- udělují legitimitu parlamentu a vládě, tj. oprávnění vydávat a vykonávat zákony
- zahrnují zpětnou vazbu pro politiky a občany (volební kampaň slouží jako dialog mezi voliči a uchazeči o vládu, veřejnost je informovaná o tom, co vláda dělá)

- vyjadřují mínění voličů a posilují občanské vědomí
- poskytují občanům možnost kontrolovat vládu a její politiku (jsou-li spokojeni, podpoří opět vládnoucí strany, chtějí-li změnu, změní poměr sil v parlamentu)

ZÁKLADNÍ ZNAKY:

- **SVOBODNÉ** – volič má svobodný výběr mezi politickými subjekty, možnost volit svobodě bez nátlaku
- **VŠEOBECNÉ** – každý má právo volit a být volen (po dovršení věkové hranice)
- **ROVNÉ** – hlasy všech voličů mají stejnou hodnotu
- **PŘÍMÉ** – volič volí přímo své zástupce (subjekty)
- **TAJNÉ** – volič volí své zástupce bez jakékoli kontroly hlasování

VOLEBNÍ SYSTÉM

VOLEBNÍ SYSTÉM = ústavou či zákonem stanovený způsob voleb do zastupitelských sborů

DVA ZÁKLADNÍ VOLEBNÍ SYSTÉMY: VĚTŠINOVÝ (MAJORITNÍ) a POMĚRNÝ (PROPORCIONÁLNÍ)

VĚTŠINOVÝ (MAJORITNÍ) VOLEBNÍ SYSTÉM

- založen na principu „vítěz bere vše“
 - zvolen je pouze jediný kandidát, který získá v daném volebním obvodu nejvíce hlasů
 - používají se jednomandátové obvody, jejichž počet odpovídá počtu mandátů
 - **JEDNODUCHÝ** – zvolen kandidát, který má nejvíce hlasů
 - **ABSOLUTNÍ** – kandidát musí získat nad 50 % hlasů nebo **KOMBINOVANÝ** –
1. kolo → 2. kolo
- u nás – volby do **SENÁTU**
 - **VÝHODY** – systém snadno umožňuje parlamentní většinu, výsledkem jsou častěji stabilní vlády tvořené jednou stranou
 - **NEVÝHODY** – zvolený parlament nedostatečně odpovídá rozložení politických sil v zemi, protože nezastupuje společenské menšiny, nepříznivý pro nově vzniklé strany

POMĚRNÝ (PROPORCIONÁLNÍ) VOLEBNÍ SYSTÉM

- na rozdíl od většinového více spravedlivý
- procento odevzdaných hlasů v něm odpovídá procentu reprezentantů, což umožňuje i zastoupení menších politických stran
- rozdělení poslaneckých mandátů procentu odevzdaných hlasů
- volič nevolí jedince, ale celé kandidátské listiny
- u nás – volby do poslanecké sněmovny
- **VÝHODY** – systém přenáší vůli obyvatelstva i jeho menšin do politického systému a umožňuje určit rozložení politických sil, ulehčuje vytváření nových politických stran
- **NEVÝHODY** – volič volí kandidátní listiny, politická moc se tříští, často vzniká koaliční vláda, která není tak stabilní, sepětí poslance s volebním obvodem není tak silné, při rozhodování se řídí více stranickými zájmy

VOLBY ČESKÉ REPUBLIKY

- vyhlašuje prezident republiky
- v rukou Státní volební komise
- voličem je každý občan ČR, který dosáhl věku 18 let
- musí se hlasovat osobně, zastoupení není přípustné
- volí se na základě kandidátních listin

PARLAMENTNÍ VOLBY

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR

- konají se podle zásady poměrného zastoupení ve **14 VOLEBNÍCH KRAJÍCH**
- poslanecká sněmovna má **200 POSLANCŮ** – volí se na **4 ROKY**
- **AKTIVNÍ VOLEBNÍ PRÁVO – 18 let**
- **PASIVNÍ VOLEBNÍ PRÁVO – 21 let**
- oprávnění voliči jsou zapsáni ve stálých seznamech v místě svého trvalého bydliště
- každá politická strana či hnutí podá nejpozději **66 DNŮ** před volbami kandidátní listinu pro jednotlivé volební kraje, spolu s příspěvkem **15 000 Kč**
- volič zvolí jednu kandidátní listinu, na níž může značit kandidáty
- přepočítávání volebních listků a rozdělování mandátů probíhá ve dvou kolech sčítání hlasů
- do 1. kola postupují jen strany, které překonaly hranici **5 %**

Volby do Senátu Parlamentu ČR

- konají se v 81 volebních obvodech
- senát má **81 SENÁTORŮ** – volí se na **6 LET**
- každé **DVA ROKY** se obnovuje **TŘETINA** senátorů
- **AKTIVNÍ VOLEBNÍ PRÁVO – 18 let**
- **PASIVNÍ VOLEBNÍ PRÁVO – 40 let**
- zvolen je kandidát, který obdržel nad 50 % získaných hlasů (→ 2. kolo – 2 kandidáti)

KRAJSKÉ A KOMUNÁLNÍ VOLBY

Volby zastupitelstva kraje

- počet členů zastupitelstva se určuje podle počtu obyvatel v daném kraji
- **AKTIVNÍ VOLEBNÍ PRÁVO – 18 let**
- **PASIVNÍ VOLEBNÍ PRÁVO – 18 let**
- podobná pravidla jako při volbách do Poslanecké sněmovny (může označit max. 4 kandidáty)
- minimální počet získaných hlasů je **5 %**
- krajské zastupitelé jsou voleni na **4 ROKY**

Volby zastupitelstva obce

- zastupitelstvo se skládá z členů, jejichž počet stanoví na každé volební období stávající zastupitelstvo podle počtu obyvatel
- **AKTIVNÍ VOLEBNÍ PRÁVO – 18 let**

- **PASIVNÍ VOLEBNÍ PRÁVO – 18 let**
- obecní zastupitelé jsou voleni na **4 ROKY**

PREZIDENTSKÉ VOLBY

- do roku 2013 probíhala volba prezidenta **NEPŘÍMO**
- od roku **2013** – poprvé **PŘÍMÁ VOLBA PREZIDENTA** – kandidáta si volí občané sami
- **VÝHODY** – výrazné posílení přímé spoluúčasti občanů na správě věcí veřejných, identifikace občanů se státem a zvýšení legitimacy hlavy státu
- **NEVÝHODY** – finanční nákladnost, politické vzdělání (znalost)
- prezident je volen na **5 LET** (může zastávat max. **2 FUNKČNÍ OBDOBÍ**)

VOLBY DO EVROPSKÉHO PARLAMENTU

- poslanci EP jsou voleni a **5 LET**
- ČR má **22 EUROPOSLANCŮ** (po letošních volbách 21)
- nejednotný způsob volby – podle tradic a ústavních pravidel každé země (v ČR se uplatňuje systém **POMĚRNÉHO** zastoupení)

10. ÚSTAVA A ROZDĚLENÍ MOCI

ÚSTAVA ČR A ROZDĚLENÍ MOCI

- Charakteristika a popis Ústavy ČR
- Ústavní vývoj ČR
- Systém dělby moci, brzd a rovnováh
- Legislativní proces v ČR

ÚSTAVA

- právní akt nejvyšší právní síly, upravující principy určitého státu, organizaci veřejné moci, územní samosprávu a základní lidská práva a svobody občanů
- ostatní právní normy mají z ústavy vycházet a být s ní v souladu
- souhrn právních norem, nadřazen všem zákonům

PSANÁ ÚSTAVA – dokument, který má speciální uzákonění (většina států, např. USA, ČR)
NEPSANÁ ÚSTAVA – vyvinula se na základě zvyku, zvykových normách (**např. VB**)

- podle postupu, jakým lze docílit ústavních změn:

FLEXIBILNÍ ÚSTAVA

- pružná
- k její změně stačí běžný způsob hlasování

RIGIDNÍ ÚSTAVA

- tuhá
- k její změně je zapotřebí souhlas vyššího počtu hlasujících než v 1. případě
- **ČR – ÚSTAVNÍ VĚTŠINA – 3/5 = 120 poslanců**

ÚSTAVNÍ VÝVOJ ČESKÉ REPUBLIKY

- rozlišujeme 3 etapy: **1848 – 1918** – Rakousko – Uherská monarchie
1918 – 1992 – Československo
1993 – současnost

1. ETAPA – 1848 – 1918

1848 – 1867

25. 4. 1948 – PILLESORFOVA ÚSTAVA (DUBNOVÁ ÚSTAVA) – vyhlášena **FERDINANDEM V.** → nebyla přijata sněmem → **1. OKTROJOVANÁ ÚSTAVA (BŘEZNOVÁ neboli STADIONOVÁ ÚSTAVA)** – panovník měl spolu s parlamentem zákonodárnou moc a spolu s ministry i výkonnou moc → zrušena **1851**

1849 – rozeznán Říšský sněm

31. 12. 1951 – SILVESTROVSKÉ PATENTY – zavedení absolutismu

20. 10. 1960 – ŘÍJNOVÝ DIPLOM – vrací se k zásadám konstituční monarchie – **FRANTIŠEK JOSEF I.** – slibuje zavedení parlamentarismu (ustavuje **ŘÍŠSKOU RADU**)

ÚNOROVÁ ÚSTAVA 1861 – 3. OKTROJOVANÁ ÚSTAVA (ÚNOROVÁ, SCHMERLINGOVA ÚSTAVA) – neupravovala občanská práva – potvrzuje některá občanská práva (zákaz cenzury, svoboda vyznání, povolení spolků) – zvolena poslanecká sněmovna (volená zemskými sněmy) a panská sněmovna (jmenovaná císařem), výkonnou moc měl císař

1867 – 1918

1867 – PROSINCOVÁ ÚSTAVA – v roce **1907** – všeobecné, tajné, rovné a přímé hlasovací právo (stále jen pro muže) – aktivní volební právo **24 let**, pasivní volební právo **30 let**

1918 – vznik samostatného Československa

2. ETAPA 1918 – 1992

13. 11. 1918 – PROZATIMNÍ ÚSTAVA - v čele prezident, vymezovala funkce vlády, prezidenta, revolučního národního shromáždění (parlament)

29. 2. 1920 – ÚNOROVÁ ÚSTAVA (PRVOREPUBLIKOVÁ) – vzor francouzská ústava, funkce prezidenta (pasivní volební právo **35 let**, volen na **7 let**, jmenuje univerzitní prezidenty, soude, vrchní velitel ozbrojených sil, právo suspensivního veta, právo rozpustit parlament, udělovat milosti, nelze jej odvolat);

PARLAMENT – dvoukomorový – **Poslanecká sněmovna** (300 poslanců na 6 let, aktivní volební právo 24 let, pasivní volební právo 30 let), **Senát** (150

senátorů na 8 let, aktivní volební právo 26 let, pasivní volební právo 45 let) → obě komory voleny stejně – **POMĚRNÝ SYSTÉM**; ženy zrovnoprávněny s muži (volební právo)

29. – 30. 9. 1938 – MNICHOVSKÁ DOHODA

22. 11. 1938 – vyhlášena autonomie **SLOVENSKA**

14. 3. 1939 – samostatné **SLOVENSKO**

15. 3. 1939 – okupace Čech a Moravy

16. 3. 1939 – **PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA**

1944 – Londýnská exilová vláda (**EDUARD BENEŠ**) – definovala tzv. **OBDOBÍ NESVOBODY** – od 30. 9. (dodatečně přidáno datum konce – 4. 5. 1945) –

zákony vydané v této době nejsou platné; **BENEŠOVY DEKRETY** – byly na návrh vlády, prošly **RATIHABICÍ** (dodatečně schválení parlamentem)

„**VÍTĚZNÝ ÚNOR**“ **1948** – komunisté k moci

9. 5. 1948 – KVĚTNOVÁ ÚSTAVA - rušila hlavní listinu z roku 1920, znárodňování, centrálně plánový systém, zahrnuje i některá občanská práva (v praxi dodržována nejsou)

1960 – **SOCIALISTICKÁ ÚSTAVA** – A. NOVOTNÝ chtěl z ČST sovětskou republiku – článek č. 4 potvrzoval vůdčí vedení komunistické strany, změna názvu na ČSSR (pozměnění státních symbolů)

21. 8. 1968 – Rusové vnikli na území ČSSR – 18. 10 – **ČSFR** – vznik českého Parlamentu, českých orgánů

1. 9. 1992 – Slovenská národní rada přijala SLOVENSKOU ÚSTAVU

25. 11. 1992 – federální shromáždění odhlasovala rozdělení Československa

3. ETAPA 1993

- 1. 1. 1993 – **ÚSTAVA ČESKÉ REPUBLIKY** nabyla účinnosti
- 16. 12. 1992 – schválena

SOUČASNÁ ÚSTAVA

- schválena **ČESKOU NÁRODNÍ RADOU 16. PROSINCE 1992**
- účinnosti nabyla **1. 1. 1993**
- složena z **8 HLAV – 113 ČLÁNKŮ**

PREAMBULE

- vyjadřuje hodnoty a tradice státu
- má svůj právní význam – slouží jako pramen pro výklad případných sporných ústavních momentů

HLAVA I.

- podstaty a zásady státu a politického systému
- státní moc, poměr občana k této moci
- lidská práva, hranice státu, hlavní město, státní symboly

HLAVA II.

- zákonodárná moc
- definice parlamentu – poslanecká sněmovna a senát
- **PŘEDSEDA POSLANECKÉ SNĚMOVNY** – Jan Hamáček
- **PŘEDSEDA SENÁTU** – Milan Štěch, ČSSD

HLAVA III.

- výkonná moc
- **PREZIDENT** - Miloš Zeman
- **PŘEDSEDA VLÁDY** – Mgr. Bohuslav Sobotka
- **MÍSTOPŘEDSEDOVÉ VLÁDY** – Ing. Andrej Babiš, MVDr. Pavel Bělobrádek, Ph. D.
- **MINISTR FINANČÍ** – Ing. Andrej Babiš
- **MINISTR ZAHRANIČÍ** – PhDr. Lubomír Zaorálek
- **MINISTR ZEMĚDĚLSTVÍ** – Ing. Marian Jurečka
- **MINISTR ZDRAVOTNICTVÍ** – MUDr. Svatopluk Němeček, MBA
- **MINISTR DOPRAVY** – Ing. Antonín Prachař
- **MINISTR KULTURY** – Mgr. Daniel Herman
- **MINISTR ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ** – Mgr. Richard Brabec
- **MINISTR VNITRA** – Milan Chovanec
- **MINISTRYNĚ PRO MÍSTNÍ ROZVOJ** – Mgr. et. Mgr. Věra Jourová
- **MINISTRYNĚ SPRAVEDLNOSTI** – prof. JUDr. Helena Válková, CSc.
- **MINISTR PRŮMYSLU A OBCHODU** – Ing. Jan Mládek
- **MINISTR ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY** – PhDr. Marcel Chládek, MBA
- **MINISTR OBRANY** – Mgr. Martin Stropnický
- **MINISTRYNĚ PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ** – Mgr. Michaela Marksová – Tominová
- **MINISTR BEZ PORTFEJE** – Mgr. Jiří Dienstbier

HLAVA IV.

- moc soudní
- **ÚSTAVNÍ SOUD** – sídlí v Brně, předseda ústavního soudu JUDr. Pavel Rychetský
- **NEJVYŠŠÍ SPRÁVNÍ SOUD** – sídlí v Brně, předseda JUDr. Josef Baxa
- **NEJVYŠŠÍ SOUD** – sídlí v Brně, předseda soudu JUDr. Iva Brožová

HLAVA V.

- nejvyšší kontrolní úřad – kontrola státního rozpočtu a hospodářství se státním majetkem
- **PREZIDENT NKÚ** – Ing. Miloslav Kala

HLAVA VI.

- Česká Národní Banka
- sídlí v Praze
- **GUVERNÉR** – Ing. Miroslav Singer, Ph. D.

HLAVA VII.

- územní samospráva a členění státu
- 14 krajů a asi 6 300 obcí

HLAVA VIII.

- přechodná ustanovení v souvislosti se zahájením senátu a rozdělením ČR

STÁTNÍ SYMBOLY

- předměty, které si stát ústavou určil jako své oficiální a nezaměnitelné označení, vycházejí z tradic státu, který reprezentují

Velký státní znak

- vyjadřuje spojení všech historických zemí státu, tedy Čech, Moravy a Slezska
- lev a dvě orlice

Malý státní znak

- tvoří červený štít, v němž je stříbrný dvouocasý lev ve skoku se zlatou korunou a zlatou zbrojí

Státní barvy

- bílá, červená, modrá

Státní vlajka

- vznikla 1920 Vlajka prezidenta republiky
- standarta

Státní pečeť

Státní hymna

- slova – JOSEF KAJETÁN TYL (Fidlovačka)
- hudba – FRANTIŠEK ŠKROUP
- oficiální hymnou se stala v roce 1918

ÚZEMNÍ SAMOSPRÁVA

OBEC

- územním společenstvím občanů, které mají právo na samosprávu
- má postavení právnické osoby s vlastním majetkem
- základní jednotka veřejné správy v ČR
- právnická osoba → mohou zakládat další právnické subjekty (spolky, firmy) a zároveň vystupují jako subjekty práva (mohou uzavírat smlouvy)
- obce mohou mít:

PŘENESENOU PŮSOBNOST

- okruh záležitostí vykonávaných obcí jménem státu
- např. povinnost dávat pokuty, vést matriky, vydávat stavební povolení

SAMOSTATNOU (VLASTNÍ) PŮSOBNOST

- do této stát ani kraje nemohou zasahovat
- obecní rozpočet, územní plán, vydávání obecních vyhlášek a nařízení, orgány městské policie, kultura a základní vzdělávání, zřizování právnických subjektů (i obce mohou podnikat)
- příjmy obce: ze státního rozpočtu (podle počtu obyvatel), podíl na daních odváděných do státního rozpočtu, poplatky (ze psů, komunálního odpadu), dary, vlastní příjmy (např.: lanovka, lesy)

ORGÁNY OBCE

Zastupitelstvo

- „parlament“
- přísluší mu rozhodovat o záležitostech ve vlastní působnosti obce
- vzniká na základě **KOMUNÁLNÍCH VOLEB (aktivní i pasivní právo od 18 let)**
- doba mandátu 4 roky
- minimální počet zastupitelů je **5, nejvyšší 55** (Praha)
- z řad zastupitelů je volen starosta a členové rady
- jednání zastupitelstva jsou veřejná (předseda starosta)
- občané mohou dávat podněty na projednání, musí být však dodány dostatečně předem tak, aby se s nimi stihli seznámit všichni členové zastupitelstva

Rada obce

- nevzniká, pokud je zastupitelů méně než 15 (menší obce tudíž radu nemají)
- vykonává ta rozhodnutí, která jí svěřilo zastupitelstvo
- členy starosta, místostarosta, členové rady (vždy lichý počet – 5 až 13)
- schůze rady neveřejné

Starosta

- nemá žádné samostatné pravomoci
- reprezentant obce
- má povinnost informovat občany (pomocí úřední desky, obecní policie, rozhlasu)

Obecní úřad

- jak přenesená, tak vlastní působnost obce
- v čele **STAROSTA, MÍSTOSTAROSTA, TAJEMNÍK** (dohlíží na chod)
- rada rozhoduje o počtu úředníků

Statutární obce

- velká města
- Brno, Č. Budějovice, Děčín, Frýdek-Místek, Havířov, Hradec Králové, Chomutov, Jihlava, Karlovy Vary, Karviná, Kladno, Liberec, Ml. Boleslav, Most, Olomouc, Opava, Ostrava, Pardubice, Plzeň, Praha, Přerov, Teplice, Ústí n. L., Zlín
- dělí se na městské části = **OBVODY**
- vydávají statuta – obecně závazné přihlášky
- v čele **PRIMÁTOR, MAGISTRÁT**

KRAJ

- širší územní společenství občanů s právem na samosprávu, kterou vykonává v souladu s potřebami kraje a svých občanů
- ČR rozdělena na **14 KRAJŮ**
- stanoveny **1. LEDNA 2000** (důsledek decentralizace)
- každý má znak, praporek
- disponuje vlastním majetkem a hospodaří s ním
- pečuje o rozvoj území (sociální péče, ochrana ŽP, rozvoj dopravy a spojů, výchova, vzdělání a kultura)
- **VYHLÁŠKY** – v rámci samostatné působnosti
- **NARIŽENÍ** – v rámci svěřené moci státem

ORGÁNY KRAJE

Zastupitelstvo

- volí se po 4 letech
- předkládá návrhy zákonů Poslanecké sněmovně
- volí a odvolává hejtmana a radu
- předkládá návrh na rozpočet
- koordinuje rozvoj kraje
- do 600 000 obyvatel – 45 zastupitelů, 600 000 – 900 000 obyvatel – 55 zastupitelů, nad 900 000 obyvatel – 65 zastupitelů
- zasedání jsou veřejná

Rada kraje

- výkonný orgán
- tvoří ji hejtman, zástupce hejtmana a další členové
- do 600 000 obyvatel – 9 zastupitelů, nad 600 000 obyvatel – 11 zastupitelů
- připravuje návrhy pro jednání zastupitelstva a zabezpečuje plnění přijatých usnesení schůze neveřejně

Hejtman

- zastupuje kraj navenek
- volen zastupitelstvem z řad členů
- hejtmánem Královéhradeckého kraje je **Bc. LUBOMÍR FRANC (ČSSD)**

Krajský úřad

- plní úkony uložené zastupitelstvem v rámci samosprávy a zabezpečuje výkon státní správy svěřené zákonem
- v čele **ŘEDITEL**
- obory, oddělení, sekretariát ředitele, sekretariát hejtmana

KRAJ	KRAJSKÉ MĚSTO
Hlavní město Praha	
Středočeský kraj	Praha
Jihočeský kraj	České Budějovice
Plzeňský kraj	Plzeň
Karlovarský kraj	Karlovy Vary
Ústecký kraj	Ústí nad Labem
Liberecký kraj	Liberec
Královéhradecký kraj	Hradec Králové
Pardubický kraj	Pardubice
Kraj Vysočina	Jihlava
Jihomoravský kraj	Brno
Olomoucký kraj	Olomouc
Moravskoslezský kraj	Ostrava
Zlínský kraj	Zlín

SYSTEM DĚLBY MOCI, PRINCIP BRZD A ROVNOVÁH**SYSTEM DĚLBY MOCI****MOC**

- znamená možnost působit, ovlivňovat společnost (její část nebo jednotlivce), aby jednala tak, jak by nejednala dobrovolně

Legitimní moc

= autorita

- **TRADIČNÍ** – papež, královna
- **RACIONÁLNÍ** – založeno na dohodě (úřad prezidenta)
- **CHARISMATICKÁ** – schopnost vést lidi (Castro, Havel)
- v každé demokratické zemi je moc rozdělována na **VÝKONNOU, ZÁKONODÁRNOU A SOUDNÍ MOC** → tento koncept se nazývá **DĚLBA MOCI**

MOC ZÁKONODÁRNÁ (LEGISLATIVA)

- vykonává ji **PARLAMENT (POSLENECKÁ SNĚMOVNA a SENÁT)**
- Parlament může být **DVOUKOMOROVÝ** a **JEDNOKOMOROVÝ** (Slovensko, Švédsko)

Poslanecká sněmovna

- **200 POSLANCŮ** – voleni na **4 ROKY**
- **AKTIVNÍ VOLEBNÍ PRÁVO 18 let**
- **PASIVNÍ VOLEBNÍ PRÁVO 21 let**
- **POMĚRNÝ VOLEBNÍ SYSTÉM** (minimálně 5 % hlasů → umožňuje i malým stranám dostat se do parlamentu – koalice)
- může být rozpuštěna **PREZIDENTEM** republiky
- vyslovuje **NE/DŮVĚRU** vládě
- návrh zákona podává **POSLANEC, SKUPINA POSLANCŮ, SENÁT, VLÁDA** (zákon o rozpočtu), **ZASTUPITELSTVO KRAJE**
- **PŘIJÍMÁNÍ ZÁKONŮ**

- **Běžné zákony** – nutný souhlas nadpoloviční většiny přítomných poslanců (min. 34)
- **Ústavní zákony** – nutný souhlas 3/5 poslanců (120)

Senát

- **81 SENÁTORŮ** (každý z jednoho volebního obvodu) – voleni na **6 LET** (každé 2 roky se obměňuje 1/3 senátorů)
- **AKTIVNÍ VOLEBNÍ PRÁVO 18 let**

- **PASIVNÍ VOLEBNÍ PRÁVO 40 let**
- nemůže být rozpuštěn
- **VĚTŠINOVÝ VOLEBNÍ SYSTÉM**

MOC VÝKONNÁ (EXEKUTIVA)

- **VLÁDA a HLAVA STÁTU (prezident, příp. panovník)**

Prezident

- **PASIVNÍ VOLEBNÍ PRÁVO 40 let** – volen na **5 LET (max. 2 FUNKČNÍ OBDOBÍ)**
- v ČR je volen **PŘÍMOU VOLBOU** (občané si jej volí sami)
- některé pravomoci může vykonávat sám, jiné musí odsouhlasit i premiér
- není nikomu odpovědný
- jediný případ, kdy může být souzen, je **VELEZRADA**
- jmenuje do určitých funkcí (předsedy, soudce, guvernéra ČNB, ...)
- zastupuje stát v mezinárodních vztazích
- **2013 - 2018 – MILOŠ ZEMAN**

Vláda

- vrcholný orgán výkonné moci
- předseda, místopředsedové, resortní ministři
- prezident jmenuje předsedu vlády a na jeho návrh i ostatní členy → žádá Poslaneckou sněmovnu o vyslovení důvěry → důvěru vyslovuje a potvrzuje **POSLANECKÁ SNĚMOVNA**
- **2014** – předseda vlády **BOHUSLAV SOBOTKA**, místopředsedové **ANDREJ BABIŠ** a **PAVEL BĚLOBRÁDEK**

MOC SOUDNÍ (JURISDIKCE)

- vykonávána **SOUSTAVOU SOUDŮ**
- **NEJVYŠŠÍ SPRÁVNÍ SOUD** – Brno
- **NEJVYŠŠÍ SOUD** – Brno
- **VRCHNÍ SOUDY** – Praha, Olomouc
- **KRAJSKÉ SOUDY** – např. Hradec Králové
- **OKRESNÍ SOUDY** – Semily, Jičín, Liberec, ...
- mimo soustavu soudů stojí **ÚSTAVNÍ SOUD**

Ústavní soud

- ochrana ústavnosti
- 15 soudců na 10 let - jmenuje je prezident se souhlasem **SENÁTU (min. 40 LET, 10 LET praxe, VŠ)**
- slib
- trestní stíhání se souhlasem Senátu (max. na 24 hodin)
- funkce:
 - vše musí být v souladu s ústavou
 - ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí
 - ústavní žaloba Senátu proti prezidentovi
 - věci týkající se referenda, voleb poslanců a senátorů, ...

PRINCIP BRZD A ROVNOVÁH

- pravomoci jednotlivých složek moci jsou od sebe odděleny a stanoveny tak, aby se navzájem **VYVAŽOVALY** a **OMEZOVALY**
- znamená to, že rozhodnutí každého ze tří základních ústavních orgánů mohou být ostatními orgány korigována (příp. zcela zrušena)

Princip oddělení státní moci a princip brzd a rovnováh			
	Legislativa	Exekutiva	JurisdiKce
Legislativa	vydává zákony	právo suspenzivního veta	právo rušit zákony
Exekutiva	<u>parlamentní kontrola</u> právo přehlasovat prezidentovo veto	vykonává zákony	právo rušit nařízení vlády
JurisdiKce	*	právo udělení milosti, amnestie	vykládá zákony

LEGISLATIVNÍ PROCES V ČESKÉ REPUBLICCE

- proces přijímání zákonů, jehož pravidla bývají zakotvena v ústavě a v jednacím řádu parlamentu
- 4 základní stádia:

1. **zákonodárná iniciativa** – návrh zákona podávají poslanci, příp. jiné orgány

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

2. projednávání návrhu zákona – zákon je posuzován, vytváří se konečné znění

3. schválení návrhu zákona – hlasování o návrhu zákona a podpis zákona

4. vyhlášení zákona – vydání ve **SBÍRCE ZÁKONŮ**

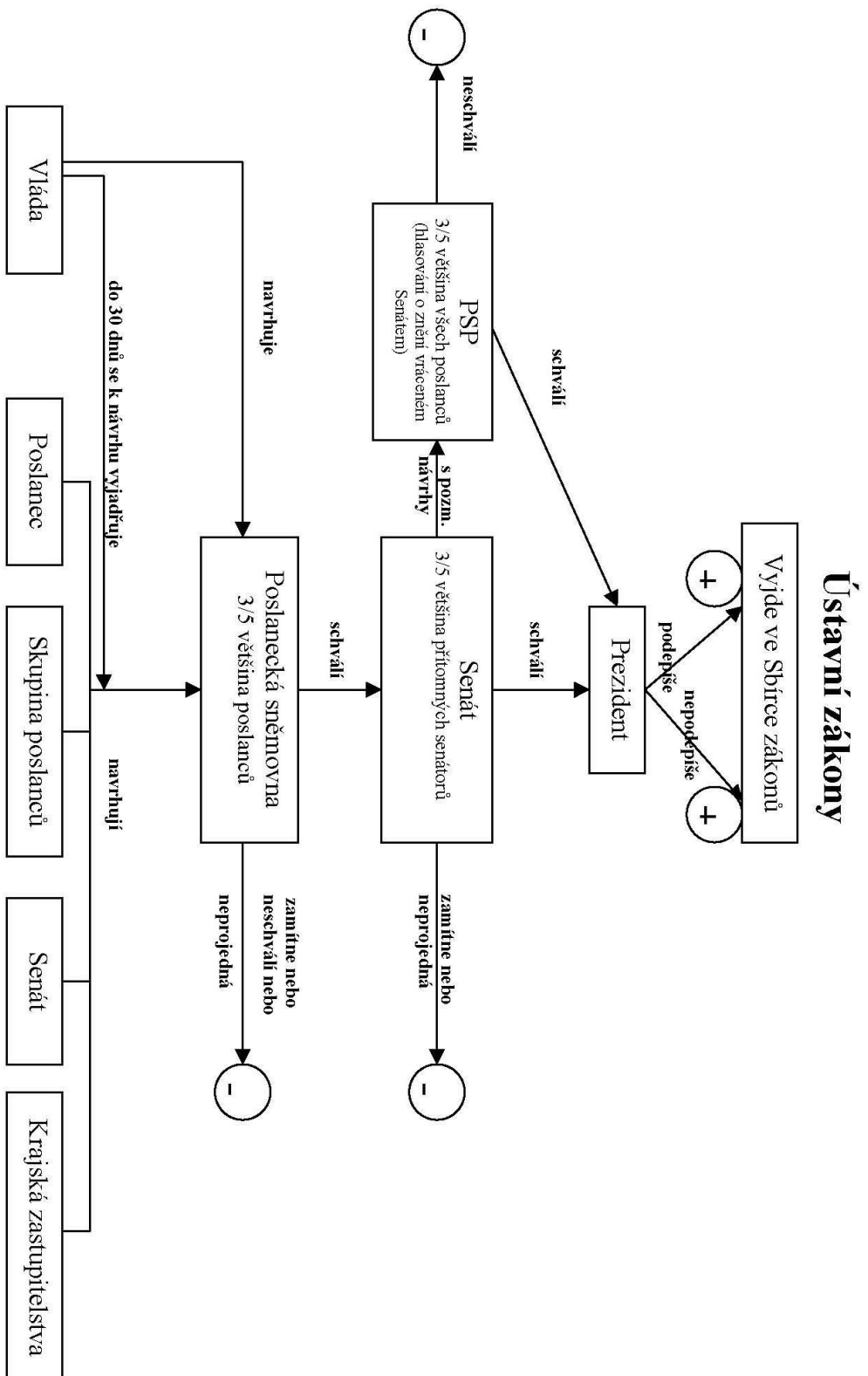
- návrh zákona má v ČR právo podávat **POSLANEC** či **SKUPINA POSLANCŮ, SENÁT, VLÁDA A ZASTUPITELSTVO KRAJE**
- návrh zákona musí být podán **PÍSEMNĚ** s přesným zněním toho, na čem se má sněmovna usnést (musí obsahovat tzv. **DŮVODOU ZPRÁVU**, která vysvětluje, zdůvodňuje principy nové právní zprávy)

PLATNOST ZÁKONA

- vyhlášení ve Sbírce zákona

ÚČINNOST ZÁKONA

- doba, od které je nutno podle zákona postupovat, jednat
- pokud není stanovena, nabývá zákon účinnosti **15 DNŮ** po jeho vyhlášení

12. PRÁVNÍ SYSTÉM, OBČANSKÉ A RODINNÉ PRÁVO

PRÁVNÍ SYSTÉM, OBČANSKÉ A RODINNÉ PRÁVO

- Vysvětlení systému práva ČR
- Charakteristika a členění soukromého a veřejného práva
- Vysvětlení pojmu hmotného a procesního práva
- Obecná charakteristika občanského práva
- Nejdůležitější věcná práva – vlastnictví, spoluvlastnictví, dědické právo
- Závazkové právo
- Rodinné právo – manželství, jeho vznik a zánik
- Právo a povinnosti účastníků rodinně právních vztahů

VYSVĚTLENÍ SYSTÉMU PRÁVA ČESKÉ REPUBLIKY

- právo zahrnuje široký okruh společenských oblastí a vztahů
- proto se právní řád systematicky člení do různých kategorií podle společenských rysů a principů
- právo se obvykle dělí podle **TŘÍ HLEDISEK** na:

PRÁVO MEZINÁRODNÍ A VNITROSTÁTNÍ

- upravuje pouze vztahy v rámci jednoho státu nebo vztahy mezi různými státy

MEZINÁRODNÍ PRÁVO

- zabývá se vztahy mezi jednotlivými státy, mezi státy a mezinárodními organizacemi a mezi mezinárodními organizacemi navzájem

VNITROSTÁTNÍ PRÁVO

- zabývá se vztahy mezi subjekty na území jednoho státu

PRÁVO VEŘEJNÉ A SOUKROMÉ

- upravuje vztahy mezi státem a občany nebo vztahy mezi občany navzájem

PRÁVO HMOTNÉ A PRÁVO PROCESNÍ

PRÁVO HMOTNÉ

- stanoví státem **ZÁVAZNÁ** a **VYNUITELNÁ** pravidla chování

PRÁVO PROCESNÍ

- určuje postup **JEDNOTLIVCE** a **STÁTNÍCH ORGÁNŮ** při porušení práva a způsob **SANKCIOVÁNÍ** (např. jednání soudy)

CHARAKTERISTIKA A ČLENĚNÍ SOUKROMÉHO A VEŘEJNÉHO PRÁVA

VEŘEJNÉ PRÁVO

- tvoří **PRÁVNÍ NORMY**, které sledují vztahy mezi **STÁTEM** jako nositelem státní moci a **FYZICKÝMI** nebo **PRÁVNICKÝMI** osobami
- stát vůči občanům a společností prosazuje zejména **VEŘEJNÝ ZÁJEM** a vystupuje jako **NADŘÁZENÝ SUBJEKT**

ODVĚTVÍ VEŘEJNÉHO PRÁVA

ÚSTAVNÍ PRÁVO

- tvoří je souhrn právních norem, upravujících především **FORMY** a **DRUHY** států, obsah **STÁTNÍ MOCI**, rozdělení a výkon státní moci a základní **PRÁVA** a **POVINNOSTI** občanů

TRESTNÍ PRÁVO

- souhrn právních norem o trestání fyzických osob za závažná provinění proti chráněným společenským a individuálním zájmům
- tato provinění se nazývají **TRESTNÉ ČINY**
- odvětví trestního práva je pojmenováno podle svých sankcí = trestů, které postihují pachatele trestných činů

SPRÁVNÍ PRÁVO

- souhrn právních norem upravujících **VEŘEJNOU SPRÁVU**
- zahrnuje předpisy o výkoně státní moci a o veřejné správě
- tvoří ji ústřední orgány, jako jsou ministerstva, dále orgány místní správy např. obecní úřady

FINANČNÍ PRÁVO

- normy, které upravují **FINANČNĚ** právní vztahy, tj. vztahy získávání, shromažďování a upotřebení finančních prostředků, pokud se jich účastní stát (např. vztahy daňové, rozpočtové)
- základní soubor norem neexistuje

+ **PRÁVO SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, OBČANSKÉ PRÁVO PROCESNÍ, PRÁVO EU**

Maturitní otázky ze **ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD**

SOUKROMÉ PRÁVO

- je založeno na principu **ROVNOSTI** a **NEZÁVISLOSTI** subjektů občanské společnosti, které vstupují do vzájemných vztahů
- vztahy mezi účastníky těchto vztahů vznikají na základě vůle projevované prostřednictvím **SMLOUVY**

ODVĚTVÍ SOUKROMÉHO PRÁVA

RODINNÉ PRÁVO

- je souhrn právních norem upravujících manželství, vztahy mezi rodiči a dětmi, mezi dalšími příbuznými a vztahy při náhradní výchově dětí (osvojení, pěstounská péče)

OBČANSKÉ PRÁVO

- zahrnuje právní normy upravující majetkové vztahy fyzických a právnických osob a vztahy vyplývající z práva fyzických osob na ochranu osobnosti
- hlavním pramenem občanského práva je **OBČANSKÝ ZÁKONÍK**

OBCHODNÍ PRÁVO

- odvětví práva, které upravuje vztahy vznikající v souvislosti směny zboží a služeb, mj. právní postavení a jednání obchodníků (podnikatelů)
- hlavním pramenem je **OBCHODNÍ ZÁKONÍK**

+ **AUTORSKÉ PRÁVO, PRACOVNÍ PRÁVO, MEZINÁRODNÍ PRÁVO SOUKROMÉ**

VYSVĚTLENÍ POJMU HNOTNÉHO A PROCESNÍHO PRÁVA

HMOTNÉ PRÁVO

- souhrn právních norem, které stanoví svým adresátům subjektivní **PRÁVA** a **POVINNOSTI**, státem **ZÁVAZNÁ** a **VYNUITELNÁ PRAVIDLA** chování (jaká práva a povinnosti komu přísluší)

PROCESNÍ PRÁVO

- souhrn právních norem, které **REGULUJÍ PROCES**, postup, jak se domoci svých subjektivních práv, či jak realizovat své subjektivní povinnosti
- procesní (subjektivní) práva jsou vždy odvozená, bez práva hmotného by sama o sobě neměla smysl

OBECNÁ CHARAKTERISTIKA OBČANSKÉHO PRÁVA

OBČANSKÉ PRÁVO

- je základním právním odvětvím **SOUKROMOPRÁVNÍ** oblasti
- přispívá k naplňování občanských práv a svobod, zejména ochrany osobnosti a nedotknutelnosti vlastnictví
- upravuje vzájemné vztahy mezi **OBČANY NAVZAJEM**, fyzickými a právnickými osobami a mezi nimi a státem
- stanovuje pravidla vlastnických poměrů, pravidla plynoucí ze závazkového práva a vztahy vyplývající z práva na ochranu osobnosti
- základním pramenem je **OBČANSKÝ ZÁKONÍK**

OBČANSKOPRÁVNÍ VZTAHY

- mají své účastníky, předmět i obsah
- účastníky jsou fyzické, právnické osoby a stát
- člověk má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy
- rovněž právnické osoby mají práva a povinnosti (právo na ochranu svého názvu a dobré pověsti)

NEJDŮLEŽITĚJŠÍ VĚCNÁ PRÁVA – VLASTNICTVÍ, SPOLUVLASTNICTVÍ, DĚDICKÉ PRÁVO

VLASTNICKÉ PRÁVO

- nejvýznamnější věcné právo
- vlastník má právo na **NEJVYŠŠÍ** a **ÚPLNOU MOC** nad věcí, která je předmětem jeho vlastnického práva
- může svou věc **DRŽET, UŽÍVAT, SKLÍZET** její plody, **DISPONOVAT** s ní a domáhat se vydání své věci na každém kdo mu ji neprávem zadržuje
- vlastnické právo lze získat zejména **SMLOUVOU (KUPNÍ, DAROVACÍ), DĚDĚNÍM, VYDRŽENÍM** nebo **ROZHODNUTÍM** státního orgánu
- nálezem ztracené cizí věci nálezcce **NENABÝVÁ** vlastnictví, je povinen vydat věc vlastníkově, popř. Státnímu orgánu → nepřihlásí-li se vlastník o nález do 6ti měsíců, připadá obci, nálezcce má právo na náleznou ve výši 10% ceny nálezů
- **VĚCNÉ BŘEMENO** - vlastník nemovité věci (budovy, pozemku) je povinen něco trpět, něčeho se zdržet nebo něco konat (např. umožnit přechod přes svůj pozemek)

DUŠEVNÍ VLASTNICTVÍ

- nehmotný majetek, který je výsledkem tvůrčí činnosti a myšlení člověka- vynálezy, originální myšlenky, umělecká díla
- chrání ho **AUTORSKÝ ZÁKON** (umělecká a vědecká díla) a **ZÁKON O VYMÁHÁNÍ PRÁV Z PRŮMYSLOVÉHO VLASTNICTVÍ** (vynálezy)
- za porušování autorských práv se považuje **UŽÍVÁNÍ DÍLA NEBO ZÁSAHY DO NĚJ BEZ DOVOLENÍ AUTORA** (ale i např. citování autora bez uvedení jména)
- porušování práv z průmyslového vlastnictví je nejčastěji **NEOPRÁVNĚNÉ NAPODOBOVÁNÍ** (např. padělání výrobků, kopírování designu, apod.)

SPOLUVLASTNICTVÍ

- věc patří dvěma nebo více vlastníkům
- jejich vlastnictví je buď **PODÍLOVÉ**, nebo jde o **SPOLEČNÉ JMĚNÍ**

Podílové spoluvlastnictví

- v podílovém spoluvlastnictví je velikost podílu mírou, podle které se rozvrhují mezi spoluvlastníky práva a povinnosti (spoluvlastníci pronajatého domu v tomto poměru uhradují náklady a rozdělují si výnosy)
- spoluvlastník může svůj podíl volně převést pouze na blízké osoby – manželka, příbuzné v přímé linii, sourozenec
- podílové spoluvlastnictví lze **ZRUŠIT** a vypořádat buď **DOHODOU**, nebo **ROZHODNUTÍM SOUDU**

Předkupní právo

- je právo oprávněné osoby požadovat, aby při zcizení byla věc nejprve nabádnuta ke koupi této osobě

Společné jmění

- může existovat pouze mezi **MANŽELI** ve vztahu k majetku získanému za trvání manželství, s výjimkou věcí, které některý z manželů dostal darem, zdědil, které slouží k jeho osobní potřebě nebo k výkonu jeho povolání
- společné jmění zaniká **ZÁNIKEM MANŽELSTVÍ** nebo za trvání manželství **ROZHODNUTÍM SOUDU** při závažných důvodech
- spravedlivé rozdělení majetku po zrušení spol. jmění je velice obtížné.

DĚDICKÉ PRÁVO

- řeší přechod majetku **ZEMŘELÉ OSOBY** (zůstavitele) na **POZŮSTALÉ OSOBY** (dědice)
- dědí se dvěma způsoby:

Závět

= prvotní dokument pro dědické nástupnictví

- člověk jí může napsat vlastní rukou a vlastnoručně podepsat, nebo zřídít za účasti svědků či ve formě notářského zápisu
- závětí se ustanoví dědici, případě jejich podíly, věci a práva, které jim mají připadnout
- nezletilí musí zdědit alespoň podíl přiznaný zákonem, zletilí potomci aspoň polovinu dědického podílu ze zákona
- závět' se ruší pozdější platnou závětí, jejím odvoláním, nebo zničením listiny, na níž byla napsána
- zůstavitel musí být v době sepisování závěti způsobilý k právním úkonům
- v každé závěti musí být uveden den, měsíc a rok, kdy byla podepsána jinak je závět' neplatná

Ze zákona

- dědí se postupně ve čtyřech skupinách
- **1. SKUPINA** - MANŽEL zůstavitele a JEHO DĚTI (příp. děti dětí) – rovným dílem, pokud po zemřelém žádní potomci nezůstali, dědí druhá skupina →
- **2. SKUPINA** - MANŽEL nebo PARTNER (polovinu majetku), RODIČE zemřelého a TI, KTEŘÍ S NÍM ŽILI ALESPŮŇ ROK PŘED JEHO SMRTÍ VE SPOLEČNÉ DOMÁCNOSTI
- **3. SKUPINA** - SOUROZENCI zemřelého a TI, KTEŘÍ S NÍM ŽILI VE SPOLEČNÉ DOMÁCNOSTI
- **4. SKUPINA** – PRARODIČE zůstavitele, příp. jejich děti
- potomka je možné za určitých okolností **VYDĚTIT** – neposkytl – li zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci nebo ve stáří, neprojevuje – li trvale o zůstavitele zájem, byl – li odsouzen za úmyslný trestný čin k odnětí svobody alespoň na rok, nebo vede – li trvale nezřízený život
- dědictví, které nenáleží žádnému dědici, připadá státu jako tzv. **ODŮMRŤ**

ZÁVAZKOVÉ PRÁVO

- vzniká zejména ze **SMLUV**
- z plnění závazku je dlužník povinen něco **DÁT, KONAT, NĚČEHO SE DRŽET** nebo něco **TRPĚT** a věřitel je oprávněn to od něj **POŽADOVAT**
- kdo nechává věc za úplatu, je odpovědný za její vady, faktické vady jsou vady na věci (porucha), právní vady spočívají v tom, že třetí osoba uplatňuje na věc nárok
- jestliže nelze vadu odstranit, má nabyvatel věci nárok na zrušení smlouvy
- závazky zanikají včasným a řádným splněním, jinými způsoby: dohodou obou stran, nemožností plnění, uplynutím doby, smrtí dlužníka nebo věřitele, výpovědí
- plnění je nemožné právě tehdy, když zanikne jeho předmět

SMLOUVY

- **KUPNÍ SMLOUVA** – **PRODÁVAJÍCÍMU** vznikne povinnost odevzdat **KUPUJÍCÍMU** předmět koupě a **KUPUJÍCÍMU** povinnost předmět **PŘEVZÍT** a **ZAPLATIT** za něj
- **DAROVACÍ SMLOUVA** – **DÁRCE** něco **BEZÚPLATNĚ** přenechá **OBDAROVANÉMU**
- **SMLOUVA O DÍLO** – ten, komu bylo **DÍLO ZADÁNO**, se zavazuje **OBJEDNAVATELI**, že jej za **SJEDNANOU** cenu **PROVEDE**
- **SMLOUVA O PŮJČCE** – **VĚŘITEL** přenechává za **ÚPLATU** nebí **BEZÚPLATNĚ** věci (peníze), **DLUŽNÍK** se zavazuje je po uplynutí **SMLUVENÉ** doby **VRÁTIT**
- **SMLOUVA O VÝPŮJČCE** – **VYPŮJČITEL** má právo věc po dohodnutou dobu **UŽÍVAT**
- **NÁJEMNÍ SMLOUVA** – **PRONAJÍMATEL** přenechává za úplatu **NÁJEMNÍ** věc, aby ji dočasně **UŽÍVAL**, **NÁJEMCE** platí nájemné dané smlouvou
- **SMLOUVA O ÚSCHOVĚ**
- **SMLOUVA O UBYTOVÁNÍ**
- nejčastěji člověk uzavírá **SPOTŘEBITELSKOU SMLOUVU KUPNÍ** – jakýmkoli **NÁKUPEM** zboží prostřednictvím **INTERNETU** apod. – **PRODÁVAJÍCÍ** ručí **SPOTŘEBITELI** za to, že **ZBOŽÍ** nevykazuje v době koupě a **ZÁKONNÉ ZÁRUČNÍ LHŮTY** (u spotřebního zboží **24 MĚSÍCŮ**) **VADY** – v opačném případě má **KUPUJÍCÍ** právo na **REKLAMACI** (bezplatně **OPRAVIT**, **VYMĚNIT** nebo **VRÁCENÍM KUPNÍ CENY**)

RODINNÉ PRÁVO – MANŽELSTVÍ, JEHO VZNIK A ZÁNIK

RODINNÉ PRÁVO

- je souhrn právních norem upravujících manželství, vztahy mezi rodiči a dětmi, mezi dalšími příbuznými a vztahy při náhradní výchově dětí (osvojení, pěstounská péče)
- základními prameny jsou **ZÁKON O RODINĚ, OBČANSKÝ ZÁKONÍK**

RODINA

- **MALÁ, NEFORMÁLNÍ, PRIMÁRNÍ** skupina
- charakteristická pro život **TRADIČNÍ, MODERNÍ** a **POSTMODERNÍ** společnosti
- skupina jedinců, mezi nimiž existují **PŘÍBUZENSKÉ** a **CITOVÉ** vazby
- původní a **NEJDŮLEŽITĚJŠÍ** sociální skupina, která je základním článkem sociální struktury
- sociální skupina založená na **MANŽELSKÉM SVAZKU** a příbuzenských vztazích
- rodina je **EKONOMICKOU JEDNOTKOU** (spoluje ji společně užívaný majetek) a zároveň i **VÝCHOVNOU JEDNOTKOU** (rodiče jsou odpovědní za socializaci a výchovu svých dětí)
- po staletí plní potřebu lidí ochránit potomky, učit je a vychovávat a zajistit co nejlepší podmínky pro jejich vývoj
- právo upravuje jen jádro rodiny, tvořené společenstvím ženy, muže a dětí, žijících většinou ve společné domácnosti - takováto forma rodinného soužití je základní společenskou jednotkou - členové si navzájem poskytují morální i materiální pomoc

MANŽELSTVÍ

- životní společenství muže a ženy založené zákonným způsobem

VZNIK MANŽELSTVÍ

- zákonem povolené jsou dvě formy uzavírání sňatku:

civilní forma - prohlášení před státním orgánem (starostou či primátorem nebo pověřeným členem zastupitelstva obce/města)

církevní forma - před orgánem státem registrované církve

HLAVNÍ PODMÍNKY UZAVŘENÍ MANŽELSTVÍ:

- snoubenci si vyberou, zda budou užívat společně příjmení jednoho z nich, svá dosavadní příjmení či příjmení obě, prohlásí, které bude příjmení společných dětí
- musí předem poznat své charakterové vlastnosti a svůj zdravotní stav a prohlásit, že jim nejsou známi okolnosti vylučující manželství (existence jiného manželského svazku jednoho z nich nebo přímý příbuzenský vztah mezi nimi)
- musí být **STARŠÍ 18 LET** (aby byla zaručena jejich morální i fyzická vyspělost) – existují výjimečné situace i nezletilému staršímu 16 let
- jen osoby **OPAČNÉHO POHLAVÍ**
- muž a žena mají v manželství stejná práva a stejné povinnosti, které specifikuje zákon o rodině
- jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí společně rozhodují o záležitostech rodiny, starají se uspokojování potřeb rodiny
- muž a žena, kteří žijí ve společné domácnosti bez uzavřeného manželství, se označují jako **DRUH – DRUŽKA** – jejich vztah není právně upraven → může být problematické – smrt jednoho z nich, dědictví,...

ZÁNIK MANŽELSTVÍ

- zaniká **SMRTÍ** jednoho z manželů nebo soudním rozhodnutím o **PROHLÁŠENÍ** jednoho z manželů **ZA MRTVÉHO**
- soudní rozhodnutí o **ROZVODU MANŽELSTVÍ** – současně rozhoduje o právech a povinnostech k dítěti, pokud je nezletilé

REGISTROVANÉ PARTNERSTVÍ

- v ČR uzákoněno v roce **2006** – „manželství“ mezi osobami stejného pohlaví
- **VZNIK** – osoby starší 18 let, nikoli příbuzní v linii přímé nebo sourozenci
- **ZÁNIK** – smrtí jednoho z partnerů nebo rozhodnutím soudu (po žádosti jednoho z nich)
- vzniká **PROHLÁŠENÍM**, že spolu vstupují do partnerství – prohlášení se činí před **MATRIKÁŘEM**
- partnerství se zapisuje do **KNIHY REGISTROVANÉHO PARTNERSTVÍ**
- upravuje majetkoprávní vztahy partnerů (nevzniká společné jmění – věci pořízené během partnerství nabývají do individuálního vlastnictví, nebo do podílového spoluvlastnictví), jejich práva a povinnosti vůči sobě navzájem, vůči institucím a vůči státu (institut osoby blízké, lékaři mohou informovat o onemocnění,...)
- mohou vychovávat vlastní děti, ale nemohou si dítě **OSVOJIT (ADOPTOVAT)**
- partneři mají **VYŽIVOVACÍ POVINNOST**
- do roku 2012 uzavřelo partnerství 1494 PÁRŮ
- v EU **UZNÁVÁ** partnerství např. Rakousko, Slovinsko, Německo, Švýcarsko, Finsko, Norsko, Dánsko (adopce dítěte) + Island (adopce dítěte), Kanada
- **STEJNOPOHLAVNÍ MANŽELSTVÍ** – Švédsko (2009 – adopce dítěte), Nizozemsko (1998 – adopce dítěte), Španělsko (1998 – adopce dítěte), Belgie (2003 – adopce dítěte), Velká Británie (2013 – adopce dítěte), Argentina (2010 – adopce dítěte), Brazílie (2013), Nový Zéland (2013), Uruguay (2013)
- registrované partnerství **NEUZNÁVAJÍ**: Slovensko, Řecko, Itálie, Polsko, Litva, Malta, ...

PRÁVA A POVINNOSTI ÚČASTNÍKŮ RODINNĚ PRÁVNÍCH VZTAHŮ

Vyživovací povinnost

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

- poskytování finančních a jiných prostředků tomu, kdo se sám není schopen o svou výživu postarat
Rodiče vůči dětem – trvá, dokud není dítě schopno samo se živit
Děti vůči rodičům – vzniká, pokud jsou děti schopny se živit a jejich rodiče to potřebují
Mezi manžely navzájem
Na výživu rozvedeného manžela

Rodičovská zodpovědnost dále zahrnuje:

- Péče o zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj dítěte
- Zastupování nezletilého dítěte v právních úkonech
- Řádná správa o jeho jmění
- rodiče jsou oprávněni užít přiměřených výchovných prostředků (aby neohrozili jeho zdraví a důstojnost)
- dítě, které žije s rodiči ve společné domácnosti, je povinno podle svých schopností jim pomáhat a přispívat i na úhradu společných potřeb rodiny (pokud má vlastní příjem)
- rodič může být soudním rozhodnutím ve své rodičovské zodpovědnosti **OMEZEN** (nevykonává – li ji dobře) nebo jí **ZCELA ZBAVEN** (zneužívá – li ji nebo velice zanedbává)

NÁHRADNÍ PÉČE O DÍTĚ

- někdy dojde k případům, kdy se rodič o dítě postarat nemůže (zaviněně či nikoli)
- pak péči zorganizuje stát
- právům dětí se věnuje řada právních předpisů, zejména **ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE** a **ZÁKON O SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANĚ DÍTĚTE**
- rodinné právo definuje několik způsobů, jak se o dítě postarat: **OSVOJENÍ, PĚSTOUNSKÁ PÉČE, PORUČNICTVÍ, OPATROVNICTVÍ** nebo **ADOPCE**

Osvojení (adopce)

- přijetí cizího (jiného) dítěte za vlastní
- vzniká stejný poměr jako mezi rodiči a dětmi = **POMĚR PŘÍBUZENSKÝ**
- může být **ZRUŠITELNÉ** nebo **NEZRUŠITELNÉ**
- o osvojení rozhoduje **SOUĐ**
- zapotřebí je **SOUHLAS ZÁKONNÉHO ZÁSTUPCE** osvojovaného dítěte (rodič, pěstoun, dětský domov) – je – li dítě schopno posoudit obsah osvojení, pak je třeba i jeho souhlasu
- někdy není třeba souhlas rodičů (např. po dobu delší než půl roku neprojevili o dítě zájem, nebo po dobu nejméně dva měsíce po jeho narození dali souhlas k osvojení)
- osvojenec přijímá **PŘÍJMENÍ OSVOJITELE**
- osvojením zanikají práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou
- o zrušení osvojení (vyjma toho nezrušitelného) rozhoduje **SOUĐ**
- při nezrušitelném se osvojitel zapsán v matrice – **NELZE ZRUŠIT**

Pěstounská péče

- když nelze provést osvojení, je dítě svěřeno do péče fyzické osoby = **PĚSTOUNA**
- pěstoun je povinen o dítě osobně pečovat
- nemá vyživovací povinnost k dítěti
- pěstoun dostává od státu příspěvek na úhradu potřeb dítěte a odměnu za práci
- trvá jen do **ZLETILOSTI** dítěte
- dítě **NEPŘEBÍRÁ PŘÍJMENÍ** pěstouna
- nemění se právní vztahy s pokrevními rodiči

Poručenství

- vzniká, jestliže rodiče dítěti **ZEMŘELI**, nebo byli – li **ZBAVENI RODIČOVSKÉ ZODPOVĚDNOSTI** (nebo jim byla pozastavena), nebo nemají – li **ZPŮSOBILOST** k právním úkonům
- poručník je oprávněn dítě vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek
- poručník ustanoví **SOUĐ** (rodiče jej doporučí, nebo příbuzní)

Opatrovnictví

- vymezeno **SOUDEM**
- v případě střetu zájmů rodičů a dětí, sourozenců
- opatrovník má práva a povinnosti jen v záležitostech, které vymezí soud, podle účelu, který byl ustanoven

Ústavní výchova

- užita v případě, je – li výchova dítěte vážně ohrožena, nebo narušena a není – li možné najít jiná výchovná opatření
- musí být nařízena soudem, trvá do zletilosti dítěte

ZAJÍMAVOSTI

V roce **2007** bylo oddáno **57 157** párů – nejvíce za posledních deset let

V roce **2011** bylo oddáno **45 137** párů – nejméně od roku **1918**

V **2012** bylo oddáno **45 206** párů

Nejoblíbenější období svatby – letní měsíce – **ČERVEN** (2012 9 103 sňatků), **ZÁŘÍ** (2012 7 804 sňatků), **SRPEN** (2012 6 837 sňatků), **ČERVENEC** (2012 6 045 sňatků)

11. PRÁVO, PRÁVNÍ ŘÁD A OCHRANA ČLOVĚKA

PRÁVO, PRÁVNÍ ŘÁD A OCHRANA ČLOVĚKA

- Historický vývoj práva
- Právní řád, právní síla
- Právní normy, druhy norem
- Systém právní ochrany v ČR, struktura soudů
- Ústavní soud a jeho úloha ve společnosti
- Státní zastupitelství a další orgány právní ochrany

PRÁVO

- soubor **PŘEDPISŮ**, **NOREM** a **PRAVIDEL**, podle kterých se **ORGANIZUJE** a **ŘIDÍ** život společnosti
- systém **PRAVIDEL** regulující lidské **CHOVÁNÍ** – závazně určují, jak členové společnosti mají **CHOVAT**
- soubor **NOREM** vydaných a uznaných **STÁTEM**, které jsou pro společnost závazné a jejichž zachování je **VYNUCOVÁNO STÁTEM – STÁTNÍ AUTORITOU**

ČLENĚNÍ PRÁVA

- právo můžeme členit na **POZITIVNÍ** a **PŘIROZENÉ PRÁVO** a na **SUBJEKTIVNÍ** a **OBJEKTIVNÍ PRÁVO**

POZITIVNÍ PRÁVO

- právo, které je vytvořené **STÁTEM**
- souhrn **PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ** aktuálně **PLATNÝCH** a **ÚČINNÝCH**
- má být dáno předem ve **FORMĚ ZÁVAZNÝCH PRAVIDEL**

PŘIROZENÉ PRÁVO

- právo, které existuje nezávisle na **STÁTĚ**
- vzniká a vyvíjí se ve společnosti **SPONTÁNNĚ**
- jde o **VŠEOBECNĚ** a **VZÁJEMNĚ** sdílený souhrn principů, které odpovídají vývoji společnosti, její kultuře a právnímu vědomí, co je či není správné
- např. **MORÁLKA**, **PŘÍRODNÍ ZÁKONITOSTI**, ...

OBJEKTIVNÍ PRÁVO

- soupis **PRAVIDEL CHOVÁNÍ**, závazných pro všechny členy **SPOLEČNOSTI**
- spolu s pravidly jsou stanoveny i **SANKCE** za jejich porušení

SUBJEKTIVNÍ PRÁVO

- oprávnění jedince **CHOVAT SE** určitým způsobem – něco **KONAT**, **NEKOVAT**, **ODRŽET** či **POŽADOVAT**
- něco, co si můžeme dovolit – nejedná se o **POVINNOST**

- dále můžeme **PRÁVO** dělit na **ZVYKOVÉ PRÁVO** a **NORMATIVNÍ PRÁVO**

ZVYKOVÉ PRÁVO

- pouze **MLUVENÉ**
- různé **ZVYKY** atd.
- v minulosti

NORMATIVNÍ PRÁVO

- **PSANÉ** – zákony, předpisy atd.

HISTORICKÝ VÝVOJ PRÁVA

- v minulosti si každá **SPOLEČNOST** od počátku určovala svá **PRAVIDLA CHOVÁNÍ** – jednalo se pouze o **ZVYKOVÉ (OBYČEJOVÉ) PRÁVO** – předávalo se z **GENERACE** na **GENERACI** ústním podáním a výchovou – později se tyto **ZVYKOVÉ PŘEDPISY** začaly sjednocovat a vznikaly **NORMATIVNÍ (PSANÁ) PRÁVA**
- kdy přesně vzniklo, se neví

2 000 př. n. l. – SUMEROVÉ

- nejstarší **ZÁKONY** – pravděpodobně

1 800 př. n. l. – CHAMMURAPIHO ZÁKONÍK

- v **282 ČLÁNCÍCH** - obsahoval ustanovení **PRÁVA OBČANSKÉHO, TRESTNÍHO** a **OBCHODNÍHO**
- postaven na principu **ODVETY (OKO za OKO, ZUB za ZUB)**

6. STOLETÍ př. n. l. - ATHÉNY

- první řecká **ÚSTAVA** – **ARCHÓN SOLÓN**
- první **DEMOKRACIE** za **PERIKLA** – největší rozkvět

5. STOLETÍ př. n. l. – ZÁKON DVANÁCTI DESEK – 451 př. n. l.

- **ANTIKA** – římský zákon

Maturitní otázky ze **ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD**

- upravoval **PRÁVO RODINNÉ, SOUSEDSKÉ, DĚDICKÉ, TRESTNÍ, SPRÁVNÍ a PROCESNÍ**

6. STOLETÍ n. l. – CORPUS IURIS CIVILIS

- byzantský císař **JUSTINIÁN I.**
- nechal shrnout tehdejší **ŘÍMSKÉ PRÁVO** a ustanovil neomezenou **SVĚTSKOU i DUCHOVNÍ** moc císaře

9. STOLETÍ n. l. – ZÁKON SUDNYJ LJUDEM

- **KONSTANTIN a METODĚJ** pro VM
- nejstarší **SLOVANSKÝ** zákon
- předpisy **TRESTNÍHO a RODINNÉHO PRÁVA**

12. STOLETÍ n. l. – STATUTA KONRÁDOVA

- první **ZÁKONÍK v ČESKÝCH ZEMÍCH** – kníže **KONRÁD II. OTA**
- princip svobodného **VLASTNICTVÍ a ORGANIZOVAL SOUDNICTVÍ**

1215 – MAGNA CHARTA LIBERTATUM

- **VELKÁ LISTINA PRÁV A SVOBOD** – anglický právní dokument
- omezovala **PRAVOMOCI PANOVNÍKA**

13. STOLETÍ – HORNÍ ZÁKONÍK

- nechal sepsat **VÁCLAV II. – 1300 – 1305**
- stal se **VZOREM** pro některé zahraniční zákoníky
- vytvořen na základě **ŘÍMSKÉHO PRÁVA** – autorem byl italský právník **GOZZIUS Z ORVIETA**

KAREL IV. – první **PRÁVNICKÁ FAKULTA** u nás – 1348

16. STOLETÍ

- vznikaly první **PRÁVNÍ PŘEDPISY** upravující **STÁTNÍ ORGANIZACI – ZEMSKÁ ZŘÍZENÍ KRÁLOSTVÍ ČESKÉHO**

18. – 19. STOLETÍ – TEREZIÁNSKÝ A JOSEFÍNSKÝ KODEX

- první **PRÁVNÍ NORMY** jak je známe dnes

1811 – OBECNÝ ZÁKONÍK OBČANSKÝ

1804 – CODE CIVIL

- **OBČANSKÝ ZÁKONÍK** za vlády **NAPOLEONA**
- upravoval **MAJETKOVÉ a RODINNÉ POMĚRY**

PRÁVNÍ ŘÁD

- souhrn všech **PRAMENŮ PRÁVA**, které platí v určitém **STÁTĚ**
- všichni ho musí ve svém státě dodržovat – i v **CIZINĚ** – dodržovat jej musí i **CIZINCI a TURISTÉ** na území daného **STÁTU**
- **VYDÁVÁN a VYNUTITELNÝ** státem
- **PRÁVNÍ ŘÁDY** jsou obsáhlé – ne všechny jsou **STEJNĚ DŮLEŽITÉ** – jsou znázorněny podle **PRÁVNÍ SÍLY**
- **PRÁVNÍ ŘÁD** není **NEMĚNNÝ** – neustále se **VYVÍJÍ** – vznikají **NOVÉ PŘEDPISY** a **STARÉ** zanikají

PRÁVNÍ SÍLA

- **HIERARCHIE** zákonů
- vlastnost **PRÁVNÍ NORMY**, jež jí činí **NADŘEZENOU** jiné právní normě
- podle stupně **SÍLY** dělíme na **PRVOTNÍ a DRUHOTNÉ PRÁVNÍ NORMY**

PRVOTNÍ (PRIMÁRNÍ)

- **ÚSTAVNÍ ZÁKONY a ZÁKONY**

DRUHOTNÉ (SEKUNDÁRNÍ)

- **NAŘÍZENÍ VLÁDY, VYHLÁŠKY MINISTERSTEV a VYHLÁŠKY OBCÍ**
- nad **ÚSTAVOU** mohou stát pouze **MEZINÁRODNÍ PRÁVA**

PŘEHLED PRÁVNÍHO ŘÁDU DLE DESCENDENČNÍ SESTUPNÉ TEORIE

ÚSTAVA ČESKÉ REPUBLIKY

- **PRÁVNÍ AKT NEJVYŠŠÍ PRÁVNÍ SÍLY**, upravující principy určitého státu, organizaci veřejné moci, územní samosprávu a základní lidská práva a svobody občanů
- ostatní právní normy mají z ústavy **VYCHÁZET** a být s ní **V SOULADU**
- souhrn právních norem, **NADŘAZEN** všem zákonům

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

- ústava ČR byla schválena 16. 12. 1992 a ÚČINNOSTI nabyla 1. 1. 1993

ZÁKON

- obecně závazný PRÁVNÍ PŘEDPIS přijatý LEGISLATIVNÍM PROCESEM
- ZÁKONY jsou NADŘAZENY podzákoným PŘEDPISŮM, avšak jsou PODŘÍZENY ÚSTAVĚ a ÚSTAVNÍM ZÁKONŮM
- např. NEJSTARŠÍM ZÁKONEM v ČESKÝCH ZEMÍCH je zákon z roku 1921, kterým se zavádí 24 HODINOVÉ počítání času

PRAMENY PRÁVA

- PRAMENY PRÁVA jsou FORMY, ve kterých je obsaženo OBJEKTIVNÍ PRÁVO
- mezi základní PRAMENY PRÁVA patří PRÁVNÍ PŘEDPISY, PRÁVNÍ SMLOUVY, ZVYKY a OBYČEJE a SOUDNÍ PRECEDENS

PRÁVNÍ PŘEDPISY

- hlavním PRAMENEM PRÁVA
- obsahují PRÁVNÍ NORMY jako předem daná PRAVIDLA CHOVÁNÍ

PRÁVNÍ SMLOUVA

- nabývá **NORMATIVNÍHO** charakteru a tedy i **ROLE PRAMENU PRÁVA**, jsou-li její ustanovení **OBEČNÁ**, a pokud reguluje celou skupinu **PRÁVNÍCH VZTAHŮ**
- **NORMATIVNÍ SMLOUVY** jsou hlavním pramenem práva **MEZINÁRODNÍHO**
- velmi blízké **PRÁVNÍM PŘEDPISŮM**, ale vznikají **SMLUVNĚ**
- příkladem je např. **CHARTA OSN**

ZVYKY, OBYČEJE

- v dnešní době se tento pramen již neuplatňuje
- **PRÁVNÍM PRAMENEM** může být tehdy, je-li dlouhodobě a masově zachovávan – určité **USTÁLENÉ CHOVÁNÍ**
- bývají **NEPSANÉ**

SOUDNÍ PRECEDENS

- jedná se o rozhodnutí **SOUDŮ**, která jsou prvotním **ŘEŠENÍM** případů právem dosud **NEUPRAVENÝCH**
- tato rozhodnutí jsou následně **ZÁVAZNÁ** pro obdobné **PŘÍPADY**

PRÁVNÍ NORMY

- **PRÁVNÍ NORMA** je všeobecně závazné pravidlo **JEDNÁNÍ** vytvořené v předepsané **FORMĚ** a závazným způsobem – **LEGISLATIVNÍ PROCES**
- **ZÁVAZNÁ** pro všechny, **FORMÁLNÍ** a **OBEČNÁ**
- vynutitelné **STÁTNÍ MOCÍ**
- jednotky **PRÁVNÍHO ŘÁDU**
- za nedodržování hrozí **SANKCE – TRESTY**
- existují **MORÁLNÍ NORMY** – měli bychom se chovat určitým způsobem, ale nejsou **ZÁVAZNÉ** a nehrozí žádné **SANKCE**
- každá **PRÁVNÍ NORMA** je logicky **STRUKTUROVANÁ**, tvoří ji:

- A) **HYPOTÉZA** – podmínky pro uplatnění normy
- B) **DISPOZICE** – vlastní pravidlo chování
- C) **SANKCE** – následky při nesplnění – právní postih

DRUHÝ NOREM

- **PRÁVNÍ NORMY** můžeme dělit dle **PRÁVNÍ SÍLY** na **PRVOTNÍ (PRIMÁRNÍ)** a **DRUHOTNÉ (SEKUNDÁRNÍ)**

PRVOTNÍ (PRIMÁRNÍ)

- **ÚSTAVNÍ ZÁKONY** a **ZÁKONY**

DRUHOTNÉ (SEKUNDÁRNÍ)

- **NAŘÍZENÍ VLÁDY, VYHLÁŠKY MINISTERSTEV** a **VYHLÁŠKY OBCÍ**

- **PRÁVNÍ NORMY** můžeme dále dělit na **ÚSTAVNÍ, ZÁKONNÉ** a **PODZÁKONNÉ**

ÚSTAVNÍ NORMY

- **ÚSTAVNÍ ZÁKONY**

ZÁKONNÉ NORMY

- **ZÁKONY** a **ZÁKONNÁ OPATŘENÍ**

PODZÁKONNÉ NORMY

- **VLÁDNÍ NAŘÍZENÍ** a **VYHLÁŠKY**

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

- **PRÁVNÍ NORMY** můžeme dále dělit dle **PRVKŮ STRUKTURY** právní normy:

NEPODMÍNĚNÉ PERFEKTNÍ

- neobsahují **HYPOTÉZU**

NEPODMÍNĚNÉ IMPERFEKTNÍ

- neobsahují **HYPOTÉZU** ani **SANKCI**

PODMÍNĚNÉ PERFEKTNÍ

- obsahují všechny **TŘI ČÁSTI**

PODMÍNĚNÉ IMPERFEKTNÍ

- neobsahují **SANKCI**

- **PRÁVNÍ NORMY** můžeme dále dělit dle **KONKRÉTNÍ PROBLEMATIKY**:

ÚSTAVNÍ NORMY

SPRÁVNÍ NORMY

FINANČNÍ NORMY

OBČANSKÉ NORMY

FINANČNÍ NORMY

...

- **PRÁVNÍ NORMY** můžeme dále dělit dle **ZPŮSOBU VYMEZENÍ PRAVIDLA CHOVÁNÍ** na **ZAVAZUJÍCÍ** a **OPRAVŇUJÍCÍ**

A) ZAVAZUJÍCÍ NORMY

- můžeme dělit na **PŘIKAZUJÍCÍ** a **ZAKAZUJÍCÍ**

PŘIKAZUJÍCÍ NORMY

- určují jak se **CHOVAT**
- přikazují k tomu, aby člověk jednal – *např. každý musí platit DANĚ*

ZAKAZUJÍCÍ NORMY

- zakazují určitý **DRUH CHOVÁNÍ**
- zakazují páchat **TRESTNÉ ČINY**

B) OPRAVŇUJÍCÍ NORMY

- dovolují určitý **DRUH CHOVÁNÍ**
- umožňují **VOLBU** určitého chování
- *např. pokuta za porušení smlouvy může být a nemusí být uvedena*

- **PRÁVNÍ NORMY** můžeme také dělit dle **STUPNĚ ZÁVAŽNOSTI**:

KOGENTNÍ (KATEGORICKÉ) NORMY

- normy **ZÁVAZNÉ, BEZVÝHRADNÉ**
- neumožňují žádnou **ODYCHYLKU** – *např. pravidla silničního provozu, Ústava*

DISPOZITIVNÍ NORMY

- relativně **NEZÁVAZNÉ** – **dávají pouze MOŽNOST** chovat se určitým **ZPŮSOBEM**
- záleží na účastnících, jak si je upraví – *např. kupní smlouva*

- **PRÁVNÍ NORMY** můžeme také dělit dle **POSTAVENÍ NOREM V SYSTÉMU PRÁVNÍ REGULACE**:

HMOTNĚPRÁVNÍ NORMY

- formulují určitá **SUBJEKTIVNÍ PRÁVA** a **POVINNOSTI** adresátů právních norem
- *např. OBČANSKÝ ZÁKONÍK, OBCHODNÍ ZÁKONÍK, ...*

PROCESNĚPRÁVNÍ NORMY

- upravují **ZÁKONEM** stanovený **POSTUP** – **PROCES**, jakým tato práva mohou být **REALIZOVÁNA** – **UPLATNĚNA**
- *např. TRESTNÍ ŘÁD, SPRÁVNÍ ŘÁD, ...*

- **PRÁVNÍ NORMY** můžeme také dělit na **OBEČNÉ** a **ZVLÁŠTNÍ**

OBEČNÉ NORMY

- platí na celém **ÚZEMÍ STÁTU** bez časového omezení
- *např. TRESTNÍ PRÁVO*

ZVLÁŠTNÍ NORMY

- vztahují se obvykle na určitou **ÚZEMNÍ, ČASOVOU** nebo **OSOBNÍ PŮSOBNOST**
- *např. OBEČNĚ ZÁVAZNÉ VYHLÁŠKY OBCÍ, ...*

- **PRÁVNÍ NORMY** můžeme dále dělit na **VEŘEJNOSPRAVNÍ** a **SOUKROMOPRAVNÍ**

VEŘEJNOSPRAVNÍ NORMY

- dle těchto norem plní svoji funkci **STÁT** nebo **OBEC** vůči subjektům

SOUKROMOPRÁVNÍ NORMY

- **STÁT** a **OBEC** zde vystupuje jako jakýkoli **SUBJEKT**
- vzájemně **ROVNÉ** postavení – *např. OBČANSKÝ ZÁKONÍK*

PLATNOST A PŮSOBNOST PRÁVNÍ NORMY**PLATNOST**

- **PŘEDPIS** prošel **LEGISLATIVNÍM** procesem – stává se součástí **PRÁVNÍHO ŘÁDU**
- **ZÁKON** byl vydán ve **SBÍRCE ZÁKONŮ**

ÚČINNOST

- znamená to, od kdy se **PŘEDPISEM – NORMOU** musíme **ŘÍDIT**

LEGISKVANACE – VACATIO LEGIS

- období mezi počátkem **PLATNOSTI** a počátkem **ÚČINNOSTI** normy – předpisu
- slouží k seznámení s jeho **OBSAHEM**

PŮSOBNOST PRÁVNÍ NORMY

- stanovení **ROZSAHU**, v jakém se **PRÁVNÍ NORMA** použije na **KONKRÉTNÍ PŘÍPAD**

PŮSOBNOST OSOBNÍ

- **PRÁVNÍ NORMA** se může vztahovat na všechny osoby, které se nacházejí na území **STÁTU**, nebo jen na **OBČANY STÁTU**, nebo jen na některé skupiny obyvatel

PŮSOBNOST ČASOVÁ neboli ÚČINNOST

- pokud není určen **DEN ÚČINNOSTI**, pak platí, že **PRÁVNÍ NORMA** nabývá **ÚČINNOSTI PATNÁCTÝM DNEM** po vyhlášení

PŮSOBNOST PROSTOROVÁ

- vymezuje **ÚZEMNÍ** platnost **NORMY**
- **PRÁVNÍ NORMA** může působit na celém území **STÁTU**, nebo jen v některé **ČÁSTI STÁTU**

PŮSOBNOST VĚCNÁ

- určena druhem **SPOLEČENSKÉHO VZTAHU**, na který se **NORMA** vztahuje
- *např. OBČANSKÝ ZÁKONÍK upravuje SOUKROMOPRÁVNÍ VZTAHY*

PRÁVNÍ VĚDOMÍ

- znalost **PRÁVNÍHO ŘÁDU** a přesvědčení o **ÚČELNOSTI PRÁVNÍCH NOREM**

NOVELA – NOVELIZACE

- takový **PRÁVNÍ PŘEDPIS**, kterým se **MĚNÍ** či **DOPLŇUJE** jiný **PRÁVNÍ PŘEDPIS**
- pochází ze slova **NOVELLAE** – množné číslo **NARAI** – což je sbírka **NAŘÍZENÍ** císaře **JUSTINIÁNA I.**, která byla zařazena do souboru **ŘÍMSKÉHO** práva **CORUPUS IURIS CIVILIS**

DEROGAČNÍ KLAUZULE

- zrušovací **USTANOVENÍ**, které ruší uvedené **PRÁVNÍ NORMY**
- obvykle umístěna na závěr **PŘEDPISU**
- právní pojem s významem zrušení **PRÁVNÍHO PŘEDPISU** nebo jeho **ČÁSTI** v důsledku **NOVÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY**

PRÁVNÍ IMUNITA

- **OSVOBOZENÍ** jistých osob od **TRESTNÍHO STÍHÁNÍ** nebo omezení **TRESTNÍ PRÁVOMOCI** vůči těmto osobám
- rozsah **IMUNITY** bývá obvykle určen **ÚSTAVOU**
- **IMUNITA** se většinou týká **ČLENŮ PARLAMENTU** a **HLAVY STÁTU**

PRÁVNÍ VZTAH

- **PRÁVNÍ VZTAH** je vztah mezi **DVĚMA** a více **SUBJEKTY** existujícími na základě **PRÁVA** a v souladu s **PRÁVEM**
- k existenci **PRÁVNÍHO VZTAHU** je třeba **DVOU PODMÍNEK**:
 - NORMA**, která určuje **PRÁVA** a **POVINNOSTI** subjektů
 - PRÁVNÍ SKUTEČNOSTI**
- **PRVKY PRÁVNÍHO VZTAHU** jsou **SUBJEKTY**, **OBSAH** a **OBJEKTY**

Maturitní otázky ze **ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD**

SUBJEKT – ÚČASTNÍCI

- ti, jimž v právním vztahu vznikají **PRÁVA a POVINNOSTI**
- např. **KUPUJÍCÍ a PRODÁVAJÍCÍ**

OBSAH

- **OPRÁVNĚNÍ a POVINNOSTI** subjektů právního vztahu

OBJEKT – PŘEDMĚT

- to, k čemu směřují vzájemná **PRÁVA a POVINNOSTI** subjektů
- např. **KUPOVANÁ VĚC**

OSOBY JAKOŽTO SUBJETKY PRÁVA

- v **SOUKROMÉM PRÁVU** mohou být **SUBJEKTEM PRÁVA** pouze **OSOBY**
- **OSOBOU** je **SUBJEKT**, který nemá žádné **MOCENSKÉ** oprávnění rozhodovat o **PRÁVECH a POVINNOSTECH** jiných subjektů

FYZICKÁ OSOBA

- **PRÁVNÍ POJEM** užívaný k označení **LIDÍ – ČLOVĚK** jako **JEDNOTLIVCE**
- **právní SUBJEKTIVITA** fyzické osoby znamená, že každý jedinec má od **NAROZENÍ** do **SMRTI** způsobilost k **PRÁVŮM a POVINNOSTEM**
- **ZPŮSOBILOST** k **PRÁVNÍM ÚKONŮM** znamená schopnost brát na sebe **PRÁVA a POVINNOSTI** vlastními úkony a aktivně vstupovat do právních vztahů – v plném rozsahu je v **ČR** dána **ZLETILOSTÍ** – dovršením **18 LET**

PRÁVNICKÁ OSOBA

- **VÝTVOR PRÁVA**
- **FIKTIVNÍ** osoba vytvořená buď **ZÁKONEM**, nebo zřízená **REGISTRACÍ** příslušným orgánem veřejné moci
- většinou se jedná o **SKUPINU** lidí – např. **OBEC, ŠKOLA, STÁT** (pokud je účastníkem **OBČANSKOPRÁVNÍCH VZTAHŮ**)
- **PRÁVNICKÁ OSOBA** je schopná vlastními **JMÉNEM** vstupovat do **PRÁVNÍCH VZTAHŮ** a brát na sebe **PRÁVA a POVINNOSTI**

SYSTÉM PRÁVNÍ OCHRANY V ČESKÉ REPUBLICE

- spolu s **UPLATŇOVÁNÍM PRÁVA** samozřejmě dochází k jeho **OHROŽOVÁNÍ a PORUŠOVÁNÍ**
- proto **STÁT** vytvořil určitý systém – **SYSTÉM SOUDNICTVÍ**, který v případě porušení zákona usiluje o **ZNOVUOBNOVENÍ PRÁVNÍHO STAVU**

SYSTÉM SOUDNICTVÍ

- chrání v **DEMOKRATICKÝCH** zemích **DODRŽOVÁNÍ** práva
- podle **TYPU POVAHY**, které jsou před soudem projednávány, se rozlišují **TŘI ZÁKLADNÍ TYPY SOUDŮ** – **CIVILNÍ, SPRÁVNÍ a TRESTNÍ**

CIVILNÍ SOUDY

- tyto soudy projednávají např. **ROZVOD MANŽELSTVÍ**

SPRÁVNÍ SOUDY

- přezkoumávají rozhodnutí o **PŘESTUPKU**

TRESTNÍ SOUDY

- projednávají **TRESTNÉ ČINY**

SOUSTAVA SOUDŮ V ČESKÉ REPUBLICE**NEJVYŠŠÍ SOUD**

- **VRCHOLNÝ SOUDNÍ orgán**
- sídlí v **BRNĚ**
- skládá se z **PŘEDSEDY a MÍSTOPŘEDSEDŮ**, které jmenuje **PREZIDENT REPUBLIKY**
- **PŘEDSEDA** soudu je **JUDr. IVA BROŽOVÁ**
- základem rozhodovací činnosti **NEJVYŠŠÍHO SOUDU** je rozhodování o **MIMOŘÁDNÝCH OPRAVNÝCH PROSTŘEDCÍCH** – o **DOVOLÁNÍCH a STÍŽNOSTECH** pro porušení zákona
- sleduje rozhodnutí **VRCHNÍCH SOUDŮ** a zajišťuje **ZÁKONNOST** v jejich obvodu
- **VYKLÁDÁ ZÁKONY**
- **OBČANSKÉ a TRESTNÝ ŘÍZENÍ**

NEJVYŠŠÍ SPRÁVNÍ SOUD

- **VRCHOLNÝ ČLÁNEK SPRÁVNÍHO SOUDNICTVÍ** a jeden z **VRCHOLNÝCH SOUDNÍCH orgánů** v **ČR**
- sídlí v **BRNĚ**
- **PŘEDSEDA** soudu je **JUDr. JOSEF BAXA**
- rozhoduje ve věcech **SPRÁVNÍCH** o **MIMOŘÁDNÝCH OPRAVNÝCH PROSTŘEDCÍCH** - **ODVOLÁNÍ** od **KRAJSKÝCH SOUDŮ**
- může rozhodovat také ve věcech **VOLEBNÍCH**, o **ROZPUŠTĚNÍ** nebo **ZNOVUOBNOVENÍ** činnosti **POLITICKÝCH STRAN** a **HNUTÍ**
- jeho činnost byla zahájena až v roce **2003**

VRCHNÍ SOUDY

- **VRCHNÍ SOUDY** existují **DVA** – v **OLOMOUCI** a v **PRAZE**
- rozhodují o **ŘÁDNÝCH OPRAVNÝCH PROSTŘEDCÍCH** proti **ROZHODNUTÍM KRAJSKÝCH SOUDŮ** tam, kde tyto soudy rozhodují v **I. STUPNI** – **ODVOLÁNÍ** od **KRAJSKÝCH SOUDŮ**
- častou jsou kritizovány a považovány za **NADBYTEČNÉ**

KRAJSKÉ SOUDY**Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD**

- existuje celkem **8 KRAJSKÝCH SOUDŮ** – PRAHA, ÚSTNÍ N/L, HRADEC KRÁLOVÉ, PLZEŇ, ČESKÉ BUDĚJOVICE, BRNO a OSTRAVA – v PRAZE sídlí **DVA** – KRAJSKÝ SOUD v PRAZE a MĚSTSKÝ SOUD v PRAZE (krajský soud pro PRAHU)
- rozhodují v **CIVILNÍCH, TRESTNÍCH i SPRÁVNÍCH VĚCÍCH**
- rozhodují o **ŘÁDNÝCH OPRAVNÝCH PROSTŘEDCÍCH** proti rozhodnutí **OKRESNÍCH SOUDŮ**
- rozhodují také např. v některých **OBCHODNÍCH VĚCÍCH**, ve sporech o **OCHRANU OSOBNOSTI** nebo o nejzávažnějších **TRESTNÍCH ČINECH**

OKRESNÍ SOUDY

- **ZÁKLADNÍM** článkem **SOUDNÍ SOUSTAVY** – **NEJNIŽŠÍ** orgán
- existuje celkem **85 OKRESNÍCH SOUDŮ** (v Praze a v Brně mají odlišný název – **OBVODNÍ SOUD PRO PRAHU 1 – 10** a **MĚSTSKÝ SOUD** v Brně)
- projednávají věci patřící do oblasti **OBČANSKOPRÁVNÍCH, PRACOVNÍCH, RODINNÝCH** a **OBCHODNÍCH** vztahů – rozhodují tam, kde daná **AGENDA** není svěřena **KRAJSKÝM SOUDŮM**
- všichni **SOUDCI** jsou jmenováni do **FUNKCE PREZIDENTEM** republiky – bez **ČASOVÉHO OMEZENÍ**
- **SOUDCEM** se může člověk stát, pokud je **TRESTNĚ BEZÚHONNÝ** a má **VYSOKOŠKOLSKÉ PRÁVNICKÉ VZDĚLÁNÍ** a starší **30 LET**
- **SOUDCE** rozhoduje buď to sám – **SAMOSOUDCE** (např. **ROZVOD MANŽELSTVÍ**) nebo v **SENÁTU (TŘÍČLENNÝ – PŘESEDÁ a PŘÍSEDÍCÍ)**

ÚSTAVNÍ SOUD

- **ÚSTAVNÍ SOUD** stojí mimo **ZÁKLADNÍ STRUKTURU**
- dohlíží na dodržování **ÚSTAVNOSTI v ZEMI**
- rozhoduje např. o **ZRUŠENÍ ZÁKONŮ**, jsou-li v rozporu s **ÚSTAVNÍM ZÁKONEM** či **MEZINÁRODNÍ SMLOUVOU**, o **ÚSTAVNÍ** žalobě **SENÁTU** proti **PREZIDENTU REPUBLIKY**, o **ÚSTAVNÍ STÍŽNOSTI** orgánů územní **SAMOSPRÁVY** proti **NEZÁKONNÉMU** zásahu **STÁTU**, o **NÁVRHU PREZIDENTA** republiky na zrušení usnesení **POSLANECKÉ SNĚMOVNY** a **SENÁTU**
- proti rozhodnutí **ÚSTAVNÍHO SOUDU** se **NELZE ODVOLAT**
- sídlí v **BRNĚ**
- **PŘESEDOU** soudu je **JUDr. PAVEL RYCHETSKÝ**
- **MÍSTOPŘESEDOU** soudu je **prof. JUDr. JAROSLAV FENYK, Ph.D., DSc.**
- **MÍSTOPŘESEDKYNÍ** soudu je **JUDr. MILADA TOMKOVÁ**
- **ÚSTAVNÍ SOUD** je tvořen **15 SOUDCI** – voleni **PREZIDENTEM** a z nichž **TŘI** přímo jmenuje **PREZIDENT** republiky – **PŘESEDÁ** a **DVA MÍSTOPŘESEDOVÉ** (vnitřní předpisy rozlišují **MÍSTOPŘESEDU** a **MÍSTOPŘESEDKYNÍ**) – jmenováni jsou na **10 LET**
- člověk, který se chce stát **SOUDCEM**, musí být **TRESTNĚ BEZÚHONNÝ**, musí mít **VYSOKOŠKOLSKÉ PRÁVNICKÉ VZDĚLÁNÍ** a musí být minimálně **10 LET** činný v **PRÁVNICKÉM** povu

STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ

- **STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ** je **STÁTNÍ** úřad, který se vedle **SOUDU** významně podílí na **PRÁVNÍ OCHRANĚ**
- **ORGÁNY** státního zastupitelství upozorňují na **NEZÁKONITOSTI**, stíhají **TRESTNÉ ČINY**, dohlíží na **ZACHOVÁNÍ ZÁKONŮ** atd.
- podstatou **STÁTNÍHO ZÁSTUPCE** je oblast **TRESTNÍHO ŘÍZENÍ** – má stěžejní úlohu v **PŘÍPRAVNÉM ŘÍZENÍ** – podává jménem státu **OBŽALOBŮ** a u soudu zastupuje **STÁT**
- v **OBČANSKOPRÁVNÍCH VĚCÍCH** vystupuje jen **OKRAJOVĚ** (např. vstupuje do řízení o zbavení svéprávnosti, ...)

- **STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ** tvoří:

- NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ**
- VRCHNÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ**
- KRAJSKÉ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ**
- OKRESNÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ**

- nejvyššího **STÁTNÍHO ZÁSTUPCE** jmenuje a odvolává **VLÁDA** na návrh **MINISTRA SPRÁVEDLNOSTI**
- současný **NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZÁSTUPCE** je **JUDr. PAVEL ZEMAN**
- **STÁTNÍM ZÁSTUPCEM** se může stát člověk, který je **TRESTNĚ BEZÚHONNÝ**, **OBČANEM ČR**, **SVĚPRÁVNÝ**, má **VYSOKOŠKOLSKÉ PRÁVNICKÉ VZDĚLÁNÍ** a je starší **25 LET** – volen na **2 ROKY**

VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV – OMBUDSMAN

- **VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV** je **NEZÁVISLÝ** orgán **PRÁVNÍ OCHRANY**
- sídlí v **BRNĚ**
- prvním **OMBUDSMANEM** v **ČR** byl **OTAKAR MOTEJL** od roku **2000**
- druhým **OMBUDSMANEM** v **ČR** byl **PAVEL VARVAŘOVSKÝ** od roku **2010**
- současným **OMBUDSMANEM** je **ANNA ŠABATOVÁ** od roku **2014**
- **OMBUDSMAN** je volený na **6 LET** (maximálně **2 FUNKČNÍ OBDOBÍ**) – volí jej **POSLANECKÁ SNĚMOVNA** z návrhů **PREZIDENTA** a **SENÁTU**
- **OMBUDSMAN** má možnost provádět nezávislá šetření v daných věcech, a provádí nápravu chyb **VEŘEJNÉ SPRÁVY** pomocí **NEFORMÁLNÍCH NÁVRHŮ** a **DOPORUČENÍ** – krajním prostředkem je zahájení **SOUDNÍHO ŘÍZENÍ** – avšak nemá právo **RUŠIT** či **MĚNIT** rozhodnutí **ÚŘADŮ** a vstupovat do **SOUDNÍCH SPORŮ** – nemůže ovlivnit **VÝKON SOUDNÍ MOCI**
- dalšími orgány **PRÁVNÍ OCHRANY** je např. **ADVOKACIE, NOTÁŘI, DAŇOVÍ PORADCI** a **SOUDNÍ EXEKUTOŘI**

ADVOKÁTI

- oprávnění **ZASTUPOVAT** své klienty před **SOUDY** a ostatními orgány
- každý advokát musí být zapsán v **ADVOKÁTNÍ KOMOŘE**

NOTÁŘI

- zřizování **STÁTEM** – jmenuje je **MINISTR SPRÁVEDLNOSTI**
- sepisují různé veřejné listiny o právních úkonech (např. závět), ověřování různých listin, nebo podpisu určité osoby, ...

DAŇOVÍ PORADCI

- poskytují **PRÁVNÍ POMOC** a **FINANČNÉ EKONOMICKÉ RADY** ve věcech **DANÍ, POPLATKŮ** atd.

12. CHARAKTERISTIKA PRACOVNÍHO, TRESTNÍHO, OBCHODNÍHO A ŽIVNOSTENSKÉHO PRÁVA

CHARAKTERISTIKA PRACOVNÍHO, TRESTNÍHO, OBCHODNÍHO A ŽIVNOSTENSKÉHO PRÁVA

- Zákoník práce, pracovní smlouva, úřady práce
- Vznik, změna a zánik pracovního poměru
- Povinnosti účastníků pracovněprávních vztahů
- Charakteristika trestního práva hmotného a procesního
- Trestný čin a přestupek
- Orgány činné v trestním řízení
- Druhy trestů v ČR
- Pojem obchodního práva, obchodní rejstřík, hospodářská soutěž a nekalá soutěž
- Charakteristika základních typů obchodních společností
- Pojem živnostenského práva, druhy živností, živnostenský úřad

PRACOVNÍ PRÁVO

- právo, které upravuje právní vztahy mezi **ZAMĚSTNANCI** a **ZAMĚSTNAVATELI**, vztahy kolektivní povahy související s výkonem závislé práce, některé právní vztahy před vznikem **PRACOVNĚPRÁVNÍCH VZTAHŮ**, **PRACOVNÍ PODMÍNKY ZAMĚSTNANCŮ** a ochranu jejich zdraví
- právní odvětví zahrnující prvky **SOUKROMÉHO** a **VEŘEJNÉHO PRÁVA**
- hlavními prameny pracovního práva v ČR jsou: **ZÁKONÍK PRÁCE**, **ZÁKON O KOLEKTIVNÍM VYJADNÁVÁNÍM**, **ZÁKON O ZAMĚSTNANOSTI**

ZÁKONÍK PRÁCE

- soubor systematicky uspořádaných norem celého odvětví práva
- zákoník upravující převážnou část českého individuálního pracovního práva
- současný zákoník práce (zákon č. 262/2006 Sb.) nabyl účinnosti dnem **1. LEDNA 2007** (zrušil dřívější platný zákoník práce č. 65/1965 Sb.)
- v roce **2012** začala platit **NOVELA ZÁKONÍKU PRÁCE**

PRACOVNÍ SMLOUVA

- pracovní smlouva zakládá pracovní poměr mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem
- právně je upravena v **ZÁKONÍKU PRÁCE**
- uzavřena musí být vždy **PÍSEMNĚ** (vyhotovuje se obvykle ve třech stejnopisech – pro zaměstnavatele, zaměstnance, okresní správu sociálního zabezpečení)
- **MUSÍ OBSAHOVAT: DRUH PRÁCE, MÍSTO** nebo místa **VÝKONU** práce, **DEN NÁSTUPU DO PRÁCE** (tímto dnem vzniká pracovní poměr) + jméno, adresa, kontakt zaměstnance, název, adresu zaměstnavatele, délka trvání pracovního poměru (na dobu určitou, nebo neurčitou), výše mzdy, způsob obměňování, termín a způsob výplaty mzdy, délka a rozvržení pracovní doby, ...
- v každé smlouvě je **3 MĚSÍČNÍ** zkušební doba, během níž mohou obě strany od smlouvy odstoupit

ÚŘADY PRÁCE

- zprostředkovávají **BEZPLATNĚ ZAMĚSTNÁNÍ** na celém území ČR pro všechny uchazeče o zaměstnání, kteří mají trvalý pobyt v obvodu tohoto úřadu práce
- uchazečem o zaměstnání je **OBČAN**, který není **ZAMĚSTNÁN** nebo **NEPODNIKÁ** nebo není **STUDENTEM**
- uchazeč je **POVINEN** osobně podat **PÍSEMNOU ŽÁDOST** o zprostředkování zaměstnání na příslušném úřadě, pak je uchazeč veden v evidenci úřadu práce
- uchazeč má právo na zprostředkování **VHODNÉ PRÁCE**, která odpovídá jeho zdravotnímu stavu, kvalifikaci, praxi, ...

Maturitní otázky ze **ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD**

- uchazeč má právo na **REKVALIFIKACI** potřebnou k vykonávání vhodného zaměstnání
- pokud uchazeč odmítne bez závažného důvodu zaměstnání, tak je vyřazen z evidence
- uchazeč má nárok na **PODPORU V NEZAMĚSTNANOSTI** – cílem je dočasné zmírnění výpadku příjmů – podmínky určuje **ZÁKON O ZAMĚSTNANOSTI** – nárok na podporu má ten, kdo v posledních dvou letech odpracoval (přispíval do důchodového pojištění), alespoň 12 měsíců, je veden v evidenci Úřadu práce a nepobírá starobní důchod – délka podpory v nezaměstnanosti se liší podle věkových skupiny – **do 50 let: 5 měsíců, 50 – 55 let: 8 měsíců, nad 55 let: 11 měsíců** (pokud člověk vyčerpal během posledních dvou let celou délku podpory a poté odpracoval alespoň 6 měsíců, má opět nárok na výplatu podpory, pokud člověk v posledních dvou letech podporu čerpal, ale nevyčerpal a odpracoval poté alespoň 3 měsíce, má opět právo na výplatu podpory, pokud ne, tak má nárok dočerpát zbylou nevyčerpanou délku podpory)

VZNIK, ZMĚNA A ZÁNİK PRACOVNÍHO POMĚRU

PRACOVNÍ POMĚR

- právní vztah mezi **ZAMĚSTNANCEM** a **ZAMĚSTNAVATELEM**, určitá opakující se pracovní činnost, kterou se zaměstnanec za mzdu pro zaměstnavatele vykonávat
- **ZAMĚSTNAVATEL** = fyzická nebo právnická osoba, která zaměstnává fyzické osoby
- **ZAMĚSTNANEC** = fyzická osoba, která vykonává práci

VZNIK PRACOVNÍHO POMĚRU

- pracovní poměr **VZNIKÁ** dnem, který byl sjednán v pracovní smlouvě jako den nástupu do práce
- předtím musí být zaměstnanec **SEZNÁMEN** se všemi právy a povinnostmi, které z ní vyplývají, s **PRACOVNÍMI** a **MZDOVÝMI** podmínkami
- jakoukoliv změnu ve sjednaném obsahu **PRACOVNÍ SMLOUVY** (převedení na jinou práci, snížení mzdy, apod.) lze učinit pouze **PISEMĚ** – dohodou zaměstnavatele a zaměstnance

ZMĚNY PRACOVNÍHO POMĚRU

- sjednaný obsah ve smlouvě lze měnit jen tehdy, dohodnou – li se jak zaměstnanec i zaměstnavatel
- zaměstnavatel **MUSÍ** převést zaměstnance na jinou práci pokud:
 - zaměstnanec ztratí na základě lékařského posudku ze zdravotních důvodů způsobilost konat dosavadní práci
 - je – li to na základě lékařského posudku v zájmu ochrany zdraví jiných osob před přenosnými nemocemi
 - je – li to pravomocně rozhodnutí soudou nebo správního úřadu
 - koná – li těhotná žena, kojící matka nebo matka do devíti měsíců po porodu práci, kterou nesmí konat
- zaměstnavatel **MŮŽE** převést zaměstnance na jinou práci na základě dohody, nebo i bez jeho souhlasu, jestliže:
 - pracovník nemá dlouhodobě dobré pracovní výsledky a byl k nápravě v posledním roce písemně vyzván
 - zaměstnanec nespĺňuje kvalifikační předpoklady pro výkon práce anebo závažně nebo opakovaně poruší pracovní kázeň
 - zaměstnanec je trestně stíhán za trestný čin, spáchaný v souvislosti s vykonávanou prací
 - nemůže – li zaměstnanec konat práci pro prostoje způsobené nepříznivými povětrnostními vlivy
 - jedná – li se o odvrácení živelné pohromy nebo hrozící nehody či zmírnění jejich následků

ZÁNİK PRACOVNÍHO POMĚRU

- zánik pracovního poměru musí být prováděn vždy v souladu s ustanoveními **ZÁKONÍKU PRÁCE**, ten pro české občany definuje celkem 5 **ZPŮSOBŮ**:
 - **DOHODOU** – písemná dohoda zaměstnance a zaměstnavatele
 - **VÝPOVĚDÍ** – zaměstnanec či zaměstnavatel dá druhému písemnou výpověď, výpovědní doba je minimálně **DVOUMĚSÍČNÍ**; zaměstnanec může dát výpověď z jakéhokoliv důvodu; zaměstnavatel např. z nezávislé pracovní neschopnosti, ruší – li se zaměstnavatel, je – li zaměstnanec dlouhodobě pracovní neschopný ze zdravotních důvodů, nemá – li dobré pracovní výsledky, závažně nebo opakovaně poruší pracovní kázeň
 - **OKAMŽITÝM ZRUŠENÍM** – zaměstnavatel zruší pracovní poměr při hrubém porušení pracovní kázně či odsouzení zaměstnance za trestný čin; zaměstnanec tehdy, nedostane – li mzdu nebo je – li práci vážně ohroženo jeho zdraví
 - **UDÁLOSTÍ** – smrtí, nebo uplynutím doby (byl – li sjednán na určitou dobu)
 - **ZRUŠENÍM VE ZKUŠEBNÍ DOBĚ** – oba mohou zrušit pracovní poměr bez udání důvodu

POVINNOSTI ÚČASTNÍKŮ PRACOVNĚPRÁVNÍCH VZTAHŮ

PRÁVA A POVINNOSTI ZAMĚSTNAVATELŮ

- musí přidělovat zaměstnanci práci dle pracovní smlouvy
- musí platit mzdu za vykonanou práci
- musí vytvářet podmínky pro úspěšné plnění pracovních úkolů
- musí dodržovat pracovní podmínky
- měli by umožnit zaměstnancům stravování
- musí informovat zaměstnance o změnách, které by měly vliv na jejich práci
- zajišťují rovné zacházení se všemi zaměstnanci (stejně pracovní podmínky, rovná odměna za práci, příležitost dosáhnout postupů)
- nesmí diskriminovat zaměstnance z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, sexuální orientace, jazyka, víry, politického smýšlení, národnosti, věku, stavu, atd.)
- nesmějí ponižovat lidskou důstojnost (např. sexuálním obtěžováním)

PRÁVA A POVINNOSTI ZAMĚSTNANCŮ

- mají právo na mzdu za vykonanou práci, jež nesmí být nižší než minimální mzda
- musí dle pokynů zaměstnavatele konat práci dle pracovní smlouvy ve stanovené pracovní době
- musí dodržovat pracovní kázeň a právní předpisy
- musí pracovat svědomitě a řádně dle svých sil, znalostí a schopností
- měl by spolupracovat s ostatními zaměstnanci
- musí řádně hospodařit s prostředky zaměstnavatele a ochraňovat majetek před poškozením, ztrátou či zničením
- pracovní doba max. **40 HODIN** týdně
- zaměstnavatel musí poskytnout **30 MINUTOVOU** přestávku v **8 HODINOVÉ** pracovní době (přestávka se nezahrnuje do pracovní doby)
- za odpracovaný kalendářní rok náleží zaměstnanci dovolená v délce **4 TÝDNŮ** (po dobu dovolené pobírá zaměstnanec průměrný plat)

ODBORY:

- jsou to zájmové organizace, které chrání práva zaměstnanců
- zakládají je min. **3 LIDI**, vznikají svobodně
- mají právo na informace od zaměstnavatele
- podílejí se na tvorbě pracovních podmínek
- **KOLEKTIVNÍ SMLOUVA** = mezi odborovou organizací a zaměstnavatelem, úprava otázek práce a pracovního poměru

CHARAKTERISTIKA TRESTNÍHO PRÁVA H MOTNÉHO A PROCESNÍHO

TRESTNÍ PRÁVO

- odvětví **VEŘEJNÉHO PRÁVA**
- souhrn právních norem o trestání fyzických osob za závažná provinění proti chráněným společenským a individuálním zájmům

TRESTNÍ PRÁVO H MOTNÉ

- obsahuje právní normy o podmínkách a způsobech trestání
- vymezuje, co jsou **TRESTNÉ ČINY** a jaké **SANKCE** (tresty či ochranné opatření) se za ně ukládají, **PODMÍNKY TRESTNÉ ODPOVĚDNOSTI** atd.
- hlavním pramenem je **TRESTNÍ ZÁKONÍK**

TRESTNÍ PRÁVO PROCESNÍ

- upravuje postup při zjišťování trestních činů a jejich pachatelů, při soudním trestním řízení a při výkonu uložených trestů
- hlavním pramenem je **ZÁKON O TRESTNÍM ŘÍZENÍ SOUDNÍM – TRESTNÍ ŘÁD**

TRESTNÝ ČIN A PŘESTUPEK

TRESTNÝ ČIN

- jednání, kterým pachatel zásadním způsobem poškozuje nebo ohrožuje státní moc chráněné zájmy a které proto stát trestá
- čin pro společnost **NEBEZPEČNÝ**, jeho znaky jsou uvedeny v **TRESTNÍM ZÁKONU** (za trestný čin je možno uložit pouze takový trest, který je uveden v trestním řádu)
- postihnout lze, vždy pouze takové jednání, které je:
 - zákonem označeno jako společensky nežádoucí
 - do určité míry společensky nebezpečné
 - jednáním zaviněným
- podle společenské nebezpečnosti se rozeznávají: trestné činy, přestupky a jiné správní delikty

PŘESTUPEK

- zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti
- méně závažný delikt, než **TRESTNÝ ČIN**
- **PORUŠENÍ VEŘEJNÉHO POŘÁDKU** - rušení nočního klidu, odkládání odpadků na neurčená místa
- **PŘESTUPKY PROTI MAJETKU** - zničení věci, krádež, podvod
- **PŘESTUPKY PROTI OBČANSKÉMU SOUŽITÍ** - ublížení na zdraví, vyhrožování, pomluvy
- **DOPRAVNÍ PŘESTUPKY** - nedovolená rychlost, nerespektování značek
- prodej alkoholu mladistvým, zanedbání povinné školní docházky, neoprávněný lov zvěře a ryb, atd.
- **SANKCE**: napomenutí, pokuta, zákaz činnosti
- přestupky řeší **OBECNÍ ÚŘADY, POLICIE ČR**
- v ČR počíná základní trestní odpovědnost dovršením **15 LET** (osoby mladší ještě nejsou trestně odpovědné a nemohou se tedy dostat před soud, pouze v závažných činech mohou být projednáváni v **OBČANSKOPRÁVNÍM ŘÍZENÍ**, nelze jim ukládat trest, nejvýše **OCHRANNOU VÝCHOVU** (umístěná do domova výchovy mládeže)
- pachatelé od 15 – 18 let se nazývají **MLADISTVÍ** a v procesech mají výhody oproti dospělým, ale mohou být soudem odsouzeni
- plná trestní odpovědnost začíná v **18 LETECH**

ORGÁNY ČINNÉ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

- postup, kterým jsou zjišťovány trestné činy a jejich pachatelé a zaručeno je jejich spravedlivé potrestání

VYŠETŘOVATELÉ – POLICIE

- působí zejména v **PŘÍPRAVNÉM ŘÍZENÍ**
- provádějí úkony k **OBJASNĚNÍ** a **PROVĚŘENÍ** skutečností, nasvědčující, že byl spáchán **TRESTNÝ ČIN**

STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ

- zastupuje **STÁT** u soudu
- hl. úkolem je podávat jménem státu **OBŽALOBU** v trestním řízení, rozhoduje o **ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ, PODMÍNĚNÉM ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ** apod.
- v **PŘÍPRAVNÉM** řízení vykonává **DOZOR** nad zachováním **ZÁKONNOSTI**

SOUD

- v trestním řízení rozhoduje **SOUDE** (v přípravném řízení), **PŘEDSEDA SENÁTU** (v procesních záležitostech), **SENÁT** nebo **SAMOSOUDE** (méně závažné činy)

DRUHY TRESTŮ V ČESKÉ REPUBLICE

TREST (SANKCE)

- uvalení nějakého omezení, újmy, ztráty, jímž oprávněná osoba vymáhá dodržování právních pravidel dané společností
- trestem se vyslovuje společenské odsouzení činu a pachatele
- trest může plnit **ČTYŘI ZÁKLADNÍ FUNKCE**:

- **VÝCHOVNÁ FUNKCE** – přispět k nápravě potrestaného
- **PREVENTIVNÍ FUNKCE** – odradit jiné od podobného chování
- **OCHRANNÁ FUNKCE** – chránit společnost před pachatelem
- **RESTAURATIVNÍ FUNKCE** – obnovit spravedlnost, která byla narušena

- v ČR má **TRESTNÍ ZÁKONÍK** tyto druhy trestů:
 - **ODNĚTÍ SVOBODY** – základní nejvýše na 20 let, výjimečný trest – nad 20 let, nebo na doživotí
 - **DOMÁCÍ VĚZENÍ**
 - **OBECNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE**
 - **PROPADNUTÍ MAJETKU**
 - **PROPADNUTÍ VĚCI**
 - **PENĚŽITÝ TREST**
 - **ZÁKAZ ČINNOSTI**
 - **ZÁKAZ POBYTU**
 - **ZTRÁTA ČESTNÝCH TITULŮ A VYZNAMENÁNÍ**
 - **ZTRÁTA VOJENSKÉ HODNOSTI**
 - **ZÁKAZ VSTUPU NA RŮZNÉ AKCE**
 - **VYHOŠTĚNÍ Z ÚZEMÍ ČR** (cizinci)
 - **TREST SMRTI** – v ČR byl zrušen v roce 1990, v některých zemích stále platí – např. Bělorusko, Čína, USA (některé státy) – v praxi prováděn pouze za vraždu – ukřižování, setnutí hlavy, nabodnutí na kůl, plynovou komorou, elektrickým křeslem, smrtící injekcí

VYLUČUJÍCÍ TRESTNOST

- nutná obrana (člověk odvrací přímo hrozící nebezpečí)
- krajní nouze
- věk – mladistvý
- duševní porucha (nepříčetnost) – forenzní psychologie
- oprávněné použití zbraně (např. Policie ČR)

POSUZOVÁNÍ MÍRY ZAVINĚNÍ

Úmyslně

- pachatel chtěl porušit zákonem chráněný zájem, nebo byl srozuměn s tím, že svým jednáním může tento zájem porušit

Z nedbalosti

- pachatel, věděl, že zájem může porušit, ale spoléhal na to, že se to nestane, nebo o ohrožení nevěděl (ač vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům vědět měl a mohl)
- prezident může udělit pachateli **MILOST** nebo **AMNESTII** (hromadné prominutí trestu)

POJEM OBCHODNÍHO PRÁVA, OBCHODNÍ REJSTRÍK, HOSPODÁŘSKÁ SOUTĚŽ A NEKALÁ SOUTĚŽ

OBCHODNÍ PRÁVO

- upravuje právní postavení podnikatelů, obchodní závazkové vztahy a další vztahy související s podnikáním
- úprava obchodních společností, obchodního rejstríku, účetnictví, ...
- součástí **SOUKROMÉHO PRÁVA**, ačkoliv obsahuje i některé veřejnoprávní prvky – **ÚČETNICTVÍ**
- hlavním pramenem je **OBCHODNÍ ZÁKONÍK**
- **PODNIKATEL** = fyzická nebo právnická osoba, která soustavně podniká, musí splňovat některou z podmínek:
 - je zapsána do **OBCHODNÍHO REJSTRÍKU**
 - podniká na základě **ŽIVNOSTENSKÉHO OPRAVNĚNÍ**
 - podniká podle zvláštních předpisů (lékař, advokát, ...)
 - která provozuje **ZEMĚDĚLSKOU** výrobu

OBCHODNÍ REJSTRÍK

- veřejný seznam, do kterého se zapisují zákonem stanovené údaje o podnikatelích
- vede ho příslušný rejstríkový soud, kterým je **KRAJSKÝ SOUD** (výjimku tvoří jen Krajský soud v Praze, protože podnikatele se sídlem nebo místem podnikání vede obchodní rejstrík **MĚSTSKÝ SOUD** v Praze)

Do obchodního rejstríku se zapisují

- obchodní společnosti a družstva
- některé podnikající zahraniční osoby

- fyzičké osoby, které jsou podnikateli a které o zápis požádají a další osoby, stanoví-li povinnost jejich zápisu zvláštní právní předpis

HOSPODÁŘSKÁ SOUTĚŽ (KONKURENCE)

- souběžná snaha subjektů na trhu určitého druhu zboží nebo služeb, jejichž cílem je dosažení určitých výhod před ostatními v oblasti hospodářských užitků, popř. výsledků, a jež vzájemně ovlivňuje jejich hospodářskou činnost

NEKALÁ SOUTĚŽ

- jednání v hospodářské soutěži, které je v rozporu s dobrými mravy soutěže a je způsobilé přivodit újmu jiným soutěžitelům, spotřebitelům nebo dalším zákazníkům
- např. podplacování, klamná reklama, klamně označování apod.

CHARAKTERISTIKA ZÁKLADNÍCH TYPŮ OBCHODNÍCH SPOLEČNOSTÍ

OSOBNÍ SPOLEČNOSTI

- předpokládají osobní účast společníků na podnikání

A) Veřejná obchodní společnost (v.o.s.)

- všichni účastníci ručí za závazky společnosti neomezeně a solidárně
- statutárním orgánem je **KAŽDÝ ZE SPOLEČNÍKŮ** (není-li stanoveno jinak)
- zisk se dělí rovným dílem

B) Komanditní společnost (kom. spol., k. s.)

- alespoň jeden společník ručí do výše vkladu (komanditista) a alespoň jeden společník neomezeně (komplementář)
- statutárním orgánem jsou **KOMPLEMENTÁŘI**
- zisk: polovina mezi komplementáře rovným dílem a polovina mezi komanditisty podle výše splácených vkladů

KAPITÁLOVÉ SPOLEČNOSTI

- v ní musí společníci učinit vklad

A) Společnost s ručením omezeným (s.r.o.)

- základní kapitál min. 200tis. je tvořen vklady společníků (min. 20 tis.)
- ručení společníků zaniká při splacení všech základních vkladů
- statutárním orgánem je **JEDNATEL**, nejvyšší orgán = **VALNÁ HROMADA**
- zisk podle obchodních podílů

B) Akciová společnost (a.s.)

- základní kapitál tvořen akciemi se stanovenou jmenovitou hodnotou
- akcionáři neručí za závazky spol.
- statutární orgán = **PŘEDSTAVENSTVO**, nejvyšší orgán = **VALNÁ HROMADA**, dozorčí rada – povinná
- podíl na zisku (dividenda) se stanovuje podle typu akcie

DRUŽSTVA

- společenství právnických osob založené za účelem podnikání nebo uspokojování jiných potřeb svých členů
- jeho postavení upravuje **OBCHODNÍ ZÁKONÍK**
- minimálně 5 členů, kteří platí členský vklad a neručí za závazky družstva
- statutární orgán = **PŘEDSTAVENSTVO**, nejvyšší orgán = **ČLENSKÁ SCHŮZE**

DALŠÍ SUBJEKTY PODNIKÁNÍ

A) Státní podniky

- právnické osoby založené pověřenými orgány státní správy
- jeho majetek je ve vlastnictví státu, ale stát neručí za jeho závazky

B) Rozpočtové organizace

- subjekty, jejichž příjmy a výdaje jsou součástí státního rozpočtu

C) Příspěvkové organizace

- subjekty, které stát poskytuje příspěvek na činnost, jinak hospodaří samostatně

POJEM ŽIVNOSTENSKÉHO PRÁVA, DRUHY ŽIVNOSTÍ, ŽIVNOSTENSKÝ ÚŘAD

ŽIVNOSTENSKÉ OPRAVNĚNÍ

- oprávnění k provozování živnosti

ŽIVNOST

- soustavná podnikatelská činnost provozovaná samostatně, vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku
- v ČR provozování živností upravuje tzv. **ŽIVNOSTENSKÝ ZÁKON**
- udělení živnosti se prokazuje **ŽIVNOSTENSKÝM LISTEM** nebo **KONCESNÍ LISTINOU**
- **ŽIVNOST NENÍ:** činnost lékařů, notářů, znalců, auditorů, finančních institucí, zemědělců, škol

PODMÍNKY PRO PROVOZOVÁNÍ

I. Všeobecné – dosažení 18 let, způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost

II. Zvláštní – stanoveny dle živností, obvykle se jedná o odbornou způsobilost

DRUHY ŽIVNOSTÍ:

Ohlašovací

- při splnění podmínek mohou být provozovány po jejich ohlášení místně příslušnému živnostenskému úřadu

A) Volné

- pro jejich provozování nejsou stanoveny žádné zvláštní podmínky
- velkoobchod, maloobchod, ubytovací služby, fotografické služby

B) Řemeslné

- odborná způsobilost je získána odborným vyučením, kvalifikační zkouškou nebo praxí v oboru
- zednictví, klempířství, opravy, revize či zkoušky elektrických

C) Vázané

- odborné způsobilosti je dosaženo jinak (odborná zkouška, souhlas odborné instituce,...)
- masérské služby, vedení účetnictví, provozování autoškoly

Koncesované

- lze je provozovat po udělení koncese (pohřební služby, taxislužby, cest. kanceláře,...)

ŽIVNOSTENSKÝ ÚŘAD

- úřad zabývající se živnostníky (podnikateli)
- vlastní evidenci všech podnikatelů s Živnostenským oprávněním v ČR, které také uděluje a bez něhož není možné provozovat živnost
- každý výpis je vydáván na jméno fyzické osoby a na profesi, respektive obor, kterým se podnikání zabývá
- na výpise z Živnostenského rejstříku je uvedeno identifikační číslo IČO každého podnikatelského subjektu, podle kterého mohou být nalezeny údaje o dané živnosti
- dále má k dispozici veškeré informace o právech podnikání a zprostředkovává výpisy z živnostenského rejstříku

13. EKONOMIE JAKO VĚDA, JEJÍ PŘEDMĚT A ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE

EKONOMIE JAKO VĚDA, JEJÍ PŘEDMĚT A ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE

- Předmět ekonomie, rozdělení na mikro- a makro-
- Základní ekonomické systémy
- Vývoj ekonomických teorií a jejich charakteristika
- Fáze hospodářského procesu
- Peníze, jejich funkce, měna
- Zákon nabídky a poptávky
- Konkurence a selhání trhu

EKONOMIE

- z řeckého slova **OIKONOMIA** – **OIKOS** = dům, **NOMOS** = řídit
- **EKONOMIE** je **SPOLEČENSKÁ** věda o **NEJOBECNĚJŠÍCH SOUVISLOSTECH** v **HOSPODAŘENÍ (EKONOMICKÉM ŽIVOTĚ)** společnosti, která zkoumá **VÝROBU, ROZDĚLOVÁNÍ a OBĚH ZBOŽÍ, SLUŽEB a BOHATSTVÍ**
- založena na lidském **POCITU** nesouladu mezi **REÁLNÝM** a **ZAMÝŠLENÝM** stavem věci, ze kterého vyplývají **POTŘEBY**
- k **MINIMALIZACI** pocitu/vědomí nedostatku se snaží o **USPOKOJENÍ** svých **POTŘEB**
- vědní disciplína zkoumající **NEJOBECNĚJŠÍ SOUVISLOSTI EKONOMICKÉHO** života společnosti
- zkoumá využívání **VZÁCNÝCH** vstupů k výrobě **EKONOMICKÝCH** statků a **ROZDĚLOVÁNÍ** vyrobených **STATKŮ** mezi **EKONOMICKÉ** subjekty s cílem **USPOKOJOVÁNÍ** jejich potřeb
- předmětem zkoumání **EKONOMIE (TEORETICKÁ část)** je **EKONOMIKA (PRAKTICKÁ část)** – specifická struktura vzájemných vztahů určených k **USPOKOJOVÁNÍ POTŘEB**
- **EKONOMIE** má **INTERDISCIPLINÁRNÍ** charakter – využívá poznatky mnoha jiných věd (**MATEMATIKA, STATISTIKA, FILOSOFIE, SOCIOLOGIE, apod.**)
- jako samostatná **VĚDA** vzniká v **18. STOLETÍ** v **ANGLII** – za zakladatele je považován **ADAM SMITH**

- **DĚLENÍ EKONOMIE:**

DLE PŘÍSTUPU K EKONOMICKÝM PROBLÉMŮM

- **POZITIVNÍ EKONOMIE** – analyzuje a popisuje skutečný **STAV** a **CHOVÁNÍ** ekonomiky, aniž by ji hodnotila z hledisek **DOKONALOSTI, EFEKTIVNOSTI, SPRÁVEDLNOSTI**
- **NORMATIVNÍ EKONOMIE** – hodnotí **STAV** ekonomiky, snaží se odpovědět, jaká by ekonomika **MĚLA BÝT**, posuzuje její **VLASTNOSTI**, věnuje pozornost **ETICKÝM** a **SOCIÁLNÍM** otázkám ve spojení s **EKONOMIKOU** a navrhuje opatření ke zlepšení jejího fungování

DLE ROZMĚRU, KTERÝM SE ZAOBÍRÁ

- dělí jej na **MIKROEKONOMII** a **MAKROEKONOMII**

MIKROEKONOMIE

- z řeckého slova **MIKROS** = malý
- **OBOR** ekonomie, který zkoumá **INDIVIDUÁLNÍ** chování **DÍLČÍCH** subjektů ekonomiky a jejich vzájemné **VZTAHY** (chování firmy, rozhodování spotřebitele při uspokojování potřeb)
- zabývá se **POPTÁVKOU** a **NABÍDKOU** v jejich **INDIVIDUÁLNÍCH** a **KONKRÉTNÍCH** podobách

MAKROEKONOMIE

- z řeckého slova **MAKROS** = velký
- zkoumá **GLOBÁLNÍ** ekonomické **JEVY**
- analyzuje **NÁRODNÍ** ekonomiku jako **CELEK**
- zabývá se vztahy mezi **NÁRODNÍMI** ekonomikami – sleduje **VZÁJEMNÉ** souvislosti a vývojové tendence **HOSPODÁŘSKÉHO** růstu, **NEZAMĚSTANOSTI, INFLACE, ...** - popisuje, jakými **MECHANISMY** se tyto veličiny **UTVÁŘEJÍ**, jaké **FAKTORY** je ovlivňují a jakým způsobem je dosahováno ekonomické **ROVNOVÁHY**
- poskytuje **ZÁKLAD** pro utváření **HOSPODÁŘSKÉ POLITIKY** státu (**FISKÁLNÍ, MONETÁRNÍ** nebo **ZAHRAŇIČNĚOBCHODNÍ** politiky)
- člověk uspokojuje větší **POTŘEB** prostřednictvím **EKONOMICKÝCH STATKŮ**

STATEK

- **STATEK** je cokoliv, co je **UŽITEČNÉ** a současně **VZÁCNÉ** (např. zboží, práva, služby apod.)
- **STATEK** musí být: **UŽITEČNÝ** – musí uspokojovat nějakou **AKTUÁLNÍ** potřebu, aby člověk byl **MOTIVOVÁN** k jeho získání a **VZÁCNÝ** – vzhledem k větší jeho potřebě je tohoto statku **NEDOSTATEČNÉ** množství, **STATEK** je dostupný při určité **NÁMAZE**
- **STATKY** dělíme na **VOLNÉ** (dostupné v přírodě, použitelné bez dalších úprav) a **EKONOMICKÉ** (výsledkem **VÝROBY**), **HMOTNÉ** (jsou k další výrobě nebo již uspokojují potřeby) a **NEHMOTNÉ** (duševní výtvoř člověka, dovednosti), **SPOTŘEBNÍ** (k bezprostřední spotřebě – svačina, košile) a **KAPITÁLOVÉ** (určeny k další výrobě – výrobní hala, fréza, surovina)

SLUŽBY

- zvláštní druh **STATKU**
- bez **MATERIALIZOVANÉ** podoby – je to každá užitečná **LIDSKÁ ČINNOST** uspokojující lidské **POTŘEBY**
- služby můžeme rozdělit na **VĚCNÉ** (zaměřeny na obnovu hmotných statků – různé opravy) a **OSOBNÍ** (zaměřeny na člověka – léčba, obchod, výuka, ...)
- obvykle se charakterizují jako **NEHMOTNÉ, NEVIDITELNÉ, NESKLADOVATELNÉ** a **NEZKAZITELNÉ** ekonomické statky

ZÁKLADNÍ EKONOMICKÉ SYSTÉMY

- každá fungující **EKONOMIKA** musí plnit několik **ZÁKLADNÍCH ÚKOLŮ** – tyto úkoly se obvykle **ZJEDNODUŠUJÍ** do hledání odpovědi na **TŘI ZÁKLADNÍ EKONOMICKÉ OTÁZKY:**

- A) **CO A KOLIK VYRÁBĚT** – stanovení **STRUKTURY** výroby a **MNOŽSTVÍ** jednotlivých statků
- B) **JAK VYRÁBĚT?** – musí se stanovit, **KDO** bude **VYRÁBĚT**, **JAKÝM ZPŮSOBEM**, **Z JAKÝCH ZDROJŮ, ...**
- C) **PRO KOHO VYRÁBĚT?** – podle čeho se vyrobené **STATKY** rozdělí mezi **SPOTŘEBITELE**

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

- **TYPY EKONOMICKÝCH systémů** jsou **ZVYKOVÝ, CENTRÁLNĚ PLÁNOVANÝ (PŘÍKAZOVÝ), TRŽNÍ a SMÍŠENÝ**

ZVYKOVÝ EKONOMICKÝ SYSTÉM

- nejstarší **EKONOMICKÝ** systém
- existovalo **PŘÍMĚ** rozdělování v rámci **NATURÁLNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ**
- založen na **TRADICÍCH a ZVYCÍCH**
- v dnešní době jen u **PRIMITIVNÍCH** národů
- **CO?** – rozhodoval **NÁČELNÍK a RADA STARŠÍCH** – kolik a čeho se má vyrobit
- **JAK?** - existoval omezený počet lidí i zdrojů, co vyprodukovali, sami spotřebovali
- **PRO KOHO?** – rozdělování bylo prováděno podle potřeb a schopností jednotlivců

CENTRÁLNĚ PLÁNOVANÝ EKONOMICKÝ SYSTÉM

- celou **EKONOMIKU** řídí **VLÁDA** pomocí **CENTRÁLNÍHO PLÁNU**
- v minulosti využíván **SOCIALISTICKÝMI** státy („**PĚTILEKTY**“) – převaha **STÁTNÍHO** vlastnictví a **MONOPOLNÍ** postavení **VÝROBCŮ**
- převládá **STÁTNÍ (SPOLEČNÉ)** vlastnictví

TRŽNÍ EKONOMICKÝ SYSTÉM

- **EKONOMIKA** je koordinována pouze prostřednictvím **TRHŮ (NABÍDKY a POPTÁVKY)**
- jedná se o **ABSTRAKTNÍ** situaci, která nepřipouští **STÁTNÍ ZÁSAHY**
- nejbliže tomuto systému byl **KAPITALISMUS** konce **19. STOLETÍ**
- převládá **SOUKROMÉ** vlastnictví

SMÍŠENÝ EKONOMICKÝ SYSTÉM

- v dnešní době **NEJROZŠÍŘENĚJŠÍ** ekonomický systém
- je to vlastně **TRŽNÍ** ekonomický systém doplněný o **ZÁSAHY VLÁDY** (tzv. **HOSPODÁŘSKÁ** politika) v některých situacích (např. stanovení minimální mzdy, daní, atd.)

- **EKONOMICKÝ SYSTÉM** může být **UZAVŘENÝ a OTEVŘENÝ**

UZAVŘENÝ

- nemá navázány vůbec žádné vnější ekonomické vztahy (neúčastní se **MEZINÁRODNÍHO** obchodu)

OTEVŘENÝ

- zboží, služby a všechny výrobní faktory se pohybují přes **HRANICE**

FÁZE HOSPODÁŘSKÉHO PROCESU

- **FÁZE HOSPODÁŘSKÉHO PROCESU** jsou **VÝROBA – ROZDĚLOVÁNÍ a PŘEROZDĚLOVÁNÍ – SMĚNA – SPOTŘEBA**

- jen velmi málo států lze nalézt přímo v **PŘÍRODĚ** – zpravidla jsou výsledkem **VÝROBY**

VÝROBA

- **VÝROBA** je přeměna **STATKŮ (VSTUPŮ)** ve stavek či statky jiné (**VÝSTUPY**)
- ekonomická teorie pro **VSTUPY** používá označení **VÝROBNÍ FAKTORY**
- **VÝROBNÍ FAKTORY** můžeme rozdělit na **PRIMÁRNÍ** (nejsou výsledkem předchozí výroby) a **SEKUNDÁRNÍ** (jsou výsledkem předchozí výroby)
- **VÝROBNÍ FAKTORY jsou ZDROJE potřebné k VÝROBĚ**
- existují **TŘI ZÁKLADNÍ** výrobní faktory – **PRÁCE, PŮDA a KAPITÁL**

PŮDA

- primární výrobní faktor – **PŘÍMÝ** produkt **PŘÍRODY**
- omezena **KVANTITATIVNĚ** (množství je omezeno **ROZLOHOU** státu)
- zahrnuje **ZEMĚDĚLSKÝ** i k **TĚŽBĚ** využívanou **PŮDU**, i pozemky určené k **ZÁSTAVBĚ**
- odměnou za **VYUŽITÍ** půdy je **POZEMKOVÁ RENTA** (platí se za **PRONÁJEM** půdy) – určená při **ZEMĚDĚLSKÉM** využití především **ÚRODNOSTÍ**, při **NEZEMĚDĚLSKÉM** využití **POLOHOU**

PRÁCE

- **PRIMÁRNÍ** výrobní faktor
- každá lidská **ČINNOST**, při které vznikají **HMOTNÉ** či **NEHMOTNÉ** statky či služby
- je **CÍLEVĚDOMÁ, ZÁMĚRNÁ a ÚČELNÁ**
- množství **PRÁCE** je podmíněno **POČTEM** lidí a jejich **SCHOPNOSTMI, INTENZITOU PRÁCE** a délkou **PRACOVNÍ DOBY**
- její výše závisí zejména na **PRODUKTIVITĚ a KVALITĚ** práce
- cena za práci je **MZDA** či **PLAT**
- **MZDU** můžeme rozdělit na **NOMINÁLNÍ** (ta, kterou zaměstnanec vydělal za svoji vynaloženou pracovní sílu) a **REÁLNOU** (ta, která vyjadřuje, co jsme za utřžené peníze schopni koupit) a na **HRUBOU** (mzda před **ZDANĚNÍM**) a **ČISTOU** (mzda, kterou jedinec dostane po **ZDANĚNÍ** a odečtení **SOCIÁLNÍCH DÁVEK**)

KAPITÁL

- **SEKUNDÁRNÍ** výrobní faktor
- výsledkem **PŘEDCHOZÍ** činnosti – nebyly **BEZPŘÍMĚ** spotřebovány
- **AKUMULOVANÉ** úspory (úspory přeměněné v **INVESTICE**)
- jde o **HODNOTY**, které **PŘINAŠEJÍ** **HODNOTY** další
- v **TRŽNÍ** ekonomice je **KAPITÁL** oceňován obvykle **PENĚŽÍ**
- odměnou za jeho využití je **ÚROK** nebo **PODNIKATELSKÝ ZISK** (něco **INVESTUJI** a očekávám větší **ZISK**)

ROZDĚLOVÁNÍ A PŘEROZDĚLOVÁNÍ

- **ROZDĚLOVÁNÍM** získávají svůj **PODÍL** na **VÝROBĚ** její **ÚČASTNÍCI** (zaměstnanci, podnikatelé) – ti část svého **PODÍLU** odvádí do **VEŘEJNÝCH ROZPOČTŮ** (státní rozpočet, rozpočty krajů a místní rozpočty), kde dojde k **PŘEROZDĚLENÍ** i ostatním členům společnosti, kteří se na výrobě nepodíleli (děti, důchodci, nemocní, apod.) – ve všechni se však **VÝROBNÍHO** procesu můžou zúčastnit a tudíž nemají co **VKLÁDAT** – prostředky získané z **DANÍ** a **SOCIÁLNÍHO** pojištění se **PŘEROZDĚLUJÍ** nejčastěji pomocí **SOCIÁLNÍCH DÁVEK**

SMĚNA

- proces, ve kterém **NABÍZEJÍCÍ** hledá kupce na své **ZBOŽÍ a SLUŽBY**, aby realizoval svůj **ZISK**

ZBOŽÍ

- statek, který je určený na **SMĚNU** na **TRHU** (vyrobené za účelem **REALIZACE** na **TRHU**)

NATURÁLNÍ SMĚNA (BARTER)

- směna **ZBOŽÍ** za **ZBOŽÍ**
- v minulosti – špatně se určoval **POMĚR**
- plátěné **ŠÁTKY**
- **DRAHÉ** kovy → **MINCE** → **PAPÍROVÉ** peníze

SPOTŘEBA

- konečné užití **STATKŮ** k **USPOKOJENÍ POTŘEB**

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

- **SPOTŘEBU** můžeme dělit na **SOUKROMOU** (spotřeba jednotlivců, domácností, firem při uspokojování jejich **INDIVIDUÁLNÍCH** potřeb – můžeme ji ještě rozdělit na **JEDNORÁZOVOU** a **DLOUHODOBOU**) a **VEŘEJNOU** (spotřeba související s činností státu či se zabezpečením určitých služeb občanům)

EKONOMICKÉ SEKTORY

- **EKONOMICKÝMI SEKTORY** se rozumí díleč část **EKONOMIKY**, které se odlišují **TYPEM ČINNOSTI**
- obvykle se rozlišují **TŘI EKONOMICKÉ SEKTORY**, v současné době však i **ČTYŘI**

PRIMÁRNÍ EKONOMICKÝ SEKTOR

- sektor, do něž se zahrnují činnosti související se **ZEMĚDĚLSTVÍM** a **TĚŽBOU**

SEKUNDÁRNÍ EKONOMICKÝ SEKTOR

- sektor, který odpovídá oborům **ZPRACOVATELSKÉHO PRŮMYSLU**

TERCIÁRNÍ

- sektor, který tvoří všechny činnosti svázané s poskytováním **SLUŽEB**
- ve vyspělých zemích tvoří rozhodující část **DOMÁCIHO PRODUKTU** a také zaměstnává největší počet **PRACOVNÍKŮ**

KVARTÉRNÍ

- sektor spojený se **VZDĚLÁVÁNÍM, VĚDOU, VÝZKUMEM** a **INFORMACEMI**
- např. **USA – SILLICON VALLEY – STANFORDOVA UNIVERZITA**

PENÍZE

- **PENÍZE** jsou zvláštním druhem **EKONOMICKÉHO** statku, který v určité společnosti slouží jako všeobecně přijímaný **PROSTŘEDEK SMĚNY (PLATIDLO)**, tedy statek, pro který platí, že velká většina nepřímých směn v nějaké ekonomice se realizuje jeho **PROSTŘEDNICTVÍM**
- **PENÍZE** jsou výsledkem přirozeného **VÝVOJE VÝROBY, DĚLBY PRÁCE, SPECIALIZACE** a **SMĚNY**
- první **FORMOU** peněz se staly tzv. **KOMODITNÍ (ZBOŽOVÉ)** peníze, které byly různé pro různé části **SVĚTA (ČÍNA – mušičky, BABYLON – obilí, SLOVANÉ – plátěné šátky)**
- později se jako nejvhodnější ukázaly **DRAHÉ KOVY**, později se začali rozvíjet **MINCE** a v poslední řadě **PAPÍROVÉ BANKOVKY** (první papírové **BANKOVKY** v Českých zemích se jmenovaly **BANKOCETLE** – v době vlády **MARIE TEREZIE**) – prvně se používaly v **ČÍNĚ** už v **11. STOLETÍ** (ve **FRANCI** v **18. STOLETÍ**)

FUNKCE PENĚŽ

- **VŠEOBECNÝ PROSTŘEDEK SMĚNY** – vyjadřuje schopnost peněz zprostředkovat **SMĚNNÉ AKTY**
- **MÍRA HODNOT** či **ZÚČTOVACÍ JEDNOTKA** – vyjadřuje schopnost peněz měřit hodnotu všech ostatních **ZBOŽÍ** a **SLUŽEB** (téměř vše lze **OCENIT** penězi)
- **UCHOVATEL HODNOT** – vyjadřuje skutečnost, že peníze umožňují **UCHOVÁVAT HODNOTY** v čase

FORMY PENĚŽ

- **HOTOVÉ PENÍZE** (tzv. **OBĚŽIVO**) – bankovky a mince
- **BEZHOTOVOSTNÍ PENÍZE** – peněžní vklady, cestovní šeky
- **PLNOHODNOTNÉ PENÍZE** – peníze, jejichž hodnota je založena na hodnotě mincovního kovu (**SMĚNITELNÉ**)
- **PAPÍROVÉ PENÍZE** a **MINCE Z OBECNÉHO KOVU** – zpočátku byly kryty zlatem a byly za zlato směnitelné – období se nazývalo **ZLATÝ STANDART (ČÁSTEČNĚ SMĚNITELNÉ)**
- **PENÍZE S NUCENÝM OBĚHEM** – přestaly být za **ZLATO** směnitelné (**NESMĚNITELNÉ**)

MĚNA

- **KONKRÉTNÍ** peněžní **SOUSTAVA**
- konkrétní **DRUH** peněz upravený **PRÁVNÍM ŘÁDEM** určitého **STÁTU**
- každá měna má svůj **NÁZEV, NOMINÁLNÍ STRUKTURU** a **VYMEZENÁ PRAVIDLA VYDÁVÁNÍ** (emise peněz), **OCHRANY, POUŽÍVÁNÍ** a **NABÝVÁNÍ**
- **ZÁKONNÝM PLATIDLEM** na území **ČR** je **KORUNA ČESKÁ**
- **EUROZÓNA** – zóna **EU**, kde se platí **EUREM**

ZÁKON NABÍDKY A POPTÁVKY

ZÁKON NABÍDKY A POPTÁVKY

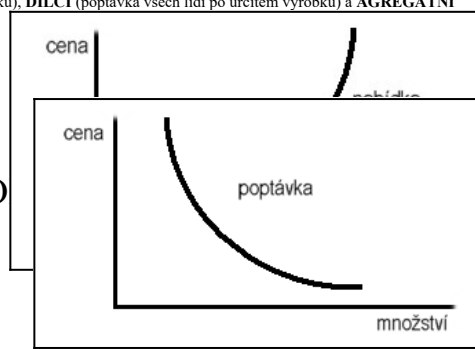
- základní teorie mikroekonomie o vztahu mezi **POPTÁVKOU** a **NABÍDKOU** na trhu
- zakladatelem je **ALFRED MARSHALL**
- pokouší se vysvětlit a předpovědět změny v **CENĚ** a množství **ZBOŽÍ** na konkurenčních trzích

NABÍDKA

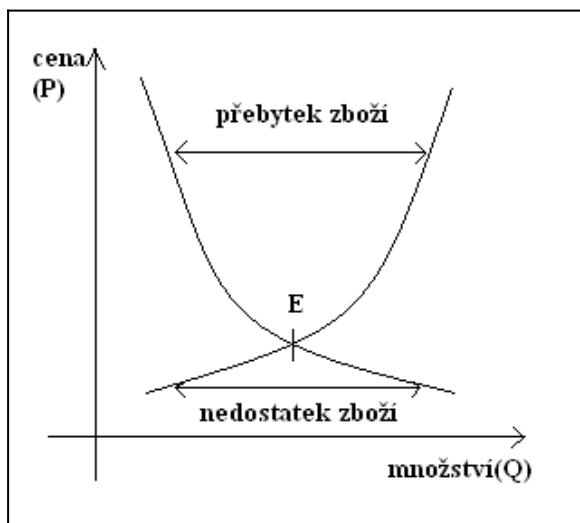
- souhrn všech zamýšlených **PRODEJŮ**, se kterými přichází **SUBJEKTY** na **TRH** při různých cenách
- vztah mezi **CENOU** a **NABÍZENÝM** množstvím **ZBOŽÍ**
- s **RŮSTEM CENY** roste i **NABÍZENÉ** množství
- nabídku můžeme rozdělit na **INDIVIDUÁLNÍ** (nabídka jednoho zboží jedním ekonomickým subjektem – výrobcem), **DÍLČÍ (TRŽNÍ** – nabídka jednoho zboží všemi ekonomickými subjekty) a **AGREGÁTNÍ (CELKOVOU** – nabídka všech druhů zboží od všech subjektů)
- **CO OVLIVŇUJE NABÍDKU: CENA VÝROBKŮ** (které mohou nabízený produkt v jeho v jeho užítí nahradit - např. pokles ceny hovězího může vést k větší produkci vepřového), **NÁKLADY VÝROBY** (pokles nákladů umožní vyrobit více, a tak zvýšit nabídku na trhu), **ORGANIZACE TRHU** (může být ovlivněn např. formami státní regulace), **ZMĚNY VÝROBNÍCH PODMÍNEK** (např. vliv počasí na nabídku zemědělských produktů)

POPTÁVKA

- souhrn všech zamýšlených **KOUPÍ** spotřebitelů za **PŘÍLUŠNOU CENU** podložená dostupnými **PENĚŽNÍMI** prostředky
- vztah mezi **CENOU** a příslušným **POPTÁVANÝM ZBOŽÍM**
- růst cen vede k poklesu poptávaného zboží
- **POPTÁVKU** můžeme dělit na **INDIVIDUÁLNÍ** (poptávka jednoho kupujícího po jednom výrobku), **DÍLČÍ** (poptávka všech lidí po určitém výrobku) a **AGREGÁTNÍ** (poptávka všech po všech druzích výrobků)
- **CO OVLIVŇUJE POPTÁVKU: DEMOGRAFICKÉ SLOŽENÍ OBYVATEL, ZMĚNA VÝŠE MZDY / DŮCHODŮ, ZMĚNY V POČTU OBYVATEL, VKUS, ZVYKY, PREFERENCE**

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPO

PŘEBYTEK ZBOŽÍ – NABÍDKA vyšší než POPTÁVKA (cena je patrně příliš VYSOKÁ – nabízející jej musí SNÍŽIT)

NEDOSTATEK ZBOŽÍ – POPTÁVKA vyšší než NABÍDKA

DEMAND = poptávka
 SUPPLY = nabídka
 PRICE = cena
 QUANTITY = množství
 EQUILIBRUM = rovnovážný bod
 P* = rovnovážná cena
 Q* = rovnovážné množství

TRH

- oblastí EKONOMIKY, ve které se střetává NABÍDKA a POPTÁVKA a kde dochází ke SMĚNĚ STATKŮ či VÝROBNÍCH FAKTORŮ mezi SUBJEKTY ekonomiky
- ROVNŮVAHA TRHU nastává, když se NABÍZENÉ množství rovná POPTÁVANÉMU při ROVNŮVAŽNÉ CENĚ

KONKURENCE

- KONKURENCE - boj subjektů, které se střetávají na TRZÍCH a BOJUJÍ mezi sebou ekonomicky
- FORMY KONKURENCE můžeme dělit na KONKURENCE NAPŘÍČ TRHEM, KONKURENCE NA STRANĚ POPTÁVKY a KONKURENCE NA STRANĚ NABÍDKY

KONKURENCE NAPŘÍČ TRHEM

- konkurenční BOJ mezi NABÍZEJÍCÍMI a POPTÁVAJÍCÍMI
- NABÍZEJÍCÍ chtějí prodat zboží za co NEJVYŠŠÍ CENU a POPTÁVAJÍCÍ usilují o dosažení co NEJLEVNĚJŠÍ CENY

KONKURENCE NA STRANĚ POPTÁVKY

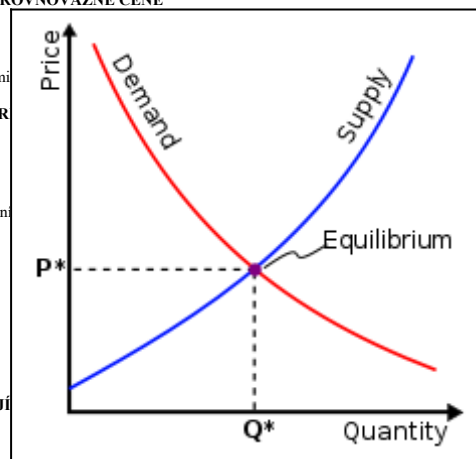
- konkurenční BOJ mezi POPTÁVAJÍCÍMI
- POPTÁVAJÍCÍ usilují o co NEJLEVNĚJŠÍ NÁKUP („perou se o zboží“)
- nastává v případě NEDOSTAKU ZBOŽÍ a vede k RŮSTU CEN

KONKURENCE NA STRANĚ NABÍDKY

- konkurenční BOJ mezi NABÍZEJÍCÍMI
- v současné době NEJSILNĚJŠÍ formou (většina TRHŮ ZBOŽÍ je PŘEBYTKOVÝCH)
- NABÍZEJÍCÍ se snaží MAXIMALIZOVAT své ZISKY a omezit vliv ostatních PRODÁVAJÍCÍ
- DRUHY KONKURENCE můžeme dělit:

DLE METODY KONKURENČNÍHO BOJE (KONKURENCI NA STRANĚ NABÍDKY):

- CENOVÁ KONKURENCE – nástrojem BOJE je SNÍŽOVÁNÍ prodejní CENY s cílem získat co největší TRŽNÍ PODÍL – po ovládnutí TRHU je pak PRODUCENT schopen diktovat PRODEJNÍ podmínky a stanovit CENU
- NECENOVÁ KONKURENCE – mezi nejobvyklejší nástroje patří ZLEPŠOVÁNÍ PARAMETRŮ a KVALITY PRODUKTU, poskytování DOPROVODNÝCH SLUŽEB a VÝHOD, REKLAMNÍ KAMPANĚ, ...

DLE POSTAVENÍ VÝROBCŮ NA TRHU:

DOKONALÁ KONKURENCE

- odpovídá situaci, kdy je na TRHU mnoho VÝROBCŮ, kteří nabízejí zcela SHODNÝ VÝROBEK a nemají ekonomickou SÍLU k OVLIVNĚNÍ TRHU
- další podmínkou je zcela VOLNÝ VSTUP a VÝSTUP z výrobního odvětví – bez NÁKLADŮ → umožňuje odstraňovat PŘEBYTEK či NEDOSTATEK produkce bez změny TRŽNÍ ceny
- NEJEFEKTIVNĚJŠÍ tržní struktura – jedná se však pouze o ABSTRAKTNÍ model, kterému se některé TRHY přibližují

NEDOKONALÁ KONKURENCE

- stav na TRHU, kdy je porušena aspoň jedna z následujících podmínek:
 - DOKONALÉ ŠÍŘENÍ INFORMACE (všichni spotřebitelé i výrobci mají všechny údaje, které potřebují – o cenách apod.)
 - HOMOGENITA VÝROBKU – výrobky jsou STEJNÉ nebo aspoň natolik PODOBNÉ, že se nedá určit, který je KVALITNĚJŠÍ
 - VELKÝ POČET VÝROBCŮ na trhu
 - NULOVÉ NÁKLADY NA VSTUP/VÝSTUP z odvětví

- NEDOKONALÁ KONKURENCE se dá dále členit:

MONOPOLNÍ KONKURENCE

- NEJSEMĚJŠÍ forma NEDOKONALÉ KONKURENCE s prvky MONOPOLU i DOKONALÉ konkurence
- velký počet VÝROBCŮ s VÝROBKY, které jsou blízkými SUBSTITUTY – ale PRODUKCE je diferencovaná
- zákazník již volí VÝROBEK určitého PRODUCENTA, neboť zákazníci různě ohodnocují LIŠÍCÍ se výrobky (zákazníci upřednostňují jednoho producenta před ostatními)
- např. PRAŠEK NA PRÁNÍ

OLIGOPOL

- charakteristický MALÝM počtem FIREM v ODVĚTVÍ
- firmy společně brání vstupu DALŠÍCH firem do ODVĚTVÍ a uměle udržují NEDOSTATEK zboží
- např. MOBILNÍ OPERÁTOŘI

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

ABSOLUTNÍ MONOPOL

- jediný **VÝROBCE** v **ODVĚTVĚ**, který má plnou **KONTROLU** nad **PRODEJNÍ** cenou
- limitován pouze **KOUPĚŠCHOPNOU POPTÁVKOU** po zboží
- často regulován **STÁTEM**
- nulová **KONKURENCE**

FORMY MONOPOLŮ

- A) **KARTEL** – sdružení firem – účastníci kartelu se **DOHODNOU** na **MINIMÁLNÍ** ceně **ZBOŽÍ** a **ROZDĚLENÍ TERITORIA** – umožní jim **REALIZOVAT** větší **PŘÍJMY** a **ZISKY**
- B) **SYNDIKÁT** – dohoda o společném **NÁKUPU** nebo **PRODEJI** (obchodní řetězce)
- C) **TRUST** – propojení v oblasti **VÝROBNÍ OPERACE** – konkurenční firmy jsou na sobě **ZÁVISLÉ**, ale přesto si zachovávají **PRAVNÍ SUBJEKTY** – jsou samostatné)
- D) **KONCERN** – propojení firem v celém rozsahu **VÝROBNÍ ČINNOSTI** – ztrácí **PRAVNÍ SUBJEKTY**

SELHÁNÍ TRHU

- **SELHÁNÍ TRHU** je **NEDOKONALOST** ve fungování trhu bránící efektivní alokaci ekonomických **ZDROJŮ**
- **TRH NEFUNGUJE** nebo **FUNGUJE ŠPATNĚ**
- **DŮVOD** ke státním **ZÁSAHŮM** do ekonomiky
- za **HLAVNÍ DRUHY** tržního selhání ekonomie považujeme – **VEŘEJNÉ STATKY**, **EXTERNALITY** a **NEDOKONALOU KONKURENCI**

EXTERNALITY

- **VÝROBA** nebo **SPOTŘEBA** jednoho subjektu způsobuje **NEZAMÝŠLENÉ NÁKLADY** nebo **PŘÍNOSY** jiným subjektům, aniž by tí, kteří způsobili **NÁKLADY** či **ZÍSKALI** příjmy, za ně **PLATILI**
- **EXTERNALITY** můžeme dělit na **KLADNÉ** a **ZÁPORNÉ**
 - A) **KLADNÉ** – činnost jednoho **SUBJEKTU** přináší **PROSPĚCH** jinému subjektu a ten náklady s ním spojené **NEMUSÍ HRADIT**
 - B) **ZÁPORNÉ** – činnost jednoho **SUBJEKTU** přináší **NÁKLADY** jinému subjektu, které mu nejsou hrazeny, a on z nich současně nezískává žádnou výhodu

VEŘEJNÉ STATKY

- statky, z jejichž **SPOTŘEBY** je obtížné vyloučit **NEPLATÍCÍ** osoby a které se **SPOTŘEBOU NEZMENŠUJÍ**
- příkladem **VEŘEJNÉHO STATKU** je **OBRAŇA**, **POLICIE**, **MHD**, ...

NEDOKONALÁ KONKURENCE

- v důsledku **MONOPOLU** nebo **OLIGOPOLU** dochází k **DEFORMACI CEN** na úkor **SPOTŘEBITELŮ**
- **TRH** poskytuje **MÉNĚ** statků při **VYŠŠÍCH** cenách

ZÁKLADNÍ EKONOMICKÉ SYSTÉMY**ANTIKA**

- zpočátku součást **FILOSOFIE**
- formulace **NÁZORU** na chod **IDEÁLNÍHO EKONOMICKÉHO ŽIVOTA** na principech **PŘIROZENÉ SPRÁVEDLNOSTI**
- **ARISTOTELES** – obhajoba **SOUKROMÉHO** vlastnictví – pozitivní vliv na **ODPOVĚDNOST** a **MOTIVACI** člověka, snaha o **DOSAHOVÁNÍ ZISKU**
- na rozdíl od **PLATŮNA**

STŘEDOVĚK

- dále se rozvíjí **ARISTOTOLŮV** odkaz

15. A 16. STOLETÍ

- toho období je spojené se vznikem **KAPITALISMU** a **MERKANTILISMU**

MERKANTILISMUS

- kládí důraz na **OBCHOD** (zejména **ZAHRANIČNÍ**), který se stal zdrojem **BOHATSTVÍ** ve formě **DRAHÝCH KOVŮ**
- mezi hlavní **STOUPENCE** patřili např. **THOMAS MÜN** a **JEAN BAPTISTA COLBERT**

2. POLOVINA 17. STOLETÍ

- v **ANGLII** a **FRANCIÍ** se začala vyvíjet samostatná **VĚDNÍ DISCIPLÍNA** – **KLASICKÁ POLITICKÁ EKONOMIE**

KLASICKÁ POLITICKÁ EKONOMIE

- převažoval **MAKROEKONOMICKÝ** přístup – zkoumání **VZTAHŮ** mezi **VELKÝMI SKUPINAMI** lidí
- **EKONOMIKA** má vlastní zákony, které mají povahu **PŘÍRODNÍCH ZÁKONŮ** a jsou **NEZÁVISLÉ** na lidské **VŮLI**
- na tomto základě **PROSAZOVALA HOSPODÁŘSKÝ LIBERALISMUS** – **SVOBODA VŮLE** a **JEDINCE**, nulové **ZÁSAHY** vlády do **EKONOMIKY**
- mezi hlavního **PŘEDSTAVITELE** je považován **ADAM SMITH** (položil základ **KLASICKÉ POLITICKÉ EKONOMIE** dílem **POJEDNÁNÍ O PODSTATĚ A PŮVODU BOHATSTVÍ NÁRODŮ**)
- **ADAM SMITH** tvrdil, že **TRH** reguluje tzv. „**NEVIDITELNÁ RUKA**“ = přirozený **SAMOREGULUJÍCÍ** řád
- dalšími **PŘEDSTAVITELI** jsou **DAVID RICARDO** a **JOHN STUART MILL**

UTOPICKÝ SOCIALISMUS

- hlavní představitel **THOMAS MORE**
- **TEORIE HODNOTY**

MARXISMUS

- **SPOLEČNÉ VLASTNICTVÍ**
- **TEORIE NADHODNOTY** – dělníci nejdůležitější

70. LÉTA 19. STOLETÍ

- na **KLASICKOU ŠKOLU** navázala **NEOKLASICKÁ EKONOMIE**

NEOKLASICKÁ EKONOMIE

- soustředila se na zkoumání principů chování **MIKROEKONOMICKÝCH** subjektů
- prosazovala také **HOSPODÁŘSKÝ LIBERALISMUS**

POLOVINA 30. LET 20. STOLETÍ**Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD**

- období **KEYNESOVSKÉ MAKROEKONOMIE**

KEYNESOVSKÁ MAKROEKONOMIE

- základy položil anglický ekonom **JOHN MAYNARD KEYNES**
- příčiny **NESTABILITY** tržní kapitalistické ekonomiky jsou vyvolané **NEDOSTATEČNOU AGREGÁTNÍ POPTÁVKOU**
- doporučil **STÁTNÍ** zásahy do **EKONOMIKY**
- zpochybnění **SAMOREGULACE** tržní **EKONOMIKY**
- největší zlo považoval **NEZAMĚSTNANOST**

POLOVINA 70. LET 20. STOLETÍ

- významné postavení získal **MONETARISMUS**

MONETARISMUS

- prosazoval návrat k **HOSPODÁŘSKÉMU LIBERALISMU** a zdůrazňoval **BOJ S INFLACÍ**
- za **ZAKLADATELE** je považován **MILTON FRIEDMAN**
- přesvědčení, že **TRH** sám vždy najde **NEJVHODNĚJŠÍ ŘEŠENÍ** ekonomických problémů

SOUČASNOST

NEOKLASICKÁ EKONOMIE

KEYNESOVSKÁ MAKROEKONOMIE

MONETARISMUS

INSTITUCIONÁLNÍ EKONOMIE

- zdůrazňuje vliv **INSTITUCÍ** na výkonnost **TRŽNÍ** ekonomiky
- **INSTITUCE** představují základní prvek **ANALÝZY** – jejímž zkoumáním **INSTITUCIONALISTÉ** usilují o **SBLÍŽENÍ** ekonomické **TEORIE** a ekonomické **REALITY**

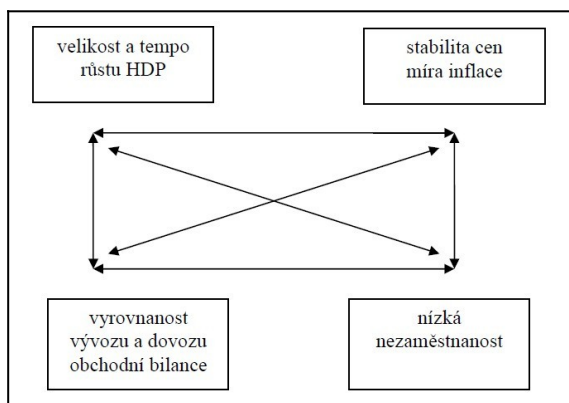
14. MAKROEKONOMICKÁ PROBLEMATIKA, ÚLOHA STÁTU V EKONOMII

MAKROEKONOMICKÁ PROBLEMATIKA, ÚLOHA STÁTU V EKONOMII

- Hrubý národní a hrubý domácí produkt
- Národní důchod, šedá a černá ekonomika
- Hospodářský cyklus a jeho fáze
- Ceny a inflace, nezaměstnanost
- Světové trhy a mezinárodní obchod, organizace, teorie absolutních a komparativních výhod

HRUBÝ NÁRODNÍ A HRUBÝ DOMÁCÍ PRODUKT

- pro hodnocení **NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ** slouží tzv. **MAGICKÝ ČTYŘÚHELNÍK** (veličiny spolu velmi úzce souvisí a v praxi je **NELZE** oddělit)
- v praxi slouží k zjišťování **DOMÁCÍ EKONOMIKY**

HRUBÝ DOMÁCÍ PRODUKT

- souhrn všech **STATKŮ** a **SLUŽEB** vyjádřený v **PENĚZÍCH** vytvořený za určité období (většinou za **JEDEN ROK**) **VÝROBNÍMI FAKTORY** na **ÚZEMÍ STÁTU** – bez ohledu na to, zda jsou vlastněny **OBČANY STÁTU** nebo **CIZINCI**
- velmi důležitý **UKAZATEL**
- základní **EKONOMICKÝ AGREGÁT**, protože měří **AGREGÁTNÍ (CELKOVOU) MAKROEKONOMICKOU** výkonnost
- **HDP** můžeme členit na **SKUTEČNÉ HDP** a **POTENCIONÁLNÍ HDP**

SKUTEČNÉ HDP

- skutečně dosažené **HDP** dané **EKONOMIKY**

POTENCIONÁLNÍ HDP

- takové **HDP**, které by **EKONOMIKA** mohla dosáhnout při využití všech **VÝROBNÍCH FAKTORŮ**
- dále můžeme členit **HDP** na **NOMINÁLNÍ HDP** a **REÁLNÉ HDP**

NOMINÁLNÍ HDP

- **HDP** sestavené z **CEN AKTUÁLNÍHO** roku

REÁLNÉ HDP

- **HDP** ve **STÁLÝCH CENÁCH**
- **HDP** sestavené na **ZÁKLADĚ – PRVNÍ ROK** – výchozí, všechny ostatní roky **PŘEPOČÍTÁVÁME** (stálé **CENY**)

AKTUÁLNÍ CENA

- stále měnící se **CENA**

STÁLÁ CENA

- **BĚŽNÁ** cena, která je očištěná od **INFLACE**

HRUBÝ NÁRODNÍ PRODUKT

Maturitní otázky ze **ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD**

- souhrn **STATKŮ** a **SLUŽEB** vyjádřený v **PENĚZÍCH** vytvořený za určité období (většinou za **JEDEN ROK**) **VÝROBNÍMI FAKTORY** ve vlastnictví **OBČANŮ** příslušné **ZEMĚ**, bez ohledu na to, zda **VÝROBA** probíhala na území **STÁTU** nebo v **ZAHRANIČÍ**
- používá jej hlavně **USA** – hodně **ZAHRANIČNÍCH** investic

NÁRODNÍ DŮCHOD

- **NÁRODNÍ DŮCHOD** je **VELIČINA** vyjadřující **ČISTÝ NÁRODNÍ PRODUKT NNP** – zahrnující **SPOTŘEBU, VLÁDNÍ NÁKUPY** a **ČISTÉ VÝVOZY** spolu s **ČISTÝMI INVESTICEMI**
- **HDP** lze vypočítat **ZBOŽOVOU** a **DŮCHODOVOU METODOU**

ZBOŽOVÁ (PRODUKČNÍ) METODA

- vychází z **VÝROBY** a **SČÍTÁ FINÁLNÍ STATKY** a **SLUŽBY**, které **FIRMY** za dané období prodaly **DOMÁCNOSTEM, VLÁDĚ** či jiným **FIRMÁM** a **INVESTICE** s **ČISTÝM VÝNOSEM**
- **VZOREC** – **SPOTŘEBA DOMÁCNOSTÍ + INVESTICE FIREM + VLÁDNÍ NÁKUPY + ČISTÝ VÝVOZ = HDP**

SPOTŘEBA DOMÁCNOSTÍ

- výdaje za **ZBOŽÍ** uskutečněné **OBČANY** za **ROK**

INVESTICE FIREM

- spotřeba **SOUKROMÝCH FIREM**, výdaje za **BUDOVOY, STROJE, ZAŘÍZENÍ**

VLÁDNÍ NÁKUPY

- výdaje na **INFRASTRUKTURU, ŠKOLSTVÍ, ZDRAVOTNICTVÍ, OCHRANU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ, ...**

ČISTÝ VÝVOZ

- tvořen rozdílem mezi **EXPORTEM** a **INPORTEM**

DŮCHODOVÁ METODA

- vychází z principu **ROZDĚLOVÁNÍ** a **PŘEROZDĚLNOVÁNÍ**
- **VZOREC** – **CENY VÝROBNÍCH FAKTORŮ (MZDY+RENTY+ÚROKY+ZISKY) + OPOTŘEBENÍ INVESTIC + NEPŘÍMÉ DANĚ = HDP**

OPOTŘEBENÍ INVESTIC

- postupně **OPOTŘEBENÍ** hmotných statků (**ODPISY**)

NEPŘÍMÉ DANĚ

- **DANĚ** jsou procentuální **DÁVKY**, které odvádíme do **STÁTNÍHO ROZPOČTU**
- **NEPŘÍMÉ DANĚ** jsou **DHP** a **SPOTŘEBNÍ DAŇ** (rozdíl – ND je zahrnuta do **CENY VÝROBKU, PD** ne!)

- **HDP** charakterizuje výkonnost **NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ** – k porovnání se používá **HDP** na **JEDNOHO OBYVATELE**

TEMPO RŮSTU HDP

- posouzení vývoje **VÝKONNOSTI NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ**
- **ZÁPORNÉ** – období hospodářské **RECESE**
- **KLADNÉ** – období **OŽIVENÍ** a **EXPANZE**
- **RYCHLEJŠÍ** tempo růstu **HDP** než přírůstek obyvatelstva → zvýšení **ŽIVOTNÍ ÚROVNĚ**
- **TEMPO RŮSTU = POMĚR** přírůstků **HDP** k **HDP** loňska v %

OBCHODNÍ BILANCE

- rozdíl mezi **OBJEMEM VÝVOZŮ** zboží a služeb do **ZAHRANIČÍ** a **DOVOZŮ** (**EXPORT** a **IMPORT**) v peněžním vyjádření
- **AKTIVNÍ** = **SALDO** – **VÝVOZ** převyšuje **DOVOZ**
- **PASIVNÍ** – **DOVOZ** převyšuje **VÝVOZ**

PLATEBNÍ BILANCE

- **OBJEM PLATEB** do **ZAHRANIČÍ** a ze **ZAHRANIČÍ**

ČISTÉ EKONOMICKÉ BOHASTVÍ (NEW)

- oblast **EKONOMIKY**, která obsahuje oblast **ŠEDÉ** a **ČERNÉ EKONOMIKY**
- oblast **EKONOMIKY** navýšená o **NELEGÁLNÍ TRH**
- čistě **TEORETICKÉ**
- **ZÁPORNÉ EXTERNALITY** trhu
- problémem **HDP** nebo **HNP** je, že jsou schopné zachytit jen **LEGÁLNÍ** a **MĚŘITELNÉ** hodnoty → **NEW** se soustřeďuje na hodnoty **NELEGÁLNÍ** a **NEMĚŘITELNÉ** (např. práce, které si **DOMÁCNOSTI** udělají samy pro sebe, pro vlastní spotřebu)
- **NEW = HNP + ŠEDÁ + ČERNÁ + STATKY** a **SLUŽBY** vyprodukované pro vlastní **SPOTŘEBU**

ŠEDÁ EKONOMIKA

- souhrn **EKONOMICKÝCH VZTAHŮ**, které porušují **BĚŽNÉ** a **ETICKÉ** a **MORÁLNÍ FORMY** společnosti
- jsou na **HRANICI** zákona a **TĚŽKO POSTÍZITELNÉ**
- patří sem zejména **ÚPLATKY**, **NEZDANĚNÁ PRÁCE** a **PŘÍJMY**

TRANSPARENCY INTERNATIONAL

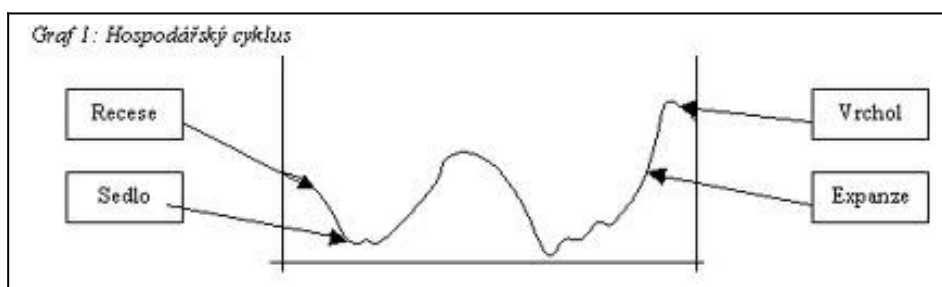
- **NEVLÁDNÍ** instituce proti **KORUPCI**

ČERNÁ EKONOMIKA

- souhrn **EKONOMICKÝCH VZTAHŮ**, které **ZÁMĚRNĚ PORUŠUJÍ** zákony dané **ZEMĚ**
- jednoznačně **ODHALENY** a **PROKÁZÁNY**
- patří sem **HOSPODÁŘSKÁ KRIMINALITA** – **PADĚLÁNÍ PENĚZ**, **DAŇOVÉ ÚNIKY**, **prodej DROG**, **PROSTITUCE**, **MAFIE** (organizovaný zločin)
- v ČR postihována **TRESTNÍM ZÁKONÍKEM**

HOSPODÁŘSKÝ CYKLUS

- **MAKROEKONOMICKÝ** ukazatel
- vysvětluje **EKONOMICKOU ROVNOVÁHU** → každá **EKONOMIKA** se toho snaží dosáhnout
- **HOSPODÁŘSKÝ CYKLUS** označuje pravidelné **KOLÍSÁNÍ** ekonomické **AKTIVITY** na úrovni celé **EKONOMIKY** nebo její **VELKÉ ČÁSTI** okolo dlouhodobého **TRENDU**
- střídání **RELATIVNÍHO** ekonomického **RŮSTU** a **RELATIVNÍHO POKLESU** nazýváme **CYKLEM**
- toto **KOLÍSÁNÍ** je často **MĚŘENO** pomocí **HDP** a dalších ekonomických **INDIKÁTORŮ**
- délka **HOSPODÁŘSKÉHO CYKLU** se při různých příležitostech liší v závislostech na jeho **PŮVODU**, **EKONOMICE**, ...
- po ukončení **JEDNOHO CYKLU** ekonomika plynule přechází do **DRUHÉHO**
- při zkoumání **HOSPODÁŘSKÉHO CYKLU** je třeba rozlišovat mezi **CYKlickými** jevy a **BĚŽNÝMI FLUKTUACEMI** ekonomiky
- **FÁZE HOSPODÁŘSKÉHO CYKLU** jsou **EXPANZE**, **VRCHOL**, **RECESE** a **DNO (SEDLO – KRIZE)**

EXPANZE

- hospodářský
- zvyšování **POTENCIÁLNÍHO HDP**
- vzestup hospodářského **POTENCIÁLU** země
- roste **NABÍDKA** i **POPTÁVKA**

RŮST

VRCHOL

- **ZPOMALENÍ** růstu **HDP**
- tempo růstu výroby se **ZPOMALUJE**

RECESE

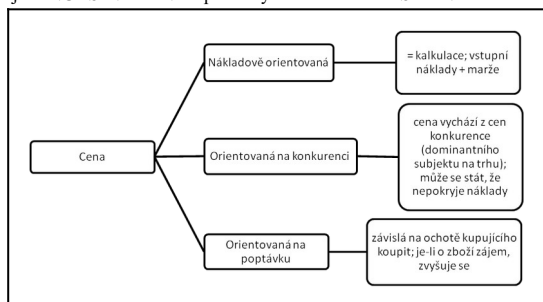
- pokles **NABÍDKY** i **POPTÁVKY** a **REÁLNÉHO HDP**
- lidé začínají **ŠETŘIT** a **SPOŘIT** → přibrzdí **POPTÁVKU**

DNO

- ekonomický **POKLED** trvá nejméně **ROK**
- **NEGATIVNÍ** společenský dopad

CENY

- **CENA** vyjadřuje **SMĚNNÝ** poměr mezi **SMĚŇOVANÝMI** statky
- **CENA** je **HODNOTA** zboží nebo statků vyjádřena v **PENĚZÍCH**
- dnes obvykle ukazuje **MNOŽSTVÍ PENĚŽ** potřebných k uskutečnění **SMĚNY** daného statku

INFLACE

- **INFLACE** je nárůst všeobecné **CENOVÉ HLADINY ZBOŽÍ** a **SLUŽEB** v ekonomice v určitém časovém **OBDOBÍ** (většinou **JEDEN ROK**)
- **SNÍŽENÍ** kupní **SÍLY PENĚŽ**
- **ZDEHODNOCENÍ** peněz
- **INFLACE** tažená **POPTÁVKOU** – víc **PENĚŽ** v **OBĚHU** (více **NABÍDKY** než **POPTÁVKY**)
- **INFLACE** tažená **NABÍDKOU** – zvýšení **CEN** v důsledku **ZDRAŽENÍ VSTUPŮ** → zvýšení **PLATŮ**
- opakem je **DEFLACE** (pokles **CENOVÉ HLADINY ZBOŽÍ** a **SLUŽEB**)
- z důvodu **STABILITY** ekonomiky se ekonomové snaží o **MÍRNOU INFLACI** – kolem **2 %**

MÍRA INFLACE

$$MI = \frac{\text{cenová hladina letošního roku} - \text{cenová hladina loňonské roku}}{\text{loňonská hladina trhu}} \cdot 100$$

TYPY INFLACE

- existují **TŘI DRUHY INFLACE** – **MÍRNÁ**, **PÁDIVÁ** a **HYPERINFLACE**

MÍRNÁ INFLACE

- klasická, jednociferná **INFLACE**
- do **10 %**
- nedotýká se lidí – věří **PENĚŽŮM** – ekonomika **FUNGUJE**

PÁDIVÁ

- do **100 %**
- klesá ekonomická **VÝKONNOST**
- lidé přestávají věřit **PENĚŽŮM** – investují do **TRVALEJŠÍCH** hodnot
- v **ČR** nejvíce **58 %**

HYPERINFLACE

- nad **1000 %**
- **PENĚZE** přestávají plnit své **FUNKCE**
- lidé preferují **NATURÁLNÍ SMĚNU (BARTER)**

CENOVÁ HLADINA**INDEC CPI (INDEX SPOTŘEBITELSKÝCH CEN)**

- vyjadřuje **CENOVOU HLADINU** jako **PRŮMĚRNOU** úroveň **CEN SOUBORU (SPOTŘEBNÍHO KOŠE)** výrobků a služeb, spotřebovávaných průměrnou **DOMÁCNOSTÍ**
- srovnává **NÁKLADY** na nákup určitého **NEMĚNNÉHO SOUBORU** statků
- každý **SOUBOR** je tvořen několika **STY** položek, které vystupují jako **REPREZENTANTI** – každý reprezentant má v uvedeném **KOŠI** svou **VÁHU (VÁHA)** je určena **PODÍLEM VÝDAJŮ** na daný statek na **CELKOVÝCH** výdajích domácnosti)

STAGFLACE

- kombinace **STAGNACE** a **VYSOKÉ INFLACE**
- při vysoké **INFLACI** nemění velikost **REÁLNÉHO** produktu nebo dokonce dochází k jeho **SNÍŽOVÁNÍ**

DESINFLACE

- zpomalení růstu **INFLACE**

DEFLÁTOR HDP

- **POMĚR HDP** – **BĚŽNÉ** ceny ke **STÁLÝM** cenám
- problém – dá se spočítat **ZPĚTNĚ**

NÁSLEDKY INFLACE

- **POKLES** kupní síly
- ekonomická **NEROVNOVÁHA**
- **PŘEROZDĚLOVÁNÍ** ekonomických hodnot (v neprospěch **VĚŘITELŮ**, v prospěch **DLUŽNÍKŮ**)
- **POŠKOZENÍ** firem, domácností
- **ZNEHODNOCENÍ** úspor, **SCHOPNOSTI PENĚZ**
- snížení **REÁLNÉ MZDY**

NEZAMĚŠTNANOST

- **STAV** na trhu **PRÁCE**, kdy část **NABÍDKY** práce není schopna nebo ochotna najít si **PLACENÉ ZAMĚŠTNÁNÍ** („**STAV** kdy je **NABÍDKA** nad **POPTÁVKOU**“)
- obecně se za **NEZAMĚŠTNANÉHO** považuje osoba, která je **STARŠÍ 15 LET**, **AKTIVNĚ HLEDÁ PRÁCI** a je připravena k **NÁSTUPU** do **PRÁCE** do **14 DNŮ**
- **NEZAMĚŠTNANÝ ČLOVĚK** je člověk, který **NEMŮŽE NAJÍT PRÁCI**, přitom se jedná o osobu, která se **SCHOPNA PRACOVAT** a **PRÁCI AKTIVNĚ HLEDÁ** – jsou to **OSOBY**, které nenalézají **UPLATNĚNÍ** na **TRHU PRÁCE**
- za vážný ekonomický problém je považována **DLOUHODOBÁ -NEZAMĚŠTNANOST**, kdy nezaměstnaný nemá **PRÁCI** déle než **JEDEN ROK** (problém navrátit se zpět do práce)
- **NEZAMĚŠTNANOST** je **STAV**, kdy **PRÁCESCHOPNÉ OBYVATELSTVO** nenalézá uplatnění na **TRHU PRÁCE**

EKONOMICKY AKTIVNÍ LIDÉ

- **LIDÉ**, kteří jsou **ZAMĚŠTNANÍ** nebo **NEZAMĚŠTNANÍ**, ale **PRÁCI** si **AKTIVNĚ** hledají, nebo čekají na vrácení se do **PRÁCE**

PRÁCESCHOPNÉ OBYVATELSTVO

- veškeré **FYZICKY**, **MENTÁLNĚ** a **PRÁVNĚ** způsobilé **OBYVATELSTVO**

EKOMONICKY NEAKTIVNÍ LIDÉ

- **LIDÉ**, kteří jsou **NEZAMĚŠTNANÍ**, ale **PRÁCI** si **AKTIVNĚ** nehledají

- **NEZAMĚŠTNANOST** můžeme rozdělit na **DOBROVOLNOU** a **NEDOBROVOLNOU**

DOBROVOLNÁ NEZAMĚŠTNANOST

- zahrnuje lidi v **PRODUKTIVNÍM VĚKU**, kteří o získání **PRÁCE** **NEUSILUJÍ** nebo nejsou **OCHOTNI** pracovat za **NABÍZENOU** cenu

NEDOBROVOLNÁ NEZAMĚŠTNANOST

- zahrnuje takové **LIDI**, kteří o **ZÍSKÁNÍ** práce usilují a na **PRÁCI** se **SYSTEMATICKY** připravují, nebo je jejich profesní zaměření jiné, než požaduje **TRH**

- dále můžeme **NEZAMĚŠTNANOST** dělit na **FRIKČNÍ**, **STRUKTURÁLNÍ**, **CYKlickou** a **SEZÓNŇÍ NEZAMĚŠTNANOST**

FRIKČNÍ NEZAMĚŠTNANOST

- **PŘECHODNÁ** a **KRÁTKODOBÁ**
- zcela **NORMÁLNÍ** – spojená s neustálým pohybem lidí, kteří **PŘECHÁZEJÍ** z **JEDNOHO** zaměstnání do **DRUHÉHO**

STRUKTURÁLNÍ NEZAMĚŠTNANOST

- vyvolána většími **ZMĚNAMI** ve struktuře **NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ**
- některá **POVOLÁNÍ** jsou do **ÚTLUMU**, nebo téměř **MIZÍ**
- např. **TĚŽKÉ STROJÍRENSTVÍ** v **POHRANIČÍ**

CYKlickÁ NEZAMĚŠTNANOST

- vzniká v **RECESI** (**TŘETÍ FÁZE HOSPODÁŘSKÉHO CYKLU**)
- ve fázi **VZESTUPU** ekonomiky opět **ZANIKÁ**

SEZÓNŇÍ NEZAMĚŠTNANOST

- vzniká v důsledku **SEZÓNŇÍ** povahy některých hospodářských **ČINNOSTÍ** (zemědělství, stavebnictví, ...)

NEZAMĚŠTNANOST V ČESKÉ REPUBLICE

- rok **2010** – nejvíce v **PROSINCI** – **9,6 %**
- rok **2011** – nejvíce v **LEDNU** – **9,7 %**, nejméně **ŘÍJEN** – **7,9 %**
- rok **2012** – nejvíce v **PROSINCI** – **9,4 %**, nejméně **KVĚTEN** – **9,2 %**
- rok **2013** – nejvíce v **PROSINCI** – **8,2 %**, nejméně **ČERVEN** – **7,3 %**
- rok **2014** – kolem **8,6 %**
- **PRŮMĚRNÁ** nezaměstnanost **8 %**
- **KRÁTKODOBÁ** nezaměstnanost je **VÝHODNÁ** (pro firmy, ...) a **PROSPĚŠNÁ** (do **5 %**)
- **DLOUHODOBÁ** nezaměstnanost je **ŠPATNÁ**, napětí ve **SPOLEČNOSTI**

MÍRA NEZAMĚŠTNANOSTI

- podíl **NEDOBROVOLNĚ NEZAMĚŠTNANÝCH** ke všem osobám **SCHOPNÝCH PRACOVAT** (tedy i zaměstnaným a nezaměstnaným)

$$\text{MÍRA NEZAMĚŠTNANOSTI} = \frac{\text{NEDOBROVOLNÁ N.}}{\text{EKONOMICKY AKTIVNÍ OBYVATELSTVO}}$$

$$\text{míra nezaměstnanosti} = \frac{\text{počet lidí bez práce}}{\text{celkový počet pracovních sil}} = \frac{\text{počet lidí bez práce}}{\text{počet pracujících} + \text{počet lidí bez práce}}$$

SVĚTOVÉ TRHY A MEZINÁRODNÍ OBCHOD

SVĚTOVÁ EKONOMIKA

- EKONOMIKY jsou navzájem SPOJENY – MEZINÁRODNÍM OBCHODEM a MEZINÁRODNÍMI FINANČNÍMI TOKY
- SVĚTOVÁ EKONOMIKA tvoří HOMOGENNÍ CELEK
- postavení jednotlivých EKONOMIK není stejné, je OVLIVNĚNO – VELIKOSTÍ EKONOMIK, vybavenost PŘÍRODNÍMI ZDROJI, stupněm dosažení HOSPODÁŘSKÉHO ROZVOJE a mírou ZAPOJENÍ do MEZINÁRODNÍHO OBCHODU

MEZINÁRODNÍ OBCHOD

- SMĚNA zboží či SLUŽEB různých SUBJEKTŮ určitého STÁTU v rámci celého SVĚTOVÉHO HOSPODÁŘSTVÍ
- MÍRU zapojení státu (jeho EKONOMIKY) do MEZINÁRODNÍHO OBCHODU označujeme jako OTEVŘENOST ekonomiky nebo UZAVŘENOST ekonomiky
- MEZINÁRODNÍ OBCHOD je jedním z důsledků DĚLBY PRÁCE
- základní FORMA propojení EKONOMIK
- základem TEORIE MEZINÁRODNÍHO OBCHODU je existence ABSOLUTNÍCH a KOMPATIVNÍCH VÝHOD

DŮVODY MEZINÁRODNÍHO OBCHODU

- ODLIŠNOST VÝROBNÍCH (PŘÍRODNÍCH a KLIMATICKÝCH PODMÍNEK) – jednotlivé země jsou odlišně VYBAVENY PŘÍRODNÍMI ZDROJI, leží v odlišných KLIMATICKÝCH pásech, rozdíly v KVALITĚ LIDSKÝCH ZDROJŮ a KVALITĚ a TECHNICKÉ úrovni VÝROBKŮ (těžba nerostných surovin, zemědělství, cestovní ruch)
- ODLIŠNÝ SPOTŘEBITELSKÝ VKUS A PREFERENCE – některá zboží mohou mít spotřebitele pouze v ZAHRANIČÍ
- SNAHA O ZVYŠOVÁNÍ EFEKTIVITY VÝROBY – rostoucí DĚLBA PRÁCE na mezinárodní úrovni, efektivní využití TECHNOLOGIÍ, nutnost VYRÁBĚT určité MNOŽSTVÍ, aby byl REALIZOVÁN ZISK
- KONFLIKT VÝROBY A SPOTŘEBY – výroba se SPECIALIZUJE, spotřeba se DIFERENCUJE, dovoz umožňuje domácím výrobcům potřebnou specializaci
- KLESAJÍCÍ NÁKLADY Z VELKOVÝROBY – v různých zemích jsou různé statky vyráběny s odlišnými náklady – při specializaci země s NÍZKÝMI NÁKLADY na výrobu určitého STATKU dochází při výrobě ve VELKÉM k ÚSPORÁM z ROZSAHU

TYPY MEZINÁRODNÍHO OBCHODU

- BILATERÁLNÍ (DVOJSTRANNÝ) – obchod pouze mezi DVĚMA zeměmi
- TRILATERÁLNÍ (TROJSTRANNÝ) – obchod mezi TŘEMI zeměmi
- MULTILATERÁLNÍ (MNOHOSTRANNÝ) – obchod mezi velkým počtem zemí

- STÁTY v MEZINÁRODNÍM OBCHODU zaujímají DVA druhy POLITIKY:

STÁTNÍ PROTEKCIIONISMUS

- preference VLASTNÍ EKONOMIKY před JINÝMI – ochrana VLASTNÍHO trhu, VÝROBCŮ a SPOTŘEBITELŮ pomocí CEL a KVŮT
- v roce 1947 si většina VYSPĚLÝCH států uvědomila, že žádná EKONOMIKA nemůže být NEZÁVISLÁ, že tento JEV je špatný, a tak založili ORGANIZACI GATT

CLO

- DÁVKA vybíraná STÁTEM při přechodu ZBOŽÍ před CELNÍ hranicí

KVŮTA

- omezení množství určitého dováženého STATKU

GATT

- GENERAL AGREEMENT ON TARIFFS AND TRADE
- organizace na ODSTRAŇOVÁNÍ překážek ve vzájemném OBCHODU
- v dnešní době působí pod názvem WTO (WORLD TRADE ORGANIZATION)

LIBERALISMUS

- podpora MEZINÁRODNÍHO OBCHODU
- představuje VOLNÝ OBCHOD
- zakladatel ADAM SMITH

TEORIE ABSOLUTNÍCH A KOMPATIVNÍCH VÝHOD

ABSOLUTNÍ VÝHODY

- schopnost jedné ZEMĚ vyrábět KOMODITU efektivněji než DRUHÁ země
- obchodujeme s tím, co VYROBÍM – vyměníme za to, co VÝHODNĚJI vyrobím, než země DRUHÁ
- pro některé státy je EFEKTIVNĚJŠÍ a LEVNĚJŠÍ určitou KOMODITU dovážet ze ZAHRANIČÍ než ji samotnou a DRÁŽ VYROBIT

KOMPATIVNÍ VÝHODY

- každá ZEMĚ se specializuje na VÝROBU a VÝVOZ těch STATKŮ, které může vyrábět s RELATIVNĚ nižšími NÁKLADY, naopak každá ZEMĚ bude dovážet ty statky, které vyrábí s RELATIVNĚ vyššími náklady
- dominuje hlavně mezi VYSPĚLÝMI a MĚNĚ VYSPĚLÝMI ZEMĚMI
- např. USA vyrobí TŘI auta za HODINU a v BRAZÍLIJI vyrobí JEDNO auto za TŘI hodiny – v USA vyrobí DVA oděvy za JEDNU hodinu a v BRAZÍLIJI vyrobí JEDEN oděv za HODINU → USA budou vyrábět AUTA a budou je dovážet do BRAZÍLIE a naopak BRAZÍLIE bude vyrábět ODĚVY a bude je dovážet do USA

SVĚTOVÉ ORGANIZACE

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

MEZINÁRODNÍ MĚNOVÝ FOND

- mezinárodní **ORGANIZACE** přidružená k **OSN**
- jejím **CÍLEM** je usnadňovat **MEZINÁRODNÍ MĚNOVOU** spolupráci, podporovat **STABILITU SMĚNNÝCH KURZŮ** a prostřednictvím **PŮJČEK PODPOROVAT** státy, jež zažívají **HOSPODÁŘSKÉ POTÍŽE (HOSPODÁŘSKOU KRIZI)**
- zájem, aby nedocházelo z **MĚNONÝM KRIZÍM** – úkolem je sledovat **VÝVOJE NÁRODNÍCH EKONOMIK**
- založen v roce **1944** na **MĚNOVÉ a FINANČNÍ KONFERENCI** v **BRETTON WOODS** – vznikl jako **OBRANA** před další **HOSPODÁŘSKOU** krizí
- v současnosti má **188 ČLENSKÝCH STÁTŮ**
- hlavní sídlo se nachází ve **WASHINGTONU D. C.**
- guvernerkou **MMF** je **CHRISTINE LAGARDEOVÁ**
- vytvářen z **ČLENSKÝCH** příspěvků
- **VRCHOLNÝM** orgánem **MMF** je **SBOR GUVERNÉRŮ**, který je zastupován **MINISTRY FINANCI** nebo **ŘEDITELY CENTRÁLNÍCH BANK**
- **VNITŘNÍ VÝBOR** – poradní orgán, **VÝKONNÝ VÝBOR** – hodnotí **VÝVOJE** hospodářství jednotlivých členů, ...

SVĚTOVÁ BANKA

- sdružení **DVOU** specializovaných **ORGANIZACÍ** – **MEZINÁRODNÍ BANKA PRO OBNOVU A ROZVOJ** a **MEZINÁRODNÍ ASOCIACE PRO ROZVOJ**
- organizace přidružená k **OSN**
- založena v roce **1944** na **MĚNOVÉ a FINANČNÍ KONFERENCI** v **BRETTON WOODS** – na pomoc obnovy zemí postižených **2. SVĚTOVOU VÁLKOU**
- v současnosti má **187 ČLENSKÝCH STÁTŮ**
- **PREZIDENTEM SB** je **JIM YONG KIM**
- hlavní sídlo se nachází ve **WASHINGTONU D. C.**
- hlavním **CÍLEM** je podpora a pomoc **ROZVÍJEJÍCÍM** se **ZEMÍM** s cílem **SNÍŽIT CHUDOBU** a **ZLEPŠIT ŽIVOTNÍ PODMÍNKY** na celém světě
- **MEZINÁRODNÍ BANKA PRO OBNOVU A ROZVOJ** – pomáhá **STŘEDNĚ** bohatým a **CHUDÝM** zemím v **EKONOMICKÉM RŮSTU**
- **MEZINÁRODNÍ ASOCIACE PRO ROZVOJ** – se snaží zabezpečit dostupnost **FINANČNÍCH PROSTŘEDKŮ** pro **NEJCHUDŠÍ ZEMĚ SVĚTA** – formou **GRANTŮ** a **BEZÚROČNÝCH** či **NÍZKOUROČNÝCH PŮJČEK**

SVĚTOVÁ OBCHODNÍ ORGANIZACE

- **SVĚTOVÁ ORGANIZACE** neboli **WORLD TRADE ORGANIZATION**
- vznikla v roce **1995** jako nástupce **VŠEOBECNÉ DOHODY O CLECH A OBCHODU (GATT)**
- hlavní sídlo se nachází v **ŽENEVĚ (ŠVÝCARSKO)**
- v současné době má **WTO 159 ČLENSKÝCH STÁTŮ** (poslední **VANUATU** vstoupil do **WTO 24. SRPNA 2012**, předposlední člen **RUSKO** vstoupil do **WTO 22. SRPNA 2012**)
- současným **GENERÁLNÍM ŘEDITELM** je **ROBERTO AZEVEDO**
- hlavním **ÚKOLEM** je **LIBERALIZACE MEZINÁRODNÍHO OBCHODU** prostřednictvím **ODBOURÁVÁNÍM OBCHODNÍCH BARIÉR** dalšími **ÚKOLY** jsou:
 - sledovat **DODRŽOVÁNÍ** pravidel mezinárodního obchodu
 - organizovat **OBCHODNÍ JEDNÁNÍ**
 - **SLEDOVAT** národní obchodní politiky
 - **UROVNÁVAT** spory mezi vládami
 - omezení **PROTEKCIONISMU**
 - **SPOLUPRÁCE** s ostatními mezinárodními organizacemi
- zásady **OBCHODNÍHO SYSTÉMU** podle **WTO**:
 - odstraňování **DISKRIMINACE** (doložka nejvyšších výhod)
 - **SVOBODNĚJŠÍ** obchod díky stále menším obchodním bariérám
 - předvídatelný **OBCHODNÍ SYSTÉM** bez svévolně vytvářených obchodních bariér
 - podpora **KONKURENCE**
 - zvláštních ujednání ve vztahu k méně rozvinutým zemím

G7

- sdružení **SEDMI** tzv. **NEJVYSPĚLEJŠÍCH STÁTŮ SVĚTA** – **FRANCIE, ITÁLIE, JAPONSKO, KANADA, NĚMECKO, VELKÁ BRITÁNIE a USA**
- dohromady vytvořily v roce **2011 51 % SVĚTOVÉHO HDP**
- do roku **2014 G8** – **18. BŘEZNA 2014** bylo **RUSKU** pozastaveno členství jako **REAKCE** na jeho angažování se na **KRYMU**

EVROPSKÉ SDRUŽENÍ VOLNÉHO OBCHODU (ESVO)

- vzniklo v roce **1960**
- obdoba **EVROPSKÉ UNIE**
- sdružuje **VYSPĚLÉ EVROPSKÉ ZEMĚ**, které nejsou jejími členy
- pouze **HOSPODÁŘSKÁ** mezinárodní **ORGANIZACE** – **NEUSILUJE o POLITICKOU INTEGRACI** atd.
- dnešními členy jsou **ŠVÝCARSKO, LICHTENŠTEJNSKO, NORSKO a ISLAND**
- původně zakládající smlouvu podepsala **VB, DÁNSKO, NORSKO, PORTUGALSKO, RAKOUSKO, ŠVÉDSKO a ŠVÝCARSKO**

ORGANIZACE PRO HOSPODÁŘSKOU SPOLUPRÁCI A ROZVOJ

- **OECD**

- mezivládní organizace **34 EKONOMICKY NEJROZVINUTĚJŠÍCH STÁTŮ** na světě, které přijaly principy **DEMOKRACIE** a **TRŽNÍ EKONOMIKY**
- vznikla v roce **1961**
- hlavní sídlo je v **PAŘÍŽI**
- organizace prosazuje **LIBERALIZACI** obchodu

15. SVĚTOVÁ NÁBOŽENSTVÍ

NÁBOŽENSTVÍ JAKO JEDNA Z PŘÍČIN NAPĚTÍ VE SVĚTĚ

SVĚTOVÁ NÁBOŽENSTVÍ, NÁBOŽENSTVÍ JAKO JEDNA Z PŘÍČIN NAPĚTÍ VE SVĚTĚ

- Náboženství, jeho základní rozměry, 2 tradice náboženství
- Etnická náboženství
- Základní pojmy a charakteristiky světových náboženství: judaismus, islám, hinduismus a buddhismus
- Křesťanství, Starý a Nový zákon, jeho vývoj a hlavní směry
- Sekty
- Náboženský fundamentalismus a fanatismus jako jedna z hlavních příčin současného napětí ve světě

SVĚTOVÁ NÁBOŽENSTVÍ NÁBOŽENSTVÍ

- projevy lidského vztahu k vyšší, nadlidské moci
- v různých podobách součástí kultury od počátků existence lidstva a v průběhu celých dějin
- cesta člověka, jak pochopit vesmír a svou existenci
- způsob jak dát životu cíl a význam, způsob jak se vyrovnat se smrtelností
- definice náboženství není výstižná, protože každé náboženství má jiné aspekty, praktiky, způsoby jak je náboženství naplňováno
- není výstižná definice
- **RELIGION** = pověra, úcta k Bohům
- 6 základních znaků, kterými můžeme charakterizovat každé náboženství (rozdíl je v důrazu na jednotlivé znaky):
 1. **DOKTRÍNA** – systém věrouky, který se pokouší o výklad světa
 2. **MÝTUS** – základní příběhy o Bohu (neznamená pouze výmysl)
 3. **ETIKA** – návod, jak správně žít, zákony mravnosti, zásady
 4. **OBŘADY, RITUÁLY** – uctívání, svátky, oblékání, stravování
 5. **ZKUŠENOST** – vl. náboženská zkušenost, přijetí víry, vnitřní uvědomění
 6. **SPOLEČENSKÝ ROZMĚR** – přenáší se na společnost

TEOLOGIE

- nauka o Bohu (rozběr a výklad konkrétní náboženské doktríny, Bůh skutečně existuje)

RELIGIONISTIKA

- zkoumání náboženství (zkoumání, popis a srovnávání jednotlivých náboženství, bez rozhodování, zda je náboženství pravdivé)

- rozdělení **SVĚTOVÝCH NÁBOŽENSTVÍ** na 2 **ZÁKLADNÍ TRADICE** – **ZÁPADNÍ** a **VÝCHODNÍ**

ZÁPADNÍ TRADICE

- **SEMITSKÁ** rodina – základem
- tradice proroků (zjevení Boha)
- víra v jednoho Boha
- kladný postoj ke světu
- úsilí o vykoupění
- Bůh vně lidstva
- **KŘESŤANSTVÍ, ISLÁM, JUDAISMUS**

VÝCHODNÍ TRADICE

- **INDICKÁ** rodina
- mystická tradice
- záporná postoj ke světu – duševní svět
- snaha vysvobodit se z koloběhů životů
- Bůh uvnitř lidstva
- **BUDDHISMUS, HINDUISMUS, TAOISMUS, KONFUCIANISMUS, ...**

ZÁKLADNÍ PODOBY NÁBOŽENSTVÍ

MONOTEISMUS

- víra v jednoho Boha
- křesťanství, islám, judaismus

POLYTEISMUS

- víra ve více Bohů

PANTEISMUS

- víra, která ztotožňuje Boha s přírodou

DEISMUS

- víra, podle které sice Bůh svět stvořil, ale dále do jeho chodu nezasahuje

ATEISMUS

- neuznává a popírá existenci Boha

PŘÍRODNÍ NÁBOŽENSTVÍ

- stará tradiční náboženství uctívající přírodní zjevy jako např. rostliny, zvířata, déšť, vítr, blesk a hrom
- dodnes se s přírodními náboženstvími setkáme u indiánských kmenů, na některých ostrovech Tichého oceánu a v Africe
- Afričané věří ve **VELKÉHO BOHA**, který stvořil svět a v mnoho dalších malých přírodních bohů, ke kterým se modlí prostřednictvím mezi zdejším světem a světem duchů je často **MEDICINMAN** (v Asii **ŠAMAN**)

ANIMISMUS

- termín zavedl anglický antropolog Sir Edward Burnett Tylor
- všechno na světě, nejen člověk, ale i rostliny, stromy, voda, kameny a oheň svou **DUŠÍ (ANIMA)**
- na zemi není nic zbytečné a bezcenné
- pokud chtěl lovec mamutů ulovit zvíře nebo pokácet strom, modlil se k jeho duchu a vysvětlil mu, proč ho potřebuje a žádal o svolení

VODUN

- tradiční africké náboženství
- založené na víře v předky a prapředky a přírodní síly ovlivňující život
- vyznavači používají útočnou i obrannou magii
- v západní subsaharské Africe

VOODOO

- africké náboženství, které se vyvinulo z vodunu
- považováno za temný kult nebo formu černé magie
- složité přípravy na bohoslužby

ŠAMANISMUS

- nejstarší duchovní tradice Země
- někdy je dědičný, lidé musí projít zasvěcením
- léčení probíhá obětováním ducha jiného člověka, nejčastěji z jiného kmene

DRUIDISMUS

- navazující na tradice antického keltského náboženství
- druid = keltský kněz
- druidové věří v přírodní síly a můžeme se s nimi setkat např. u Stonehenge ve VB, kde oslavují slunovrat

TOTEMISMUS

- založené na představě, že skupina lidí (rodina, rod, kmen) souvisí s nějakým společným předkem nebo prapředkem, který je symbolizován totemem

KEMETISMUS

- původní starověké egyptské náboženství
- uctívají původní kultu bohu

ESKYMÁCKÉ NÁBOŽENSTVÍ

- eskymáci = inuiti
- těsné spojení člověka a zvířete
- každé lovené zvíře má svou duši, se kterou je nutno zacházet s respektem, aby se mohla vrátit zpět do moře a být znovu chycena

JUDAISMUS

- nejstarší monoteistické náboženství
- náboženství židovského národa – **IZRAELE**
- vzniká jako náboženství hebrejských kmenů asi ve **2. polovině 2. tisíciletí př. n. l.**
- judaismus – náboženství x židovství – kulturně sociální soubor (národ, země, jazyk, umění, ...)
- judaismus byl základem dalších náboženství a to křesťanství a islámu
- * Žid – národ vyvolený Bohem, který je spasitelem
- víra v Mesiáše (spasitele, který přivede Židy do země zaslíbené) *

HISTORIE

- zakladateli jsou podle židovské tradice praotcové **ABRAHÁM, IZÁK a JÁKOB**
- podle tradice vznik souvisí s událostmi po odchodu Židů z egyptského zajetí ve 13. stol. př. n. l. do **ZEMĚ ZASLÍBENÉ** (dnešní Palestina = Kenan)
- Tehdy dal bůh prostřednictvím proroka **MOJŽÍŠE** židovskému národu **ZÁKON**, který byl soustředěn do **DESETI PŘIKÁZÁNÍ** a vyrytý do dvou kamenných desek
- tyto dvě desky předal Bůh **MOJŽÍŠOVI** na hoře **SINAJ** jako směrnici pro způsob života (od této doby se datují starověké dějiny Izraele)
- Podle desatera se řídí jak židovské náboženství, tak křesťanství
- Židé osídlili území Palestiny a později zde vytvořili své království
- Centrum náboženství – **CHRÁM V JERUZALÉMĚ**, který založil král Šalamoun (roku **586 PŘ. N. L.** byl babylónskými vojsky vypálen, později znovu postaven a v roce **70 N. L.** znovu zničen vojsky římského císaře Tita)

- **ŽIDOVSKÁ DIASPORA (ŠOA)** – židovské usídlení mimo zemi izraelskou v důsledku vyhnání či emigrace, jako počátky diaspory se považuje zničení Šalamounova chrámu
- Židé byli pro svoji odlišnost a způsobu života po celou historii kritizováni
- Náboženská nenávisť k Židům se nazývá **ANTISEMITISMUS**
- Byli považováni ze méněcenné, vyhánění z míst, kde žili, zabíjení a soustředování v tzv. **GHETTECH** (uzavřené části měst)
- Nenávisť k Židům vrcholila za 2. světové války – **HOLOCAUSTEM** – systematické vyvražďování Židů nacisty (střílení do hromadných hrobů, plynová auta, plynové komory), v koncentračních táborech zahynulo více než 6 milionů Židů
- suverénní židovský stát – **IZRAEL** byl založen až v roce 1948
- jádro judaismu je v **Israeli**, dále je rozšířen ve velkých městech **USA a západní Evropy**

BŮH: Jahve (JHVE) – hospodin

ZÁKLADNÍ SPIS:

TANACH (hebrejská bible) – **TÓRA** (Pentateuch, 5 knih Mojžišových), **PROROKY** (Neviim) a **SPISY** (Ketubim)

DALŠÍ POSVÁTNE SPISY: **TALMUD** – uchovává zvyky, soudy, názory – Mišna a Gemara

RABÍNI - židovští učitelé, autority v oblasti náboženského práva a duchovní vůdci židovských obcí

SYNAGOGA – místo, kde se Židé scházejí k modlitbám, studiu či společenským událostem; v každé synagoze je ve svatostánku při stěně orientované směrem k Jeruzalému uložen svitek s textem z TÓRY

JUDAISMUS

- Judaismus má optimistický charakter
- Bůh miluje lidi i přes jejich chyby
- Člověk se rodí svobodný bez prvotního hříchu
- Klade velký důraz na rodinu, slavení svátků

ŽIDOVSKÉ RITUÁLY

Mužská obřizka

- vítání nově narozených židovských chlapců
- prováděna na znamení uzavření smlouvy s Bohem
- přítomni jsou rodina a přátelé novorozence
- koná se zpravidla osmý den po narození

Svatební obřad

- uzavření manželského svazku je posvátné
- muž se ženou uzavřou smlouvu o společném soužití, zplození a vychovávání potomků
- svatba má dvě části – **KRUŠIN** (zásnuby) a **NISU'IN** (svatba)
- oddává rabín
- svatba se provádí pod Baldachýnem, který drží čtyři svobodní mládenci
- nevěsta musí nejdříve sedmkrát obejít ženicha a potom začne samotný obřad
- ženich navlékne nevěstě prsten na ukazováček
- rozdrupe sklenici a začínají svatební oslavy

Pohřební obřad

- obřad rozloučení se se zesnulým
- Pohřben v rakvi a oblečen v bílém pohřebním rubáši
- Odřikávány zádušní modlitby
- Celý obřad se koná v synagoze
- hostina útěchy

Košer kuchyně

- pokrmy rituálně **ČISTÉ (POVOLENÉ) a NEČISTÉ (ZAKÁZANÉ)**
- zakázané jsou např. vepřové maso, mořské plody nebo králík
- nesmí docházet k míchání některých potravin, např. masité a mléčné stravy → dvě oddělené sady nádobí

ŽIDOVSKÉ SVÁTKY

Šabat

- den odpočinku
- sedmý den v týdnu (židovský týden začíná v neděli)

Nový rok (Ras Hašana)

Den smíření

Svátek světel (Chanuka) – 8 dní svítí 8- mi ramenný svícen – **PROSINEC**

ŽIDOVSKÉ SYMBOLY

Davidova hvězda (Šalamounovo znamení, hexagram)

- šesticípá hvězda, která je tvořena dvěma propletenými rovnostrannými trojúhelníky
- trojúhelník s vrcholem vzhůru značí mužskou energii a oheň
- trojúhelník s vrcholem dolů značí ženskou energii a vodu
- symbolizuje šest pracovních dnů, střed = ŠABAT

Menora (sedmiramenný svícen)

- umístěná v Chrámu a hoří nepřetržitě věčným světlem

Talit

- modlitební šál, který Židé používají při ranní a večerní modlitbě

Tfalin

- modlitební řemínky, jeden z nejstarších symbolů judaismu
- tvořen dvěma malými černými krabičkami, ve kterých jsou čtyři malé pergamenové svitky s pasážemi z TÓRY
- každá krabička je připevněná na řemínek, kterým se připevňují jedna na **RUKU**, druhá na **HLAVU**, doprostřed čela
- nosí muži k ranní modlitbě

Kipa neboli jarmulka

- pokrývka hlavy
- úcta k Bohu (člověk by neměl stát před Bohem nahý)
- žid je povinný nosit kipu při modlitbě a studiu Tóry (někteří věřící ji nosí neustále)

ISLÁM

- nejmladší monoteistické náboženství – 7. STOLETÍ N. L. na Arabském poloostrově
- 2. nejrozšířenější náboženství na světě – 1, 5 miliardy
- náboženská víra (**HAGÍDA**), právní systém (**ŠARÍ' A**) a civilizace (**CHABÁRA**)
- zakladatel prorok **MOHAMED (MUHAMMAD)**, který je prorokem Boha **ALLÁHA**
- stoupenci **MUSLIMOVÉ**
- **HIDŽRA** – Mohamed a první muslimové byli odsouzeni a musejí uprchnout z města Mekky do Mediny **622**
- Islám chápe sám sebe jako nejdokonalejší náboženství (ostatní náboženství jsou zdeformována)

SMĚRY ISLÁMU:

ŠÍTÉ

- asi 10 % muslimů
- volba **CHALÍFA** (proroka) je rozhodnutí Alláha (pouze potomci Muhameda)
- Írán, východní Irák

SUNNITÉ

- silnější směr
- uznávají Korán i Sunnu (= světlo, kniha o životě a činnosti proroka)
- volba **CHALÍFA** (proroka) je na věřících (je vlastně jedno, kdo jím bude)

ZÁKLADNÍ SPIS:

KORÁN

- absolutní neměnná pravda, veršovaná sbírka božích sdělení
- 114 súr (kapitol)
- verše = **ÁJA**
- 4 období (1. – 3. mekkánská období, 4. medinské období)
- určité „chápání v kontextu“
- motivy z Bible
- **HADÍSY** soubor učení, výroků a činů Mohameda, které byly sesbírány po jeho smrti, pomocný instrument k objasňování nejasných pasáží Koránu

BŮH: Alláh

POSVÁTNÉ MÍSTO: MEKKA (KÁBA – uprostřed Mekky)

MEŠITA – místa k modlení

MINARET – věž, která se součástí nebo stojí vedle Mešity, slouží ke svolávání k modlitbě

MEUZÍN (MUEZZIN) – vyvolává čas modliteb

ZÁKLADNÍ PILÍŘE ISLÁMU:

- 1) Uznávat jediného Boha = **ŠAHÁDA** („Není Boha kromě Boha. Muhamed je Posel Boží“)
- 2) Modlit se předepsaným způsobem – 5x denně (v poledne, odpoledne, za soumraku, v noci a za úsvitu – směrem k Mekce) = **SALÁT**
- 3) Dávat potřebným lidem almužnu = **ZAKÁT**
- 4) Alespoň jednou za život navštívit Mekku = **HADŽDŽ**
- 5) Dodržovat **RAMADÁN** = **SAUM** (9. měsíc; půst od větší stravy, nápojů, pochutin pohlavního styku; od východu do západu Slunce) – obdržení Božího zjevení

HINDUISMUS

- vzniká v Indii zhruba v 2 tisíciletí př. n. l.
- nábožensko-sociální systém (právní a společenské normy)
- vzniká z původního slova **HINDU = IND**
- 3. největší náboženství na světě (900 miliónů vyznavačů)
- různé názory vzniku – pravděpodobně se vyvinul z původního tzv. **VÉDSKÉHO NÁBOŽENSTVÍ**
- nemá žádného zakladatele, ale spoustu bohů a bohyň)
- reformátor hinduismu – **MAHÁTMA GÁNDHÍ**
- všichni bohové jsou součástí nejvyššího univerzálního jsoucna, tzv. **BRAHMA**
- naše existence se skládá z koloběhu smrti a znovuzrození, ale pokud vede dobrý život
- mnozí hinduisté jsou vegetariáni, protože věří na převtělování (**REINKARNACI** – duše jde po smrti do jiného těla) i do zvířat a mělo by se s nimi zacházet s úctou
- pluralismus názorů a silná tolerance

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

BODY ŽIVOTA:

SANSÁRA

- koloběh smrti a znovuzrození (pouť duše z těla do těla)

KARMA

- zákon příčiny a následku, který řídí znovuzrození
- žádný čin náš čin není zapomenutý
- vše se nám jednou vrátí
- pokud žijete dobrý život, příští život se narodíte do vyšší kasty a naopak

DHARMA

- řád (mravní řád)
- vše vychází z řádu
- povinnost člověka odstraňovat vše, co je proti řádu (násilí, rozkoš,...)
- zlatý střed = klidný život

BRAHMA

- nedefinovatelné
- nejvyšší duchovní princip (absolutní)
- A'TMAN – brahma v každém člověku, individuální, snaha osvobodit ho a spojit s brahmou

MÓKŠA

- vysvobození z cyklu znovuzrození
- stav, kdy duše splyne s Brahmou
- cíl každého hinduisty

BŮH: BRAHMA – absolutní duch, mimo lidské chápání, který vládne prostřednictvím tří hlavních kvalit (**TRÍMUTRI**): **Brahma** (stvořitel), **Šiva** (ničitel), **Višnu** (ochránce)

*Bůh Višnu má deset vtělení – **AVATÁRŮ** (osmý avatár Kršna, devátý avatár Buddha)

ZÁKLADNÍ SPISY:

Védy – základní spisy, 1 500 př. n. l., vědění

Brahmany – 1 000 př. n. l.

Upanišady – počátky řecké filosofie, popis brahmy

Purány – 400 – 1 000 n. l., nejmladší texty, mytologie

CHRÁM – centrum hinduismu

UČITELÉ: guru

Epos Mahábhárata

GÓTRA = rod, dynastie

BOHOVÉ: Ganga, Hanuman, Šakti

KASTOVNÍ SYSTÉM

- lidé jsou děleni do čtyř skupin neboli **KAST**, které se také nazývají **VARNY (BARVY)**

Nejvyšší (bílá) varna

- *brahmani*
- kněží, kteří vykonávají náboženské služby, provádějí rituály

Druhá (červená) varna

- *kšatrijové*
- válečníci a vládcové Indie

Třetí (žlutá) varna

- *vaišjové*
- rolníci

Čtvrtá (černá) varna

- *šúdrové*
- sluhové nádeníci

NEDOTKNUTELNÍ

- mimo kastovní systém
- naspodu hierarchie
- svatba může být pouze mezi lidmi ze stejné kasty, ale mohou mít jinou gótru
- hinduisté se vydávají na poutě, které směřují k významným místům v Himalájích, které souvisí s bohy
- posvátná je pro hinduisty řeka **GANGA**, ve které se myjí, vaří z ní apod.
- svátky se slaví většinou v domácích svatyních
- důležité jsou také chrámové bohoslužby, na které se ale nemusí docházet pravidelně

PROJEVY ZBOŽNOSTI

- pronášení svatých slabik, zpěv manter a používání mandal

Pronášení svatých slabik

- *óm* či *aum*
- poprvé se objevují v upanišadách
- představují první tři védy, tři světy (země, ovzduší, nebe) a tři hlavní bohy

Zpěv manter

- verše, slabiky nebo řada slabik, které jsou božského původu a slouží k uvědomování si boha

Používání mandal

- složitý geometrický vzor, který zahrnuje celý vesmír a slouží k náboženským účelům

VÝSKYT VYZNAVAČŮ

- Indie, Srí Lanka, Indonésie, Malajsie, Singapur, Západní Indie, Velká Británie, Nizozemí

BUDDHISMUS

- pochází z Indie → rozšíření po celé jihovýchodní Asii
- 250 – 500 miliónů vyznavačů

- božstva – běžně smrtelné a nevědomé bytosti
- úsilí o vysvobození bytosti z koloběhu zrození a smrti
- zakladatel **SIDDHÁRTHA GAUTAMA** (6. – 5. století př. n. l.) – titul **BUDDHA** – Probuzený (princ královského rodu **ŠÁKJÚ**, vzdal se svého života, žil asketicky, dosáhl probuzení)
- **TRIPITAKA** (3 koše rozprav) – utřídění nauky – základní texty
- **SAMSÁRA** - víra v koloběh životů a vymanit se z něj – dosažení **NIRVÁNY** (zastavení koloběhu znovuzrození)

TŘI KLENOTY: BUDDHA (učitel), **DHARMA** (zákon) a **SANGHA** (obec)

ČTYŘI VZNEŠENÉ PRAVDY

- 1) Existuje utrpení (Vše v životě je strast)
- 2) Existuje příčina utrpení (Příčinou strasti je uspokojování potřeb, touha)
- 3) Utrpení je možné ukončit (Konec strasti)
- 4) Existuje cesta vedoucí k zániku utrpení (Jak toho dosáhnout, mravní život) →

OSMIDÍLNÁ STEZKA

- 1) Pochopení čtyř vznešených pravd (Pravé pochopení)
- 2) Lásky k živým tvorům (Pravé myšlení)
- 3) Správná řeč – ušlechtilá a dobře zamýšlená (Pravá řeč)
- 4) Ohleduplnost, mravnost – správné jednání (Pravé jednání)
- 5) Správné žití – žádný zbrojní průmysl (Pravý život)
- 6) Vyloučení všech špatných myšlenek (Pravé úsilí)
- 7) Věnovat úsilí chudým (Pravá bdělost)
- 8) Budování vnitřního klidu (Pravé soustředění)

ROZDĚLENÍ:

Theraváda = Hinájána (Malý vůz)

- vyhnout se ublížení jiné osobě
- nezbošťování Buddha

Mahájána = Velký vůz

- zbošťování Buddha

Tantrajána → lamismus

- Tibet
- tantry – posvátné texty

TAOISMUS

- základ je kniha od **LAO-C'**
- **DAOZANG – kánon spisů taoismu (kniha Lao - c' a Čuang-c')**
- Během čínské historie, byl taoismus několikrát ustanoven jako státní náboženství
- stejně jako všechny ostatní náboženské aktivity, byl taoismus potlačen v prvních desetiletích Čínské lidové republiky (a dokonce pronásledování během kulturní revoluce)
- dnes je to jedno z **pěti uznávaných náboženství v ČLR**, a má mnoho přívrženců na celém světě
- hluboký vliv na čínskou kulturu
- s Taoismem je úzce propojena čínská astrologie, zen buddhismus, několik bojových umění, tradiční čínská medicína, feng shuk
- největší rozkvět **6. - 8. STOL**
- dnes hlavně na **Tchaj-wanu**
- mezi **2. - 4. stoletím n. l.** se začal transformovat v náboženský systém
- náboženský reformátor **ČANG TAO-LING**
- Vznikla organizovaná církev s vlastními svatyněmi, kněžství, texty i bohoslužbami

PODSTATA

- **Tao** = cesta/ princip
- základní síly, jimiž se Tao projevuje:
- **princip jang (pozitivního)**, sdružovaný se světlým, silným a mužským **princip jin (negativního)**, sdružovaný s tmavým, slabým a ženským
- TAO je zdrojem a hybnou silou všeho co existuje, pralátka, prapříčina
„Tao, které lze vyslovit, není pravé tao. Žádné jméno, které mu lze dát, není jeho pravé jméno.“
- individualistický
- zakladatel **LAO - C'**, kterého taoistické školy uctívají (dále také nesmrtelné a předky)
- praktikují se různá cvičení vštění a exorcismy a další rituály pro dosažení extáze, dlouhověkosti nebo nesmrtelnosti
- propojení přírodního řádu a lidského života
- taoistická etika: **TŘI KLENOTY: soucit, jednoduchost a pokora**
- **PRINCIPY: TAO** (cesta), **TE** (ctnost, projev tao) a **WU – WEJ** (nechat věcem volný průběh)

TAO TE ŤING

- základní literární dílo taoismu
- dílo Lao – c' a spisy Čuang - c' (kniha o cestě a cnosti)
- +- 3. STOL. N. L.
- **DVĚ ČÁSTI: TAO – ŤING** (Kniha o TAO (cestě)) a **TE – ŤING** (Kniha o principu TE (cnosti))
- otázky kosmu a představa ideálního panovníka, způsob vlády

BOHOVÉ

- uctívají hvězdné Bohy
- nad nimi je Lao – c'
- **trojice stvořitelů bohů a bohů čistoty**, pod nimi jako výkonný bůh vládne nebesům i zemi **NEFRITOVÝ CÍSAŘ**
- **OSM NESMRTELNÝCH** (PA – SIEN), kteří jsou zbožštěnými mytickými mistry
- vedle nich existuje řada dalších bohů, mezi nejuctívanější patří **KUAN – JIN** a **CAO – WANG** (Bůh ochránce domácího krbu)

KONFUCIANISMUS

- spisy čínského myslitele, filosofa **KONFUCIUS/ KCHUNG – FU – C'**
- příliš se od taoismu neliší, je však více zaměřen na etiku a státní společenství
- 6. – 5. st. n. l.
- dlouho státní náboženství Číny
- „*Studuj, jako kdybys nikdy nemohl dosáhnout dokonalosti, jako kdybys měl strach, že své znalosti ztratíš.*“
- náboženství jako způsob vzdělávání (základy čínského vzdělávacího systému)
- vštěpování lidem morální hodnoty
- žádní kněží, sekty a kréda, kterými by se věřící měli řídit
- nekonají se veřejné obřady a neexistuje ani osobní vztah k bohu
- nemá žádnou náboženskou strukturu
- přejímá tradiční čínský řád vesmíru, nebesa jsou nejvyšší síla, uctívání předků
- uctívání nebe, země a předků
- každý člověk má plnit to, k čemu je určen, a má zachovávat normy spravedlivého mravního chování
- spojuje filosofii **JING a JANG**
- klade na morálku (individualista)
- etika - mravy
- základní rysy - **PRAKTICKÁ STRÁNKA** (příklon k praktickému životu)
- nejde o propracovaný myšlenkový systém
- návod jak správně myslet
- 1. myšlenka blaha pro lid (člověk součástí celku)
- sbírka zásad a chování, spousta mravních příkazů, mnoho politických myšlenek a návodů (význam státu, společnosti)
- přál by si jedince neizolovaného, ale aktivní, žijící s rodinou
- základní spis – **KNIHA I – ŤING = KNIHA PROMĚN** – 8 trigramů – věštecká kniha, nejhlubší pravda, čínský duch – náhodné věci; důležitý okamžik, teď a nyní, nezajímají je dějiny, důraz na člověka a jeho praktický život, nezná logiku (nepodstatné)

PRINCIPY

- **LI** – správné chování a jednání člověka
- **ŽEN** – ohleduplnost a soucit k druhým
- **SIAO** – úcta ke starším a předkům

LAMAISMUS

- náboženství lamů (odrůda buddhismu)
- hlavně v Tibetu, dále u Mongolů, u Mandžů, v Číně, u ruských Burjatů a Kalmyků na Volze
- název se odvozuje z tibetského lama → vyšší, jak zní název kněží lamaismu
- podstatu lamaismu tvoří nauka o putování duší a o nesměrných odměnách a trestech, veliký důraz náleží i morálce
- učení o **NIRVÁNĚ** a přetvoření
- zřízení lamaismu je hierarchické, veškerá moc, náboženská i politická se soustřeďuje ve dvou nejvyšších hlavách: **DALAILAMOVI a BOGDOLAMOVI** (podle víry lamaismu jsou to svatí znovu na svět zrození)
- pod nimi je poradní sbor (**CHUTUKTU**), zástupci dalajlamy ve svých provinciích
- třetí kategorií tvoří **CHUBILGHANOVÉ**, znovuzrození inkarnace Buddhy
- **nižší kněžstvo** tvoří 4 kategorie:
 1. novicové, tibetsky *genjen*
 2. jáhnové (*getsul*)
 3. vysvěcení mniši (*gelong*)
 4. mistři (m. *khan po*) jako převoři jednotlivých klášterů
- (novic může postoupit na převora, výš ne)
- většina duchovenstva žije v **KLÁŠTERÍCH** v askesi a bezženství (Nepál – i ženatí kněží)
- lamaismus má i ženské kláštery
- veliký úkol v kultu náleží hudbě
- lamaismus zná křest, bířmování, zpověď, posty (měsíčně čtyři), mše za zemřelé apod.
- 4 roční velké svátky a další řada menších (lokálních)
- **Velké svátky** – Nový rok (únor), počtí Buddhy (konec dubna, poč. května), posvěcení vodou (konec srpna, poč. září), slavnost dušiček
- kupy kamení, chrástí- na sopkách, okolo cest = **OBÓ** - (modlitební úkony pro kočovné kmeny (dnes – ukazatelé cest)

ŠINTOISMUS

- Šintó, jediné náboženství, které vzniklo na japonské půdě
- nepatří k tzv. velkým náboženstvím světa, jako křesťanství, islám nebo buddhismus, nemá žádná posvátná písma, ani žádný přesně vymezený systém příkazů a morálních pravidel
- Šintoismus je orientován na radostné stránky života a vyznává vděčnost přírodě za její dary
- jádro tvoří uctívání **KAMITŮ** (bohové, duchové)
- největší strach má z nemoci a smrti, které představují "znečištění"
- šintoismus nevytvářel formalizovanou církevní organizaci
- dynastická legenda přisoudila nejvyšší postavení v šintoistickém kultovním životě císaři jako přímému potomku bohů, kteří stvořili Japonsko, a císař sám konal obřady k jejich uctění
- lidé věřili, že při uskutečnění určitých obřadů se jim **KAMI** odvděčí poskytnutím ochrany
- tyto kolektivní rituály, jejichž podstatnou částí byl tanec, zpěv a hudba a které se nazývaly **MACURI**, konaly se pod širým nebem v místě, kde předpokládané kami sídlilo
- postupem doby si lidé z jednotlivých vesnic a rodů vytvářeli také svá vlastní božstva
- pro císařský rod se takovýmto hlavním ochráncem stala bohyně slunce **AMATERASU**
- japonský člověk si s mimořádnou intenzitou uvědomoval kvality "čistého" a "ne-čistého"
- v šintoismu neexistuje pojem hříchu, ale do jisté míry se mu přibližuje představa rituální nečistoty **KEGARE** (vše co odpuzuje kami, nutné se ho vystríhat, nebo zbavit očistou)

BOZI:

Benzaiten

- Bohyně umění vyniká v hudbě a literatuře a je pověstná svou výmluvností a moudrostí
- drží loutnu biwa a často ji doprovází mořský had

Bišamon

- Bůh války nosí helmu a brnění a mává oštěpem

Daikoku

- Bůh hojnosti má přes levé rameno přehozený pytel pokladů a v pravé ruce nese paličku štěstí

Fukurokudžu

- tento bůžek dohlíží na zdraví a dlouhověkost
- má protáhlou plešatou hlavu a zavalité tělo a je oblečen v dlouhém volném rouchu

Kappa

- obojživelné stvoření velikosti dvanáctiletého či třináctiletého dítěte
- mezi prsty má plovací blány (na rukou i nohou) a má pověst zlomyslníka, který mimo jiné zatahuje do vody koně či krade okurky
- zdrojem jeho síly je důlek na hlavě, v němž musí mít stále vodu
- traduje se, že kappa má velké potěšení z toho, může-li své oběti vyrvat játra skrze konečník

Kicune

- liška, jež má pevné spojení s nadpřirozenem. Je uctívána jako posel boha sklizně.

Amaterasu - Bohyně slunce, hlavní ochránkyně pro císařský rod

ZENBUDDHISMUS

- když přišel do Japonska buddhismus, zpočátku soupeřil se šintoismem, ale posléze spolu obě náboženství začala existovat v klidu a harmonii
- šintoismus a buddhismus spojuje posvátnost přítomného okamžiku
- náboženská rivalita nepatří do japonské mentality (Japonci se považují za šintoisty i buddhisty)
- Čína, Japonsko
- není nijak zvlášť propracovaný myšlenkový systém, nepředepisuje jasnou víru, vyznání
- **charakteristické rysy ze ZENU se shrnují do čtyř výroků:**
 - 1) zvláštní tradice mimo ortodoxní učení
 - 2) nezávislost na posvátných spisech
 - 3) bezprostřední ukazování lidského srdce
 - 4) ukázání vlastní podstaty a budoucího buddhovského stavu bytí
- vyznavači zenu zdůrazňují nalezení pravdy skrze „probuzení“
- nalezení pravdy probíhá formou **meditace** (učení – beze slov, mlčenlivé chápání, naučit se správně dýchat)
- podle jejich chápání má každý povahu Buddhy a může ji uskutečnit meditací a uvažováním o sobě
- Zen, jak se s ním dnes setkáváme v japonských kláštrech školy **RINZAI** i školy **SÓTÓ**, klade velký důraz na **ZEZEN**
- velká důležitost se přikládá správnému držení těla a správnému dýchání

KŘESŤANSTVÍ

- nejstarší **MONOTEISTICKÉ** a **NEJROZŠÍŘENĚJŠÍ** náboženství světa
- slovo **KŘESŤANSTVÍ** pochází ze slova **CHRISTOS** = pomazaný nebo posvěcený
- vyvíjí se z **JUDAISMU** (**HISTORICKÉ** náboženství)
- náboženství, které je soustředěno kolem života a učení **JEŽÍŠE Z NAZARETU**, kterého chápe jako **MESIÁŠE, SPASITELE SVĚTA, BOŽÍHO SYNA**
- **JEŽÍŠ Z NAZARETU** – narodil se v **BETLÉMĚ** mezi 7. – 1. **STOLETÍM PŘ. N. L.** - matka **MARIE** a **JOSEF** byl pouze **OTEC/VYCHOVATEL** – **OTEC/STVOŘITEL DUCH SVATÝ** (sice slavíme **VÁNOCE**, ale Bible neuvádí přesné datum jeho narození – v prosinci se prý nenarodil – **VÁNOCE** mají původ v **POHANSKÝCH SVÁTCÍCH** – oslavoval se **ZIMNÍ SLUNOVRAŤ** jako symbol **ZNOVUZROZENÍ SLUNCE**)
- vznik křesťanství z **JUDAISMU** na území **PALESTINY**, kde Ježíš působil
- vzniká zhruba kolem **30 N. L.** (smrt **JEŽÍŠE KRISTA**)
- nejdříve se ke křesťanství hlásí ti **NEJCHUDŠÍ** → pro prosté obyvatelstvo bylo křesťanství východiskem – **NALEZENÍ ŽIVOTNÍ JISTOTY**
- šíření křesťanství se zasloužili **APOŠTOLOVÉ** – apoštol **PAVEL** (4 misionářské testy)
- v Římě se křesťanství rychle šířilo – vznikaly i **KŘESŤANSKÉ OBCE**
- římscí císaři měli tendence **ZBOŠŤOVAT SE** (**NERO, MARCUS AURELIUS**) → křesťané odmítali uznávat římského Boha → proto byli silně pronásledováni (křesťanství bylo zakázáno – tajné mše)
- **320 n. l.** – vzniká **1. KLÁŠTER** v **MONTE CARLU**
- **313 n. l.** – římský císař **KONSTANTIN I.** – **MILÁNSKÝ EDIKT** – křesťanství bylo zrovnoprávněno – všichni mají právo svobodné volby víry
- **4. stol. n. l.** - **NIKAJSKÝ KONCIL** – křesťanství bylo uznáno jako jediné **OFICIÁLNÍ NÁBOŽENSTVÍ**
- **392 n. l.** - zakázány **POHANSKÉ OBĚTI**
- **1517** – **OBDOBÍ REFORMACÍ** – **MARTIN LUTHER** (Německo) a **JAN KALVÍN** (Švýcarsko) – kritika rozporu **BIBLE** a tehdejší církevní praxe proti **ODPUSTKŮM** → vznik **PROTESTANTSKÝCH** církví

SYMBOLY

- **BERÁNEK** – symbol **NEVINNOSTI** a **ČISTOTY** (samotný beránek je také symbolem **JEŽÍŠE KRISTA** jako obětího beránka, kterého dal **BŮH** lidstvu)
- **HOLUBICE** – znázornění **DUCHA SVATÉHO**
- **ICHTYS** – schéma **RYBY** – je zkratkou řeckých slov **JEŽÍŠ KRISTUS – BOŽÍ SYN – SPASITEL**
- **KŘÍŽ** - asi nejznámější symbol, způsob Kristova **UMUČENÍ**
- **RŮŽENEC** – používá se k modlení – **33 KULÍČEK** – každá kulička znázorňuje jednu modlitbu
- **KRUCIFIKS** – **JEŽÍŠ** ukřižovaný na kříži – **INRI** – židovský král, **RIP** (Rest in peace)
- **VÍNO** – krev **KRISTOVA**
- **CHLĚB** – tělo **KRISTOVO**, při mších se místo chleba používají **OPLATKY – HOSTIE – ODPUSTKA**

CÍRKEVNÍ DOGMATA

- **TROJEDINOST** Boha
- **MARIÁNSKÝ** kult (Panna Marie – bohorodička)
- **ZNOVUZROZENÍ** Ježíše Krista

SVÁTKY

- křesťané slaví **DVA** nejdůležitější svátky – **VÁNOCE** (připomínají **NAROZENÍ JK**) a **VELIKONOCE** (**UKŘIŽOVÁNÍ** a **ZNOVUZROZENÍ JK** – první **NEDĚLE** po **PRVNÍM** jarním úplňku – **PÁTEK** ukřižován, **NEDĚLE** zmrtvýchvstání, **PONDĚLÍ** zjevení)
- **OSTATNÍ SVÁTKY** – **NANEBEVSTOUPENÍ** (koní se vždy ve **ČTVRTEK** – připomíná zázračné vstoupení **JK** do **NEBE 40 dní** po **ZMRTVÝCHVSTÁNÍ**) a **HOD BOŽÍ SVATODUŠNÍ** (**SEDMÁ NEDĚLE** po Velikonocích – oslavuje **SESTOUPENÍ DUCHA SVATÉHO** na **APOŠTOLY** – **NEDĚLE** je zasvěcena **BOHOSLUŽBĚ**)

HLAVNÍ SMĚRY

- křesťanství je rozděleno do **TŘÍ Hlavních církví** – **KATOLICKÁ, PROTESTANTSKÁ** a **PRAVOSLAVNÁ CÍRKEV**

KATOLICKÁ CÍRKEV

- **981 milionů VĚŘÍCÍCH**
- **ZÁKLADNÍ** větev – nejortodoxnější
- vztah k **BOHU** přes **PAPEŽE** a **KNĚZE**
- přítomnost **ŘEHOLNÍCH** společenství **MNICHŮ, KNĚŽÍ, SESTER** → dodržují **ŘEHOLNÍ SLIB – CELIBÁT**
- **PAPEŽ** – nejvyšší – symbol apoštola **PETRA** (jeho dědic) – sídlí ve **VATIKÁNU** – papežský stát (doživotní služba)
- **UZNÁVÁ** – **MARIÁNSKÝ** kult, existence **OČISTCE, CELIBÁT**
- uznává všech **SEDM SVÁTOSTÍ** – **KŘEST, BÍRMOVÁNÍ, PŘIJÍMÁNÍ, POKÁNÍ, ZPOVĚĚD, POSLEDNÍ POMAZÁNÍ, SVÁTOST**
- **KŘEST** – po narození a polévají miminku vodou hlavu

PROTESTANTSKÁ CÍRKEV

- **404 milionů VĚŘÍCÍCH**
- **TOLERANTNĚJŠÍ** větev
- **NÁRODNÍ** církve – **ANGLIKÁNSKÁ, LUTERÁNSKÁ, ...**
- **OSOBNÍ** vztah k **BOHU**
- **NEUZNÁVÁJÍ** – **PAPEŽE, MNIŠŤVÍ, CELIBÁT, MARIÁNSKÝ KULT, OČISTEC** (kněží se mohou brát i rozvádět) – odmítají oddělování „**LAIKŮ**“ a **KNĚŽÍ** (zřeknutí složitě **HIERARCHIE**), **KULT SVATÝCH, ANDĚLŮ, SVATÝCH OBRAZŮ A SOCH**
- v čele stojí **BISKUP** nebo nějaký **KAZATEL** (dočasná služba)
- nejvyšší **AUTORITOU** je **BIBLE**
- ze **SEDMI SVÁTOSTÍ** uznávají pouze **KŘEST** a **PŘIJÍMÁNÍ**

PRAVOSLAVNÁ CÍRKEV

- 281 milionů VĚŘÍCÍCH
- v čele stojí PATRIARCHA (METROPOLITA) – PRVNÍ mezi ROVNÝMI
- CELIBÁT dodržují jen MNIŠI
- NEUZNAVÁJÍ – LATINSKÉ BOHOSLUŽBY, PAPEŽSTVÍ
- UZNAVÁJÍ všech SEDM SVÁTOSTÍ
- KŘEST – miminko ponoří celé do vody
- VÝCHODNÍ VĚTEV – RUSKO, ŘECKO, BULHARSKO, ...

BIBLE

- neboli PÍSMO SVATÉ
- DVĚ ČÁSTI – STARÝ a NOVÝ ZÁKON
- KANONIZOVANÉ texty – vzaté za SVATÉ
- APOKRYFY – vztahují se k BIBLI, ale nebyly uznány
- KONCILY – církevní SRAZY - rozhodovaly o tom, které knihy uznány budou, a které ne

STARÝ ZÁKON

- STARŠÍ a DELŠÍ část
- shodný s JUDAISMEM
- spisy HEBREJSKÉ BIBLE – psána HEBREJSKY
- ŽIDÉ uznávají 39 KNIH (resp. 24 nerozdělují některé knihy na více částí) a KŘEŠŤANÉ uznávají 46 KNIH (+ DEUTEROKANONICKÉ KNIHY – knihy, které KATOLICKÁ i PRAVOSLAVNÁ církev považuje za součást BIBLE, ale nejsou součástí ŽIDOVSKÉHO kánonu BIBLE)
- podle ŽIDOVSKÉHO dělení má SZ 3 ČÁSTI – TÓRA, PROROCI a SPISY – podle KŘEŠŤANSKÉHO dělení má SZ 4 ČÁSTI – 5 KNIH MOJŽÍŠOVÝCH (PENTATEUCH), HISTORICKÉ SPISY, MUDROSLOVNÉ knihy a PROROCKÉ knihy

NOVÝ ZÁKON

- NOVĚJŠÍ a KRATŠÍ část BIBLE (specificky KŘEŠŤANSKÁ)
- navazuje na STARÝ ZÁKON
- psána ŘECKY
- tvoří jej 27 KNIH
- obsahem je PŮSOBENÍ a KÁZÁNÍ JEŽÍŠE Z NAZARETA a počátky KŘEŠŤANSTVÍ
- sepsány v letech 50 – 150 N. L. (shromážděny jako jeden závazný soubor ve 2. – 4. STOLETÍ)
- tvoří ho: ČTYŘI EVANGELIA, SKUTKY APOŠTOLŮ, LISTY, APOKALYPSA (Zjevení Janova)
- ČTYŘI EVANGELIA – líčí KÁZÁNÍ a PŮSOBENÍ JEŽÍŠE Z NAZARETA – jeho UMUČENÍ a VZKŘÍŠENÍ – MATOUŠ, MAREK, LUKÁŠ, JAN
- SKUTKY APOŠTOLŮ popisují vznik CÍRKVE v JERUZALÉMĚ

EUCCHARISTIE

- symbolicky na KONCI BOHOSLUŽBY
- PŘIJÍMÁNÍ POD OBOJÍ – TĚLO a KREV KRISTOVA (VÍNO a HOSTIE)

NÁBOŽENSKÉ SEKTY

- slovo latinského původu - *SECTA* (směr, směrnice) => *SEQUI* (sledovat, následovat), nebo *secare, seco* (řezat, oddělovat)
- obvykle používána v negativním slova smyslu (oddělená, uzavřená skupina lidí s problémovým vztahem k okolí)
- ve východních náboženstvích není toto slovo vnímáno tak negativně
- členové jsou klamáni, manipulováni, citově vydírání, vedeni k nekritické poslušnosti, která v extrémních případech může znamenat až ohrožení jejich zdraví či života
- třeba si uvědomit, že ne všechny organizace musí nutně vykazovat všechny následující znaky, některé jsou na pomezí, nebo vykazují jen některé znaky, pak hovoříme o tzv. SEKTÁŘSKÉM CHOVÁNÍ
- na začátku nemusí být patrné, zda se jedná o sektu
- v čele sekty stojí silná autorita (vůdce) – neomylná a nezpochybnitelná
- jasná hierarchie, utajování některých informací
- nedoporučuje se nebo je zakázáno sledování televize, četba nebo poslech rádia
- předpisy ohledně oblečení, jídelních zvyků, denního režimu, výběru partnera, ...
- noví členové jsou zahrnováni láskou, účastní se mnoha aktivit, které jim vyplní většinu volného času → postupná izolace, odcizení se od přátel, rodiny
- využívání těžkých období života (nabízí pocit sounáležitosti, vyvolenosti, výjimečnosti)
- stanovení nepřítelů (okolí mimo sektu)
- využívání změněných stavů vědomí
- poskytnutá odpovědi na některé zásadní otázky
- členové nenesou břemeno rozhodování, někdo myslí a rozhoduje za ně, což může být bráno jako úleva (nemyslete, neptejte se)
- postupně je na člena vyvíjen nátlak, aby pracoval pro organizaci, při nesplnění cílů je vyvoláván pocit viny
- vyžadována oběť majetku, času, života, ...
- i v případě, že si člověk uvědomuje, že se ocitl v sektě, je velmi těžké ji opustit, často došlo k úplnému oddělení od přátel, rodiny a není kam se vrátit zpět

CÍRKEV JEŽÍŠE KRISTA SVATÝCH POSLEDNÍCH DNŮ

- zakladatel JOSEPH SMITH, USA v roce 1830 (resp. obnovena)
- považuje se za jedinou církev, která má v současně době kněžskou pravomoc od Boha a tudíž je jako jediná oprávněna JK vykonávat spásné obřady evangelia
- vycházejí ze 4 knih: Bible, Kniha Mormonova (prý ji přeložil ze zlatých desek Moronim prorok Joseph Smith), Nauka a smlouvy, Drahocenná perla
- označení MORMONI
- církev vyvíjela misijní činnost na území Česka již v 19. století, ale vláda ji uznala až v roce 1929
- zakázána komunistickým režimem (obnovena 1990)
- přes 14 miliónů členů
- 2 369 evidováno v Čechách
- DŮLEŽITOST RODINY, NEPLÍJ ALKOHOL, KÁVU, ČERNÝ A ZELENÝ ČAJ, NEKOUŘÍ, ...

SVĚDOKOVÉ JEHOVOVI

- vzniká v USA v 70. A 80. LETECH 19. STOLETÍ
- věří v ARMAGEDONSKOU BITVU (nahrazení současného světového systému Božím Královstvím)
- důraz na studium Bible (liší se v otázce trojjednosti)
- nepovažuje Ježíše Krista za Boha, ale za jeho syna, prvního z andělů a první jeho stvoření vůbec
- neslaví Vánoce a jiné svátky (původ v pohanství), problémy s transfúzí krve
- žádné symboly k uctívání, považováno za modlářství
- během roku by měli slavit tzv. „PAMÁTKOU SLAVNOST“ neboli „Pánovu večeři“ na připomínku Poslední večeře
- nevidují počty členů (zvěstovatelé 7, 8 mil. 2012)

IMANELITÉ

- téměř zaniklé, původem ČESKÉ NÁBOŽENSKÉ HNUTÍ (1991, Dvorský)
- napsal knihu Syn člověka, Mesiášovo živé Slovo k všempravě světa (v této knize lidstvo označil za „převrácené“ a sebe sama s Labutí pannou – manželkou za „jediné nepřevrácené“, kterým je dáno zachránit lidstvo a vybudovat Tisíciletou říši)
- mužské duše jsou v ženských tělech a naopak
- přívrženci museli Dvorskému odevzdat všechny své peníze, posléze byli ze sekty vyloučeni (díky žluté barvě aury, která byla podle Dvorského prokletá)
- peníze jim vráceny nebyly a řada z nich vyloučením ze sekty ztratila smysl života a pokusila se o sebevraždu, nebo jen bezcílně bloudila lesem a čekala na smrt
- členové neposílali děti do školy
- zákaz číst jakékoli knihy, časopisy, noviny a sledovat jakákoli média

SCIENTOLOGIE

- L. Ron Hubbard, 1950
- člověk má získat vlastní nesmrtelnost a přetnout koloběh zrození a smrti
- asi 1 milión členů na celém světě (TOM CRUISE)
- v USA uznána za církevní a veřejně prospěšnou organizaci, v ČR působí jako nezisková organizace
- každý člověk se skládá z těla, mysli a ducha, který je popisován řeckým symbolem theta, duše se nazývá thetan
- obvinění z manipulace, vymývání mozku, zneužívání hypnózy

CÍRKEV SJEDNOCENÍ MOONISTÉ

- celým názvem Společenství Ducha svatého pro sjednocení světového křesťanství
- oficiálně též Federace rodin za světový mír a sjednocení
- založeno 1. května 1954 v Jižní Korei Son – mjong Munem
- hlásí se k odkazu křesťanství, přičemž vychází z učení a výroků zakladatele Muna
- Boží Princip (v menší míře Bible)
- více než 100 zemí světa (Jižní Korea, Japonsko, USA)
- obviňována z vymývání mozků členů, jejich psychologického a ekonomického zneužívání
- církev byla obviňována z antisemitismu, Mun obviňován z mesiášství
- o Velikonočních se mu zjevil Ježíš, který mu řekl, že je vyvolen a má dokončit jeho dílo vytvoření Božího království na Zemi

NÁBOŽENSKÝ FUNDAMENTALISMUS

- FUNDAMENTALISMUS pochází z latinského slova *FUNDAMENTUM* = základ
- velmi obtížné doslovně DEFINOVAT, existuje mnoho DEFINIC
- FUNDAMENTALISMUS je přesvědčení (nejčastěji NÁBOŽENSKÉ) o absolutnosti VLASTNÍ PRAVDY, spojené s NETOLERANCÍ k odlišným názorům – je CHARAKTERIZOVÁN nekritickým přístupem k PRAMENŮM daného náboženství, jehož základní POŽADAVKY prosazuje NÁSILÍM
- FUNDAMENTALISMUS je ULTRAKONZERVATIVNÍ hnutí uvnitř daného NÁBOŽENSTVÍ – doslovné až nesnášenlivé lpění na DOKTRÍNÁCH
- FANATISMUS – slepé vášnivé NADŠENÍ pro určitou VÍRU či PŘESVĚDČENÍ, nesnášenlivé k ostatním NÁZORŮM
- původně byl OZNAČENÍM pro skupinu KU – KLUX – KLAN vzniklou v USA po OBČANSKÉ VÁLCE (1861 – 1865) – odmítali se smířit se zrušením „ČERNÉHO OTROCTVÍ“, a když nemohli nijak ZÁKON zvrátit, začali ČERNOŠSKÉ obyvatelstvo TERORIZOVAT
- v dnešní době je FUNDAMENTALISMUS spojován s ISLÁMSKÝM EXTREMISMEM (silné lpění na KORÁNU a SUNNĚ)

ISLÁMSKÝ FUNDAMENTALISMUS

- TALIBAN – radikální nábožensko-politická skupina, která vládla na většině území AFGÁNISTÁNU v letech 1996 – 2001 (diplomatického uznání se dočkala jen od TŘÍ zemí – SAE, SA a PAKISTÁNU)
- AL-KÁIDA – militantní islámská teroristická skupina – v čele USAMA BIN LÁDIN – usilovali o nastolení rýze MUSLIMSKÝCH STÁTŮ na celém ARABSKÉM POLOOSTROVĚ a šíření ISLÁMU i do dalších zemí – za svého hlavního nepřítele považovali USA (drancování ropného bohatství a snahu o dosažení vlivu v této oblasti)
- za největší teroristický útok lze považovat LETECKÉ ÚTOKY 11. ZÁŘÍ 2001 na USA – unesená 4 LETADLA – 2 LETADLA byla navedena na „DVOJČATA“ budovy SVĚTOVÉHO OBCHODNÍHO CENTRA v NEW YORKU – zřítla se, spolu s nimi i WORLD TRADE CENTER, další letadlo bylo navedeno na PENTAGON (WASHINGTON D. C.) a poslední se zřítlo v PENSYLVÁNII

16. FILOSOFIE JAKO FORMA VĚDĚNÍ A VÝKLADU SVĚTA

FILOSOFIE JAKO FORMA VĚDĚNÍ A VÝKLADU SVĚTA

- Charakteristika filosofie
- Vztah filosofie, mýtu a náboženství
- Základní filosofické otázky
- Základní filosofické pojmy a disciplíny
- Česká filosofie

FILOSOFIE

FILOSOFIE = soustava kritického uvažování o problémech bytí, světa, poznání a člověka, lidské kladení otázek po základu, smyslu porozumění a vysvětlení světa jako celku a místa člověka v něm; hledá obecné vlastnosti člověka, struktur přírody, společnosti i kosmu

- z řeckého **FILEIN** = milovat a **SOFÍA** = moudrost → snaha o přiblížení se k moudrosti
- **PODSTATA FILOSOFIE** – hledání pravdy, nejlepšího řešení, správné kladení otázek, správným lidem a hledání správných odpovědí
- přecházel každodennost a obyčejnost
- **QUAESTIO** = otázka - základ – hledání pravdy (latina – prvním jazykem filosofie)
- vznik na přelomu 7. a 6. **STOLETÍ PŘ. N. L.** na západním pobřeží Malé Asie (obchodní křižovatka)
- filosofové rozpoznali, že pravda se nám dává vždy jen z části a z určitého úhlu, uvědomují si svou nedokonalost a moudrost považují za nejvyšší hodnotu
- prvním filosofem se nazval **PYTHAGORAS ZE SAMU**

ZDROJE FILOSOFIE – PŘEKROČENÍ RACIONÁLNÍHO UVAŽOVÁNÍ

- 1) ÚDIV
- 2) POCHYBOVÁNÍ
- 3) NEJISTOTA

VZTAH FILOSOFIE – MÝTUS – NÁBOŽENSTVÍ

MÝTUS

- nejdůležitějším předpokladem vzniku filosofie
- příběh se symbolickým nebo náboženským významem
- první snaha odpovědět na otázku, první snaha o hledání pravdy (zprostředkovávaly názor na svět, přírodu a lidské bytí)
- obrazné sdělení
- první snažení vysvětlit přírodní zákonitosti a jevy
- úroveň lidských poznatků byla **NÍZKÁ**, ale bylo to bráno za **REALITU** → svět se stal **VYSVĚTLITELNÝ**
- člověk se přestává spokojovat s „pravdou“ mýtu, „pravda“ mýtu ztrácí důvěru → začátek filosofie → přechod od mýtu k **LOGU** (LOGOS = věda)

VZTAH MEZI MÝTEM A FILOSOFIÍ

- na rozdíl od filosofie, mýty si pokládají pouze otázky, na které v mýtu najdou odpověď
- člověk se ničemu nedívá, vše je mu samozřejmé

VZTAH FILOSOFIE A VĚDY

- filosofie jako věda se odlišuje od ostatních věd, které označujeme jako vědy **SPECIÁLNÍ (REÁLNÉ, FORMÁLNÍ)**
- filosofie a **REALNÉ VĚDY** předpokládají totéž východisko – **PŘEDVĚDECKOU KAŽDODENNÍ ZKUŠENOST**
- filosofie je pouze **ANALÝZOU** výpovědí **REALNÝCH VĚD – SCIENTISMUS**
- **FORMÁLNÍ VĚDY** – zkoumají pouze čistou formu, strukturu souvislosti – zvláštní úlohu zde má **FORMÁLNÍ LOGIKA**, která je často považována za filosofickou disciplínu

VZTAH FILOSOFIE A NÁBOŽENSTVÍ

- vztah filosofie a náboženství je složitým problémem, na který se snaží samotní filosofové nalézt odpověď po staletí
- společným je pro oba tyto duchovní útvary fakt, že jsou zaměřeny na **CELEK SKUTEČNOSTI**, na celek všeho **JSOUCÍHO** a snaží se tento celek vysvětlit
- kořeny náboženství jsou **STARŠÍ**
- filosofie tíhne k poznání **VĚDECKÉHO TYPU** – většinou postavena na **REÁLNÉM** zkoumání
- naopak náboženství má převážně **CITOVÝ, IRACIONÁLNÍ** základ a je základ na **VÍŘE**
- náboženství/člověk má problém s vyjasněním existence, který má filosofie rozvíjet

ROZPOR

- víra se prosazuje v **PROTIKLADU** k rozumu a **ZAVRHUJE** filosofii
- filosofie se snaží prosadit náboženství jako **PROTIROZUMOVÉ**
- filosofie se pokouší redukovat náboženství na filosofii a vysvětlovat náboženství rozumově a vědecky

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

ZÁKLADNÍ FILOSOFICKÉ OTÁZKY (DISCIPLÍNY)

TEORETICKÁ FILOSOFIE

ONTOLOGIE

- první filosofická disciplína
- nauka o **EXISTENCI SVĚTA**, nauka o **BYTÍ**
- nejobecnější otázky – těžko zodpověditelné

GNOSEOLOGIE (NOETIKA)

- nauka o **POZNÁNÍ** (jak, čím, ...)
- zda je člověk schopen poznání, jestli je rozum schopný dávat pravdivé odpovědi

FILOSOFICKÁ ANTROPOLOGIE

- nauka o **ČLOVĚKU**
- **GAUGUIN** – kdo jsme?, odkud přicházíme?, kam jdeme?

PRAKTICKÁ FILOSOFIE

ETIKA = nauka o lidském chování

LOGIKA = způsob vyvozování závěrů

ESTETIKA = zabývá se krásnem a jeho působením na člověka

AXIOLOGIE = nauka o lidských hodnotách

POIETIKA = nauka o lidské tvořivosti

ONTOLOGIE

- nauka o **EXISTENCI SVĚTA**, nauka o **BYTÍ**
- **JSOUCNO** – všechno co existuje, něco co má podíl na bytí
- Základní otázka – „Co je prvotní?“
 - A) **HMOTA = MATERIALISTÉ**
 - B) **VĚDOMÍ = IDEALISTÉ** (forma duševna)
 - **SUBJEKTIVNÍ** (bytí závisí na našem vědomí, Aristoteles)
 - **OBJEKTIVNÍ** (duchovno nezávisí na člověku, Platon)

METAFYZIKA

- 1. filosofie
- nejobecnější otázky stojící mimo přírodu (stojící „za fyzikou“)
- opakem – **DIALEKTIKA** (schopnost vést rozhovor, vidění světa v souvislostech, v celku a ve vývoji, ve střetávání protikladů)

MONISMUS – uznává jeden základní princip světa

DUALISMUS – uznává dva základní principy světa (Descartes)

PLURALISMUS – uznává více základních principů světa (Leibniz)

TELEOLOGIE – nauka o účelnosti, vše směřuje k určitému účelu, cíli, svět má předem daný cíl

DETERMINISMUS – z každé příčiny vede jeden následek

INDETERMINISMUS – vše je jen náhoda

IMANENTNÍ (IMANENCE) – bytí je vlastní světu, obsaženo v jsoucnu

TRANSCENDENTÁLNÍ – bytí je mimo jsoucno, přesahuje naše bytí, svět

GNOSEOLOGIE (NOETIKA)

- nauka o **LIDSKÉM POZNÁNÍ**
- řeší se také problematika vědeckého poznání = **EPISTEMOLOGIE**
- zdroj poznání, podmínky a možnosti poznání
- úzce souvisí i se strukturou jazyka sws
- řeší **SUBJEKT** a **OBJEKT** jednání, poznání

SUBJEKT (AKTIVNÍ) – ten kdo poznává (člověk)

OBJEKT (PASIVNÍ) – to co je poznáváno

EMPIRISMUS

- **SMYSLOVÉ** poznání
- vnímáme konkrétní jednotliviny

RACIONALISMUS

- **ROZUMOVÉ** poznání
- pracujeme s obecnými pojmy (obecný poje, vzniká pomocí abstrakce – prvky, které jsou pro všechny sledované třídy společné)

NAIVNÍ REALISMUS – svět je přesně takový, jaký ho vidíme

SKEPTICISMUS – pochybování o tom, jaký svět je, o našich schopnostech poznávat

AGNOSTICISMUS – svět je nepoznatelný, objektivní poznání světa (Boha) není možné

KRITICKÝ REALISMUS

TEORETICKÉ POZNÁNÍ – *theoria* = diváctví

PRAKTICKÉ POZNÁNÍ – *praxis* = činnost

Racionalismus – zásady, podle kterých poznáváme, jsou našemu rozumu vrozené (Descartes)

Empirismus – naše poznání je založeno na naší zkušenosti, (Locke, Hobbes)

Senzualismus – jediný zdroj zkušenosti je smyslové vnímání

Solipsismus – poznání je vždycky subjektivní, člověk – základní zdroj poznání

Intuice – schopnost bezprostředního přímého napojení se na určitá fakta skutečnosti

Spekulace – vytváření myšlenkových konstrukcí, které nejsou přímo podepřeny zkušeností

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

POJEM PRAVDY

- cíl poznání
- **ARISTOTELES** – shoda rozumu a věci
- závisí na subjektu poznání
- pravdivé je to, co je logicky bezesporné a co slouží člověku – ověřit to praxe
 - A) **ABSOLUTNÍ PRAVDA** – platí bez výhrad
 - B) **RELATIVNÍ PRAVDA** – platí jen ve vztahu k daným podmínkám

FILOSOFICKÁ ANTROPOLOGIE

- nauka o **ČLOVĚKU**

IMANUEL KANT

- 3 základní otázky – A) **CO MŮŽEME VĚDĚT?** (Gnoseologie)
 B) **CO MÁME DĚLAT?** (etická stránka člověka)
 C) **V CO MÁME VĚŘIT?** (lidská víra)

THEODICEA – vztah dobra a zla, proč existuje zlo?

- existují speciální disciplíny, které se zabývají člověkem (biologie, antropologie, ...)
- role člověka? Co je to vůbec člověk? Kam patří člověk?

ČESKÁ FILOSOFIE

- české filosofické myšlení nebylo nijak originální, nevznikaly žádné velké a významné filosofické systémy – spíše reagují na cizí myšlenky, cizí vzory, ...
- lidé (myslitelé) se zabývali řadou věcí (sociologií, ...)
- česká filosofie se soustředí hlavně kolem tří významných osob – **HUS** – **KOMENSKÝ** – **MASARYK** (nikdy se to nebyli filosofové evropského měřítka – nebyli ani považováni za filosofy)

14. STOLETÍ

- první rozvoj filosofického myšlení zaznamenáváme v 2. polovině 13. století – výuka na **PRAŽSKÉ KATEDRÁLNÍ ŠKOLE** – **ŘEHOŘ** – vyučuje se Aristotelova logika
- **1348** – založení pražské **KARLOVY UNIVERZITY** (která byla na úrovni jiných světových univerzit – např. Oxford, Bologna, ...)
- na univerzitě Karlově vyučovali také cizinci

MIKULÁŠ Z LOUN

- vyučoval na artistické fakultě – **LOGIKA** – **TRIVIUM** – trojí pohled – **ARISTOTELES** – **PORFELIUS** – **BŮETHIUS**
- etika – **ETIKA NIKOMACHOVA** (Ar.)
- vznikají tzv. **BOHEMIKÁLNÍ KOMENTÁŘE** – psané českými mysliteli
- ve 14. století převládá učení **JANA WIKLEFA** – anglický kritik **CÍRKVE A FEUDÁLNÍ SPOLEČNOSTI** → jeho myšlenky se staly základem **HUSICTVÍ** (ideál lepšího uspořádání společnosti) →

VOJTĚCH RAŇKŮV Z JEŽOVA

- mistr (vysokoškolský titul) – v Paříži dosahuje dvojmistrovství
- stal se rektorem na univerzitě v Paříži
- mistr hrozného rozumu a odívání paměti → „**KOUMÁK**“
- bojoval proti odpustkům (inspiroval Husa)

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

- kritizoval kult Pany Marie

JAN MILIČ Z KROMĚŘÍŽE

- samouk – bohaté vědomosti
- kniha **ANTIKRIST**
- jeho díla (řeči) – kázání

TOMÁŠ ŠTÍTNÝ ZE ŠTÍTNÉHO

- díla **ŘEČI BESEDNÍ, SVÁTEČNÍ A NEDELNÍ**
- **ŘEČI BESEDNÍ** – alegorický výklad křesťanství – formou dialogu mezi otcem a synem
- **ŘEČI NEDELNÍ A SVÁTEČNÍ** – ke křesťanským pravdám lze dojít rozumovým bádáním a poznáváním

MATĚJ Z JANOVA

- mistr na univerzitě v Paříži
- kritika církve – církev se oddaluje od původního myšlení
- **PRAVIDLA STARÉHO A NOVÉHO ZÁKONA**

OBDOBÍ HUSITSTVÍ

- šíření Wiclefových myšlenek
- národní tradice (i když pro Evropu nikdy husitství přínosem nebylo, nýbrž naopak)
- nebyl žádný jednotný systém, vnitřní rozpory myšlenek (Táborité – chudší, selské vrstvy – radikální)
- Husitské války – boj proti husitům – **ZIKMUND**
- papež – **STATUT ČESKÉ CÍRKVE** – legalizace **PŘIJÍMÁNÍ POD OBOJÍ** (umírněnější vrstvy jsou spokojeni → Táborité se stále bouří)
- konečná porážka – **BITVA U LIPAN 1434**

STANISLAV ZE ZNOJMA

- teoretik husitského hnutí
- učitel Husa, ale později se stal jeho odpůrcem a kritikem
- v boji o univerzálie byl spíše **REALISTA**
- **O PRAVDĚ A NEPRAVDĚ**
- snaha sjednotit myšlenky umírněných a radikálních vrstev

4 ARTIKULY PRAŽSKÉ

- svoboda kázání Božího slova
- demokratizace církve – přijímání pod obojí – tělo i krev Krista
- zákaz vlastnictví kněžského majetku a světských statků (peněz)
- zákaz páchání zjevných hříchů
- celá Husitská reformace narušila postavení katolické církve (ztratila své postavení)

JERONÝM PRAŽSKÝ

- 4 mnišství

JAN HUS

- 1371 – 1415
- teolog, kazatel v Betlémské kapli (výborný kazatel), výborný pedagog
- **REFORMÁTOR CÍRKVE** – bojoval za obrodu církve – proti prodeji odpustků, proti církevnímu bohatství (církevní život je v nesouladu s Bibli a křesťanskými hodnotami)
- mnohými nikdy nebyl a není považován za filosofa
- v kontextu středních škola asi vážně nikdy nebyl, ale v širším kontextu určitě ano – významně zasahoval do českého myšlení

DÍLO:

- **VÝKLAD VÍRY DESATERA BOŽÍHO PŘIKÁZÁNÍ A PÁTEŘE** (otčenáš) – 1412 – filosoficko – teologický traktát
- **O KRVI KRISTA**
- **KONTRA BULLAM PAPAЕ** – proti papežským odpustkům (příkazům)
- **DE ECCLESIA = O CÍRKVI** – traktát

PETR CHELČICKÝ

- DDSS
- jeho myšlenky se staly inspirací pro vznik **JEDNOTY BRATRSKÉ 1457**

DÍLO:

- **O BOJI DUCHOVNÍM** – nepřipouští žádné násilí, boj jedině s rozumem
- **SPOLEČENSTVÍ** – všichni jsme si rovni, nehromadění majetků
- **SIET' VIERY PRAVĚ** – síť symbolizuje Boží myšlení

15. – 16. STOLETÍ – HUMANISMUS A REFORMACE

VIKTORÍN CORNEL Z VŠEHRD

- humanista
- vyzvedává český jazyk na úroveň latiny
- opírá se o stoiky
- zakladatel české právní vědy

ŘEHOŘ HRUBÝ Z JELENÍ

- myšlenka u nás – rozvoj přírodních věd → rozvoj filosofie
- začátek **HELIOCENTRICKÉHO NÁZORU** (Slunce – střed Vesmíru)
- **TYCHO DE BRAHE** (Dán)
- **GIORDANO BRUNO**
- **JAN KEPLER**
- **TADEÁŠ HÁJEK Z HÁJKY**

JAN BLAHOŠLAV

- reformace

JAN ÁMOS KOMENSKÝ

- teolog, pedagog, reformátor
- představitel **VRCHOLNÉ RENESANCE**
- srovnání s **MIKULÁŠEM KOPERNÍKEM** (Polsko)
- vrstevník **RENÉ DESCARTES** (→ Komenský není brán jako filosof evropského měřítka)
- bojovník za **DEMOKRATICKÉ ŠKOLSTVÍ**
- zakladatel **DIDAKTIKY** – nauka o tom, jak správně vyučovat (škola hrou)

DÍLO: LABYRINT SVĚTA A RÁJ SRDCE

VŠEOBECNÁ PORADA O NÁPRAVĚ VĚCÍ LIDSKÝCH – největší filosofické dílo

- 7 částí – **PAN** = souhrn, vše
- **1. ČÁST – PAN – EBERSIE** = všeobecné probuzení
- **2. ČÁST – PAN – AUGIE** = všeobecné osvětlení
- **3. ČÁST – PAN – SOFIE** = všeobecná výchova
- **4. ČÁST – PAN – PAEDIE** = všeobecná výchova
- **5. ČÁST – PAN – GLOTTIE** = všeobecný jazyk
- **6. ČÁST – PAN – ORTHOSIE** = všeobecná výchova
- **7. ČÁST – PAN – NUTHEISIE** = všeobecná výchova
- proces výchovy začíná už před narozením a končí smrtí
- z **PAN – SOFIE** vznikne **PAN – HARMONIE** = mír a jednota lidstva
- lidé mají 3 základní prameny poznání – **SMYSLY, ROZUM, VÍRA**

18. – 19. STOLETÍ – OSVÍCENSTVÍ**BERNARD BOLZANO****JOSEF JUNGMAN****JOSEF DOBROVSKÝ****BERNARD BOLZANO**

- český filosof, matematik, logik
- narodil se v Praze
- otec Ital a matka Němka
- studoval a působil na univerzitě Karlově
- katolický svobodomyšlný kněz
- bývá označován za **ČESKÉHO LEIBNIZE** – inspiroval se jím – substance jsou věčné, nezničitelné – **RACIONALISMUS** → obviněn ve **VATIKÁNU**

DÍLO: O NEJLEPŠÍM STÁTĚ

VĚDOSLOVÍ – snaha přispět k reformě společnosti

JAN EVANGELISTA PURKYNĚ**NOVODOBÁ FILOSOFIE**

- rok 1918 – vytvoření samostatné ČSR
- nevzniká žádný výrazný filosofický směr (více menších)
- řeší se hlavně aktuální problémy a jejich řešení
- vznik nové intelektuální situace → vznikají nové přístupy ke světu
- **SCHOPPENHAURŮV POHLED** – iracionalismus – život je absurdní, tragicky nesmyslný
- trend – všemocná víra v rozum
- **TRILEMA** – problematika filozofie – vztah **VÍRA – VĚDA – FILOZOFIE**

HERBARTISMUS

- filozofický směr vycházející z učení **HERBERTA SPENCERA**
- filozofie je součástí české vzdělanosti (jen části) → nebyl masově šířen
- důraz na vědu, úcta k faktům, zkušenosti

JOSEF DASTICH**GUSTAV ADOLF LINDNER****JOSEF DURDÍK****POZITIVISMUS**

- 70. léta 19. století
- **AUGUSTE COMTE**
- víra v naše poznání
- důraz na vědu, poznání
- 90. léta – ucelený systém – **FRANTIŠEK KREJČÍ**
- časopis **ČESKÁ MÝSL (FR. ČÁDA, FR. DRTINA, FR. DRTINA)**
- významný směr u nás

JOSEF TVRDÝ**JOSEF KRÁL****MEZIVÁLEČNÉ FILOZOFICKÉ SMĚRY****ANTIPOZITIVISMUS**

VITALISMUS – **FR. MAREŠ, HENRY BERKSON**

FENOMENOLOGIE – JIŘÍ PATOČKA**SOLIPSIMUS**

- pravda vychází z každého člověka
- **VŮLE** – vytváří člověka

MARXISTICKÉ UČENÍ

- není moc rozšiřováno

- Rudé právo, Komunistické revue

LADISLAV ZÁPOTOCKÝ

J. B. PECKA

KURT KONRÁD

NÁBOŽENSKÁ FILOSOFIE

- vychází z NOVOTOMISMU
- AETERNI PATRIS = ENCYKLIKA – RERUM NOVARUM - LVA XIII. 1891
- 1919 – HUSOVA ČESKOSLOVENSKÁ BOHOSLOVECKÁ FAKULTA

J. POSPÍŠIL

V. HLAVATÝ

J. LUKL HROMÁDKA

TOMÁŠ GARIGUE MASARYK

- představitel rané novodobé české filozofie
- vystudoval gymnázium v Brně a Vídni, později filozofickou fakultu na Vídeňské univerzitě
- 1878 – habilitoval svoji prací: **SEBEVRAŽDA, JAKO HROMADNÝ JEV MODERNÍ CIVILIZACE**
- významný **SOCIOLOG** → první profesor sociologie u nás
- zasáhl do sporu s **RUKOPISY** → rukopisy jsou padělky
- zasáhl do **HILSNERIÁDY** – žid LEOPOLD HILSNER byl odviněn z vraždy mladé dívky Anežky Hružové – největší propuknutí ANTISEMITISMU na našem území během 19. století – Masaryk se ho zastal
- zakládá časopis **ATHENAEUM** (vědecká revue)
- redakce **OTTOVA SLOVNÍKU NAUČNÉHO**
- poslanec Vídeňského parlamentu
- významný představitel zahraničního odboje za 1. světové války
- první československý prezident – 1918 – 1935
- vycházel z pozitivistických metod (byl pozitivistou, ale i kritikem pozitivismu)
- Obrozenecká tradice – prosazování národních tradic
- své myšlenky se snaží aplikovat na české prostředí
- obrovská morální autorita (osobní víra, mravnost, čestnost) → návaznost s Havlem
- odmítá abstraktnost
- propaguje anglickou a francouzskou filozofii (moderní tvář filozofie) – spjato se sociologií
- důraz klade na **ZKUŠENOST (empirismus)**

1. ROZPOR PROTESTANTISMU A KATOLICISMU

- přiklání se k protestantismu – důraz na osobní víru, necírkevní náboženství, přizpůsobivý, svoboda myšlení,...

2. ROZPOR REFORMACE A REVOLUCE

- reformace – projev protestantismu
- základ humanitních ideálů
- první kritik **MARXISMU** – dílo **OTÁZKA SOCIÁLNÍ** – příčina dělníků → vedou ke krizi
- společnost by se měla přetvářet pečlivostí – **REVOLUCE HLAV A SRDCÍ**
- revoluce synonymum násilí

3. ROZPOR DEMOKRACIE A TEOKRACIE

- demokracie – značně pro ni – svobodná, umožňuje občanům se podílet na chodu státu
- teokracie je středověký způsob myšlení – totalitní a autoritářská moc (občan pouze objektem moci)
- **RUSKO A EVROPA**

FRANTIŠEK KREJČÍ

- především český filosof
- významná osobnost – zasahoval do kulturního, vědeckého života
- zakladatel moderní české psychologie, českého pozitivismu
- vystudoval filozofickou fakultu
- časopis **ČESKÁ MYSL** – redigoval ho
- jeho myšlení se stává ideologií středních vrstev (učitelé, vzdělanci)
- otázka **TRANSCENDENCE** = něco se přesahuje naše poznání, zkušenosti
- rozbíjí problematiku **TRILEMA** – vztah **VĚDA – FILOSOFIE – NÁBOŽENSTVÍ** → nemůžeme je oddělovat, mají stejný předmět zájmů, filosofie má být pojitko víry a vědy
- neexistuje žádná možnost poznat transcendentno

JAN PATOČKA

- 1907 – 1977
- nemarkistický filosof
- studoval v Berlíně, ve Freiburgu – kde se setkává s **EDMUNDEM HUSSERLEM** (zakladatel fenomenologie) a **MARTINEM HEIDEGGEREM** (zakladatel existencialismu)
- habilitoval v roce 1937 v Praze
- po válce se vrací → komunisté ho zakázali → zákaz psát do filosofických časopisů
- překládá zahraniční filosofické texty – **HEGELA, HEIDEGGERA**
- **60. LÉTA – DÍLO – ARISTOTELES A JEHO PŘEDCHŮDCI A DĚDICOVÉ, ÚVOD DO HUSSERLOVY FENOMENOLOGIE**
- profesor na KU
- veřejně reaguje na vpád vojsk **VARŠAVSKÉ SMLOUVY** v roce 1968 – **STAŤ NÁŠ NÁRODNÍ PROGRAM A DNEŠEK** → stává se politikem
- **KACÍŘSKÉ ESEJE, FILOSOFIE DĚJIN**
- **CHARTA 77** – jeden z hlavních mluvčích spolu s V. HAVLEM a J. HÁJKEM – reagují na **KBSE** v Helsinkách 1975 → dialog s vládou – zavázali jsme se k dodržování lidských práv a nedodržují se (NE političtí vězni, cenzura slova,...)
- řeší otázky **SMYSLU** filosofie, jakou hraje roli apod.

PETR PITHARD

VÁCLAV BĚLOHRADSKÝ

VÁCLAV HAVEL

17. POČÁTKY FILOSOFIE V ANTICKÉM ŘECKU

POČÁTKY FILOSOFIE V ANTICKÉM ŘECKU

- Etapizace řecké filosofie
- Obecná charakteristika předsokratovského období
- Základní filosofické školy a představitelé tohoto období

DĚJINY ŘECKÉ FILOSOFIE

ŘECKÁ FILOSOFIE

- kolébkou evropské filosofie i kultury
- **ANTIKA** – Řecko + Řím (stále propojené, Řecko dobývá Řím filosofií, kulturou)
- **7. – 6. STOLETÍ PŘ. N. L.** (zánik významných kultur – Egypt, Babylón, ...) → Řecko nositel kultury
- **ZLATÝ VĚK – PERIKLES** – Řecko – nejsilnější (Afrika, Španělské pobřeží, Malá Asie), rozvoj obchodu → propojení různých kultur, poznávání jiných kultur, bohatá města Malé Asie – nositelé filosofie

ETAPIZACE ŘECKÉ FILOSOFIE

1. **období – PŘEDSOKRATOVSKÁ FILOSOFIE** – 7. – 6. – 4. st. př. n. l.
2. **období – HLAVNÍ (VRCHOLNÉ) OBDOBÍ** – Sokrates – Platon – Aristoteles – 4. st. – 332 př. n. l.
3. **období – HELÉNISMUS** – 332 př. n. l. – 529 n. l. (uzavření **AKADEMIE** – Platonova škola)

PŘEDSOKRATOVSKÁ FILOSOFIE

- nedochovala se díla filosofů
- myšlenky jsou připisovány
- existuje minimum pramenů, pouze zlomky
- mnoho nepřímých pramenů (díla pozdějších filosofů, díla filosofů, kteří chtěli zapsat dějiny filosofie – **DIOGENES LAERTSKÝ** – Sumář dosavadních myšlenek)
- negace mýtu
- formulují se základní filosofické otázky – **SVĚT = KOSMOS**
- hledání pralátky – **ZÁKLAD SVĚTA = ARCHÉ** (materialisté)

MILÉTSKÁ ŠKOLA

- hledání pralátky = **ARCHÉ**
- naivní materialismus
- **HYLOZOISTÉ** – hmotný princip – *hylé* = hmota, *zoé* = život

THALES

- první filosof
- matematik, geometrik, kupec, státní přírodovědec
- 7. – 6. st. př. n. l.
- pralátkou je **VODA**, ze které všechno vzniklo

ANAXIMANDROS

- nejvýznamnější filosof
- pralátka je absolutně neomezená – **APEIRON** = neurčitý princip, to co nemá hranice, vše vzniká z apeironu a vše v něj zaniká
- „A z čeho věci vznikají, do toho též zanikají podle nutnosti, neboť si za své bezpráví navzájem platí pokutu a trest podle určení času“

ANAXIMEDES

- pralátka je **VZDUCH**, oživující dech, (neurčitý, neomezený)

PYTHAGOREJCI

- filosoficko-náboženská škola

PYTHAGORAS ZE SAMU

- j. Itálie, Sicílie
- matematik, fyzik, filosof
- učení Orfiků (Orfeus) – **SOMA SEMA = TĚLO HROB DUŠE**
- stěhování duší
- apeiron **NENÍ**, neexistuje, nedá se pojmenovat, definovat
- co existuje je vymezeno, má své hranice
- vymezovat pomocí čísel (1 – 10, 10 – nejvyšší harmonie světa)
- základ světa je **ČÍSLO** (vyjadřuje vztah, poměr něčeho k něčemu)
- kosmos – využívá
- **HUDBA** – soulad světa, hudba sfér (Keller)
- hledání **PRAZÁKONU**

ELEJSKÁ ŠKOLA (ELEATÉ)

XENOFANES

- první kritizuje náboženství
- vyčítání Homérovi skutky Bohů

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

- **ANTROPOMORFISMUS** – kritika dávání Bohům lidskou podobu
- kritika množství Bohů (má být jeden Bůh, který je všude přítomný)
- Bůh všudy přítomný, ve všem, ve světě, nehybný, = **PANTEISMUS** (prosazuje)
- utvořil základ elejské školy

PARMENIDES Z ELEJE

- rozvíjí elejskou školu
- člověk dosahuje pravého vědění pouze rozumem
- odmítání smyslů, zkušeností
- nebytí není, pouze bytí (jsoucno)
- jsoucno musí být jedno, všeobslhlé
- rozum nás učí, že **JSOUCNO JE VŠE**, co existuje, co vyplňuje prostor → **NEMŮŽE EXISTOVAT PRÁZDNÝ PROSTOR, NEEXISTUJE POHYB**

ZENON Z ELEJE

- nemusíš mít pravdu, ale musíš si svůj názor umět prosadit, obhájit
- **APORIJE** – důkaz toho, že pohyb neexistuje, logické paradoxy
- **AP PŮLENÍ**
- **AP ACHILLES A ŽELVA** (nikdy nemůže dohonit želvu)
- **VÝZNAM**: pouze řečnický – snaha **DOKÁZAT PROTILUVU** – snaha ukázat, že vše má svou pravdu – snaha dokázat, že naše smysly jsou **KLAMNÉ**

HERAKLEITSKÁ ŠKOLA

HERAKLEITOS Z EFEZU

- Malá Asie
- pochází z vznešené rodiny
- dialektika – opakem metafyziky, proměnlivost
- snaha proniknout k jedné myšlence, která bude sloužit k poznání světa
- **PANTA REI** – „Vše plyne, nic netrvá“
- „Nikdy nevstoupíš do stejné vody dvakrát“
- základ jednoty – **OHEŇ** (prameň, praenergie) – vše z něj vzniká a vše v něj zaniká
- Zákon jednoty **PROTIKLADU** – celý svět vystupuje v protikladech, která spolu souvisí, na sebe působí, každý má svůj protiklad
- **LOGOS** = zákon světa – vládnuocí všem, rozum, pohyb, dialektika, řídí koloběh věcí, vyšší princip
- tajemný filosof
- vychází z něho Darwin, Nietzsche

MLADŠÍ FYZIKOVÉ

EMPEDOKLES

- **EKLEKTIK** – kombinuje, spojuje více myšlenek, které už byly řečeny → vzniká něco nového
- Agragont, Sicílie – 5. st. př. n. l.
- chybí vlastní originalita
- stěhování duší (Pythagorejci)
- střídání světa (Herakleitos)
- **ARCHÉ** – 4 ŽIVLY – **OHEŇ, VODA, ZEMĚ, VZDUCH**
- základní síly - **LÁSKA** (spojující síla) x **SVÁR** (rozdělující síla) → působí na sebe navzájem, nemůže být jeden bez druhého
- pojetí vzniku života – vývojová teorie – nižší organismy → vyšší organismy

ATOMISTÉ

LEUKIPPUS

- zakladatel
- vše vzniká z nějakého důvodu („Nic nevzniká bez příčiny“) = **ZÁKON KAUZALITY**

DEMOKRITOS

- pochází z Abdér
- uzavřený, ucelený systém
- kompromis mezi Elejskou školou a Heraklitem (věčný pohyb) → učení sloučit **ZÁKON KAUZALITY – PŘÍČINOSTI**
- řeší otázku **EXISTENCE ATOMŮ** - **ATOMOS** = nedělitelné
- **ATOMY** jsou neměnné, nedělitelné (JSOUCNO), které se neustále pohybují (pohyb atomů je **VLASTNÍ – IMANENTNÍ** – střetávání → shluky → **VIDITELNÉ VĚCI**)
- existence **JSOUCNA i NEJSOUCNA (PRÁZDNA)**
- atomy jsou plné, bez prázdna
- vše vzniká **SPOJENÍM ATOMŮ** – vše zaniká **ROZLUKOU ATOMŮ**
- **NEEXISTUJE NÁHODA** – vše je předem dáno (**DETERMINOVÁNO**)

ANAXAGORAS

- Malá Asie
- zakotvil v Aténách (přenesl filosofii)
- základ světa – **SEMENA** – neměnné, kvalitativní (odlišné kvalitou)

- **NÚS** = duchovní filosofický princip – všemohoucí, myslící, neomezený Bůh - není s ničím smíšeno, rozum nebo duch, který hýbá světem, impuls vzniku a dále nepůsobí

18. ARISTOTELOVA LOGIKA A UČENÍ O LÁTCE A FORMĚ

ARISTOTELOVA LOGIKA A UČENÍ O LÁTCE A FORMĚ

- Život a dílo
- Logika, základní terminologie
- Fyzika a metafyzika
- Učení o látce a formě, čtyři příčiny jsoucna
- Aristotelova etika a politické názory

ARISTOTELES

- **384 – 322 př. n. l.**
- pochází z města Stageiry
- narodil se v rodině lékařů
- nejvýznamnější žák Platóna, ale i jeho zásadní kritik
- žák Platónovi Akademie
- vychovatel Alexandra Makedonského
- v roce **355 př. n. l.** zakládá svou filosofickou školu – **LYKEION (lyceum)** – 2. nejvýznamnější škola po Akademii – vyučuje badatelské – pedagogické dovednosti (dopoledne chodili vzdělanější, odpoledne chodila široká veřejnost)
- vyučuje se za procházek – peripatetická škola = (peripatoa = sloupová síň)
- vlastní knihovna, přírodovědecká sbírka (díky Filipu a Alexandru Makedonskému)
- velké encyklopedické znalosti – byl polyhistor – jeho spisy – encyklopedie všeho tehdejšího myšlení (považován za nejuniverzálnějšího myslitele starověku)
- psal filosofické, práce, které se zabývaly problematikou politickou, uměnovědnou, psychologickou, etickou, fyziologickou, biologickou, ...
- **vědec – zkoumá fakta a chce je roztrždit** (oproti Platónovi, který byl spíše básník)
- obviněn z bezbožnosti (stejně jako Sokrates) → zachránil se útekem
- největší vliv na jeho tvorbu měl **DÉMOKRITOS a PLATÓN**
- za pokračovatele jsou považováni jeho žáci – **PERIPATETIKOVÉ**, v období scholastiky **TOMÁŠ AKVINSKÝ**, v 19. a 20. století např. **FRANZ BRENTANO a JACQUES MARITAIN**

DÍLO

- napsal okolo 400 spisů
 - 6 základních skupin:
- 1. SPISY LOGICKÉ (ANALYTICKÉ) = ORGANON**
= nástroj prvního filosofického myšlení
 - Analytiky – nauka o soudu a důkazu
 - Topiky – dialektika
 - 2. SPISY PŘÍRODOVĚDNÉ (FYZICKÉ)**
 - dotýkají se přírody – v přírodě vidí řád, harmonii – vše má svůj účel – TĚLOS (teleologické pojetí přírody)
 - věnoval se také kosmu, vesmíru
 - Fyzika, O nebi, O vzniku, O zániku, O živých bytostech
 - 3. SPISY METAFYZICKÉ**
 - to, co přesahuje přírodu
 - o obecných příčinách věcí
 - učení o **LÁTCE a FORMĚ**
 - 4. SPISY ETICKÉ**
 - Etika Nikomachova – základy etiky – nedopsal
 - rady o tom, jak by se měl člověk chovat, aby se stal člověkem, jak má žít
 - člověk usiluje o štěstí, blaho = **EUDAIMONIA**
 - člověk by měl usilovat o svou vlastní dokonalost, má rozvíjet své schopnosti
 - 5. SPISY POLITICKÉ**
 - 6. SPISY LITERÁRNÍ**
 - Kniha o řečnictví
 - Kniha o básnictví
 - **POETIKA** – autor teorie **TŘÍ JEDNOT** – jednota času, místa a děje

ARISTOTELOVA LOGIKA

- logos = věda
- používá pojem **ANALYTIKA** = věda o formách a metodách správného myšlení (jak postupovat, aby naše úvaha byla správná, jak postupovat, aby se všichni dopravovali správných řešení)
- terminologie:

POJEM

- základní termín
- naše myšlení se děje v pojmech
- základní jednotka rozumového poznání
- každé slovo něco znamená

- každý pojem musí být jasný, nezpochybnitelný → správné myšlení (aby myšlení bylo správné, musíme pracovat se správnými pojmy)
- každý pojem se snaží definovat, pojem vzniká pomocí definice
- **DEFINICE – 2 části – 1.** Pojem zařadit do **TŘÍDY**.
2. Vymežit znaky, kterými se od ostatních odlišuje.
- **POJMY – NIŽŠÍ OBECNOST** = postup vymezení obecných znaků ke specifickým (JABLKO)
- **VYŠŠÍ OBECNOST** = rodový pojem (ČERVENÉ JABLKO)

KATEGORIE

- součást pojmů
- pojmy, které nemají nadřazený pojem (zpětně nacházet ten nejobecnější znak)
- pojmy nejvyšší obecnosti
- 10 kategorií: **1. SUBSTANCE** (látka)
2. KVANTITA (množství)
3. KVALITA (jakost)
4. RELACE (vztah)
5. KDE
6. KDY
7. POLOHA
8. MÍT
9. ČINIT
10. TRPĚT

SOUD

- spojení pojmů (soudy – věty)
- každý soud je spojení nejméně dvou pojmů
- **SUBJEKT** = pojem, o kterém se něco vypovídá
- **PREDIKÁT** = to, co se vypovídá o subjektu
- **TŘÍDY SOUDŮ – 1. a) Kladné** (Pes je zvíře.)
b) Záporné (Pes není zvíře.)
2. a) Obecné (Všichni psi jsou zvířata.)
b) Částečný (Některé zvíře je pes.)
c) Jediněčný (Tento pes je zvíře.)
3. a) Něco vypovídá (Toto zvíře je pes.)
b) Něco nutně je (Tohle zvíře musí být pes.)
c) Možnost (Tohle zvíře je možná pes.)

ÚSUDEK

- spojení soudů → něco nového
- tvoření úsudků tvoří hlavní část našeho myšlení
- myšlení se vždy odehrává v úsudcích
- **SYGOLISMUS** – jádro nauky o úsudku, jádro logiky
- **PREMISE** = předpoklad
- **KONKLUZE** = závěr
- **KATEGORICKÝ SYGOLISMUS:**

KATEGORICKÝ SYGOLISMUS		
1. PREMISA	Obecná věta horní	Každý člověk je smrtelný.
2. PREMISA	Specifická věta dolní	Sokrates je člověk.
KONKLUZE	Konkluze	I Sokrates je smrtelný.

DŮKAZ

- spojení úsudků
- vyvozování jedné věty prostřednictvím jednotlivých úsudků
- úsudky jsou dokázány
- 4 zásady myšlení:
- 1. Zásada sporu**
„To co je, nemůže zároveň a v téže ohledu nebýt.“
- 2. Zásada identity (totožnosti)**
- 3. Zásada vyloučeného třetího**
- 4. Zásada dostatečného důvodu**
- metoda **INDUKCE** (= od specifických znaků k obecným) – **DEDUKCE** (= od obecných znaků ke specifickým)
- **TEORIE POZNÁNÍ** – uznává smyslové i rozumové poznání
„Smyslové poznání je správné, pravdivé a omyly pramení jen ze špatného myšlenkového uspořádání.“

SPISY O PŘÍRODĚ

SPIS FYZIKA

- nic se neděje bez příčiny, odmítání náhody, obecná účelnost
- **TELEOLOGIE** = nauka o účelnosti
- stupňování živočichů
- všechno živé má schopnost se pohybovat samo od sebe – aby se něco mohlo pohybovat, musí obsahovat – **DUŠI** (= to, co pohybuje) a **TĚLO** (=to, čím je pohybováno)
- duše – základ pohybu
- **ENTELECHIE** = duše je pohybující a formující prvek (tělo je nástroj duše)

SPISY METAFYZICKÉ – UČENÍ O LÁTCE A FORMĚ

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

UČENÍ O LÁTKE A FORMĚ

- naše smysly vnímají realitu jako konkrétní věci, ale jsou pomíjivé
- zda má větší význam, vyšší formu reality obecné věci nebo konkrétní

LÁTKA = matéria

- nemá žádnou skutečnost
- má možnost (jde z ní vytvořit spoustu věcí
- sama o sobě se nepohybuje, potřebuje něco, co by jí pohybovalo
- pasivní (látka klade formě aktivní odpor)
- pohyb vzniká tam, kde se stýká látka a forma (musí být spojené, jinak nemohou být)

FORMA = eidos (morfě)

- aktivní
- realizuje určitou možnost látky
- možnost přeměňuje na skutečnost, vybírá ji z mnoha možností
- představuje skutečnost
- je pohyblivější složkou

- styk látky s formou → **POHYB**
- neustále na sebe působí
- **kde je PRVOTNÍ HYBATEL?** → musí existovat **1. HYBATEL** – impuls – čistá forma, naprosto dokonalá – Bůh – prvotní impuls pohybu, začátek propojování látky a formy

ČTYŘI PŘÍČINY JSOUCNA

- 1. Causa materialis = látková příčina**
 - látka, která nemá nic, která sama o sobě nic není
 - surovina
 - **STŘÍBRO**
- 2. Causa formalis**
 - látka získává nějakou formu
 - **ŠPERK**
- 3. Causa efficiens = působící příčina**
 - ten, kdo to vyrobil
 - **ZLATNÍK**
- 4. Causa finalis = konečná příčina**
 - určení věci, proč to bylo vyrobeno

SPISY ETICKÉ – UČENÍ O ETICE

- největší dobro = **BLAŽENOST, SPOKOJENOST**
- každý živočich rozvíjí to, co je mu vlastní → člověk by měl rozvíjet **ROZUM** (nepřiznává však všem stejnou schopnost myslet, otroci ji nemají vůbec, ženy jen částečně)
- přesvědčen, že lidé se nerodí dobří nebo zlí, ale se schopností obojího – pak záleží na výchově
- předpokladem morálky je možnost **VOLBY, SVOBODA ROZHODOVÁNÍ**, která je člověku vlastní
- 2 druhy ctností: **ETICKÉ** – vládá rozumu nad smysly – uplatňuje se vůle
 - statečnost, spravedlnost, ušlechtilost, přátelství, pravdivost
- **DIANOETICKÉ** – vystupňování rozumu, zdokonalování
 - rozumové vědění, moudrost, rozumovost

SPISY POLITICKÉ – NÁZORY NA POLITIKU

- člověk je **ZOON POLITIKON** = tvor společenský
- nutně potřebujeme k životu ostatní lidi, jejich společnost
- činnost politika = etika užitá v praxi
- cílem člověka je vytvoření státu, který je založen na ctnostech a zákonech
- shromáždil 120 ústav – rozdělil je podle počtu vládnoucích
 - **ARISTOKRACIE** (vláda nejlepších) x **OLIGARCHIE** (obecný prospěch)
 - **MONARCHIE** (vláda jedince) x **TYRANIE**
 - **POLITEA** (vláda většiny) x **DEMOKRACIE** (vláda nemajetných)
- neupřednostňuje žádnou ústavu → každou z nich je možno přizpůsobit vlastní povaze národa v určité době
- zdůrazňuje úlohu středního stavu
- zdroj zla ve společnosti – příliš křiklavé rozdíly v majetku
- otroctví považuje za naprosto přirozené a postavení mužů a žen taky
- důraz na manželství a rodinu

18. ZLATÝ VĚK ŘECKÉ FILOSOFIE

UČENÍ SOKRATA A PLATONA

ZLATÝ VĚK ŘECKÉ FILOSOFIE – UČENÍ SOKRATA A PLATONA

- Sofisté, představitelé a význam
- Sokrates, jeho metoda a nauka
- Sokratovské školy
- Život a dílo Platona
- Nauka o idejích, podobenství o jeskyni
- Zdatnost (ctnost)
- Platonův ideální stát

HLAVNÍ (VRCHOLNÉ) OBDOBÍ ŘECKÉ FILOSOFIE

- 5. stol. – 332 př. n. l
- upevnění pozice Athén (= duchovní a politické centrum)
- rozkvět demokracie → potřeba vyššího vzdělání, roste význam řečnictví (rétorika)

SOFISTÉ

- panuje nedůvěra (skepse)
- potulní učitelé (vyučovali za peníze)
- spíše praktická filosofie
- **SOFISTAI** = učitel moudrosti – vyučoval hlavně rétoriku, dialektiku, logiku,...
- neexistuje objektivní a absolutní pravda → existuje pouze **SUBJEKTIVNÍ A RELATIVNÍ PRAVDA**
- praktičtí filosofové
- **RELATIVIZACE PRAVDY** - není důležité, kdo má pravdu, nýbrž komu je za pravdu dáno - umění rétoriky → člověk musí umět přesvědčit
- právo silnějšího, schopnějšího
- orientace na člověka – člověk centrum – předmět filosofie
- nehledají pralátku

PROTHÁGORÁS

- z Abdér
- „Člověk je mírou všech věcí, jsoucích, že jsou a nejsoucích, že nejsou.“
- pravda je subjektivní a relativní
- skepse v náboženství – zda existují bohové
- nařčen z bezbožnosti a vyhoštěn z Athén

GORGIAS

- z Leontin
- **NOETICKÁ SKEPSE (skepse v poznání)** → „Nic neexistuje. I kdyby existovalo, bylo by to nepoznatelné. I kdyby něco bylo poznatelné, bylo by to nesdělitelné“
- **SOFISMA** – logické nesmysly → rozvoj logiky
 - **Sofisma rohatý** – Co jsi neztratil, to máš.
Ztratil si rohy? Ne.
Tedy máš rohy.
- **relativizace hodnot** – co je pro jednoho dobré, může být pro druhého špatné

VÝZNAM SOFISTŮ

- změnili zaměření filosofie – objektem pozornosti se stává **ČLOVĚK**
- učinili poprvé předmětem myšlení **SAMO MYŠLENÍ** a začali s kritikou jeho podmínek, možností a hranic
- podrobili etická měřítka výlučně rozumovému zkoumání a otevřeli tím možnost zabývat se etikou vědecky a důsledněji začlenit do filosofického systému
- přispěli k vývoji **LINGVISTIKY** a **GRAMATIKY**

SOKRATES

- 469 – 399 př. n. l.
- otec sochař a matka porodní bába
- měl být také sochařem
- proslul jako dobrý válečník (velmi statečný)
- manželka **XANTIPA** („fúrie“)
- nesepisoval žádná díla
- každý den chodil po ulicích a vyučoval bezplatně své žáky (odkázán na milodary svých učenců)
- pozornost na člověka a společnost
- **METODA DIALOGU (PORODNICKÁ METODA = MAIUETIKA)** – umění vést dialog – účastník rozhovoru je nucen k přemýšlení - v něm pomáhal druhým nalézt pravdu – mluvil s nimi na určité téma – směřoval k postižení některého mravního pojmu – kladl otázky tak dlouho, dokud si jeho spolubesedník neuvědomil, své nevědění jistého morálního pojmu → potom pomocí svých otázek je dovedl k nějakému názoru, ke správné definici a pochopení pojmů → **DESTRUKTIVNÍ ČÁST** – první otázky – poznání nevědění a **KONSTRUKTIVNÍ ČÁST** – pochopení nového pojmu a upevnění nového názoru
- **DAIMONION** – vnitřní hlas v každém člověku → radí člověku, jak má jednat – „svědomí“ – má nás nabádat ke správnému chování
- usiloval o mravní rozvoj osobnosti – koncentruje se na **LIDSKÉ MRAVNÍ JEDNÁNÍ** a jeho principy – **MRAVNÍ POJMY** (objektivní, platné pro všechny) – pokud tyto mravní pojmy poznáme, je možné naučit se **CTNOSTI** → hlavní cíl života považuje dosažení **BLAŽENOSTI** (následek skvostného života)
- **ETICKÝ INTELKTUALISMUS** – vzdělaný člověk jedná mravně, člověk ví, co je správné a udělá to, špatného jednání se člověk dopouští z neznalosti
- **SOKRATOVSKÉ EVANGELIUM** – mravní systém; výklad, pravdivý příběh → způsob života → smrt
- výrok: „**VÍM, ŽE NIC NEVÍM.**“ → čím víc člověk poznává, tím víc vidí, že se nedozví všechno
- demokracie – přejatá → politika – **DEMOKRATICKÁ STRANA** x **ARISTOKRATICKÁ STRANA** – Sokrates mluví strany → strana svrhnuta
- Sokrates obviněn z bezbožnosti a kažení mládeže → **ODSOUZEN NA SMRT – 399 př. n. l.** (vypitím bolehlavu - jedu)

**** METODA DIALOGU – PŘÍKLAD:** Sokrates potká na tržišti souseda a začne s tím diskutovat o nespravedlivém jednání společního známého. Souused je přesvědčen o tom, že ví, co je spravedlnost i nespravedlnost, a proto může kritizovat. Sokrates mu však klade otázky, které ho posléze utvrdí v tom, že neví co je spravedlnost a co je nespravedlnost. Dalšími otázkami přivede souseda ke správnému definování pojmů. Souused pojmy nejen definuje, ale také začne ve svém životě jednat spravedlivě. Sokrates tvrdí, že není možné nejednat spravedlivě, když vím, co spravedlnost je. **

SOKRATOVSKÉ ŠKOLY

- na Sokrata nenavazoval jen Platon a Aristoteles, ale i několik tzv. malých Sokratovských škol
- např. **MEGÁRSKÁ ŠKOLA** (Eukleidés z Megary)
KYRÉNSKÁ ŠKOLA = HĚDONICKÁ ŠKOLA (Aristippos z Kyrény)
KYNICKÁ ŠKOLA – nejnámější

KYNICKÁ ŠKOLA

- ctnost má být víc než všechno bohatství

DIOGENES ZE SYNOPI

- hlavním představitelem
- **KYNIC** = „pes“ – **KION** = sud, psí bouda
- žil v sudu a měl pouze miskou pro psa (později ani to ne)
- neuznával vzdělání, pojmy
- nad bohatství a slávu je třeba postavit **CTNOST** (proto život bez majetku)
- ctnost má být nejvýše

PLATÓN

- 427 – 347 př. n. l.
- Sokratův žák (velice jej ovlivnil)
- pocházel z Athén z bohaté aristokratické rodiny
- vlastním jménem **ARISTOKLÉS** → **PLATÓN** znamená široký (v zájmech i vzdělání)
- procestoval skoro celý svět (Itálie – seznámil se s Pythagorovskou filosofií)
- **387 př. n. l.** založil školu – **AKADÉMIÁ** (zde bezplatně vyučoval žáky)
- měl velké literární a básnické nadání → autor mnoha filosofických děl
- navazuje na **SOKRATA** (idea dobra) a **PYTHAGORA** (převtělování)
- na **PLATONOVO** učení reagují téměř celé dějiny vývoje lidského myšlení – **NOVOPLATONIKOVÉ, KŘESŤANSKÁ PATRISTIKA, RENESANČNÍ PLATONISMUS, GALILEO GALILEI, HEIDEGGER, RUSSELL, apod.**

SPISY

- psané formou dialogu (živá forma → více oslovilo čtenáře)
- 1. **OBDOBÍ – SOKRATOVSKÉ (RANÉ DIALOGY)**
- pod vlivem **SOKRATA**
- kritika, skepse vůči zdánlivým jistotám
- hájí památku Sokrata a představuje jeho myšlení

Obrana Sokratova – obhajovací řeč u Athénskeho soudu

Kriton – o účtě k zákonům

Laches – o statečnosti (Laches byl voják)

PŘECHOD: Gorgias – o rétorice

Menon – o rozpominání

Protagoras

2. OBDOBÍ – KONSTRUKTIVNÍ (STŘEDNÍ DIALOGY)

- vznik filosofie **IDEJÍ**
- přezval názory o nesmrtnosti duše a jejím převtělování (tělo – hrob duše)
- hledání a nalezení konečných jistot

Kratylos

Faidon – o nesmrtnosti duše

Symposion (Hostina)

Faidros

Ústava – obsahuje Podobenství o jeskyni, učení o duši, nesmrtnost

3. OBDOBÍ – KRITICKÉ (POZDNÍ DIALOGY)

- doplňoval, modifikoval či odmítal své dosavadní názory

Parmenides – o teorii idejí

Politikos – o dokonalém státníkovi

Zákony – nedokončený spis

- dobro, spravedlnost – neexistuje v reálném světě, je to pouhé zdání
- 1. idealista – základ světa v duchovních pojmech (hmotná skutečnost ≠ pravé bytí)

HLAVNÍ MYŠLENKY

NAUKA O IDEJÍCH

- připouští existenci dvou světů – **NÁŠ SVĚT x SVĚT IDEJÍ** (my vidíme jen to nepravé – stíny x reálný, pravý svět; idea je předobraz věcí – co skutečně existuje a co jen zdánlivě existuje, závislý na světě idejí)
- **REÁLNÝ SVĚT**, který nás obklopuje, není světem opravdovým, je to jen matný odstín skutečného světa, světa idejí, bez nichž nemůže existovat ani myšlení, ani život
- opravdu **SKUTEČNÉ** jsou pouze **IDEJE** – ty existují nezávisle na svých hmotných obrazech – my je vnímáme pouze jako stíny, vrhané ohněm na stěnu jeskyně
- **BYTÍ IDEJÍ** – jeskyně idejí – obrazy idejí
- **IDEJE – EIDOS** = praobrazy, obrazy, vzory všeho bytí, reálné obrazy; jediné ideje jsou pravé rysy reality, skutečné, věčné, mimo prostor a čas
- **PŘÍRODA** – nemůže vždy poskytnout pravdivý obraz, pouze pravděpodobný
- **PODOBENSTVÍ O JESKYNI** – Lidé sedí v jeskyni, přikování zády ke vchodu a nemohou se otočit – koukají jen na stěnu v jeskyni. Od vchodu přichází do jeskyně světlo. Venku se pohybují lidé, jejichž stíny se ukazují na zdi, na kterou koukají lidé v jeskyni → žijeme v zajetí svých smyslů
- idea není pouze jediná, ale celá říše – existuje jedna vyšší idea – **IDEA NEJVYŠŠÍHO DOBRA** – nejvyšší cíl – cílem je osvojit si tuto ideu, překonat tělesno, abychom se s ní mohli spojit
- pojem **EROS** = filosofický pud (pud plození) – snaha přejít od smyslového pudu k duševnímu pudu
- **PLATONICKÁ LÁSKA** = vztah dvou jedinců, mezi kterými nevzniká fyzický vztah (přednost duševna nad fyzikem) – „Nízký je ten člověk, který miluje víc tělo než duši.“
- **DIALEKTIKA** – jak má člověk myslet, reagovat; metoda myšlení, jak se k idejím dostat

NAUKA O DUŠI

- 3 části duše – **MYŠLENÍ, ROZUM – MOZEK**
VŮLE, CITOVÁ ČÁST – SRDCE
ŽÁDOSTIVOST, SMYSLOVÁ ČÁST – POHLAVNÍ ORGÁNY
- **MYŠLENÍ, ROZUM** – jediná nesmrtelná část, kterou jsme si přinesli ze světa idejí, propojení v praobrazy
- **SOMA SEMA** = tělo je hrob duše

NAUKA O ZDATNOSTI, CTNOSTI

- **CTNOST** = stav, který nám má pomoci se dostat do světa idejí, dostat se k ideji nejvyššího dobra, trvalá mravní hodnota, která činí člověka schopného správně jednat
- 4 části: **MOUDROST** – myšlení (schopnost rozlišit, co je dobré)
STATEČNOST – vůle (smyslové afekty podřídí rozumu → k dobru)
UMÍRNĚNOST – žádostivost – (SOFROSYNÉ – hledání kompromisu)
SPRAVEDLNOST – spojení všech předešlých

PLATONOVO DĚLENÍ DUŠE		
SLOŽKA DUŠE	POSTAVENÍ VE STÁTU	CTNOST
Rozumová (myšlení)	Vládci, filosofové	Moudrost
Citová (vůle)	Vojáci, strážci	Statečnost
Žádostivá	Obchodníci, řemeslníci	Umírněnost
		Spravedlnost

NÁZORY NA STÁT

- **ÚSTAVA, ZÁKONY, POLITIKOS** – dialogy věnované státu
- **POLIS** = zdatnost, mravnost
- mravní chování jedince → mravní chování státu (je – li stát spravedlivý, pak je i jedinec spravedlivý)

Kritika dosavadních ústav a forem států

- Oligarchie** – vládá bohatých, ale nikoli nejlepších; chudí jsou z vlády vyloučeni → existují dva státy – stát bohatých a stát chudých; vyzdvihuje negativní vlastnosti jedince (sobeckost, zisk)
- Demokracie** – heslem demokracie je SVOBODA, ale nikdo nezná meze svobody; vlastně nevládne nikdo, vládou všichni
- Tyranie** – jeden, který vládne ostatním; zmanipulování neřízených mas → vláda násilí → boj všech proti všem

Teorie ideálního státu

- výběr – volba vládce

- každé dítě má mít stejné vzdělání, chce se starat o výchovu – **GYMNASTICKÁ SLOŽKA** (formuje tělo) a **MÚZICKÁ SLOŽKA** (hudba formuje duši) + **MATEMATIKA, RÉTORIKA, DIALEKTIKA** – do 20. VĚKU → výběr → další výchova 10 let → další výběr → výchova 5 let → 15 let se má muž zabývat praktickým životem → v 50 letech se muž stává filosofem (vládcem)
- 3 skupiny lidí – **A) Vládci (filosofové)** – vzdělávají se dalších 5 let + 15 let praktický život
 - B) Strážci** – vzdělávají se dalších 10 let
 - C) Remeslníci** (ve 20 letech)
- ideální člověk je moudrý a mocný
- člověk nemůže existovat sám, jednatlivec není ničím
- neexistuje soukromý majetek – majetek pouze společný
- všichni by se měli snažit o spravedlnost ve státu
- člověk by měl dělat jen to, k čemu je předurčen
- neuznávání rodiny, manželství

19. FILOSOFICKÉ ŠKOLY OBDOBÍ HELENISMU

FILOSOFICKÉ ŠKOLY OBDOBÍ HELENISMU

- Helenismus, všeobecná charakteristika
- Stoikové, hlavní představitelé, stoická etika
- Epikurejci
- Skeptici
- Eklektici
- Novoplatonikové

OBDOBÍ HELENISMU

- 322 př. n. l. – 529 n. l. (zrušení Platónovi **AKADEMIE**)
- neobjevila se žádná výrazná osobnost
- Athény – ztráta samostatnosti (stále po něčí nad vládou), kulturní centrum a centrum vzdělání, propojení řecké kultury – řecké filosofie s římskou praktičností (snaha poukázat na mravní život jedince a naplnění jeho vlastních myšlenek) → filosofie se tak orientuje především na **ETIKU**
- centrem filosofie se stávají **ATHÉNY** a **ALEXANDRIE**
- velká pluralita filosofických směrů, např.: **STOICISMUS**
SKEPTICISMUS
EKLEKTICISMUS
EPIKUREISMUS

NOVOPLATONISMUS

STOICISMUS

- **STOIK** = klid, mírný, vyvážený postoj, neprojevení vášní
- **STOÁ POIKILÉ** = barevná sloupová síň – **založil ZENON Z KITIA**

DĚLENÍ: starší období
střední období
mladší období

STARŠÍ OBDOBÍ

ZENON Z KITIA

- nejdříve úspěšný obchodník, ale při plavbě do Athén o vše přišel → začíná se věnovat **FILOSOFII**

CHRYSIPPOS

- shrnul celou stoickou nauku
- většinou psal o logice

STŘEDNÍ OBDOBÍ

- přesun centra filosofie na ostrov **RHODOS**

PANAETIOS Z RHODU

POSEIDONIOS

MLADŠÍ OBDOBÍ

SENECA

- římský filosof
- pocházel z Córdoba
- vychovatel císaře NERONA
- etika, mravouka
- odmítal hromadění majetku (přitom sám byl velice bohatý)

MARCUS AURELIUS

- císař – filosof na trůnu
- Hovory k sobě – člověk by měl žít podle zákonů přírody

EPIKLETOS

- otrok
- Rukověť morálky - vzdělání i nižším vrstvám

- odvaha, věrnost k povinnostem

LOGIKA

- základ Aristotelova logika
- rétorika, dialektika
- hlavně o poznání

FYZIKA

- materialistická
- reálné je to, co je hmotné
- přesné zákony
- svět prostupuje **PNEUMA** = hmotné spojení ohně a vzduchu – božského původu
- **PNEUMA** je zároveň **LOGOS** = rozumné, racionální – vše co se děje je nutné, účelné a zákonité

ETIKA

- žít v souladu s přirozeností člověka - **ŽÍT ROZUMNĚ** – člověk rozumný
- jediné dobro - **CTNOST** x jediné zlo - **ŠPATNOST** – žít nerozumně
- jednat podle toho, co je dobré, co je špatné a co je lhostejné (majetek, chudoba, zdraví,...)

- **APATHEIA** – zbavení se vášní → takový člověk je moudrý, svobodný, šťastný
- láska k životu, k přátelství, láska k druhým

EPIKUREISMUS

- požitkářský = hédonismus (hedoné = slast)
- snaha o bezstarostný život

LOGIKA

- učení o omylech, jak se jim vyhýbat
- výše hodnotí smyslové poznání než racionální

FYZIKA

- materialisté
- svět lze vysvětlit z přírody (Bůh nemá žádný vliv) – nepopírá Boha, ale žijí „mimo světy“
- svět lze zcela vysvětlit z přirozené souvislosti věcí

ETIKA

- nejvyšší hodnota = **BLAŽENOST** – získávání slastí (musí být vždy podřízena rozumu), vyhýbání se strastí
- důraz na rozum, potlačovat vášně
- filosofie, která má čelit **STRACHU** = **NEJVĚTŠÍ STRAST** – musíme ji odstranit tak, aby život byl přijatelný

EPIKUROUS

- Epikurova zahrada – vyučování filosofie - mystické učení
- „Žij skrytě!“ – moudrý člověk se má stranit politiky a veřejné činnosti a má žít v soukromí

LUCRECIUS

HORATIUS

- výrok: „Když jsme tu my, není tu smrt. Když je tu smrt, nejsme tu my.“ → snaha vyrovnat se se smrtí
- slasti – tělesné – potlačuje, duševní – důležité být v klidu – **ATARAXIE**

SKEPTICISMUS

- prvně u Sofistů a Elejské školy
- **SKEPTIK** = pochybovač
- vznik různých škol → nedůvěra
- rezignují na možnost pravdivého lidského poznání

PYRHÓN

- zakladatel – vše nás klame a nic nemůžeme poznat
- původně malíř
 1. Nejsme o ničem schopni říci, jaké to ve skutečnosti je, ale pouze jaké se nám to jeví.
 2. O všem lze mít protichůdné názory
 3. Neexistuje žádné objektivní kritérium hodnocení a poznávání

EMPEIRIKUS

- nauka o tropech
- **TROPOS** = kritéria, která dokazují nepoznatelnost pravdy – rozdílnost lidí, smyslových orgánů, relativnost vjemu, psychické i fyziologické odlišnosti

EKLEKTICISMUS

- **EKLEKTIK** – kombinuje, spojuje myšlenky, které byly už řečeny
- prvním eklektikem – **EMPEDOKLES**
- 2 směry – **ŘÍMSKÉ CENTRUM** a **ALEXANDRIJSKÉ CENTRUM**

ŘÍMSKÉ CENTRUM

- snaha vzdělávat
- pravda, rozum, snaha vybírat to, co se jeví jako správné

CICERO

- výborný řečník,
- **CICERONOVSKÁ LATINA** = doklad dokonalosti jazyka
- vycházel ze **SKEPTICISMU** a **STOICISMU** (etika)
- přeložil **ŘECKOU FILOSOFII**
- O přirozenosti bohů, O povinnostech

ALEXANDRIJSKÉ CENTRUM

- propojení orientální filosofie (silná židovská tradice)
- silný náboženský podtext

FILÓN

- žid, našel pravdu v židovských spisech, v řeckých i římských
- pravda z Mojžíšových knih, osvícení přímo od Boha

NOVOPLATONISMUS

- snaha obnovit Platónovu filosofii
- nový systém vytvořil **PLOTÍNÓS**
- do filosofie přináší mystiku
- vyučován hlavně na Syrské škole a na Akademii

AMMÓNIOŠ SAKKÁS

- zakladatel novoplatonismu

PLOTÍNÓS

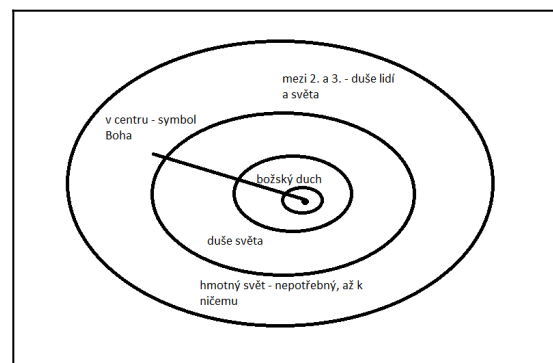
- žák Ammónia
- 54 spisů

PORFYRIOS

- utřídil dílo **PLOTÍNA** - 6 skupin spisů po 9 (**ENNEADY = spisy**):

1. skupina – O etice
2. – 3. skupina – O světě
4. skupina – O duchu
5. skupina – O idejích
6. skupina – O principu nejvyššího dobra

- **EMANACE** = přetékaní, vyzařování → vznik všech věcí; Bůh nestvořil svět, vše vzniklo z nejvyšší bytosti jakýmsi vyzařováním, vyzařování bylo postupné → stupňovité uspořádání věcí; **1. DUCH** – souhrn nejvyššího dobra → **2. DUŠE SVĚTA** → **3. SVĚT** – nejvzdálenější

- **MYSTIKA**: lidské duše pocházejí od Boha, smyslem života by mělo být opětovné sjednocení duše s Bohem, nejjistější cesta, která k tomu vede, je ponoření se do sebe sama, do toho božského, co je v nás, jakési „sebezapomínající se“ odevzdání, extáze, v níž dojde k sjednocení s Bohem
- **529 n. l. JUSTINIÁN** zrušil Akademii a zakázal učit řeckou filosofii

BÖETHIUS

- poslední řecký učitel filosofie

- popraven za kázání pohanství – **524 n. l.**
- božský duch = svět idejí
- Útěcha z filosofie

20. STŘEDOVĚKÁ KŘESŤANSKÁ FILOSOFIE

STŘEDOVĚKÁ KŘESŤANSKÁ FILOSOFIE

- Nástup křesťanství, jeho výjimečnost
- Etapizace období
- Charakteristika patristiky, Augustinus Aurelius
- Scholastika, její fáze
- Spor o univerzálie a způsoby jeho řešení
- Středověká arabská a židovská filosofie
- Tomáš Akvinský
- Příčiny zániku scholastiky

NÁSTUP KŘESŤANSTVÍ – JEHO VÝJIMEČNOST

KŘESŤANSTVÍ

- monoteistické, historické náboženství
- náboženství, které je soustředěno kolem života a učení **JEŽÍŠE Z NAZARETU**, kterého chápe jako **MESIÁŠE, SPASITELE SVĚTA, BOŽÍHO SYNA**
- vznik křesťanství z **JUDAISMU** na území **PALESTINY**, kde Ježíš působil
- vzniká zhruba kolem **30 N. L.**

- nejdříve se ke křesťanství hlásí ti **NEJCHUDŠÍ** → pro prosté obyvatelstvo bylo křesťanství východiskem – **NALEZENÍ ŽIVOTNÍ JISTOTY**
- šíření křesťanství se zasloužili **APOŠTOLOVÉ** – apoštol **PAVEL** (4 misionářské testy)
- v Říme se křesťanství rychle šířilo – vznikaly i **KŘESŤANSKÉ OBCE**
- římscí císaři měli tendence **ZBOŠŤOVAT SE** (Nero, Marcus Aurelius) → křesťané odmítali uznávat římského Boha → proto byli silně pronásledováni (křesťanství bylo zakázáno – tajné mše)
- **320 n. l.** – vzniká **1. KLÁŠTER v MONTE CARLU**
- **313 n. l.** – římský císař **KONSTANTIN I.** – **MILÁNSKÝ EDIKT** – křesťanství bylo zrovnoprávněno – všichni mají právo svobodné volby víry
- **4. stol. n. l.** - **NIKAJSKÝ KONCIL** – křesťanství bylo uznáno jako jediné **OFICIÁLNÍ NÁBOŽENSTVÍ**
- **392 n. l.** - zakázány **POHANSKÉ OBĚTI**

- **ZÁKLAD VE VÝVOJI FILOSOFIE CELÉ EVROPY** – Řecká filosofie, Římská filosofie, křesťanství

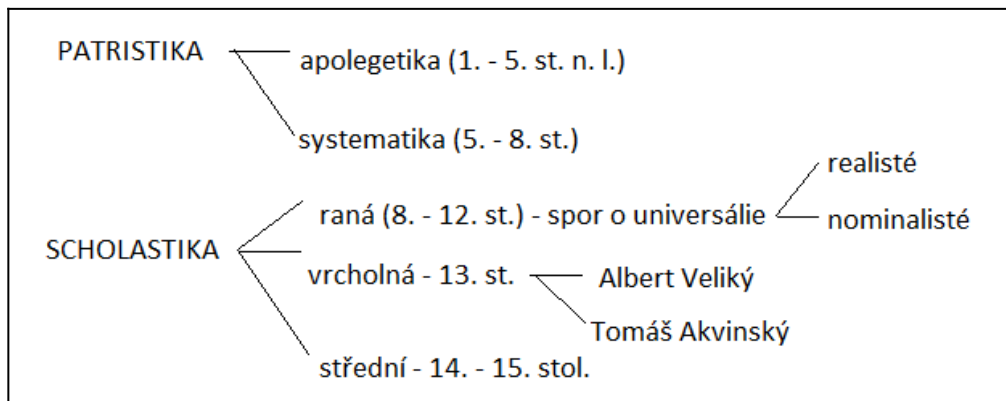
ETAPIZACE OBDOBÍ

PATRISTIKA

- **PATRÉS** = otec
- A) **Apologetika** (2. – 5. století n. l.)
- B) **Systematika** (5. – 8. století n. l.)

SCHOLASTIKA

- **SCHOLÉ** = škola, **SCHOLÁSTIC** = učitel, misionář, církevní učitel
- A) **Raná scholastika** (9. – 12. století n. l.) – propojení teologie a filosofie, **SPOR O UNIVERZÁLIE**
- B) **Vrcholná scholastika** (13. století n. l.) – Albert Veliký, Tomáš Akvinský
- C) **Pozdní scholastika** (14. – 15. století n. l.) – rozklad

KŘESŤANSKÉ POJETÍ BOHA

- všemohoucí stvořitel – svoji vůlí stvořil svět z ničeho – i člověk je stvořen vůlí Boha, **CNOST** – pokora před Bohem, **NEŘEST** – pýcha (roven Bohu)
- osobní Bůh – osobní kontakt s Bohem
- milostivý a spásný – člověk je vydán hříchu a spáse (člověk nemůže svými vlastními silami dojít ke spáse – to může jen Bůh)
- vztah člověka ke člověku
- výlučnost křesťanství
- kult boha **MITHRY** – římský Bůh, znal křest, konfirmaci, trojjednost Boha

PATRISTIKA

- počátky šíření křesťanství
- podle otců = **PATER** = **PATRISTIKA**
- období války staré a nové filosofie
- učení tzv. **CÍRKEVNÍCH OTCŮ (PATRES)** – vztah křesťanské moudrosti a moudrosti pohanské (antické filosofie), vztah víry a rozumu
- patristiku můžeme rozdělit na 2 hlavní proudy – **APOLOGETIKA** a **SYSTEMATIKA**

APOLOGETIKA

- období vytváření **ZÁKLADNÍCH CÍRKEVNÍCH DOGMAT**
- **APOLOGETA** = obhájce
- rozpor mezi filosofií (rozum) a boží moudrostí
- první křesťané měli za úkol oslovit **STŘEDNÍ VRSTY (VZDĚLANCE)** – snaha prosadit křesťanství dále

JUSTIN „MUČEDNÍK“ (100 – 165)

- první apologeta
- zemřel mučednickou smrtí (na kříži)

TERTULLIAMUS

- první průkopník církve
- „**CREDO, QUIA ABSURDUM EST.**“ – „**VĚŘÍM, PROTOŽE JE TO ABSURDNÍ.**“ → spor **ROZUMU** (rozumové pravdy) a **NÁBOŽENSTVÍ** (náboženské pravdy) – stojí výše

JERONÝM

- **VULGATA** – latinský překlad **PÍSMÁ SVATÉHO** (většina biblických knih Starého zákona)

ALEXANDRIJSKÁ ŠKOLA

KLÉMENS

ORIGENES

→ vytvořili teologii jako vědu (vytvoření uceleného systému křesťanské nauky)

SMĚRY NAPADAJÍCÍ KŘESŤANSTVÍ (HEREZE)

GNOSTIKOVÉ

- byli proti křesťanství
- **THEODICEA** – problematika – otázka ospravedlnění Boha – snaha zjistit, kde se bere zlo ve světě – Bůh stvořil svět – svět hříchů (můžeme z něj být vykoupeni) → jak je to možné?

MANICHEJCI

- spojují křesťanství s Perským (pohanským myšlením)
- **MÁNÍ** – zakladatel – ukřižován – nauka vychází z perského myšlení – **ŘÍŠE SVĚTLA** a **ŘÍŠE TEMNOTY** → boj těchto dvou světů

SPOR O TROJEDINOSTI BOHA

ARIUS – otec a syn Boží není to samé
ATHANATHIUS – opak – otec a syn boží je to samé

NIKAJSKÝ KONCIL

- 325 n. l.
- řešení sporu → vítězí **ATHANASIUS**

CARĚHRADSKÁ SYNODA

- o jedné bytosti otce, syna a ducha svatého

SYSTEMATIKA

AUGUSTINUS AURELIUS (HIPPO, SV. AUGUSTIN)

- 354 – 430
- latinský filosof a teolog
- otec - pohan, matka – křesťanka
- městečko **HIPPO** kde působil – severní pobřeží Afriky
- celý život považoval křesťanství za hloupost → vedl nevázaný život, plný hříchu → obrat ve 32 letech – pod vlivem matky a milánského biskupa **AMBROŽE** přechází ke křesťanství → stal se knězem
- myšlenky **NOVOPLATONISMU** a **SKEPTICISMU**
- základ filosoficko-teologické soustavy (propojování filosofie a křesťanství)
- **RADIKÁLNÍ TEOCENTRISMUS** – člověk je závislý na Bohu, vše podléhá vůli Boha
- **DÍLO: VYZNÁNÍ, O UČITELI, O BOŽÍ TROJICI, O OBCI BOŽÍ (DE CIVITATE DEI)**

AUGUSTINOVA ONTOLOGIE (nauka o bytí)

- **PRVNÍ JE BŮH** – všechny jsou na Bohu závislé
- **A. NOETIKA** – Bůh je nejvyšší pravda
- **A. ETIKA** – Bůh je největší dobro

PROBLÉMY ČASU (TEOKREACIONISMUS)

- Bůh stvořil svět z ničeho (neexistující hmoty)
- Bůh je nejvyšší, dokonalá bytost
- Bůh nemá žádné potřeby – stvořil vše ze své svobodné vůle
- čas a svět vznikl společně – Bůh netvořil v čase, ale S ČASEM (neexistuje nic minulého a budoucího)
- Bůh řídí, zachovává a obnovuje svět
- Bůh je nad časem

PROBLEMATIKA ZLA VE SVĚTĚ

- nejjednodušší by bylo existenci zla popřít
- Proč bylo zlo stvořeno Bohem? → neexistuje - je pouhým nedostatkem dobra, zlo je pouze nepřítomnost dobra

PREDESTINACE (BOŽSKÁ PŘEDURČENOST)

- spor mezi **PELAGIUSEM** a **AURELIUSEM**

PELAGIUS

- člověk se rodí svobodný – **BEZ HŘÍCHU**

AUGUSTINUS AURELIUS

- pouze **ADAM** se narodil bez hříchu → později propadl hříchu
- každý se rodí S **PRVOTNÍM HŘÍCHEM** – nemohou být svobodní – lidé hřeší → vykoupení **SMRT**
- Kdo bude vykoupen? – Bůh má předem daný počín, kdo bude spasen – ale člověk to neovlivní

→ **CÍRKEV** našla kompromis – Bůh má předem daný plán, kdo bude spasen – je vševědoucí a ví předem, jak se bude chovat

MYŠLENKA SVĚTA - O OBCI BOŽÍ

- myšlenka existence dvou světů – **OBCE POZEMSKÉ** a **OBCE BOŽÍ** – boj víry a nevíry
- **OBEC POZEMSKÁ** – dav hříšníků, bezbožníků → předurčení k zatracení
- **OBEC BOŽÍ** – věrní Bohu, zbožní → určení ke spáse
- **TEOKRATICKÝ STÁT** – u moci vždy církev
- církev připravuje půdu na Boží obec

SCHOLASTIKA

- **SCHOLASTIKOU** byl **nazván** systém nauk a vyučování na středověkých školách (vznikají **KLÁŠTERNÍ ŠKOLY** – výuka - později i na **UNIVERZITÁCH**) a později filosofické směry **2. OBDOBÍ VÝVOJE KŘESŤANSKÉHO MYŠLENÍ**, které zdůvodňuje teologickými a filosofickými prostředky všechny rozhodující prvky a principy křesťanské věrouky
- doma vznachu lidského rozumu a myšlení
- **ANCILLA THEOLIGAE** = filosofie slouží k objasnění náboženské pravdy (filosofie považována za služebnici teologie)
- scholastiku členíme na 3 fáze:

- **RANÁ SCHOLASTIKA**
- **VRCHOLNÁ SCHOLASTIKA**
- **POZDNÍ SCHOLASTIKA**

RANÁ SCHOLASTIKA

- 9. – 12. století
- dominantním problémem rané scholastiky se stal **SPOR O UNIVERZÁLIE**

SPOR O UNIVERZÁLIE

- spor o obecné pojmy
- podstatou sporu při řešení této otázky je, zda jsou obecné pojmy reálné, zda skutečně existují, nebo jsou-li to jen pojmy, které reálně neexistují

Pohled realistů

- obecné pojmy existují, jsou reálné
- v Boží mysli existují ještě dříve, než jednotlivé
- vyšší skutečnost **OBECNÉHO** než **JEDNOTLIVÉHO**
- **UNIVERSALIA ANTE RES** = pojmy existují před věcmi

Pohled nominalistů

- obecné pojmy neexistují, existují reálné, **JEDNOTLIVÉ** pojmy
 - vyšší skutečnost **JEDNOTLIVÉHO** než **OBECNÉHO**
 - obecné pojmy jsou pouze jména
 - **UNIVERSALIA POST RES** = pojmy existují po věcech
- potlačen – důsledně odmítán

REALISTÉ

ERIGUENA (JAN SCOTUS)

- **ERIN** = Irsko (keltsky)
- první otec scholastiky
- jeho učení se stává základem scholastiky
- pravé náboženství je zároveň pravou filosofií
- pokud je ve víře nějaká pochybnost → filosofie má za úkol ji **VYSVĚTLIT** nebo **VYVRÁTIT** (pochybnost v otázce víry **NEEXISTUJE**)
- **PRAVDA ROZUMU** má potvrdit **PRAVDU VÍRY**
- považován za kacíře a rouhače (kvůli rozumové pravdě)

ANSELM Z CANTEBURY

- 11. století
- „**CREDO UT INTELLIGAM**“ – „Věřím, abych rozuměl.“
- **PRAVDA ROZUMU** je podřízena **PRAVDĚ VÍRY** (bez víry neexistuje pravé poznání)
- **použit rozum k důkazu Boží existence** → **ONTOLOGICKÝ DŮKAZ BOHA** – Bůh je něco, nad co nelze myslet nic vyššího – rozumový důkaz – kdyby byl Bůh vymyšlen, vždycky by mohlo být něco výše → ale není – Bůh je nejvyšší

VILÉM Z CHAMPEAUX

- radikální
- neexistuje nic jiného než **OBECNÉ POJMY** („člověčenkost“ by existovala i bez lidí)

NOMINALISTÉ

ROSCCELLINUS

- rozumovější, reálnější

- obecné pojmy jsou **ABSURDNÍ** – neexistuje „člověčenost“, ale lidé, neexistuje „bělost“, ale bílé konkrétní věci
- napadá **TROJEDINOST BOHA** – vlastně neexistuje jeden Bůh, ale **TŘI**

ABELARD (ABELARDUS PETRUS)

- 12. – 13. století – Francie
- stojí mezi **REALISTY** a **NOMINALISTY** → kompromis mezi nimi
- **UNIVERSALIA IN REBUS** – obecné pojmy jsou ve věcech – každá obecnina je ve věci, samy pojmy nemohou být jednotlivými jsoucnými (nebyly by pak obecné)
- **ROZUM** stojí před **VÍROU** – rozum bez víry ano, ale víra bez rozumu NE

ARABSKÁ A ŽIDOVSKÁ FILOSOFIE

ARABSKÁ FILOSOFIE

- **ISLÁM** – Mohamed – 7. století – rozmáhá se → sjednocení – obrovská říše – **ŠPANĚLSKO** – **TURKMENISTÁN**
- centrum v **MEKCE**, v **BAGDÁDU (IRÁK)** a v **KORDÓBĚ (ŠPANĚLSKO)**
- znovu objevují **ARISTOTELE**

PLATONIKOVÉ

AL KINDÍ

- 9. století

AL FARÁBÍ

- 10. století
- Traktáty čistých bratří

ARISTOTELIKOVÉ

AVICENNA (ALI ABU IBN SINÁ)

- filosof **ARISTOTELOVY** filosofie, myšlení
- **BŮH** – prvotní hybatel – vše se přetváří do látky

AVERROES (IBN RUŠD)

- výklad **ARISTOTELOVÝCH** spisů
- každá hmota má již v sobě formu
- západní část islámského světa (ovlivňuje křesťanství)

ŽIDOVSKÁ FILOSOFIE

MAIMONIDES (MOŠE MEN MAIMON)

- 12. století
- Průvodce bloudících
- prvky víry a **ARISTOTELOVY LOGIKY** – propojení

KABALY

- tajné židovské mystické nauky, spisy

VRCHOLNÁ SCHOLASTIKA

- myšlení se obrací od **PLATÓNA** k **ARISTOTELOVI** (díky překladům arabských a židovských „filosofů“)
- vznikají **SUMY** – obsáhlé komentáře k spisům **ARISTOTELE**

PETR LOMBORDSKÝ

- **KNIHA SENTECÍ** – před vznikem **SUM** – snaha encyklopedicky vykládat svět → křesťanský obraz světa

13. STOLETÍ

- období zakládání nových **ŘÁDŮ** a **UNIVERZIT** (Oxford, Bologna) – **UNIVERSITAS LITERARUM** (snaha o všechny obory)
- **ŘÁDY – DOMINIKÁNSKÝ** a **FRANTIŠKÁNSKÝ ŘÁD** (František z Assai – chudý žebravý řád, snaha o návrat k původním hodnotám – chudoba, ...)

ALBERTUS MAGNUS (ALBERT VELIKÝ)

- umírá v roce 1280
- šlechtická škola
- vystudoval teologii v Bologne
- dominikánský řád
- přibližuje kompletní **ARISTOTELOVO** dílo + doplňoval nejasné myšlenky
- **SUMA TEOLOGICKÁ** – snaha o sjednocení názorů (jednotný systém) – dokončil Tomáš Akvinský

TOMÁŠ AKVINSKÝ

- italský filosof a teolog
- šlechtického původu
- studoval v Neapoli a Paříži
- učitel teologie v Římě a Paříži
- představitel **DOMINIKÁNSKÉHO** řádu
- seznamuje se s **ARISTOTELOVÝM** dílem

DÍLO:

1. KOMENTÁŘE K ARISTOTELŮVI

- 12 děl
- důsledně odděloval názory a myšlenky **ARISTOTELA** a své vlastní

2. FILOSOFICKÉ SPISY

3. SPISY TEOLOGICKÉ

- **SUMA TEOLOGICKÁ**
- **KNIHA SENTENCÍ**

4. QUESTIONES

- polemická díla

5. SPISY O KŘESŤANSKÉ DOGMATICE

6. APOLOGETICKÁ DÍLA

- **SUMA PROTI POHANŮM**

7. SPISY O POLITICE, SPOLEČNOSTI

8. ŘÁDOVÁ PRAVIDLA

- jednoznačnost, jednoduchost psaní (podobnost s Aristotelem)

VZTAH VĚDĚNÍ A VÍRY

- obě oblasti jsou jasně vymezené – existuje **ŘÍŠE POZNATELNÁ ROZUMEM** a **ŘÍŠE POZNATELNÁ VÍROU** (nepoznatelná rozumem)
- obory, které nemůže řešit rozum – **TROJEDINOST BOHA, VZKŘÍŠENÍ, ...**
- nemůže vzniknout spor mezi **ROZUMEM** a **VÍROU** – vyvracet rozumové argumenty namířené proti víře

DŮKAZY BOŽÍ EXISTENCE

- rozum touží po ověření existence Boha → vytváří **ROZUMOVÉ DŮKAZY** →

DŮKAZ Z POHYBU

- naše smysly nám zaručují, že se všechno **POHYBUJE** (ale nic se nemůže pohybovat samo od sebe) – všechno pohybující dostalo nějaký impuls – **PRVOTNÍ HYBATEL JE BŮH**

DŮKAZ Z PŘÍČINY

- vše má nějakou svoji **PŘÍČINU** → **PRVOTNÍ PŮSOBÍCÍ PŘÍČINA JE BŮH**

DŮKAZ USPOŘÁDÁNÍ VĚCÍ (ÚČELNOST)

- nauka o účelnosti – každá věc má svůj účel, někam směřuje → „Bůh je účel účelu, cíl cílu.“

ESENCE (BYTNOST) BOHA

- snaha najít střední cestu – mezi **LIDSKÝM POJETÍM BOHA** a pojetím, že **BŮH JE TRANSENDENTNÍ** (mimo lidské poznání, Bůh je nepoznatelný)
- jediné, co můžeme o Bohu vědět je, že **BŮH JEST**
- „Bůh je jediný, jehož esence (bytnost, podstata) zahrnuje existenci.“ (Bůh nemůže nebýt)
- poznání Boha je **NEDOKONALÉ**, ale je **MOŽNÉ**

NÁZORY NA DUŠI A ČLOVĚKA

- zabývá se city, myšlením → navazuje na **ARISTOTELOVU LÁTKU A FORMU** – lidská duše je netělesná, čistá
- **EMPIRIK** – poznání se formuje lidskou **ZKUŠENOSTÍ** (smyslovou)

NÁZORY NA ETIKU

- „Člověku je potřeba trojího ke spáse, vědět v co má věřit, vědět, co má žádat, vědět, co má činit.“
- 4 základní filosofické ctnosti – **MOUDROST, STATEČNOST, UMÍRNĚNOST, SPRAVEDLNOST** + 3 křesťanské ctnosti – **VÍRA, LÁSKA, NADĚJE**
- lidství vychází z lidského rozumu

NÁZORY NA STÁT

- **ZOON POLITICON** = živočich společenský (navazuje na Aristotela)
- monarchie
- třeba myslet na zájmy společnosti, ve prospěch všeobecného dobra vést občany k spravedlivému a ctnostnému životu
- učení Tomáše Akvinského = **TOMISMUS**
- **FRANTIŠKÁNI** – kritizovali tomismus
- **1322** – Tomáš Akvinský prohlášen za **SVATÉHO** – tomismus oficiální učení **DOMINIKÁNŮ**
- **19. STOLETÍ** – tomismus se stává oficiálním učení křesťanství → vyučuje se dodnes!

POZDNÍ SCHOLASTIKA

- rozdělení **VRCHOLNÉ** a **POZDNÍ SCHOLASTIKY** je hlavně názorové (žádný přesný mezník)

ROGER BACON

- první, který napadá **TOMISMUS** i **SCHOLASTIKU** vůbec
- představitel **FRANTIŠKÁNŮ**
- lékař, matematik, teolog, ...
- **DÍLO: VĚTŠÍ DÍLO, MENŠÍ DÍLO, TŘETÍ DÍLO** → postavena na jeho hlavní kritice – kritice **ALBERTA** i **TOMÁŠE AKVINSKÉHO** – kritizuje jejich neznalost jazyka, jejich překlady obsahují řadu nepochopení, neodpovídají řecké gramatice, kritizuje jejich neznalost matematiky
- návrat ke zkušenosti – **EMPIRISMUS** – důraz na zkušenost

DUNS SCOTUS

- narodil se v roce 1265
- profesor na Oxfordu
- precizní doktor
- kritizuje **AUGUSTÍNA** a **TOMÁŠE**
- uměl výborně řecky – překlady (tvrdí, že komentují něco, čemu nerozumí)
- vztah **VÍRA – ROZUM** – teologie je praktická filosofie (počátek oddělování teologie a filosofie)
- vztah **MYŠLENÍ** a **VŮLE** – vůle se nadřazuje nad myšlení – vůle je svobodná, rozum je omezen

VILÉM OCCAM

- radikálnější
- narodil se v roce 1290
- profesor na univerzitě v Oxfordu, v Paříži
- postupovat od **JEDNOTLIVÉHO** (skutečné, není potřeba vysvětlovat) k **OBECNÉMU** (neexistují, potřeba vysvětlovat) – pohled **NOMINALISTŮ**
- snaží se **ARISTOTELA** vykládat z pozic nominalistů
- **BŮH** je předmětem **VÍRY** (ne rozumu) – nejsme schopni ho rozumově uchopit – **MYSTÉRIE VÍRY**
- nelze spojovat **TEOLOGII** a **FILOSOFII** (dokončuje oddělení teologie a filosofie)
- návrat k duchovní prostotě (počátky reformace)

MISTR ECKHART

- představitel církevní mystiky
- studoval v Paříži
- představitel **DOMINIKÁNŮ**
- Boha nejsme schopni popsat – třeba řešit co Bůh není, než řešit co je
- **TROJEDINOST BOHA** – emanace z původního, univerzálního Boha
- vztah **DUŠE – BŮH** – návrat k dřívějším myšlenkám – indická filosofie – lidská duše je vytvořena podle Boha → i lidská duše je trojjediná – **POZNÁNÍ, HNĚVÁNÍ SE, CHTĚNÍ (ROZUM, CIT, VŮLE)** → z toho vychází tři ctnosti křesťanství – **VÍRA, LÁSKA, NADĚJE** – účelem je vystoupit ze sebe a spojit se s Bohem (zbavit se hříchu, vzdát se vlastní vůle,...) → poznání **DUŠE, SPÁSY** je možné i **ZA ŽIVOTA**

PŘÍČINY ZÁNÍKU SCHOLASTIKY

- vítězství **NOMINALISMU**
- návrat k duchovní prostotě (počátky reformace)

21. RENESANCE A HUMANISMUS, ROZVOJ PŘÍRODNÍCH VĚD A SPOLEČENSKÝCH TEORIÍ

RENESANCE A HUMANISMUS, ROZVOJ PŘÍRODNÍCH VĚD A SPOLEČENSKÝCH TEORIÍ

- Duchovní obrat od středověku k novověku, vynálezy a nové vědění o přírodě
- Humanismus a renesance
- Reformace
- Nové právní a politické myšlenky
- Nejdůležitější systémy přechodného období

FILOSOFIE OBDOBÍ RENESANCE, HUMANISMU A REFORMACE

- 15. – 16. století (17. století)

ZÁKLADNÍ ZNAKY NOVÉ ETAPY

- vyšší oceňování **INDIVIDUÁLNÍHO** (jednotlivého)
- požadavek humanismu (propojení jazyků a **NÁVRAT K ANTICE**)
- návrat k **PŘÍRODĚ**
- oddělení **TEOLOGIE** a **FILOSOFIE** (rozvoj světského, důraz na rozum)

VYNÁLEZY A OBJEVY

- mění tvář světa
- **1450** – objevení **KNIHTISKU**
- **KOMPAS** (Čína)
- **STŘELNÝ PRACH** → sociální změny – změny v sociální struktuře (konec vrstvy středověkých rytířů)
- **ZEMĚPISNÉ OBJEVY** – objevení **AMERIKY** – **KRYŠTOF KOLUMBUS**, objevení **INDIE** – **VASCO DE GAMA**, **FERNANDO MAGALLAES**
- **EVROPA** – dobývání zemského povrchu i vesmíru → **HELIOCENTRICKÝ NÁZOR** (Slunce středem vesmíru) – první **ARISTARCHOS**, **KOPERNÍK**, **KEPLER**

KEPLER

- objev – **ZÁKONY O POHYBU PLANET**
- dílo – **HARMONIE SVĚTA**
- svět je řízen jednotnou zákonitostí (zákonitost všeho stvořeného) – **UBI MATERIA IBI GEOMETRIA** („Kde je látka, tam je matematika“) → vše jde vysvětlit matematikou, kvantitativně – důležité zjistit **JAK**, ne **PROČ** → výsledkem je formulace, nějaká definice

GALILEO GALILEI

- navazuje na Keplera
- „A přece se točí.“

HUMANISMUS A RENESANCE

HUMANISMUS

- **HUMÁRNÍ** – lidský, světský
- počátek ve studiu **CIZÍCH JAZYKŮ**
- návrat k Antice – centrálním motivem je **ČLOVĚK**
- počátky v literatuře – **FRANCESCO PETRARCA**, **GIOVANNI BOCCACCIO** (Dekameron)
- záležitost učenců

RENESANCE

- vyvinula se z **HUMANISMU**
- počátky renesance jsou spojeny s prostředím bohatých městských měst – **FLORENCIE**, **BENÁTKY**, **PISA**
- znovuzrození lidstva z Antických ideálů
- znovuoobjevení přírody a člověka
- **MICHELANGELO**, **MICHELL DE MONTAIGNE** (Eseje, Cestovní deník)
- objevují se znovu otázky typu: „Co je to člověk, co je to život“

REFORMACE

- snaha o změnu a nápravu církve
- nejdříve zevnitř → mamá snaha
- reformace byla i určitá brzda vývoje
- definitivně narušila středověkou nadvládu církve (svrhla její nadvládu)

JAN HUS

- reformace církve českých zemí
- považován za kacíře

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

MARTIN LUTHER

- teolog
- jeden z pohnutek silně věřícího člověka
- silně odmítal rozum (filosofii) – „**DÁBLOVA DĚVKA**“

JAN KALVÍN**NOVÉ POLITICKÉ A PRÁVNÍ MYŠLENÍ**

- **KAPITALISTICKÝ** směr výchovy (vývoje)
- začínají se probouzet i jiné vrstvy obyvatelstva – **SELSKÝ STAV** – selská povstání – **THOMAS MÜNZER** – popraven
- nejdříve z toho výtěžila knížata (**KNÍŽECÍ ABSOLUTISMUS**)

NICOLLO MACHIAVELLI

- spis **VLADAŘ**
- národní jednota (později čerpají fašisté)
- politická teorie – princip **SEBEZACHOVÁNÍ** státu
- obhajoba absolutismu

GROTIUS

- právník a teolog
- dílo – **SVOBODNÉ MOŘE, TŘI KNIHY O PRÁVU VÁLEČNÉM A MÍROVÉM**
- právo odvozováno z **BOŽÍ VŮLE**
- základ **MEZINÁRODNÍHO PRÁVA** – **IUS GENTIUM** – mezinárodní právo nad ostatními

THOMAS HOBBS

- anglický představitel
- dílo – **ZÁKLADY PŘIROZENÉHO A POLITICKÉHO PRÁVA, LEVIATHAN** (zabývající se státem)
- odstraňuje teologická hlediska, opírá se o zkušenost
- první se snaží aplikovat přirozené zákony na společnost
- byl i výborným psychologem
- člověk je **EGOISTA** – zachovat svoji existenci, mít co nejvíc (je schopný proto udělat vše) → hrozí anarchie – stát má zamezit tomuto vztahu → stát má poskytnout **PRÁVNÍ OCHRANU, JISTOTU, zajistit MRAVNOST** (člověk ji získává žitím ve společnosti)

THOMAS MORE (MORUS)

- anglický představitel
- socialistické myšlenky
- dílo – **UTOPIA** – básnické vyprávění – vytvoření **SOCIALISTICKÉHO** státu – společná výroba, volný přístup ke vzdělání → později zdroj **MARXISMU**

CAMPANELA

- dílo – **SLUNEČNÍ STÁT**

HLAVNÍ SYSTÉMY PŘECHODNÉHO OBDOBÍ

- není jednoznačný mezník v **16. STOLETÍ** mezi **RENASANCÍ** a **BAROKEM**
- objevují se první **FILOSOFICKÉ SYSTÉMY** (od **NOVOPLATONISMU**)

MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ**GIORDANO BRUNO****FRANCIS BACON****JAKOB BOEHME****MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ (CUSANUS)**

- 15. století (ještě před renesancí, ale myšlenkově přesahuje)
- dominikán – legát papeže (spojil **ŘECKOU** a **ŘÍMSKOU CÍRKEV**)
- nejvýznamnější dílo – **DE DOCTA IGNORANTIA (O učení nevědění)** – neznalost, ke které člověk dospívá znalostí (podobnost se **SOKRATEM**)
- astronom – navazuje na **KOPERNÍKA** – **HELIOCENTRICKÝ NÁZOR**
- **INDIVIDUALITA** – jednotlivé věci jsou konečné (neexistují dvě stejná individua, dva stejní lidé)
- **UČENÍ O ŘÁDU A HARMONII** – **UNIVERSUM** – vesmír je jednotný, nevznikl vůlí Boha, ale **MATEMATICKÝMI ZÁKONITOSTMI**

GIORDANO BRUNO

- v roce **1600** upálen

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

- dominikán → v 15 letech vystoupil → světské studie
- žil v Londýně, Praze, Frankfurtu, Norimberku
- dílo – **O PŘÍČINĚ, PRINCIPU A JEDNOM**
- **UNIVERSIUM** – vesmír – nekonečný, bez středu, nekonečno hvězd, planet, ...
- **DYNAMICKÁ JEDNOTA A VĚČNOST** – **UNIVERSIUM** je jediné nezníčitelné jsoouco, není vytvořeno, nemůže zaniknout – **KOSMOS** – velký živý organismus, který je pohybován jedním principem – **BOHEM** – **BŮH** – princip – mystická podoba Boha – odmítá, že Bůh ovlivňuje svět
zvnějšku – Bůh je **PANTEISTICKÝ** = Bůh je přítomný ve všem, ztotožňuje Boha s přírodou

FRANCIS BACON

- 15. – 16. století
- současník **SHAKESPEARA**
- studoval v **CAMBRIDGE** – studium ale ukončil ve 14 letech → politická kariéra (byl k ní předurčen)
- poslanec, lord, baron, makléř
- názory podobné ostatním renesančním představitelům, ale nejsou tak spekulativní
- důvěra v lidskou **ZKUŠENOST (EMPIRISMUS)**
- začíná **ESEJEMI** – velmi čtivý
- vědecké dílo – **INSTAURATIO MAGNA** – **VELKÁ OBNOVA** – navržený velkolepý plán (**4 ČÁSTI** – dokončil jen **2 ČÁSTI a kousek ☺**) – týkalo se hlavně **VĚDY** – **FILOSOFIE** – historie a rozdělení věd – vytvořil systém vědeckého řízení společnosti (od teorie po praxi) – části, které uskutečnil:

O DŮSTOJNOSTI A POKROKU VĚD NOVÉ ORGANON NOVÁ ATLANTIDA

O DŮSTOJNOSTI A POKROKU VĚD

- kritika dosavadních systémů
- nové rozdělení věd a cílů
- vytýkal dosavadním systémům, že chybí vhodná organizace – je třeba vytyčit cíl jednotlivé vědy – **PODSTATA FILOSOFIE** je právě ten cíl správně vytyčit, dát cíl

NOVÉ ORGANON

- použití nové metody
- metoda, jak dosáhnout toho cíle
- člověk je schopný ovládat přírodu, tak jak ji zná – odhalit přírodní zákony
- **2 CESTY** – **OPUSTIT OD PŘEDSUDKŮ A OMYLŮ** a **SPRÁVNĚ UŽÍVAT MYŠLENÍ**

Nauka o idolech

- **IDOLY** = iluze, omyly, předsudky
- analýza historických omylů, třeba očistit se od nich
- 1. **IDOLA RODU** – **TRIBOS** – člověk vidí vše složitější, než to je; člověk přijme pravdu, odmítá kritiku, vidí jen tu pravdu; nerad opouští svůj nebo starý názor
- 2. **IDOLA JESKYNĚ** – **SPEKUS** – omyly jsou v individualitě člověka, existuje tolik omylů, kolik je lidí
- 3. **IDOLA TRHU** – **FORI** – omyly vychází ze špatné komunikace, v důsledku špatné interpretace řečeného
- 4. **IDOLA DIVADLA** – **THEATRI** – omyly vychází z tezí, z naučeného
- správná metoda, jak postupovat – návrat k přírodě – zkušenost – indukce, experimentovat

NOVÁ ATLANTIDA

- navazuje na **PLATÓNA**
- vytvoření nového obrazu společnosti – stát má být řízen **VĚDCI, ODBORNÍKY**, ne politiky – světlo pokroku není bohatství, ale spojit se a využívat **ZKUŠENOSTI VŠECH**

JAKOB BOEHME

- německý představitel
- v roce 1624 umírá
- **MYSTIK** (např. Eckhart, Luther, ...)
- **MYSTERIUM MAGNUM** – **VELKÉ TAJEMSTVÍ** – „**VŠECHNO JE BŮH, VŠECHNO JE V BOHU**“
- řeší problematiku **THEODICEA** – kde se bere zlo? → člověk je tvůrcem zla – Bůh nad ním nemá žádnou kontrolu, dal mu svobodu a člověka jedná sám → cílem člověka je opětovné splnění duše s Bohem

22. PROBLEMATIKA POZNÁNÍ, RACIONALISTICKÝ A EMPIRICKÝ VÝKLAD SVĚTA

PROBLEMATIKA POZNÁNÍ, RACIONALISTICKÝ A EMPIRICKÝ VÝKLAD SVĚTA

- Charakteristika racionalismu a empirismu
- Základní racionalistické systémy, jejich rozbor
- Anglický empirismus, jeho tradice a představitelé

PROBLEMATIKA POZNÁNÍ – VZNIK RACIONALISMU A EMPIRISMU

- 17. – 18. století
- filosofie se navzájem doplňuje, je relativně jednotná → jediné, co je odlišné, je **PROBLEMATIKA POZNÁNÍ** – spor mezi **ROZUMEM** a **SMYSLY**
- všechny systémy se doplňují, dominantní postavení má **MATEMATIKA** (Galilei, Koperník, Kepler)
- **IDEÁL FILOSOFIE** – jasná pravda, jasná pochopitelnost, jasný jazyk → **MATEMATIKA** – snaha nalézt východiska, která jsou nezranitelná, nezměnitelná
- každý filosof, je zároveň výborný matematik, nebo je jeho myšlení na ní postaveno
- filosofie vystupuje proti **SCHOLASTICE (NÁBOŽENSKÝM DOGMATŮM)**

EMPIRISMUS

- **EMPERÉIA** = zkušenost
- původ a povaha lidského poznání musí vycházet z naší zkušenosti
- rozumem je chápán jako vedlejší - vytváříme představy, pojmy
- pojmy ale stejně musí vycházet ze zkušenosti
- neexistují vrozené ideje, neexistuje nic předem daného
- uznává **VNITŘNÍ** (emoce) i **VNĚJŠÍ ZKUŠENOST**

JOHN LOCKE

GEORGE BERKELEY

D. HUME

SENZUALISMUS

- obnož empirismu
- důraz klade na **VNĚJŠÍ ZKUŠENOST** (smysly)

THOMAS HOBBS

LAMETRI

RACIONALISMUS

- **RACIO** = rozum
- neexistuje jiné poznání než rozumové
- nic jiného nemůže být důvěryhodné (smyslové klamy)
- uznává vrozené a nezpochybnitelné ideje

RENÉ DESCARTES
BENEDIKTUS SPINOZA
G. W. LEIBNIZ

RENÉ DESCARTES

- **1596 - 1650**
- matematik, fyzik, filosof, voják
- vrstevník **J. A. KOMENSKÉHO**
- účastnil se Třicetileté války (ale nesympatizoval k žádné straně)
- část svého života prožil v **NIZOZEMÍ**, kde sepsal svá díla
- **KARTÉZSKÁ SOUSTAVA SOUŘADNIC**
- díla – **MEDITACE O PRVNÍ FILOSOFII a PRINCIPIA PHILOSOPHIAE**
- snaha o nalezení něčeho, co nelze **ZPOCHYBNIT, NEZPOCHYBNITELNÉHO** → abych to mohl nalézt, musím **ZPOCHYBNIT VŠE** → nalézá jistotu – **COGITO ERGO SUM** („Myslím, tedy jsem“) – další jistotou je **BŮH** (člověk k němu nemůže docílit smysly) – **ONTOLOGICKÝ DŮKAZ BOHA** (Bůh je dokonalý, proto musí být pravdivý)
- **OBRAZ SVĚTA – DUALISMUS – RES COGITANS (věc myslící) a RES EXTENSA (věc rozsáhlá)** – jsou základem všeho – nad nimi stojí **BŮH** (neomezená substance)

RES COGITANS

- duchovní substance
- neprostorová

RES EXTENSA

- hmotná substance
- rozkládá se v prostoru
- podléhá přírodním a matematickým zákonům – dokazovat racionálně ze tří pojmů – **POHYB, KLID, ROZLEHLOST** – lze je dokázat – čistý mechanický výklad světa

PSYCHOFYZICKÝ PROBLÉM

- propojení těchto dvou substancí
- řešen **OKASIONALISTY**
- k tomuto propojení dochází jen ve výjimečných příležitostech – **BŮH** vede pohyb, vytváří příslušnou příležitost

BLAISE PASCAL

- matematik, fyzik
- silně věřící

- racionálně nebo matematicky nemůžeme odpovědět na všechny otázky, na to co je mu nejpotřebnější → „Srdce má své důvody, o kterých rozum neví.“

BENEDIKTUS SPINOZA

- z Holandska
- z židovské rodiny (měl se stát rabínem)
- pracoval jako brusič čoček
- dílo – **TEOLOGICKO-POLITICKÝ TRAKTÁT a ETIKA VYLOŽENÁ ZPŮSOBEM VYUŽÍVANÝM V GEOMETRII**
- rozumem lze poznat vše, lidský rozum se zdokonaluje
- dualismus nahrazuje **MONISMEM** – jen **JEDNA** substance, která je sama sobě příčinou – **CAUSA SUÍ** – všeobecná, všezahrnující **SUBSTANCE/BŮH** (má dvě stránky – **ROZLEHLOST** a **MYŠLENÍ**)
- **PANTEISMUS** – ztotožňuje Boha s přírodou
- **ZÁKON KAUZALITY** – Bůh je skrytá příčina všech věcí, za vše může Bůh – řeší co je v silách člověka, do jaké míry je život člověka **DETERMINOVÁN (PŘEDURČEN)**
- **ČLOVĚK** – snaha o zachování vlastní existence
- **SVOBODA** – poznaná nutnost
- **AMOR DEÍ INTELLEKTUALIS** – duchovní a rozumové pochopení Boha – nejvyšší poznání
- **SUBSTANCE** – hlavní pojem, něco, co leží po něčím; nekonečné, příčina všech věcí, nic mimo substanci neexistuje
- **MODUS** – vše, co není **SUBSTANCE**, vše, co je podmíněno něčím jiným
- **PŘÍRODA** – dvojí podoba – **NATURA NATURANS** (příroda tvořená) a **NATURA NATURATA** (příroda stvořená)
- **NEKONEČNÁ SUBSTANCE = BŮH** (nad mody) a **NEKONEČNÁ MODIFIKACE = suma všech MODŮ**

GOTTFRIED WILHELM LEIBNIZ

- německý filosof, matematik, právník, historik
- stojí na rozkvětu německé kultury, filosofie (18. – 19. století)
- 17. století – poslední **POLYHISTOR** (znalosti ze všech vědních oborů)
- v 15 letech se přihlásil na univerzitu – ve 20 letech **DOKTORÁT**
- odmítal povolání **VYSOKOŠKOLSKÉHO PROFESORA** → zaměřil se na **POLITICKOU ČINNOST** (vyjednávač kurfiřtské rady)
- křesťanské národy by měly spolupracovat
- zemřel v zapomnění → **CHRISTIAN WOLF** utvořil z jeho myšlenek ucelený systém

MONADOLOGIE

- **MONÁDY** = základní prvky skutečnosti, vše se sestává právě z monád, nedělitelné, neprostorové, duchovní povahy (různý stupeň oduševnělosti – **NEEXISTUJÍ DVĚ STEJNÉ**), věčné, každá monáda odráží celý svět
- nejvyšší monádou je **BŮH** – nekonečná, má nekonečné vědomí, stvořitel všech
- každá monáda má své vlastní místo, nezávislá (monády jsou vymezeny ostatními)
- snaží se vysvětlit propojení – monády vytváří **HARMONICKÉ CELKY** (Jak je to možné, když jsou nezávislé?) – **TEORIE PŘEDZJEDNANÁ HARMONIE** – příměr k hodinám – 2 hodiny – identický chod – Jak toho docílit? – **3 MOŽNOSTI:**
 - A) Jsou na sebe napojeny – soulad.
 - B) Existuje mechanik, který je řídí.
 - C) Jsou vyrobeny velmi dokonale, že se neodchýlí.

Maturitní otázky ze **ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD**

OTÁZKA THEODICEA

- problematika – **KDE SE BERE ZLO**
- otázka – jestli Bůh stvořil ten nejlepší svět ze všech světů – kdyby existoval lepší svět:
 - A) Bůh by ho neznal – hloupost – Bůh je **VŠEVĚDOUCÍ**
 - B) Bůh by ho nedokázal stvořit – hloupost – Bůh je **VŠEMOHOUCÍ**
 - C) Bůh by ho nechtěl stvořit – hloupost – Bůh je **NESKONALE DOBROTIVÝ**
- Kde se teda bere zlo? →
- existují **3 DRUHY ZLA**:
 - A) **METAFYZICKÉ** – svět je konečný
 - B) **FYZICKÉ** – utrpení, bolest, lidé jsou nedokonalí
 - C) **MRAVNÍ** – v nedokonalosti musí hřešit, dar **SVOBODY**

ANGLICKÝ EMPIRISMUS

- součást anglického osvícenství (postaveno na empirismu)
- první empirista – **ROGER BACON**
- obracení se na **ARISTOTELE**

THOMAS HOBBS

- **SENZUALISMUS** – důraz na vnější zkušenost
- odmítá spekulace
- poznání účinkuje z **PŘÍČIN** → úkolem je účinky aplikovat v praxi
- důsledně aplikoval **MATEMATICKÝ** pohled ve filosofii

ISAAC NEWTON

- vyprovokoval osvícenský proud
- rozvíjel a sjednotil učení **KOPERNÍKA**
- propojení – **INDUKTIVNÍ METODY** s **DESTRUKTIVNÍ METODOU MATEMATICKOU**
- „Čím hlouběji člověk nahlíží do tajemnosti přírody, tím se stává pokornější.“

JOHN LOCKE

- lékař, vychovatel, vysoký státní úředník
- studoval lékařství, státovědu, přírodní vědy
- dílo – **ESEJ O LIDSKÉM ROZUMU** (psáno jednoduše – popularizace myšlenek) a **DVĚ ROZPRAVY O VLÁDĚ**
- **MOŽNOSTI MYŠLENÍ** – každému filosofování musí předcházet reálné zhodnocení – jestli je toho náš rozum schopný – průkopník kritiky poznávání – jak se představy a pojmy vůbec dostávají do vědomí a jaký mají stupeň jistoty → ideje nejsou vrozené – nic předem neexistuje, musí předcházet **SMYSLOVÁ ZKUŠENOST (TABULA RASA – WHITE PAPER)** - „Nic není v intelektu, co předtím neprošlo smysly.“ (teprve zkušenosti na něj zapisují poznatky)
- jediným zdrojem všech idejí je **ZKUŠENOST**:

Maturitní otázky ze **ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD**

VNĚJŠÍ ZKUŠENOST (SENSATION)

- zdroj jednoduchých idejí – jednotlivé obrazy počitků, vjemů
- nejsme schopni poznat základ, **SUBSTANCI**, ale poznáváme pouze **KVATLITY – PRIMÁRNÍ** (stálé – velikost, tvar, ...) a **SEKUNDÁRNÍ** (dočasné, náhodné barva, chuť, vůně, ...)

VNITŘNÍ ZKUŠENOST (REFLECTION)

- odrazy vlastní vnitřní zkušenosti
- patří sem **POZNÁNÍ** (vnímání, vzpomínání, ...) a **CHTĚNÍ**
- rozumovým uspořádáním jednoduchých idejí vznikají **IDEJE SLOŽENÉ – MODY** (prostor, čas, počet,...), **SUBSTANCE** (Bůh, duch, tělesa, ...) a **RELACE** (pojmové dvojice – příčina a účinek, prostor a čas, ...)
- významný **STÁTNÍ TEORETIK – SPOLEČENSKÁ SMLOUVA** (stát vzniká na základě této smlouvy)
- přirozeným stavem je **SVOBODA** (stejná práva všech)
- vládne **PANOVNÍK** – musí být respektován – musí respektovat práva a povinnosti občanů
- ve státě má být **NÁBOŽENSKÁ TOLERANCE**

GEORGE BERKELEY

- biskup, teolog
- irský představitel
- dílo – **POJEDNÁNÍ O ZÁKLADECH LIDSKÉHO POZNÁNÍ**
- vychází z ideálu – vnímaná realita je pouze soubor našich počitků a vjemů – „Existovat znamená být vnímán.“ (**ESSE EST PERCIPI**) – co nevnímáme, to neexistuje (**SOLIPSISMUS** – svět existuje jen v mé vlastní mysli)
- v naší mysli, je tedy stvořen celý svět – něco jsme si vytvořili sami, ale zároveň máme v hlavě něco, co jsme si sami nevytvořili – to vytvořil **BŮH**
- aplikuje **NEWTONOVY** poznatky na společnost – společnost ovládají dvě síly – **DOSTŘEDIVÁ** (sdružovací pud) a **ODSTŘEDIVÁ** (egoismus)

DAVID HUME

- původem ze Skotska
- neměl akademické vzdělání
- pracoval jako **KNIHOVNÍK**
- historik – **DĚJINY ANGLIE** (dílo)
- zasahuje do osvícenství
- dílo – **POJEDNÁNÍ O LIDSKÉ PŘIROZENOSTI**
- propojuje myšlenky **LOCKA** a **BERKELEYHO**
- dvě oblasti – **MYŠLENÍ** a **POZNÁNÍ**

MYŠLENÍ

- dokazatelné matematicky (geometrií)
- jasná zřejmá tvrzení

POZNÁNÍ

- zdroj zkušenosti
- duševní zážitky, počítky, vjemy (**PERCEPCE**)
- jediným zdrojem poznání je **PERCEPCE** (nacházejí se za hranicemi smyslových vjemů, o tom nemůžeme nic vědět, objektivně poznat)

PERCEPCE – dělí na dvě třídy:

- A) **IMPRESSIONS (DOJMY)** – aktuální, silné, okamžité, bezprostřední
 - B) **IDEAS (IDEJE)** – představy, souvisí s naší reakcí k předešlým dojmům, výtvar člověka, pomocí naší zkušenosti
- **SLOŽENÉ IDEJE** – vznikají propojováním jednoduchých a pomocí **ASOCIAČNÍCH ZÁKONŮ**:
 - A) **PRINCIP PODOBNOSTI A ODLIŠNOSTI** – oblast **MATEMATIKY**
 - B) **PRINCIP ČASOVÉ A PROSTOROVÉ SOUMEZNOSTI**
 - C) **PRINCIP KAUZALITY** – příčina a následek
- **DŮSLEDKEM** – objektivní realita je pouze **SLED PERCEPCÍ** (sled počitků a vjemů), včetně člověka
- → vývoj **SKEPSE** – jakákoliv **KAUZALITA** je účinkem **ZVYKU** (vše se děje zvykově, neukáže nám proč, ale že to bude)
- filosofie je **ZBYTEČNÁ** a **ZVYKOVÁ VĚDA (HABITÁLNÍ)**
- **UTILITARISMUS** – jedině kritérium je **UŽITEČNOST** (zbytečné je to, co neprospívá k nějakému užitku)
- ovlivnil **PRAGMATISMUS**, i **POZITIVISMUS**
- produktem osvícenství jsou **EKONOMOVÉ (A. SMITH, D. RICHARDO)**

23. NĚMECKÁ KLASICKÁ FILOSOFIE

NĚMECKÁ KLASICKÁ FILOSOFIE

- Emmanuel Kant, život, osobnost a dílo, význam
- Etapy Kantovy tvorby
- Kritika čistého a praktického rozumu, soudnosti
- Německá romantika a idealismus
- Hegel, jeho trojstupňová stavba filosofie
- Rozpad Hegelovy školy a marxismus

NĚMECKÉ OSVÍCENSTVÍ

SPECIFICKÉ RYSY

- NĚMECKO – duchovně mystická tradice
- osvícenství nebylo tak **RADIKÁLNÍ** (jako např. ve **FRANCI**) – klidnější **SOCIÁLNÍ** a **EKONOMICKÉ** podmínky
- prvním osvícencem byl **G. W. LEIBNIZ** (základ německého osvícenství a německé klasické filosofie) a vrcholem **IMMANUEL KANT**
- literatura – střizlivější, pedantská (výjimkou **GOETHE**)
- cílem většiny filosofů bylo dotvořit **OFICIÁLNÍ FILOSOFICKÝ JAZYK**

FRIDRICH II. VELIKÝ

- pruský král a panovník – **FILOSOF ZE SANSSOUCI**
- shromažďoval **UČENCE** na svém dvoře (z Anglie, Francie)
- dílo – 30 svazkové souhrnné dílo
- **NÁBOŽENSKÁ** a **KULTURNÍ** tolerance – stát musí dbát na to, aby se neomezovali

GOTTHOLD EPHRAIM LESSING

- básník, myslitel a filosof
- filosoficky blízko k **FRIDRICHovi II.**, ale nikdy se nesetkali
- historický přístup
- kritika **CÍRKVE** – **ZLO** ve světě vnímá jako důsledek **NÁBOŽENSKÉHO FANATISMU** a **NENÁVISTI**
- dílo – **VÝCHOVA LIDSKÉHO POKOLENÍ**

NĚMECKÁ KLASICKÁ FILOSOFIE

- od poloviny **18. STOLETÍ** do poloviny **19. STOLETÍ**
- vyústila z **OSVÍCENSTVÍ**
- významné místo v **EVROPSKÉM FILOSOFICKÉM MYŠLENÍ**
- nevytvořili žádnou společnou **FILOSOFICKOU ŠKOLU** ani **PROUD**, přesto řeší stejné problémy
- **HLAVNÍ TÉMATA** – **IDEALISMUS**, **GNOSEOLOGIE** (nauka o poznání), **MORÁLKA**

IMMANUEL KANT

- zakladatel **NĚMECKÉ KLASICKÉ FILOSOFIE** – všichni na něj **NAVAZUJÍ** a **REAGUJÍ**
- vrcholem **NĚMECKÉHO OSVÍCENSTVÍ**
- syn **SEDLÁŘE**
- žil ve **VÝCHODNÍM PRUSKU**
- vystudoval **UNIVERZITU** v **KALININGRADU** (dnešní **KRÁLOVEC**), kde později pracoval jako **PROFESOR** – **LOGIKY** a **METAFYZIKY**
- vystudoval **FILOSOFII** a **PŘÍRODNÍ VĚDY**
- velmi zajímavá osobnost – pracovitý, přísně rozdělený **DENNÍ REŽIM** (chabé zdraví)
- silně ovlivněn **PIETISMEM** – náboženské hnutí – silná citová **ZBOŽNOST**
- jeho **FILOSOFII** dělíme na **TŘI OBDOBÍ**: **PŘEDKRITICKÉ**, **KRITICKÉ** a **POKRITICKÉ**

PŘEDKRITICKÉ OBDOBÍ

- 40. – 80. LÉTA
- období **HLEDÁNÍ**, **FORMOVÁNÍ** myšlenek
- zabývá se **PŘÍRODOVĚDOU** – studium **PŘÍRODY** – **O OHNI**, **SOPKÁCH** a **ZEMĚTŘESE**NÍ – vychází z **NEWTONOVY TEORIE** a **LEIBNIZ-WOLFOVI TEORIE**
- spis **VŠEOBECNÁ PŘÍRODNÍ HISTORIE A TEORIE NEBES** – hypotéza o vzniku **SLUNEČNÍ SOUSTAVY** - z rotující plyná mračna (mlhoviny) se zplošťují a vznikají **HVĚZDY** a **PLANETY** - z **CHAOSU** vznikl **HARMONICKÝ CELEK** – harmonie lze vysvětlit z **PŘITAŽLIVÉ** a **ODPUDIVÉ SÍLY**
- s podobnou teorií přišel **PIERRE SIMON DE LAPLACE**
- (opakem **NEWTON** – nelze vysvětlit vznik **SLUNEČNÍHO CHODU** – stvořitel propůjčil **POHYB**)

KRITICKÉ OBDOBÍ

- 1780 – 1790
- vrchol jeho **FILOSOFICKÉHO MYŠLENÍ**

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

- nejvýznamnější díla – **KRITIKA ČISTÉHO ROZUMU – 1781** - (zabývá se **GNOSEOLOGÍÍ**), **KRITIKA PRAKTICKÉHO ROZUMU – 1788** (zabývá se **ETIKOU**) a **KRITIKA SOUDNOSTI – 1790** (zabývá se **ESTETIKOU** a **PŘÍ. VĚDAMI**)
- do této doby **RACIONALISTICKÝ** systém (**LEIBNIZ-WOLF**)
- vypracování **KRITICKÉHO PROBLÉMU** – jaký je **VZTAH MEZI RACIONALISMEM** a **EMPIRISMEM** – snaha nalézt hranici **LIDSKÉHO ROZUMU – METAFYZIKA** (věda o hranicích lidského poznání – kde začíná **RACIONALISMUS** a kde končí **EMPIRISMUS**) → aby toho dokázal, musel prozkoumat strukturu našeho **MYŠLENÍ**

KRITIKA ČISTÉHO ROZUMU (1781)

- **KRITIK DER REINEN VERNUNFT**
- zabývá se problematikou **LIDSKÉHO POZNÁNÍ = GNOSEOLOGIE**
- **2 HLAVNÍ ČÁSTI – TRANSCENDENTÁLNÍ NAUKA O ZÁKLADECH** a **TRANSCENDENTÁLNÍ METODOLOGIE**

TRANSCENDENTÁLNÍ NAUKA O ZÁKLADECH

- dělí se na **2 HLAVNÍ ČÁSTI – TRANSCENDENTÁLNÍ ESTETIKA** a **TRANSCENDENTÁLNÍ LOGIKA**

TRANSCENDENTÁLNÍ ESTETIKA

- schopnosti **MYSLIVOSTI (ZKUŠENOSTI)**
- empirické poznání – vzniká **APOSTERIORNĚ** (vzniká dodatečně, není vrozené)
- lidské poznání začíná **SMYSLY, ZKUŠENOST** předchází jakékoliv **POZNÁNÍ** – ptá se, jestli veškeré poznání vychází ze **ZKUŠENOSTÍ** – jestli v sobě člověk má něco **PŘED ZKUŠENOSTÍ – APRIORI = ČISTÝ ROZUM** (to, co v sobě máme před zkušeností, s čím se narodíme) – každý v sobě má **APRIORNÍ – NEEMPIRICKÉ FORMY – VNÍMÁNÍ ČASU a PROSTORU** →
- → **SVĚT JEVŮ a SVĚT VĚCÍ O SOBĚ** – vnímání **SKUTEČNOSTI**
- **SVĚT JEVŮ** – vytváříme si ho pomocí naší **ZKUŠENOSTI (APOSTERIORNĚ)**, ale není možné bez **APRIORNÍCH** poznatků, **PROSTOR a ČAS** objektivně neexistuje
- **SVĚT VĚCÍ O SOBĚ** – svět, který existuje sám o sobě nezávisle na našem poznání (**APRIORNĚ**), základem – podstatou skutečnosti, ale existuje mimo lidské poznání
- → **POZNÁNÍ** nemůže být jen **EMPIRICKÉ** → naše empirické poznání je **OMEZENÉ** (jediné, co můžeme poznat **EMPIRICKY** je **SVĚT JEVŮ!**)

TRANSCENDENTÁLNÍ LOGIKA

- naše **POZNÁNÍ** je zároveň **MYŠLENÍM**
- **LOGIKU** dělí na **DVĚ ČÁSTI: TRANSCENDENTÁLNÍ ANALYTIKA** a **TRANSCENDENTÁLNÍ DIALEKTIKA**

TRANSCENDENTÁLNÍ ANALYTIKA

- část myšlení – **ROZVAŽOVÁNÍ (VERSTAND)**
- **ROZVAŽOVÁNÍM** vytváříme **POJMY** a **SOUDY**
- **SOUDY** dělí na **DVĚ SKUPINY: ANALYTICKÉ** a **SYNTETICKÉ SOUDY**
- **ANALYTICKÉ SOUDY** – nerozšiřují naše poznání (např. koule je kulatá)
- **SYNTETICKÉ SOUDY** – rozšiřují naše poznání, vytváříme je na základě **NAŠÍ ZKUŠENOSTI (APOSTERIORNĚ)**
- znamená **URČITÝ PŘEVRAŤ – KOPERNÍK-KANTŮV PŘEVRAŤ** – předměty vychází z **APRIORNÍCH FOREM** – řídí se naším poznáním – člověk je **ZÁKONODÁRCEM PŘÍRODY** – člověk určuje ty **PŘEDMĚTY**

DIALEKTIKA

- část **ROZUMU (VERNUNFT)**
- ty **SOUDY** a **POJMY** spojuje v jeden **CELEK APERCEPCÍ** – v **JEDNOTU ZKUŠENOSTNÍHO SVĚTA** – pomocí **APRIORNÍCH FOREM IDEJÍ ROZUMU** (propojení **APRIORNÍCH** a **APOSTERIORNÍCH** forem)
- A) PSYCHOLOGICKÁ (DUŠE) ČÁST** – individuální, nepodmíněná jednota myslícího subjektu
- B) KOSMOLOGICKÁ (SVĚT) ČÁST** – nepodmíněná jedno všech jevů
- C) TEOLOGICKÁ (BŮH) ČÁST** – nepodmíněná jednota myšlení
- nejdou dokázat naším **ROZUMEM** – jsou **TRANSCENDENTNÍ** – lze si je **MYSLET**, ale nejdou dokázat, nebo vyvrátit
- **BOŽSKÉ IDEJE** nelze poznat – jsou také **TRANSCENDENTNÍ** – „Musel jsem zrušit vědění, abych získal místo pro víru“ → **METAFYZIKA** je nemožná
- **ZÁVĚR – KRITIKA ČISTÉHO ROZUMU** – je **TEORETICKÁ** část – slouží k **POZNÁVÁNÍ** pomocí **SOUDŮ, POJMŮ, NÁZORŮ** a **IDEJÍ**

KRITIKA PRAKTICKÉHO ROZUMU (1788)

- součást **ETIKY**
- směřuje k určení **VŮLE** pomocí **PRAKTICKÝCH ZÁSAD** (člověk je **POZNÁVAJÍCÍ BYTOST**, ale i **BYTOST JEDNAJÍCÍ** – praktická složka, rozum pro praktický život)
- pojmy, se kterými **PRACUJE: AUTONOMIE** a **HETERONOMIE** – jak člověk má **JEDNAT**, čím je **VŮLE** určována
- **AUTONOMIE** – vůle je určována **ZEVNITŘ** – vlastní vůle, rozum je nezávislý
- **HETERONOMIE** – vůle je určována **ZVNĚJŠKU** – určována něčím mimo nás, cizím zákonem
- → dosavadní **FILOSOFICKÉ SMĚRY** dělají chybu – určující leží mimo nás, nezajímá je, co se děje **UVNITŘ** nás → klade důraz na **AUTONOMII**
- **MAXIMY** a **PRAKTICKÉ ZÁKONY**

MAXIMY

- zásady, které platí pouze pro **JEDNAJÍCÍ SUBJEKT**
- **SUBJEKTIVNÍ**
- moje rozhodnutí, okolí nehraje roli

PRAKTICKÉ ZÁKONY

- obecně platné
- mají určovat **VŮLI** každého jedince ve společnosti

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

- pracuje s pojmem **IMPERATIV** – požadavek → důsledky →

HYPOTETICKÉ IMPERATIVY

- podmíněné
- platí za určitých podmínek
- „*chceš-li se dožít vysokého věku, musíš o sebe pečovat*“

KATEGORICKÉ IMPERATIVY

- nepodmíněné
- neexistuje nic, co by tomu zamezovalo
- musí platit automaticky – pro všechny – jedná se o jakousi **ZÁSADU**
- měly by určovat **VŮLI** každého člověka
- **ETIKA** – existuje něco takového? →
- → musí splňovat jednu ze **TŘÍ ZÁSAD**
 - A) Jednej tak, aby maxima tvé vůle mohla platit vždy zároveň platit jako princip všeobecného zákonodárství. – Chovej se tak, aby se tak mohli chovat všichni.
 - B) Jednej tak, aby lidství v tobě bylo účelem, nikdy prostředkem.
 - C) Zásada autonomie – svoboda je určitá **POVINNOST** (člověk si musí vždy vybrat)
- dochází k **ZÁVĚRU** – **MŮŽEŠ, PROTOŽE MÁŠ** – můžeš se rozhodnout, ale **SPRÁVNĚ**
- „*Dvě věci mě naplňují úžasem, hvězdné nebe nade mnou a praktický zákon ve mně.*“

KRITIKA ČISTÉHO ROZUMU

- otázka **NUTNOSTI**

KRITIKA PRAKTICKÉHO ROZUMU

- mělo by to tak být, tak bys měl jednat (ale není to nutné)

POKRITICKÉ OBDOBÍ

- ke konci jeho života
- nepíše už žádná významná filosofická díla
- věnuje se filosofii **NÁBOŽENSTVÍ, PRÁVA** a **MORÁLKY**

VÝZNAM KANTA

- jeden z nejdůležitějších osobností celého **VÝVOJE FILOSOFIE** – určitý **PŘELOM** ve vývoji – každá filosofický **SYSTÉM** na něj navazuje – **MUSÍ**
- završení **VÝVOJE EVROPSKÉ FILOSOFIE**
- „*Filosofie nebude již tak naivní, jako v dřívějších dobách. Musel se změnit, prohloubit, protože žil Kant.*“

NĚMECKÝ ROMANTISMUS

- inspirovan **AUTONOMNÍ ETIKOU KANTA**
- souvislost se **SCHILLEREM** a **GOETHEM**
- **FILOSOFOVÉ VÍRY** – kritika **KANTA** – dovolávají se **VÍRY**

SCHILLER

- žák **KANTA**
- spojoval **BÁSNICKÉ** a **FILOSOFICKÉ** nadání
- rozpracovává **KANTOVU ETIKU** a **ESTETIKU**

J. W. GOETHE

- odvrací se od **KANTA**
- **MAXIMIA REFLEXE** – filosofické dílo
- **FAUST** – filosofické dílo – o lidském poznání

JOHANN GEORG HAMANN

FRIDRICH HEINRICH JACOBI

- kritik **NOVOVĚKÉHO RACIONALISMU** – **KANTA** i **SPINOZY**

J. G. HERDER

- přidával velký význam **NÁRODNÍ** a **JAZYKOVÉ ROZMANITOSTI**
- nazýván **FILOSOFEM DĚJIN**
- také **ZNEUŽIT** – **VYUŽIT FAŠISMEM** (**nadřazenost některých NÁRODŮ**)
- zabýval se **INDIVIDUÁLNÍ POVAHOU NÁRODŮ** – každý národ má **ÚČEL** a **VÝZNAM** sám v **SOBĚ**
- dílo – **IDEJE K FILOSOFII DĚJIN LIDSTVA**
- **JAZYK** – ústřední téma jeho **FILOSOFIE** – **FILOSOFIE** je spjata s **JAZYKEM**

JOHANN GOTTLIEB FICHTE

- **KANTŮV** žák
- výborný **ŘEČNÍK**
- „*Filosofii si volíme takovou, jací sami jsme.*“
- dílo – **VĚDOSLOVÍ**
- zasloužil se o založení **BERLÍNSKÉ UNIVERZITY**
- filosofie **ČINNÉ** stránky člověka – filosofie **AKTIVNÍHO JÁ** – nejdůležitější je samostatný **LIDSKÝ SUBJEKT** a jeho dominantní **ROLE**
- **SVOBODA** je poznána **NUTNOST** a podřízení se této **NUTNOSTI**

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

- odmítá něco, co nás **OMEZUJE**
- určitý obrat k **IDEALISMU** – zabývá se **SUBJEKTEM (INDIVIDUÁLNÍ JÁ, DUCHOVNÍ PODSTATA VĚDĚNÍ)** – **MATERIALISMUS** je **PASIVNÍ** – zabývá se **OBJEKTEM**

FRIEDRICH WILHELM JOSEPH VON SCHELLING

- návaznost na **KANTA** a **FICHTEHO**
- působil jako **PROFESOR** na **BERLÍNSKÉ UNIVERZITĚ** (celý život žil v ústraní – pro sebe)
- hlavní dílo – **SYSTÉM TRANSCENDENTNÍHO IDEALISMU**
- vychází z **INTUITIVNÍHO** myšlení, citů, z přírody (**NATUR** filosofie)
- filosofie **IDENTITY** – základem **SVĚTA** jsou oba **PRINCIPY** – **IDEALISMUS (DUCH)** i **MATERIALISMUS (HMOTA, PŘÍRODA)** – musí být **JEDNOTNÉ – IDENTICKÉ**
- „Příroda je nevědomou součástí ducha, a duch je sebevědoměním přírody.“

GEORG WILHELM FRIEDRICH HEGEL

- **1770 – 1831**
- pocházel ze **ŠVÁBSKA**
- soupeření se **SHELLINGEM** – předčasně zralý (opakem **HEGEL**, který byl pomalejší, ale hlubší myšlenky)
- vyučoval na **BERLÍNSKÉ UNIVERZITĚ**
- dílo – **FENOMENOLOGIE DUCHA, FILOSOFIE DĚJIN a DĚJINY FILOSOFIE**
- základem jeho **FILOSOFIE** je pojem **DIALEKTIKA** – chápe ji jako **METODU LOGICKÉHO UVAŽOVÁNÍ**, ale i ve smyslu **SAMOPOHYBU VÝVOJE** (podobnost s **HERAKLEITEM**) – vnímá ji jako vývoj od **NÍŽŠÍHO** k **VYŠŠÍMU**, ale **SKOKEM (REVOLUČNĚ)**
- **DIALEKTICKÁ TRIÁDA** – základem jeho filosofie – vše probíhá ve **TŘECH STUPNÍCH!!**

DIALEKTICKÁ TRIÁDA

1. **TEZE** – počáteční **STAV – VÝCHODISKO** čehokoliv
2. **ANTITEZE** – negace **TEZE – VÝCHODISKA**
3. **SYNTEZE** – negace negace – **takže vlastně SPOJENÍ** v něco **VYŠŠÍHO**

BYTÍ

1. **SEIN – BYTÍ**
 2. **ANDERSEIN – JINOBYTÍ**
 3. **DASEIN – JSOUCNO – DĚNÍ** – vyšší stupeň
- ztotožňuje **BYTÍ a MYŠLENÍ** – vše co je **SKUTEČNÉ**, je **ROZUMNÉ** a naopak
 - základním **PRINCIPEM** světa je **VLASTNÍ NEOSOBNÍ DUCHOVNÍ PRINCIP (SVĚTOVÝ DUCH, ABSOLUTNÍ IDEA)**
 - celé dějiny jsou **PROCESEM SEBEROZVÍJENÍ tohoto DUCHA** – úkolem filosofie je tento **PROCES SLEDOVAT a POPSAT**

TŘÍSTUPŇOVÁ STAVBA FILOSOFIE

1. **LOGIKA**
 - **PRIMÁRNÍ STAV** kdy je **ABSOLUTNÍ IDEA (DUCH) ABSTRAKTNÍ** – nemá k ničemu žádný vztah
 - můžeme ji poznat jedině **LOGICKY – TEORETICKY – ZÁKONITOSTMI**
2. **FILOSOFIE PŘÍRODY**
 - z **IDEJÍ** vzniká **HMOTA – MATERIALISTICKÝ princip – KONKRÉTNÍ**
3. **FILOSOFIE DUCHA**
 - propojení **DUCHA a HMOTY**
 - **ABSOLUTNÍ IDEA** překonala svoji **HMOTNOU část** – své **JINOBYTÍ** a navrátila se v **AKTIVNÍ** ve **TŘECH STÁDIÍCH:**
 1. **SUBJEKTIVNÍ**
 - **INDIVIDUÁLNÍ** život – psychický – **DUCH** si uvědomuje sám sebe
 2. **OBJEKTIVNÍ**
 - **NADINDIVIDUÁLNÍ** projev – rodina, stát – **SOCIOLOGIE, i PRÁVO**
 3. **ABSOLUTNÍ DUCH**
 - konečný stav **VÝVOJE – ABSOLUTNÍ** poznání **IDEJE** – opět ve **TŘECH STÁDIÍCH**
1. **UMĚNÍ**
2. **NÁBOŽENSTVÍ**
3. **FILOSOFIE**
 - čistá forma – **DUCH** dospěl

ZÁVĚR

- **ČLOVĚK** je nástroj **NEOSOBNÍ DĚJINNÉ ZÁKONITOSTI** (mimo něj – neovlivní to)
- **SVOBODA** je **UVĚDOMĚNÍ** si **NEVYHNUTELNOSTI** – člověk musí **RESPEKTOVAT** svou **SVOBODU** ve **SPOLEČNOSTI** (vrchol je **PRUSKÁ MONARCHIE**)
- **INDIVIDUALISMUS** musí být podřízen **SPOLEČNOSTI – STÁTNÍMU ŽIVOTU - ETATISMUS** – člověk musí pořídit své **ZÁJMY** společenským **ZÁJMŮM**
- dále řeší, zda by se některé **UDÁLOSTI** staly – tvrdí, že v **DĚJINÁCH** nejedná **JEDINEC**, ale **SVĚTOVÝ DUCH** skrz **JEDINCE** (byla by 2. světová válka bez **HITLERA?**)

KONEC NĚMECKÉ KLASICKÉ FILOSOFIE

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

MATERIALISTICKÉ KONCEPCE

- rozdělení do **DVOU ZÁKLADNÍCH TÁBORŮ** – **MLADOHEGELOVCI** a **STAROHEGELOVCI**
- tvoří takový **PŘECHOD**

MLADOHEGELOVCI

- **REVOLUČNÍ** větev
- **LEVICE**
- **MATERIALISTÉ**

STAROHEGELOVCI

- **KONZERVATIVNÍ** větev
- **PRAVICE**
- **IDEALISTÉ**

STRAUSS

- teolog
- spíše **STAROHEGELEC**
- dílo – **ŽIVOT JEŽÍŠŮV, STARÁ A NOVÁ VÍRA**
- kritizuje dosavadní **KŘESŤANSTVÍ** – zastánce **PANTEISMU**

FEUERBACH

- spíše **MLADOHEGELEC**
- dílo – **PODSTATA KŘESŤANSTVÍ, TEOGONIE** (původ **BOHA**)
- kritizuje tradiční – dosavadní **KŘESŤANSTVÍ**
- Bůh nestvořil člověka, ale **ČLOVĚK** stvořil **BOHA**
- **BŮH** je projekce lidských **EMOCÍ** a **VLASTNOSTÍ**
- **ANTROPOLOGICKÝ MATERIALISMUS** – ne **LÁSKA** k Bohu, ale **LÁSKA** k člověku je největším projevem **HUMANITY**

KARL MARX

- vystudoval **PRÁVA** a **FILOSOFII**
- redaktor **RÝNSKÝCH NOVIN** spolu s jeho přítelem **ENGELSEM**
- dílo – **KAPITÁL**
- **EKLEKTICKÁ FILOSOFIE** – spojování již **ŘEČENÝCH MYŠLENEK** – **HEGLOVA DIALEKTIKA** (opakem od **HEGELA** – základem je **HMOTA**), **FEUERBACHŮV ANTRPOLOGICKÝ MATERIALISMUS**, anglická **KLASICKÁ EKONOMIE** (teorie **NADHODNOTY** – **VYKOŘIŠŤOVATEL** zaplatí svému dělníkovi méně, než skutečně odpracoval – jen na jeho živobytí – **RICARDO, SMITH**), teorie **UTOPICKÝCH SOCIALISTŮ** (**MORE, CAMPANELA, OEWN, FOURIERE, ...**)

DIALEKTICKÝ MATERIALISMUS

- základem **SVĚTA** je **MATERIÁLNOST** – **HMOTA** (**DUCHOVNO** – **IDEALISMUS** je vlastnost **HMOTY**)
- **HMOTA** je filosofická kategorie k označení **OBJEKTIVNÍ REALITY**, která **EXISTUJE** nezávisle na **ČLOVĚKU**
- nezníčitelná, nestvořitelná, strukturovaná
- existuje v **PROSTORU** a **ČASE**
- **SVĚT** není **CHAOTICKÝ**, ale řídí se **DIALEKTICKÝMI ZÁKONY**:
- 1. **ZÁKON JEDNOTY BOJE A PROTIKLADŮ**
- 2. **ZÁKON PŘECHODU KVANTITY V KVALITU**
- 3. **ZÁKON NEGACE NEGACE**

HISTORICKÝ MATERIALISMUS

- **APLIKACE DIALEKTICKÉHO MATERIALISMU** v **PRAXI** – společnost – dějiny
- **CÍLEM** je **EMANCIPACE** člověka
- **PRÁCE** je proces přetváření **PŘÍRODY**, a tím i **SAMA SEBE** – dochází k postupnému **ODCIZENÍ** – člověk má pracovat sám pro sebe, ne pro **NĚKOHO**
- dochází k narušení **SPOLEČNOSTI** – dělí se na **PROLETÁŘE** (nuceni prodávat svoji pracovní sílu) a **VYKOŘIŠŤOVATELE** (**KAPITALISTY** – kupují pracovní sílu) → dochází ke vzniku **TŘÍD** → zrušit **ODCIZENÍ** může jedině tak, že zruší **SOUKROMÉ VLASTNICTVÍ**

ZÁKON JEDNOTY BOJE A PROTIKLADŮ

- aplikuje jej na **HISTORII**
- společnost se postupně vyvíjela – **OTROKÁŘSKÁ, FEUDÁLNÍ, KAPITALISTICKÁ** společnost – ve všech byl **TŘÍDNÍ ANTAGONISMUS** (protiklad) – spor mezi **VÝROBNÍMI VZTAHY** a **VÝROBNÍMI SILAMI (PROSTŘEDKY)**
- pak přichází **SOCIALISMUS**, kde sice je **TŘÍDNÍ SPOLEČNOST**, ale není **ANTAGONISMUS** a naposledy přichází **KOMUNISMUS**, kde už není ani **ANTAGONISMUS** ani **TŘÍDNÍ SPOLEČNOST**
- celé dosavadní **DĚNÍ** je **DĚNÍ TŘÍDNÍHO BOJE**

VÝZNAM

- **POZITIVA** – naplněn v **PRAXI**, rozpoznání **EKONOMIKY** – jako základ **POLITIKY** (stát se musí odvíjet od své **EKONOMIKY**)
- **NEGATIVA** – nedocenení **DUCHOVNA** – preference **MATERIALISMU**
- po smrti **MARXE** došlo k rozdělení na **SOCIALISTICKÝ SMĚR** (postupná, poklidná přeměna) a **KOMUNISTICKÝ SMĚR** (pro revoluci – pro náhlou změnu – vznik **MARXISMU-LENINISMU**)

23. OSVÍCENSTVÍ A POZITIVIZMUS PŘELOMU 18. A 19. STOLETÍ

OSVÍCENSTVÍ A POZITIVIZMUS PŘELOMU 18. A 19. STOLETÍ

- Anglické osvícenství, jeho představitelé
- Osvícenství ve Francii, hlavní představitelé, encyklopedisté a materialisté
- Voltaire a Rousseau, jejich význam
- Osvícenství v dalších zemích
- Pozitivismus A. Comta
- Další vývoj pozitivismu

OSVÍCENSTVÍ

- myšlenkový směr **18. STOLETÍ**
- formuje **MODERNÍ** společnost
- důraz na **ROZUM, LIDSKOU SVOBODU, DEMOKRACII** a **POKROK**
- základním heslem je „*SAPERE AUDE*“ („*MĚJ ODVAHU K ROZUMU*)
- obrat od víry k **ROZUMU**

ANGLICKÉ OSVÍCENSTVÍ

- **ANGLICKÉ OSVÍCENSTVÍ** je založeno na anglickém **EMPIRISMU**
- obracení se na **ARISTOTELA**
- **ANGLIE** spolu s **NIZOZEMÍM** kolébkou **OSVÍCENSTVÍ**
- vliv **PRŮMYSLOVÉ REVOLUCE (2. POLOVINA 18. STOLETÍ)**
- **VĚDECKÉ** poznání světa a **USPOŘÁDÁNÍ** společnosti podle zásad **ZDRAVĚHO** rozumu se projevil nejdříve ve **FILOSOFICKÝCH, STÁTOVĚDNÝCH** a **LITERÁRNÍCH** dílech osvícenců
- **OSVÍCENSKÁ** filosofie šířila víru v moc **ROZUMU** a **SCHOPNOSTI** člověka

GEORGE BERKELEY

- biskup, teolog
- irský představitel
- dílo – **POJEDNÁNÍ O ZÁKLADECH LIDSKÉHO POZNÁNÍ**
- vychází z ideální – vnímaná realita je pouze soubor našich počítků a vjemů – „*Existovat znamená být vnímán.*“ (**ESSE EST PERCIPI**) – co nevnímáme, to neexistuje (**SOLIPSISMUS** – svět existuje jen v mé vlastní mysli)
- v naší mysli, je tedy stvořen celý svět – něco jsme si vytvořili sami, ale zároveň máme v hlavě něco, co jsme si sami nevytvořili – to vytvořil **BŮH**
- aplikuje **NEWTONOVY** poznatky na společnost – společnost ovládají dvě síly – **DOSTŘEDIVÁ** (sdružovací pud) a **ODSTŘEDIVÁ** (egoismus)

DAVID HUME

- původem ze Skotska
- neměl akademické vzdělání
- pracoval jako **KNIHOVNÍK**
- historik – **DĚJINY ANGLIE** (dílo)
- zasahuje do osvícenství
- dílo – **POJEDNÁNÍ O LIDSKÉ PŘIROZENOSTI**
- propojuje myšlenky **LOCKA** a **BERKELEYHO**
- dvě oblasti – **MYŠLENÍ** a **POZNÁNÍ**

MYŠLENÍ

- dokazatelné matematicky (geometrií)
- jasná zřejmá tvrzení

POZNÁNÍ

- zdroj zkušenosti
- duševní zážitky, počítky, vjemy (**PERCEPCE**)
- jediným zdrojem poznání je **PERCEPCE** (nacházejí se za hranicemi smyslových vjemů, o tom nemůžeme nic vědět, objektivně poznat)

PERCEPCE – dělí na dvě třídy:

- A) **IMPRESSIONS (DOJMY)** – aktuální, silné, okamžité, bezprostřední
- B) **IDEAS (IDEJE)** – představy, souvisí s naší reakcí k předešlým dojmům, výtvar člověka, pomocí naší zkušenosti
- **SLOŽENÉ IDEJE** – vznikají propojováním jednoduchých a pomocí **ASOCIAČNÍCH ZÁKONŮ**:
 - A) **PRINCIP PODOBNOSTI A ODLIŠNOSTI** – oblast **MATEMATIKY**
 - B) **PRINCIP ČASOVÉ A PROSTOROVÉ SOUZEZNOSTI**

Maturitní otázky ze **ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD**

C) PRINCIP KAUZALITY – příčina a následek

- **DŮSLEDKEM** – objektivní realita je pouze **SLED PERCEPCI** (sled počitků a vjemů), včetně člověka
- → vývoj **SKEPSE** – jakákoliv **KAUZALITA** je účinkem **ZVYKU** (vše se děje zvykově, neukáže nám proč, ale že to bude)
- filosofie je **ZBYTEČNÁ** a **ZVYKOVÁ VĚDA (HABITÁLNÍ)**
- **UTILITARISMUS** – jediné kritérium je **UŽITEČNOST** (zbytečné je to, co neprospívá k nějakému užitku)
- ovlivnil **PRAGMATISMUS**, i **POZITIVISMUS**
- produktem osvícenství jsou **EKONOMOVÉ (A. SMITH, D. RICHARDO)**

FRANCOUZSKÉ OSVÍCENSTVÍ

- vrcholem je **FRANCOUZSKÁ REVOLUCE** (revoluce probíhaly téměř ve všech zemích **EVROPY**, akorát v každém státě jinou formou – každý stát bojoval za něco jiného) – francouzské osvícenství bylo **NEJRADIKÁLNĚJŠÍ** ze všech evropských zemí a stalo se počátkem pro **VELKOU FRANCOUZSKOU REVOLUCI**

SPECIFIKA FRANCOUZSKÉHO OSVÍCENSTVÍ

- **2. POLOVINA 17. STOLETÍ** – absolutistická vláda **LUDVÍKA XVI.** – vláda rozvíjející se a zviditelňující se **FRANCIE** – **KULTURNÍ STŘEDISKO** – ovlivnila celou **EVROPU** → vyčerpání vnitřních zdrojů a **ZBÍDAČENÍ** země → **SOCIÁLNÍ NAPĚTÍ**
- v této době schází velcí filosofové, kteří přicházejí až po smrti **LUDVÍKA XVI. (1715)**
- **FRANCIE** začíná objevovat **ANGLICKÉ MYŠLENÍ (MYŠLENKY)** – Anglie je **VZOREM** společnosti
- rozmach hlavně v **LITERATUŘE** – **MOLIERE, JEAN DE LA FONTAINE**

CHARLES LOUIS MONTESQUIEU

- baron, člen **AKADEMIE V BORDEAUX**
- zabývá se **STÁTOPRÁVNÍMI** otázkami – navazuje na **JOHNA LOCKA**, který rozdělil státní moc na **DVĚ SLOŽKY (VÝKONNOU A ZÁKONODÁRNÍ)** a **MONTESQUIEU** přidává **TŘETÍ SLOŽKU** – nezávislou **SOUDNÍ** – ve svém díle **DUCH ZÁKONŮ** (31 svazků) – velký kritik **ABSOLUTISTICKÉ VLÁDY**
- cestoval po **EVROPĚ** – hlavně do **ANGLIE** – zaujala ho **NÁBOŽENSKÁ TOLERANCE, POLITICKÁ SVOBODA** apod.
- ze svých cest píše spis **PERSKÉ LISTY** – silně společensky **SATIRICKÉ** dílo
- spis **ÚVAHY O PŘÍČINÁCH VELIKOSTI A PÁDU ŘÍMANŮ** – každá kultura je výsledkem **HISTORICKÝCH** a **PŘÍRODNÍCH** **PODMÍNEK STÁTŮ - ZÁKONY** musí být přizpůsobeny **NÁRODŮM**, pro které jsou vytvořeny – při utváření zákonů se musí přihlížet ke všem aspektům země – **POVAHA PŮDY, FYZICKÁ POVAHA ZEMĚ – PODNEBÍ, OBYVATELSTVO – POČET, POVAHA, BOHATSTVÍ** atd.

VOLTAIRE

- vlastním jménem **FRANCOIS MARIE AROUET**
- narodil se v zámožné rodině
- nedožil se **FRANCOUZSKÉ REVOLUCE**
- především **LITERÁT – OIPIUS** – tragické drama
- uvězněn **DVAKRÁT V BASTILE**, nakonec odešel do **ANGLIE** (do roka se naučil anglicky) – kde píše spis **FILOSOFICKÉ LISTY O ANGLIČANECH** a přibližuje **ANGLII FRANCII**
- po návratu do **FRANCIE** byl pronásledován – korespondence s **FRIDRICHEM II.**, nakonec se usídlil ve městečku **FERNEY** (Švýcarsko) – duchovní **CENTRUM** Evropy a po návratu do **FRANCIE** umírá
- píše vlastní **FILOSOFICKÝ SLOVNÍK**
- **CANDIDE** – nejnámější **FILOSOFICKÉ** dílo – pesimisticky laděné – proti **LEIBNIZOVI** a problematice **THEODICEI**
- revoluce i proti **CÍRKVI** – lidé potřebují **VÍRU**, ale nepotřebují **CÍRKEV**
- sám byl **DEISTOU - DEISMUS** – rozumové pojetí **BOHA** – „*Kdyby Bůh neexistoval, byla by ho potřeba vymyslet.*“
- **DĚJINY** – boj **ROZUMU** s **NEVĚDOMOSTÍ (RACIONALISMUS)**
- proti **ABSOLUTISMU** a **VÁLKÁM**
- odstranění **NÁBOŽENSKÝCH POMĚRŮ** a respektování **PŘÍROZENÝCH ZÁKONŮ**
- „*Nesouhlasím s Vaším názorem, ale až do krve se budu bit za vaše právo ho hlásat.*“ – bojoval za **DEMOKRACII** a svobodné hlásání

VÝZNAM

- duchovní vůdce francouzské revoluce
- kritika vrchnosti
- šíření **DEMOKRACIE**

MATERIALISTÉ

- napadali **CÍRKEV** i **NÁBOŽENSTVÍ**
- jediné co existuje je **HMOTA** (neuznávají žádný duchovní ani posmrtný život)

HOLBACH

- „*Vše je hmota.*“ – pokud poznáme hmotu, poznáme vše, hmota je vše co působí na naše smysly
- spis **SYSTÉM PŘÍRODY**

LA METTRIE

- dílo – **ČLOVĚK STROJ**
- **REDUKCIONISMUS** – každá hmota má v sobě **AKTIVNÍ PRINCIP** – není třeba **PRVOTNÍHO HYBATELE** (každý ho má v sobě) – svět se pohybuje sám od sebe
- neexistuje lidská **DUŠE**
- **MYŠLENÍ** je pouze produkt – přirozená funkce **LIDSKÉHO TĚLA**
- stačí poznat **HMOTU** a poznáme **VŠE** (každý duch nebo duše skrývající se za hmotou, je pouze **KLAM**)
- **KLAM** je také **NÁBOŽENSTVÍ**
- není rozdíl mezi **ČLOVĚKEM** a **STROJEM** – zjednodušování člověka

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

HELVETIUS

VÝZNAM

- významné místo ve vystupování proti CÍRKVI

ENCYKLOPEDISTÉ

- **ENCYKLOPEDIIE UMĚNÍ, VĚD A ŘEMESEL** – 28 svazků
- shrnout veškeré vědění dané doby – novověká Bible vědců
- úvod – „*Věk, náboženství a filosofie ustoupili století vědy.*“ – d'ALAMBERT

DENIS DIDEROT

- stal se vydavatelem **ENCYKLOPEDIIE**
- představitel **MECHANICKÉHO MATERIALISMU**
- podstatou světa je **HMOTA**, která je vybavená **CITLIVOSTÍ**, která se poté může projevit jako **DUŠE** a funguje na základu **MECHANICKÝCH** zákonů
- **BŮH** neexistuje

JEAN JACQUES ROUSSEAU

- nejvýznamnější
- diametrálně odlišný od **VOLTAIRA** (psychopatická osobnost – uzavřený, neurozený původ, neuznaný, chudý)
- **AKADEMIE** ve městě **DIJON** – vypsalá soutěž v souvislosti s **ENCYKLOPEDIÍ** – **ZDA POKROK VĚD A UMĚNÍ PŘÍSPĚL K POKROKU (ZLEPŠENÍ) MRAVŮ**
- → **ROUSSEAU** odpověděl spisem **ROZPRAVA O VĚDÁCH A UMĚNÍ** – šokoval a soutěž vyhrál – **VĚDA** a **UMĚNÍ** jsou zbytečné našim **MRAVŮM**, člověk byl pouze **ZNETVOŘEN SPOLEČNOSTÍ** – člověk by se měl navrátit k prostotě a chudobě, protože jedině tak bude **ŠTĚSTNÝ**
- **AKADEMIE** vypsalá **DRUHOU SOUTĚŽ** – **JAK VZNIKLA NEROVNOST MEZI LIDMI** →
- → **ROUSSEAU** odpověděl spisem **ROZPRAVA O PŮVODU A PŘÍČINĚ NEROVNOSTÍ MEZI LIDMI** – nerovnost rozděluje na **PŘÍROZENOU (FYZICKOU)** – věk, tělesná stránka a na **POLITICKOU (MRAVNÍ)** – způsobená **SOUKROMÝM VLASTNICTVÍM**, které je příčinou **BÍDY, POKRYTECTVÍ** a **MORÁLNÍHO ÚPADKU SPOLEČNOSTI** (na tuto myšlenku reagoval **VOLTAIRE** a kritizoval jej)
- **CONTRACT SOCIAL (SPOLEČENSKÁ SMLOUVA)** – nejvýznamnější **POLITICKÉ** i **FILOSOFICKÉ** dílo – „*Člověk se narodí svobodný, ale přesto všude je v okovech.*“ – stát by měl být založen na **SPOLEČENSKÉ SMLOUVĚ**, tak by mohli být svobodní, ale jak když se celý člověk se celý život musí přizpůsobovat, musí poslouchat zákony, kterým nechce porozumět
- člověk je od přirozenosti **DOBŘÝ**, ale společnost jej **KAZÍ**
- **EMIL ČILI O VÝCHOVĚ** – výchova dětí může ovlivnit, to že se společnost stane lepší, mělo by se chránit před špatnými vlivy apod.
- **VYZNÁNÍ** – autobiografické dílo – exhibicionisticky popisuje své **NITRO, PUDY, VÁŠNĚ** (dílo **VYZNÁNÍ** sepsal už **SV. AUGUSTIN**)

VÝZNAM:

- výrazně ovlivnili napadání **CÍRKEVNÍHO** a **STÁTNÍHO** systému

NĚMECKÉ OSVÍCENSTVÍ

SPECIFICKÉ RYSY

- **NĚMECKO** – duchovně mystická tradice
- osvícenství nebylo tak **RADIKÁLNÍ** (jako např. ve **FRANCII**) – klidnější **SOCIÁLNÍ** a **EKONOMICKÉ** podmínky
- prvním osvícencem byl **G. W. LEIBNIZ** (základ německého osvícenství a německé klasické filosofie) a vrcholem **IMMANUEL KANT**
- literatura – střizlivější, pedantská (výjimkou **GOETHE**)
- cílem většiny filosofů bylo dotvořit **OFICIÁLNÍ FILOSOFICKÝ JAZYK**

FRIDRICH II. VELIKÝ

- pruský král a panovník – **FILOSOF ZE SANSSOUCI**
- shromáždřoval **UČENCE** na svém dvoře (z Anglie, Francie)
- dílo – 30 svazkové souhrnné dílo
- **NÁBOŽENSKÁ** a **KULTURNÍ** tolerance – stát musí dbát na to, aby se neomezovali

GOTTHOLD EPHRAIM LESSING

- básník, myslitel a filosof
- filosoficky blízko k **FRIDRICHovi II.**, ale nikdy se neseťkali
- historický přístup
- kritika **CÍRKVĚ** – **ZLO** ve světě vnímá jako důsledek **NÁBOŽENSKÉHO FANATISMU** a **NENÁVISTI**
- dílo – **VÝCHOVA LIDSKÉHO POKOLENÍ**

POZITIVISMUS

- zakladatel **AUGUSTE COMTE**
- reakce na **OSVÍCENSTVÍ**, **IMMANUELA KANTA** a **NĚMECKOU KLASICKOU FILOSOFII** – vyčítá jim **SPEKULATIVNOST**
- protiváha **IDEALISMU** – silně **MATERIALISTICKÝ SMĚR**
- pokračování v **NOVOVĚKÉ FILOSOFII** – důvěra na **VĚDU**, ve **HMOTU**
- poslední **RACIONÁLNĚ-EMPIRICKÝ VÝKLAD SVĚTA**
- zasahuje do **1. POLOVINY 20. STOLETÍ**

RYSY POZITIVISMU

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

- **EMPIRISMUS** – lidské poznání lze **EMPIRICKY** odvodit
- **SCIENTISMUS** – přesvědčení, že **VĚDA** je **VŠEMOHOUCÍ**, víra ve vědu, úloha **FILOSOFIE** je pouze **SYNTÉZA** všech vědních disciplín (poznatků) – vytvářet **OBECNÝ** rámec
- **POZITIVNÍ** – opak **METAFYZIKY** – reakce na **NĚMECKOU KLASICKOU FILOSOFII** – **POZITIVNÍ** = opravdové, skutečné, reálné, smysluplné, jednoznačně definovatelné
- snaha vycházet z **FAKTŮ**, jenom z toho co je opravdu **JASNÉ**
- pozitivismus se má zajímat jen **FAKTY**, které můžeme jen **PŘIJÍMAT**, zbytečné je hledat **PODSTATY** a **PŘÍČINY**
- pozitivismus se dělí na **TŘI STÁDIA**:
 - A) **POZITIVISMUS**
 - B) **EMPIRIOKRITICISMUS**
 - C) **NOVOPOZITIVISMUS**

POZITIVISMUS

AUGUSTE COMTE

- ve **20. LETECH** – **KURZ POZITIVNÍ PSYCHOLOGIE**
- žil dlouho v **ÚSTAVU**
- vývoj lidského **MYŠLENÍ** a **POZNÁNÍ** – 3 stádia:
 - A) **TEOLOGICKÉ (FIKTIVNÍ)**
 - B) **METAFYZICKÉ (ABSTRAKTNÍ)**
 - C) **POZITIVNÍ (VĚDECKÉ)**

TEOLOGICKÉ STÁDIUM

- ontologický i fylogenetický jev (individuální i společenský)
- člověk se snaží odhalovat **PODSTATY** jevů – zabývá se **NADPŘIROZENEM** – neumí je pochopit → vznik **NÁBOŽENSTVÍ**

METAFYZICKÉ STÁDIUM

- od **NÁBOŽENSTVÍ** přechází k **FILOSOFICKÝM** názorům – spekulacím

POZITIVNÍ STÁDIUM

- nastupují **VĚDECKÉ** a **REÁLNÉ** závěry
- jediná pravda – popis **FAKTŮ** a **DAT**
- věda má jen **KONSTATOVAT**
- **SOCIOLOGIE** – zakladatel vědecké disciplíny – **SOCIÁLNÍ FYZIKA**
- zkoumat **SPOLEČNOST** pomocí **SOCIÁLNÍCH FAKTŮ** – racionalizace lidské společnosti – její uspořádání
- **SOCIOLOGII** považuje za **NEJKONKRÉTNĚJŠÍ** vědy (**MATEMATIKU** považuje za **NEJABSTRAKTNĚJŠÍ**)
- v čele **STÁTU** musí stát **ODBORNÍCI** – jedině tak může **RACIONÁLNĚ** fungovat, a to může nastat jedině, když se lidé zbaví **EGOISMU** a udělají vše pro ostatní a společnost (**ALTRUISMUS**)

JEREMY BENTHAM

- určitý **PŘEDCHŮDCE** pozitivismu
- **ULITARISTA** – filosofie **UŽITEČNOSTI** – důležité je to, co je užitečné
- navazuje **PRAGMATISMUS**
- co nejvíce štěstí, pro co nejvíce lidí

JOHN STUART MILL

- anglický představitel
- spíše spojuje s **ANGLICKÝM EMPIRISMEM**
- za **CÍL** filosofie považuje poznání **ČLOVĚKA** jako bytosti **RACIONÁLNÍ, MORÁLNÍ** a **SOCIÁLNÍ**
- snaží se dát pozitivismu **PSYCHOLOGICKÝ** základ

HERBERT SPENCER

- aplikoval **DARWINŮV EVOLUČNÍ PRINCIP** na vývoj **DUCHA** a na vývoj **SPOLEČNOSTI** – společnost se vyvíjí od jednoduchých k dokonalejším, vyvinutějším (od militarismu po **INDUSTRIALISMUS**)

EMPIRIOKRITICISMUS

- kritika **EMPIRICKÉHO** poznání
- tzv. **MACHISMUS**
- přelom **19. A 20. STOLETÍ**

ERNEST MACH

- období **EINSTEINA**
- vědecké názory se mění

AVENARIUS

- švýcarský představitel
- úkolem vědy je co nejjednodušší popis věcí

NOVOPOZITIVISMUS

- vzniká po **1. SVĚTOVÉ VÁLCE**
- vyčítají předešlým stádiím, že se nezajímají **PSYCHOLOGIÍ** a **SOCIOLOGIÍ**
- zaměřuje se na **JAZYK** – omezit filosofii na **LOGICKOU ANALÝZU JAZYKA**

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

IMMANUEL KANT

KRITIKA ČISTÉHO POZNÁNÍ

- v tomto díle zkoumá předpoklady **ZKUŠENOSTNÍHO POZNÁNÍ**
- vztah mezi stránkou **SMYSLOVOU** a stránkou **ROZUMOVOU** se projevuje v různých vrstvách a rozdílech mezi tím, co je v poznání **DÁNO PŘEDEM – APRIORI** a co je **VYTVÁŘENO DODATEČNĚ – APOSTERIORI**
- naše **POZNÁNÍ SVĚTA** se odvíjí od **PŘEDEM DANÝCH – VROZENÝCH – APRIORNÍCH** myšlenkových struktur
- člověku jsou **VROZENY – APRIORNÍ** nazírací **FORMY ČASU A PROSTORU!**
- dále nám jsou **VROZENY** základní myšlenkové **KATEGORIE**, jako jsou **MOŽNOST, NUTNOST, PŘÍČINA, ...**

24. VYBRANÉ FILOSOFICKÉ SMĚRY A ŠKOLY 19. A 20. STOLETÍ

VYBRANÉ FILOSOFICKÉ SMĚRY A ŠKOLY 19. A 20. STOLETÍ

- Charakteristika tohoto období a současné filosofie
- Základní pojmy a představitelé filosofických směrů: fenomenologie, existencialismus, iracionalismus, filosofie života, pragmatismus

FILOSOFIE 19. STOLETÍ

- v 19. století se filosofie dělí na **DVA HLAVNÍ PROUDY**, a to na **POZITIVISMUS** a **IRACIONALISMUS**

POZITIVISMUS

- zakladatel **AUGUSTE COMTE**
- reakce na **OSVÍCENSTVÍ**, **IMMANUELA KANTA** a **NĚMECKOU KLASICKOU FILOSOFII** – vyčítá jim **SPEKULATIVNOST**
- protíváha **IDEALISMU** – silně **MATERIALISTICKÝ SMĚR**
- pokračování v **NOVOVĚKÉ FILOSOFII** – důvěra na **VĚDU**, ve **HMOTU**
- poslední **RACIONÁLNĚ-EMPIRICKÝ VÝKLAD SVĚTA**
- zasahuje do **1. POLOVINY 20. STOLETÍ**

RYSY POZITIVISMU

- **EMPIRISMUS** – lidské poznání lze **EMPIRICKY** odvodit
- **SCIENTISMUS** – přesvědčení, že **VĚDA** je **VŠEMOHOUCÍ**, víra ve vědu, úloha **FILOSOFIE** je pouze **SYNTÉZA** všech vědních disciplín (poznatků) – vytvářet **OBECNÝ** rámec
- **POZITIVNÍ** – opak **METAFYZIKY** – reakce na **NĚMECKOU KLASICKOU FILOSOFII** – **POZITIVNÍ** = opravdové, skutečné, reálné, smysluplné, jednoznačné definovatelné
- snaha vycházet z **FAKTŮ**, jenom z toho co je opravdu **JASNÉ**
- pozitivismus se má zajímat jen **FAKTY**, které můžeme jen **PŘIJÍMAT**, zbytečné je hledat **PODSTATY** a **PŘÍČINY**
- pozitivismus se dělí na **TŘI STÁDIA**:
 - A) **POZITIVISMUS**
 - B) **EMPIRIOKRITICISMUS**
 - C) **NOVOPOZITIVISMUS**

POZITIVISMUS

AUGUSTE COMTE

- ve **20. LETECH** – **KURZ POZITIVNÍ PSYCHOLOGIE**
- žil dlouho v **ÚSTAVU**
- vývoj lidského **MYŠLENÍ** a **POZNÁNÍ** – 3 stádia:
 - A) **TEOLOGICKÉ (FIKTIVNÍ)**
 - B) **METAFYZICKÉ (ABSTRAKTNÍ)**
 - C) **POZITIVNÍ (VĚDECKÉ)**

TEOLOGICKÉ STÁDIUM

- ontologický i fylogenetický jev (individuální i společenský)
- člověk se snaží odhalovat **PODSTATY** jevů – zabývá se **NADPŘIROZENEM** – neumí je pochopit → vznik **NÁBOŽENSTVÍ**

METAFYZICKÉ STÁDIUM

- od **NÁBOŽENSTVÍ** přechází k **FILOSOFICKÝM** názorům – spekulacím

POZITIVNÍ STÁDIUM

- nastupují **VĚDECKÉ** a **REÁLNÉ** závěry
- jediná pravda – popis **FAKTŮ** a **DAT**
- věda má jen **KONSTATOVAT**
- **SOCIOLOGIE** – zakladatel vědecké disciplíny – **SOCIÁLNÍ FYZIKA**
- zkoumat **SPOLEČNOST** pomocí **SOCIÁLNÍCH FAKTŮ** – racionalizace lidské společnosti – její uspořádání
- **SOCIOLOGII** považuje za **NEJKONKRÉTNĚJŠÍ** vědy (**MATEMATIKU** považuje za **NEJABSTRAKTNĚJŠÍ**)
- v čele **STÁTU** musí stát **ODBOURNÍCI** – jedině tak může **RACIONÁLNĚ** fungovat, a to může nastat jedině, když se lidé zbaví **EGOISMU** a udělají vše pro ostatní a společnost (**ALTRUISMUS**)

JEREMY BENTHAM

- určitý **PŘEDCHŮDCE** pozitivismu
- **ULÍTARISTA** – filosofie **UŽITEČNOSTI** – důležité je to, co je užitečné
- navrhuje **PRAGMATISMUS**
- co nejvíce štěstí, pro co nejvíce lidí

JOHN STUART MILL

- anglický představitel
- spíše spojuje s **ANGLICKÝM EMPIRISMEM**
- za **CÍL** filosofie považuje poznání **ČLOVĚKA** jako bytosti **RACIONÁLNÍ**, **MORÁLNÍ** a **SOCIÁLNÍ**
- snaží se dát pozitivismu **PSYCHOLOGICKÝ** základ

HERBERT SPENCER

- aplikoval **DARWINŮV EVOLUČNÍ PRINCIP** na vývoj **DUCHA** a na vývoj **SPOLEČNOSTI** – společnost se vyvíjí od jednoduchých k dokonalejším, vyvinutějším (od militarismu po **INDUSTRIALISMUS**)

Maturitní otázky ze **ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD**

EMPIRIOKRITICISMUS

- kritika **EMPIRICKÉHO** poznání
- tzv. **MACHISMUS**
- přelom **19. A 20. STOLETÍ**

ERNEST MACH

- období **EINSTEINA**
- vědecké názory se mění

AVENARIUS

- švýcarský představitel
- úkolem vědy je co nejjednodušší popis věci

NOVOPOZITIVISMUS

- vzniká po **1. SVĚTOVÉ VÁLCE**
- vyčítají předešlým stádiím, že se nezajímají **PSYCHOLOGIÍ** a **SOCIOLOGIÍ**
- zaměřuje se na **JAZYK** – omezit filosofii na **LOGICKOU ANALÝZU JAZYKA**

IRACIONALISMUS

- filosofický směr, který je **OPAKEM RACIONALISMU**
- **IRACIONALISMUS** – protirozumový
- neuznává **ROZUM** jako stěžejní oblast **ČLOVĚKA**
- řeší otázku, co lze vůbec **POZNÁVAT** – svět nelze **ROZUMOVĚ** poznat a pochopit (odmítají rozumové vysvětlení světa)
- **ABSOLUTNÍ IRACIONALISMUS** – vše je absurdní – **RELATIVNÍ IRACIONALISMUS** – část **REALITY** je možné pochopit, druhá část je **TRANSCENDENTÁLNÍ**
– nelze ji pochopit, poznat
- postaven na **INTUICI** – mimo rozumová – schopnost **ZŘENÍ**, bezprostřední napojení na **VĚC, JEV** atd.
- **MYSTICKÁ** tradice (podobnost ve **VÝCHODNÍM** myšlení)
- **EZOTERICKÁ** učení – uzavřená, omezená, tajné směry a školy
- filosofický směr, který zpochybňuje nebo popírá – schopnost lidského rozumu pravdivě poznávat **SKUTEČNOST, ROZUMOVOU POZNATELNOST** a možnost **ROZUMOVÉHO** vedení života

VOLUNTARISMUS

- patří pod **IRACIONALISMUS**
- důraz kladen na **VŮLI** – **HYBNÁ** síla – základní složka našeho **POZNÁNÍ**

ARTHUR SCHOPENHAUER

- 1788 – 1860
- představitel **VOLUNTARISMU**
- německý filosof a myslitel
- „**CHMURNÝ GÉNIUS**“ – pesimistické učení – pohrdání lidmi (výrazně ovlivněn **DĚTSTVÍM** a svou **MATKOU** – odpor k **ŽENÁM**) – toužil být **SLAVNÝ** a **UZNÁVANÝ**
- první napadá **DOSAVADNÍ RÁZ** filosofie – kritika myšlenek – svět je **POZNATELNÝ**, lze jej vysvětlit na základě **PŘÍRODNÍCH ZÁKONŮ** – materialistické myšlenky
- jeho myšlení bylo čisté **IDEALISTICKÉ**
- dílo **O VĚDĚNÍ A BARVÁCH, DVA ZÁKLADNÍ PROBLÉMY ETIKY**
- nejvýznamnější dílo – **SVĚT JAKO VŮLE A PŘEDSTAVA** a **PARERGA A PARALIPOMENA (AFORISMY** k životní moudrosti)
- tvrdí, že podstatou **SVĚTA** i **ČLOVĚKA** je **IRACIONÁLNÍ VŮLE** = slepý instinkt, nelze ničím ovlivnit, celý život je projev tohoto **PUDU**, této **VŮLE**, nemá rozumový ani logický oddíl – její působení je **ZBYTEČNÉ**
- **VŮLE** se projevuje jak v **ANORGANICKÉM** světě, tak i v **ORGANICKÉM** světě – vědomí se projevuje jako **PŘEDSTAVA O SVĚTĚ**
- **VŮLE** je **NESVOBODNÁ** a musí podléhat **SVĚTOVÉ VŮLI**, která má neomezenou moc
- **VŮLE** je základ veškerého **ZLA** a **UTRPENÍ** ve světě → je to jakýsi **PUD**, který jedince nutí uspokojovat své **POTŘEBY** – když je však člověk uspokojí, cítí se přeplněn, a i tak je **NESPOKOJENÝ** – **VŮLE** je vlastně **NEKONEČNÁ**
- „*Život je jen neustálé zpomalované umírání.*“
- existuje **MOŽNOST**, jak korigovat tyto **VŮLE** – pomocí **FILOSOFIE** (abstraktně poznávat, snažit se o čistý rozum, překonávat každodenní potřeby) a **UMĚNÍ** (vyšší úroveň poznání)
- jak se zbavit nadvlády **VŮLE**? – zřeknutím se **ŽIVOTNÍ AKTIVITY** pomocí **ASKEZE** – umrtvovat svou vůli, a potom dojde k **SPLYNUTÍ** s **BOHEM**

FRIEDRICH NIETZSCHE

- německý představitel
- ve **25 LETECH** se stal **PROFESOREM KLASICKÉ FILOLOGIE** na univerzitě v **BASILEJI**
- později u něj propukla **DUŠEVNÍ CHOROBA**
- jeho učení bylo později **ZNEUŽITO FAŠISMEM**
- jeho filosofické myšlení se dá rozdělit do **TŘÍ OBDOBÍ**:
 - GENIÁLNÍ-ROMANTICKÉ OBDOBÍ**
 - KRITIKA METAFYZIKY A UMĚNÍ**
 - OBDOBÍ ZARATHUSTRA**

GENIÁLNÍ-ROMANTICKÉ OBDOBÍ

- období ovlivněno bouřlivým vztahem s **RICHARDEM WÁGNEREM** – hudební skladatel
- dílo – **ZROZENÍ TRAGEDIE Z DUCHA HUDBY**
- v životě působí **DVA ZÁKLADNÍ ŽIVLY** – **DIONÝSKÝ** a **APOLLINSKÝ**
- **DIONÝSKÝ** – skandalistický, nespoutaný, tvořící
- **APOLLINSKÝ** – smířlivý, tichý, harmonický

KRITIKA METAFYZIKY A UMĚNÍ

- kritika **TRADIČNÍCH SYSTÉMŮ A HODNOT** – tvrdí, že dosavadní systémy **ZNEHODNOCUJÍ** člověka – opomíjí jeho **VÁŠNĚ, POTŘEBY, SMYSLOVÉ POZNÁNÍ** – vytváří se **KONKRÉTNÍ** člověk – kritizuje přeocňování **ROZUMU** – teoretický člověk
- dílo **RADOSTNÁ VĚDA**

OBDOBÍ ZARATHUSTRA

- nejvýznamnější období a neplodnější
- dílo – **TAK PRAVIL ZARATHUSTRA (ZOROASTER)** – perský prorok, **SOMRAK MODE, ECCE MOHO (EJHLE ČLOVĚK)**
- určujícím principem je **VŮLE K MOCI** – základní síla, která člověka **POHÁNÍ**, která **MOTIVUJE** – vytvoření nového člověka – **NADČLOVĚKA (ÜBERMENSCH)** -, který je ztělesněním „**VŮLE K MOCI**“ – silný a osamělý, vzor
- na rozdíl od **SCHOPENHAUERA** vidí **VŮLI** jako **POZITIVNÍ** sílu
- **NIHILISMUS** – počátek **20. STOLETÍ** – názor, že nejlepší je v **NIC NEVĚŘIT** – **SVĚT** nelze **SMYSLUPLNĚ VYKLÁDAT** (plný **FIKČÍ, PSEUDOHODNOT**)
- silně proti **NÁBOŽENSTVÍ (BŮH** je **MRTVÝ** – dílo **ANTIKRIST** a **SOMRAK MODEL**)

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

- NIETZSCHE je nazýván filosof ANTI:

- A) ANTIMORALISTICKÝ – MORÁLKA je VNUCENÁ, OTROCKÁ – mění člověka ve ZVÍŘE, které je uzavřeno v KLECY MRAVŮ
- B) ANTIDEMOKRATICKÝ – silně proti tehdejší DEMOKRACII – tzv. morálka STÁTNÍ ZVĚŘE – INDIVIDUALITA před STÁDNOSTÍ
- C) ANTISOCIALISTICKÝ – proti PSEUDO ROVNOSTI – lidé si rovni NEJSOU
- D) ANTI-FEMINISTICKÝ – EMANCIPACE je příznak ÚPADKU
- E) ANTIINTELEKTUALISTICKÝ – ROZUM vnímá jako oblast podřízenou VŮLI
- F) ANTIPESIMISTICKÝ – vůle je POZITIVNÍ – žene člověka dopředu – kritika SCHOPPENHAUERA – „Kdo tvrdí, že život stojí za nic, tvrdí, že on sám stojí za nic.“
- G) ANTIKŘESŤANSKÝ – NÁBOŽENSTVÍ je nepřítel SMYSLOVOSTI, MORÁLKA SLABÝCH

- VŮLE je ÚSILÍ vystupňovat SÍLU vlastní EXISTENCE
- VŮLE se projevuje BOJEM se SEBE SAMÝM – cílem je TRANSFORMACE člověka do NADČLOVĚKA (dokonalejší člověk)
- ovlivnil EXISTENCIONALISMUS, FILOSOFII ŽIVOTA
- u nás oblíben např. u MIROSLAVA TYRŠE (SOKOL) a LADISLAVA KLÍMY

SÓREN KIERKEGAARD

- „DÁNSKÝ SOKRATES“
- velmi TRAUMATIZOVANÝ člověk (matka i otec zemřeli velmi brzo po jeho narození, žena zrušila zasnoubení bez udání důvodu ©)
- díla – BUĎ A NEBO, POJEM ÚZKOSTI, STRACH A CHVĚNÍ – každé dílo vycházelo pod jiným PSEUDONYMEM
- zpočátku NEPOCHOPENÝ – až ve 20. STOLETÍ
- nový rozměr FILOSOFIE – EXISTENCE – stav mezi MYŠLENÍM a BYTÍM
- EXISTENCE je základem ŽIVOTA – EXISTOVAT znamená STÁVAT SE SEBE SAMÝM
- TŘI STÁDIA EXISTENCE – ESTETICKÉ, ETICKÉ a NÁBOŽENSKÉ

ESTETICKÉ

- KONZUMNÍ způsob života
- neuskutečňuje a nevytváří SÁM SEBE
- PASIVNÍ

ETICKÉ

- vyšší stupeň SEBEPOZNÁNÍ, SEBEUSKUTEČNĚNÍ
- rozhodnutí – BUĎ BUDU ŽÍT TAK, ČI ONAK

NÁBOŽENSKÉ

- přesahuje člověka – mimo nás – TRANSCENDENTNÍ
- vztahování k BOHU
- člověk musí sám sebe učinit NICOTNÝM, aby poznal BOHA

FILOSOFIE 20. STOLETÍ

ZÁKLADNÍ ZNAKY

- obrovský PLURALISMUS – neexistuje DOMINANTNÍ filosofický směr – systém
- propojování FILOSOFIE a UMĚNÍ
- propojování FILOSOFIE a NÁBOŽENSTVÍ – DE CHARDIN
- propojování FILOSOFIE a VĚDY (BERT RUSSEL)
- FILOSOFIE je inspirovaná NOVODOBOU FYZIKOU (kvantová mechanika, ...)
- stále pozorujeme vztah mezi MATERIALISMEM a IDEALISMEM

FENOMENOLOGIE

- odklon od KANTA
- návrat k SCHOLASTICE, LEIBNIZOVI, SPINOZOVI
- FILOSOFIE PODSTATY – snaží se proniknout k PODSTATĚ věci – pochopit a uchopit ji (upustit od OBJEKTIVNÍHO – zahrnout všechno OBJEKTIVNÍ)

EDMOND HUSSERL

- zakladatel FENOMENOLOGIE
- prostějovský rodák, ale nikdy v Česku nežil a nepromluvil české slovo
- matematik, přírodovědec, filosof
- dílo – FILOSOFIE ARITMETIKY, LOGICKÁ ZKOUMÁNÍ, KARTEZIÁNSKÉ MEDITACE – HUSSERLIÁNA – několik desítek jeho spisů vydaná posmrtně
- co je PRAVDIVÉ, je PRAVDIVĚ ABSOLUTNĚ – pravda je jen JEDNA, ať jí říká kdokoliv
- člověk svými SOUDY pravdu NEVYTVÁŘÍ, jen ji INTERPRETUJE – pravda je TRANSCENDENTNÍ (mimo nás – člověka – mimo základ všech reálných věcí)
- pokud hledáme pravdu, musíme upustit od všech VNĚJŠÍCH znaků – vše odmyslet a dát do závorek (ZÁVORKOVÁNÍ) – odmyslet všechny VNĚJŠÍ projevy, abychom mohli dojít k PODSTATĚ – FENOMENOLOGICKÁ REDUKCE – očištění JEVŮ, FENOMÉNU
- hledá ČISTOU LOGIKU, kde jsou právě ty IDEÁLNÍ očištěné PRAVDY

MAX SCHELER

- zabývá se FILOSOFIÍ, PSYCHOLOGIÍ, SOCIOLOGIÍ
- zabývá se JEVY, PODSTATOU jako HUSSERL, ale více PLATŮNSKÝ – záleží na našem postoji, jak chápat JSOUCNO – ne každý může IDEJE chápat – člověk je slepý k IDEJÍM, pokud má nějaký PRAKTICKÝ ZÁJEM – člověk musí mít nadán LÁSKOU k IDEJÍM

MARTIN HEIDEGGER

- tvoří přechod mezi FENOMENOLOGIÍ a EXISTENCIALISMEM
- nejvlivnější a nejdiskutovanější filosof 20. STOLETÍ
- básník, filolog
- HUSSERLŮV žák
- díla – BYTÍ A ČAS, O PODSTATĚ DŮVODU, PŘÍSPĚVKY K FILOSOFII
- nadšený přívrženeц HITLERA, později se odklonil a musel emigrovat
- těžko pochopitelná díla – vytváří si VLASTNÍ JAZYK – pouze pro VZÁCNÉ lidi
- SEIENDE neboli JSOUCNO je všechno, co jakýmkoli způsobem jest
- SEIN neboli BYTÍ je okolnost, že JSOUCNO jest (nejobecnější pojem, nedefinovatelný - BYTÍ prostě JEST)
- DASEIN neboli JSOUCNOST je JSOUCNO, které ví o svém vlastním BYTÍ – jediná JSOUCNOST je ČLOVĚK

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

→ **EXISTOVAT** – pozorovat sám sebe jakožto **BYTÍ** – **SMYSL** záleží na **ČLOVĚKU** – člověk vytváří **SMYSL**

ZÁVĚR

- člověk, který ví, že je, tak ví, že jednou **NEBUDE** – **EXISTENCE** je pouze snaha do oddálení **SMRTI**
- **SMYSL** lidské **EXISTENCE** je v postoji ke **SMRTI**

EXISTENCIONALISMUS

- velmi vlivný směr **20. STOLETÍ**
- částečně vychází z **MARTINA HEIDEGGERA** a navazuje na učení **KIERKEGARDA**, za předchůdce můžeme brát i **DOSTOJEVSKÉHO**, **KAFKU** (literární tvorba)
- pojem **EXISTENCE** je vždy **INDIVIDUÁLNÍ** – zaměřuje se na **ČLOVĚKA** – **EXISTENCI** se rozumí **BYTÍ ČLOVĚKA**
- **EXISTENCIÁLNÍ FILOSOFIE** je **DYNAMICKÁ** – spojena s **ČASEM** a **ČAVOSTÍ** – vyhledává člověka v určitých **MEZNÍCH** situacích – zkoumá **ČLOVĚKA** v **MEZNÍCH** situacích (smrt, utrpení, úzkost, vina, zhnusení, ...) – **EXISTENCIÁLNÍ PROŽITEK** (např. **JASPERSA** je to **ZTROSKOTÁNÍ**)
- částečné propojení s **FENOMENOLOGIÍ** – bezprostřední uchopení **JSOUCNA**
- filosofové však odmítají být nazýváni **EXISTENCIÁLNÍ FILOSOFOVÉ** (např. **HEIDEGGER** tento směr neuznává, odmítá – vidí to jako součást **ONTOLOGICKÝCH** otázek)

FRANCOUZSKÝ EXISTENCIALISMUS

- hlavními představiteli jsou **J. P. SARTRE** a **ALBERT CAMUS**

J. P. SARTRE

- typický představitel **EXISTENCIALISMU**
- jeho díla měla spíše **LITERÁRNÍ** podobu, než **VĚDECKOU** – navazuje na **DOSTOJEVSKÉHO** a **KAFKU** – forma **ROMÁNU**
- narodil se v typické měšťácké rodině
- seznámil se se svojí životní partnerkou **S. BEAUVOIR** – představitelka **EXISTENCIALISMU** a **FEMINISMU**
- jeho první díla jsou román **NEVOLNOST** a povídka **ZEĎ**
- během války píše dílo **BYTÍ A NICOTA**
- po válce člen **KSF** → později vystoupil
- významné dílo – **EXISTENCIALISMUS A MARXISMUS**
- odmítá **NOBELOVU CENU** za literaturu
- ústředním tématem jeho filosofie je **SVOBODA** – **INDIVIDUALITA** – „Člověk je tím, čím se učíní.“ – zprvu je člověk ničím a v člověka se postupně stává, dokáže se rozvíjet, důraz na **ČINNOU** stránku člověka – „Člověk je souhrn všech svých jednání.“
- obdivuje **MARXISMUS**, později i vášnivý **KRITIK**
- řeší **VZTAH** člověka k **LIDEM** – lidé žijí ve **SPOLEČNOSTI** – dochází k **DEGRADACI INDIVIDUÁLNÍ EXISTENCE** člověka – musí se podřídit, ale mimo **SPOLEČNOSTI** žít nemůže – musí respektovat **SVOBODU** ostatních

ALBERT CAMUS

- filosof a literát
- dílo – **CIZINEC, MOR**
- lidskou **EXISTENCI** ztotožňuje s **ABSURDITOU** (**ABSURDUS** = něco nevhodného, nesmyslného) – člověk dospěje k stádiu **ABSURDITY**, když si uvědomí, že s **ABSURDITOU** nemůže nic dělat – člověk si uvědomí **FALEŠNOST** dosavadního života – východiskem je jen **KONSTATOVAT** tuto **BEZNADEJ** – odevzdat se **ABSURDITĚ** – nenachází žádný smysl jeho smrtelného bytí, což ho připravuje o všechny hodnoty a životní cíle, které si dříve stanovil
- představitel **ATEISTICKÉHO EXISTENCIALISMU** – mimo víru **BOHA**
- existuje i **TEISTICKÝ EXISTENCIALISMUS** – **KARL JASPERS, GABRIEL MARCEL, MARTIN BUBER** – navazují spíše na **KIEKGAARDA**

FILOSOFIE ŽIVOTA

- **IRACIONALISTICKÝ** směr
- ovlivněna **NEITZSCHEM**
- vzniká v **2. POLOVINĚ 19. STOLETÍ**
- snaha porozumět **ŽIVOUCÍMU ŽIVOTU** – kritika dosavadních systému – celý **ČLOVĚK** nelze smrsknout jen do **ZKUŠENOSTI** a **MYŠLENÍ**
- **SUBJEKTIVNÍ**
- **PLURALISTICKÁ** – různé uchopení **ŽIVOTA**
- **FILOSOFIE ŽIVOTA** dělíme na **TŘI ČÁSTI** – **BIOLOGISMUS**, **PSYCHOLOGISMUS** a **HISTORISMUS**

BIOLOGISMUS

- **ORGANICKÉ** chápání **ŽIVOTA**
- hlavními představiteli jsou **HANS DRIESCH** a **SPENGLER**

HANS DRIESCH

- existuje tzv. **ENTELECHIE** – něco co má **CÍL** samo v sobě

SPENGLER

- dílo **ZÁNIK ZÁPADU** – střet **KULTUR** ve **VÝVOJI** – první **KRITIK ZÁPADNÍHO** života
- ovlivnil hnutí **NEW AGE**

PSYCHOLOGISMUS

- **NITERNÍ, PSYCHICKÁ** stránka života
- hlavními představiteli jsou **WILHELM DIETHEY** a **HENRI BERGSON**

WILHELM DIETHEY

- zkoumá svět **ZEVNITŘ**

HISTORISMUS

- **DĚJINNÉ** spojitosti
- hlavními představiteli jsou **GASSET**, ale i **SPENGLER** a **W. DIETHEY**

HENRI BERGSON

- nositel **NOBELOVY CENY** za **LITERATURU**
- dílo – **TVOŘIVÝ VÝVOJ**
- jeho filosofie je nazývána **VITALISMUS** – **ELAN VITAL** – živorodá **SÍLA** ženoucí člověka **DOPŘEDU** – životní **SÍLA** – **MIMORACIONÁLNÍ** – **PODSTATOU ŽIVOTA** – **TVOŘIVÝ VÝVOJ**
- uznává **INTELEKT** a **INTUICI** – staví je nastejno – důraz na **ŘEČ INTELEKTU** – což je **VĚDA, TECHNIKA** je nástroj **INTELEKTU**
- **HOMO FABER** – člověk zhotovuje **NÁSTROJE**
- **HOMO SAPIENS** – spojení **INTELEKTU** a **INTUICE** – člověk **NAZÍRAJÍCÍ** a **POZNÁVAJÍCÍ**
- **ČAS** není – **ČAS** se **DĚJE** – **SKUTEČNOST** je **DĚNÍ** v **OCEÁNU ŽIVOTA**

PRAGMATISMUS

- tento směr vznikl ve **2. POLOVINĚ 19. STOLETÍ** v **USA** – vůbec **PRVNÍ** filosofický směr vzniklý v **USA**
- do **EVROPY** proniká od začátku **20. STOLETÍ** – u nás např. **KAREL ČAPEK**, stopy **PRAGMATISMU** můžeme nalézt u **SCHILLERA, NIETZSCHEHO**
- za zakladatele je považován **CHARLES SANDERS PIERCE** – napsal článek do časopisu – **JAK SI UJASNÍME SVÉ MYŠLENKY** – reakcí na **KANTA** – tvrdí, že **BŮH** nedal člověku možnost proniknout do **VŠECH** problémů (nekonečnost, bytí, ...) – proto je zbytečné to vůbec řešit, spekulovat o tom – odklon od **TRANSCENDENCE** – člověk se má zabývat jen lidským **CHOVÁNÍM** a **JEDNÁNÍM**

WILLIAM JAMES

- pokračovatel **PIERCE** – reaguje na jeho **ČLÁNEK** – rozvíjí jeho **MYŠLENKY**
- psycholog a filosof
- profesor na **HARVARDOVĚ UNIVERZITĚ** – matematika a psychologie
- dílo – **VŮLE K VÍŘE, SMYSL PRAVDY**
- vidí **PRAGMATISMUS** jako **POSTOJ**, který odhlíží od **PRVNÍCH** věcí, kategorií a **OBRACÍ** se k **POSLEDNÍM** věcem (faktům, plodům atd.)
- **SPECIFICKÉ POJETÍ PRAVDY** – **PRAVDA** je to, co je **UŽITEČNÉ, PROSPĚŠNÉ**, je to něco co se v **PRAXI** osvědčí jako **PROSPĚŠNÉ**

JOHN DEWEY

- jeho **PRAGMATISMUS** ještě „**AMERICITĚJŠÍ**“
- pedagog – zaměřoval se na **VÝCHOVU**
- dílo – **DEMOKRACIE A VÝCHOVA**
- lidské **POZNÁNÍ** a **MYŠLENÍ** je pouze **NÁSTROJEM** lidského **JEDNÁNÍ** – **INSTRUMENTÁLNÍ** povaha
- každá **MRAVNÍ** situace má uvnitř své **DOBRO** (člověk se má poučit)

SOUČASNÁ FILOSOFIE

- **2. POLOVINA 20. STOLETÍ**
- dochází ke změně **ÚLOHY FILOSOFIE** v lidském **ŽIVOTĚ**
- mění se vztah **FILOSOFIE** k jiným **VĚDNÍM DISCIPLÍNÁM** – především k **VĚDĚ** (neuznává **RACIONALISTICKÝ - MECHANICKÝ VÝKLAD SVĚTA** – vědecky lze všechno dokázat) – člověk není **SCHOPEN** dát **ODPOVĚDI** na všechny **OTÁZKY** – toto není jediný **VÝKLAD SVĚTA** → **NEKLASICKÁ VĚDA**

NEKLASICKÁ VĚDA – RYSY

- kritika **INDIVIDUÁLNÍ METODY**
- teorie **DETERMINISTICKÉHO CHAOSU** – na jedné straně je **SVĚT VĚDECKY** – **ÚČELNĚ** uspořádán, ale na druhé straně je charakteristický svým **NEPRAVDĚPODOBNÝM CHAOSEM**
- princip **NEURČITOSTI** – míra **EXAKTNOSTI** vědy nebude nikdy přesná
- objevují se různé převratné teorie

HNUTÍ NEW AGE

- spíše **FILOSOFICKÝ POHLED**
- **EKLEKTICKÉ** – **SYNKRETICKÉ** hnutí
- zabývají se hlavně oblastí **PSYCHOLOGIE (JUNG, JAMES), ANTROPOLOGIE, FYZIKY (CAPRA – TAO FYZIKY), MEDICÍNY (AKUPUNKTURA), POLITIKY (STRANA ZELENÝCH), SPORTU (JUDO, JÓGA)**
- odmítání **TRANSCENDENCE BOHA**
- důraz na **INDIVIDUALISMUS** – zaměření na **ČLOVĚKA (ANTROPOCENTRISMUS)**
- fyzickou smrtí život **NEKONČÍ** – **NEKONČÍ MĚ JÁ**

LINGVISTIK TURN

LUDVIK WITTGENSTEIN

- dílo – **FILOSOFICKÉ ZKOUMÁNÍ** – posmrtně vydané
- obraz od **POZITIVNÍHO IDEÁLU k JAZYKU**
- není možné **VYTVOŘIT FORMÁLNÍ JAZYK LOGIKY** (nic nepostřehne přesně dané výrazy)
- úkolem **FILOSOFIE** je objasnit pravidla **UNIVERZÁLNÍHO JAZYKA**

STRUKTURALISMUS

- **JAZYKOVÁ METODA** – zkoumání **JAZYKA a UMĚLECKÉHO DÍLA** – jejich **STRUKTURY**

SAUSSURE

HERMENEUTIKA

- nauka **UMĚNÍ POROZUMĚT**
- teorie **INTERPRETACE** – porozumět **ČLOVĚKU a SVĚTU**

GADAMER

POST MODERNISMUS

- neúměrný proces **VYTRÁCENÍ SMYSLU**
- **RELATIVITA** – vyvrácení univerzálních **AXIOMŮ** – všechny teorie je potřeba **DEKÓDOVAT**
- silná **PLURALITA**
- zpochybnit **NADVLÁDU RACIONALISMU**

FOUCAULT – DĚJINY ŠÍLENSTVÍ

25. GLOBALIZACE A INTEGRACE SVĚTA, MEZINÁRODNÍ VZTAHY A ORGANIZACE

GLOBALIZACE A INTEGRACE SVĚTA, MEZINÁRODNÍ VZTAHY A ORGANIZACE

- Mezinárodní vztahy jako věda
- Diplomacie
- Mezinárodní organizace a jejich role
- OSN a mezinárodní organizace do ní začleněné
- NATO a další vojensko-bezpečnostní organizace
- Historie a současnost EU, vývoj vztahů s ČR
- Příčiny globalizace a integrace světa a jejich důsledky, klady a zápory

MEZINÁRODNÍ VZTAHY

- **SOCIÁLNĚVĚDNÁ POLITOLOGICKÁ** disciplína, která zkoumá **SPOLEČENSKÉ** jevy odehrávající se v rámci **MEZINÁRODNÍHO** systému
- oblast studia zahrnuje roli **NÁRODNÍCH STÁTŮ, MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍ, NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ** a **NADNÁRODNÍCH KORPORACÍ**
- **VĚDA** o **MEZINÁRODNÍCH VZTAZÍCH** se zabývá nalézáním **BEZPEČNĚJŠÍCH** a **EFEKTIVNĚJŠÍCH** prostředků pro **ORGANIZACI VZTAHŮ** mezi **LIDMI, SPOLEČENOSTMI, VLÁDAMI** a **EKONOMIKAMI** – snaha nalézt lepší **PROSTŘEDKY SPOLUPRÁCE**
- soustřeďuje se na **VÝVOJ** a **STRUKTURU** mezinárodních **SPOLEČENSTVÍ**
- dříve součástí **POLITOLOGIE**, se kterou je tato **VĚDA** těsně **SPJATA**
- úzkou souvislost má **VĚDA** s dalšími **VĚDNÍMI DISCIPLÍNAMI** (mezinárodní právo, světová ekonomika, ...)
- za subjekty **MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ** jsou pokládány **SUVERÉNNÍ STÁTŮ** (ty, které mají **SVRCHOVANOU** moc nad obyvatelstvem svého území)
- **PŘEDMĚTEM** mezinárodních vztahů je **INTERGRACE** – proces **SJEDNOCOVÁNÍ** → vede ke stabilitě **POLITICKÉ** a **HOSPODÁŘSKÉ**

FORMY MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

- **STÁTŮ** je mezi sebou budují na základě **MEZINÁRODNÍCH SMLUV** a **DOHOD**
- **STÁTŮ** je mají určené v rámci **MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍ**
-

MEZINÁRODNÍ POLITIKA

- **MEZINÁRODNÍ POLITIKA** je **POLITIKA DVOU** a **VÍCE** států
- pokračováním **VNITŘNÍ POLITIKY**
- činnost **STÁTU** zaměřená k **ZAJIŠTĚNÍ** co nejpríznivějších vnějších **PODMÍNEK** pro jeho **EXISTENCI**
- existují **DVA** základní **TYPY ZAHRANIČNÍ POLITIKY** – **IZOLACIONISTICKÁ** a **LIBERÁLNÍ (MEZINÁRODNÍ)**

IZOLACIONISTICKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA

- minimální zahraniční **STYKY**
- odmítání účasti v **MEZINÁRODNÍ POLITICE**
- v minulosti např. **VELKÁ BRITÁNIE**
- v současnosti např. **ŠVÝCARSKO**

LIBERÁLNÍ (MEZINÁRODNÍ) POLITIKA

- rozvíjení zahraničních **STYKŮ**
- snaha o vzájemnou **SPOLUPRÁCI**
- státy uzavírají **DOHODY** a **SPOJENECTVÍ**

DIPLOMACIE

- věda, která se zabývá **MEZINÁRODNÍMI VZTAHY** a **ŘEŠENÍM KONFLIKTŮ MÍROVOU** cestou
- nástroj **ZAHRANIČNÍ POLITIKY**
- zajišťuje nejpríznivější podmínky pro **STÁT**
- umění **JEDNÁNÍ** mezi **ZÁSTUPCI** různých států
- zastupuje **STÁT** v hostujícím státě a hájí **ZÁJMY** státu a občanů
- rozvíjí **HOSPODÁŘSKÉ, KULTURNÍ** a jiné styky
- sleduje **VÝVOJ** v zemi a podává **INFORMACE**
- navázání **DIPLOMATICKÝCH VZTAHŮ** je možné po uznání práva **DE IURE**

ORGÁNY DIPLOMACIE

VELVYSLANEC

- nejvyšší hodnost
- hlava **DIPLOMACIE** a **VELVYSLANECTVÍ**
- sídlem **VELVYSLANCE** je **VELVYSLANECTVÍ**
- **AKREDITOVÁN** u **HLAVY STÁTU**

NUNCIUS

- **VELVYSLANEC Vatikánu** – **PAPEŽE**

VYSLANEC

Maturitní otázky ze **ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD**

- zastupuje **ZÁJMY** státu v jiném **STÁTU**
- sídlem **VYSLANCE** je **VYSLANECTVÍ**
- pověřen **PREZIDENTEM REPUBLIKY**
- **AKREDITOVÁN** u **HLAVY STÁTU**

INTERNUNCIUS

- **VYSLANEC Vatikánu – Papeže**

REZIDENT = ZMOCNĚNEC

- **AKREDITOVÁN** u **MINISTERSTVA ZAHRANIČÍ**

CHARGÉ D'AFFAIRES

- dočasný **ZÁSTUPCE – ZMOCNĚNEC**
- pověřen **MINISTREM ZAHRANIČÍ**

ATAŠÉ = PŘIDĚLENEC

- **ODBORNÍK** na určitou **OBLAST** (např. kulturní, vojenskou, ...)
- funkce **PORADCE** a **POMOCNÍKA** pro zvláštní odborné úlohy
- reprezentuje **MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ** a **REZORTNÍ MINISTERSTVO** (např. **KULTURY, OBRANY, ...**)

KONZUL

- není součástí **DIPLOMATICKÉ MISE** – nepoužívá statut **DIPLOMATA**
- jmenován **VLÁDOU**
- úkolem je prosazovat **ZÁJMY** svých **OBČANŮ**
- není **AKREDITOVÁN** v jiných státech
- **VYSÍLAJÍCÍ STÁT** má **AKTIVNÍ** právo **VYSLAT** a **PŘIJÍMAJÍCÍ STÁT** má **PASIVNÍ** právo je **ODMÍTNOU – PERSONA NON GRATA**

MEZINÁRODNÍ EKONOMICKÁ SPOLUPRÁCE

- každý vyspělý stát si uvědomuje, že **IZOLACE** je v dnešní době **NESMYSLNÁ**
- **EKONOMICKÁ SPOLUPRÁCE** formou **MEZINÁRODNÍHO OBCHODU** je **VÝHODNÁ** pro všechny zúčastněné strany

DŮVODY EKONOMICKÉ SPOLUPRÁCE – MEZINÁRODNÍHO OBCHODU

- **ODLIŠNOST VÝROBNÍCH (PŘÍRODNÍCH a KLIMATICKÝCH PODMÍNEK)** – jednotlivé země jsou odlišně **VYBAVENY PŘÍRODNÍMI ZDROJI**, leží v odlišných **KLIMATICKÝCH** pásech, rozdíly v **KVALITĚ LIDSKÝCH ZDROJŮ** a **KVALITĚ a TECHNICKÉ** úrovni **VÝROBKŮ** (těžba nerostných surovin, zemědělství, cestovní ruch)
- **ODLIŠNÝ SPOTŘEBITELSKÝ VKUS A PREFERENCE** – některá zboží mohou mít spotřebitelé pouze v **ZAHRANIČÍ**
- **SNAHA O ZVYŠOVÁNÍ EFEKTIVITY VÝROBY** – rostoucí **DĚLBA PRÁCE** na mezinárodní úrovni, efektivní využití **TECHNOLOGIÍ**, nutnost **VYRÁBĚT** určité **MNOŽSTVÍ**, aby byl **REALIZOVÁN ZISK**
- **KONFLIKT VÝROBY A SPOTŘEBY** – výroba se **SPECIALIZUJE**, spotřeba se **DIFERENCUJE**, dovoz umožňuje domácím výrobcům potřebnou specializaci
- **KLESAJÍCÍ NÁKLADY Z VELKOVÝROBY** – v různých zemích jsou různé statky vyráběny s odlišnými náklady – při specializaci země s **NÍZKÝMI NÁKLADY** na výrobu určitého **STATKU** dochází při výrobě ve **VELKÉM** k **ÚSPORÁM z ROZSAHU**
- základem **TEORIE MEZINÁRODNÍHO OBCHODU – TEORIE EKONOMICKÉ SPOLUPRÁCE** je existence **ABSOLUTNÍCH a KOMPARATIVNÍCH VÝHOD**

ABSOLUTNÍ VÝHODY

- schopnost jedné **ZEMĚ** vyrábět **KOMODITU** efektivněji než **DRUHÁ** země
- obchodujeme s tím, co **VYROBÍM** – vyměníme za to, co **VÝHODNĚJI** vyrobím, než země **DRUHÁ**
- pro některé státy je **EFEKTIVNĚJŠÍ** a **LEVNĚJŠÍ** určitou **KOMODITU** dovézt ze **ZAHRANIČÍ** než ji samotnou a **DRÁŽ VYROBIT**

KOMPARATIVNÍ VÝHODY

- každá **ZEMĚ** se specializuje na **VÝROBU** a **VÝVOZ** těch **STATKŮ**, které může vyrábět s **RELATIVNĚ** nižšími **NÁKLADY**, naopak každá **ZEMĚ** bude dovážet ty statky, které vyrábí s **RELATIVNĚ** vyššími náklady
- dominuje hlavně mezi **VYSPĚLÝMI** a **MĚNĚ VYSPĚLÝMI ZEMĚMI**
- např. **USA** vyrobí **TŘI** auta za **HODINU** a v **BRAZÍLI** vyrobí **JEDNO** auto za **TŘI** hodiny – v **USA** vyrobí **DVA** oděvy za **JEDNU** hodinu a v **BRAZÍLI** vyrobí **JEDEN** oděv za **HODINU** → **USA** budou vyrábět **AUTA** a budou je dovážet do **BRAZÍLIE** a naopak **BRAZÍLIE** bude vyrábět **ODĚVY** a bude je dovážet do **USA**

- **STÁTY** v **MEZINÁRODNÍM OBCHODU** – v **EKONOMICKÉ SPOLUPRÁCI** zaujímají **DVA** druhy **POLITIKY**:

STÁTNÍ PROTEKCIONISMUS

- tzv. **OCHRANÁŘSKÁ** politika
- preference **VLASTNÍ EKONOMIKY** před **JINÝMI** – ochrana **VLASTNÍHO** trhu, **VÝROBCŮ** a **SPOTŘEBITELŮ** pomocí **CEL** a **KVŮT**
- v roce **1947** si většina **VYSPĚLÝCH** států uvědomila, že žádná **EKONOMIKA** nemůže být **NEZÁVISLÁ**, že tento **JEV** je špatný, a tak založili **ORGANIZACI GATT**

CLO

- **DÁVKA** vybíraná **STÁTEM** při přechodu **ZBOŽÍ** před **CELNÍ** hranicí

KVÓTA

- omezení množství určitého dováženého **STATKU**

GATT

- **GENERAL AGREEMENT ON TARIFFS AND TRADE**
- organizace na **ODSTRAŇOVÁNÍ** překážek ve vzájemném **OBCHODU**
- v dnešní době působí pod názvem **WTO (WORLD TRADE ORGANIZATION)**

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

LIBERALISMUS

- podpora **MEZINÁRODNÍHO OBCHODU**
- představuje **VOLNÝ OBCHOD**
- zakladatel **ADAM SMITH**

ORGANIZACE ZABÝVAJÍCÍ SE MEZINÁRODNÍM OBCHODEM – EKONOMICKOU SPOLUPRÁCÍ

SVĚTOVÁ OBCHODNÍ ORGANIZACE

- **SVĚTOVÁ ORGANIZACE** neboli **WORLD TRADE ORGANIZATION**
- vznikla v roce **1995** jako nástupce **VŠEOBECNÉ DOHODY O CLECH A OBCHODU (GATT)**
- hlavní sídlo se nachází v **ŽENEVĚ (ŠVÝCARSKO)**
- v současné době má **WTO 159 ČLENSKÝCH STÁTŮ** (poslední **VANUATU** vstoupil do **WTO 24. SRPNA 2012**, předposlední člen **RUSKO** vstoupil do **WTO 22. SRPNA 2012**)
- současným **GENERÁLNÍM ŘEDITELEM** je **ROBERTO AZEVEDO**
- hlavním **ÚKOLEM** je **LIBERALIZACE MEZINÁRODNÍHO OBCHODU** prostřednictvím **ODBOURÁVÁNÍM OBCHODNÍCH BARIÉR**
- dalšími **ÚKOLY** jsou:

- sledovat **DODRŽOVÁNÍ** pravidel mezinárodního obchodu
- organizovat **OBCHODNÍ JEDNÁNÍ**
- **SLEDOVAT** národní obchodní politiky
- **UROVNÁVAT** spory mezi vládami
- omezení **PROTEKCIONISMU**
- **SPOLUPRÁCE** s ostatními mezinárodními organizacemi

- zásady **OBCHODNÍHO SYSTÉMU** podle **WTO**:

- odstraňování **DISKRIMINACE** (doložka nejvyšších výhod)
- **SVOBODNĚJŠÍ** obchod díky stále menším obchodním bariérám
- předvídatelný **OBCHODNÍ SYSTÉM** bez svévolně vytvářených obchodních bariér
- podpora **KONKURENCE**
- zvláštních ujednání ve vztahu k méně rozvinutým zemím

MEZINÁRODNÍ DOHODY

- **MEZINÁRODNÍ DOHODY** upravují vztahy mezi **STÁTY** a jsou základem pro **SPOLUPRÁCI**
- existují **DVĚ** základní dohody – **DEKLARACE** a **SMLOUVA**

DEKLARACE

- není **PRÁVNĚ** závazná
- vyjádření **ZÁMĚRU**
- **OBECNĚ** prohlášení

SMLOUVA

- **PRÁVNĚ** závazná
- zdroj **MEZINÁRODNÍHO PRÁVA**
- smlouva může být **DVOJÍHO** druhu – **BILATERÁLNÍ** (mezi dvěma státy) a **MULTILATERÁLNÍ** (mezi více státy) **SMLOUVA**
- **PROCES UZAVÍRÁNÍ SMLOUVY** – první vyjednávání → **PARAFA** – předběžné podepsání smlouvy → **PROVIZORNÍ PŘIJETÍ** – zástupci stran rozhodnou kdo, kdy, kde smlouvu podepíše → **RATIFIKACE** – potvrzení, schválení a podepsání smlouvy – začlenění smlouvy do **PRÁVNÍ SBÍRKY** → **ÚČINNOST** – od jaké doby bude smlouva platit

MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE

- **MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE** jsou **VYŠŠÍ** formou spolupráce mezi státy
- spolupráce států v **ORGANIZACÍCH** je **TRVALÁ** a **ROZVÍJÍ SE**
- rozvoj **ORGANIZACÍ** se datuje koncem **19. STOLETÍ**
- první **ORGANIZACÍ** vůbec byla **SVATÁ ALIANCE** z roku **1815 (RAKOUSKO + RUSKO + PRUSKO** – boj proti **REPUBLIKÁNŮM** a **LIBERÁLŮM**)
- **MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE** se dělí **PODLE VELIKOSTI** na **REGIONÁLNÍ** (vyvíjejí činnost jen v některých částech světa) a **GLOBÁLNÍ** (vyvíjejí činnost celosvětově) **ORGANIZACE**
- dále je můžeme dělit **PODLE OBLASTI ZÁJMŮ** na **POLITICKÉ, HOSPODÁŘSKÉ, SOCIÁLNÍ, KULTURNÍ, ...**
- dále je můžeme dělit **PODLE UZAVŘENOSTI** na **OTEVŘENÉ** (např. **OSN**) a **UZAVŘENÉ** (např. **EU**) **ORGANIZACE**
- dále je můžeme dělit na **OBECNÉ** (např. **OSN, EU**) a **SPECIÁLNÍ** (např. **WHO**) **ORGANIZACE**

- dále je můžeme dělit na **VLÁDNÍ** (např. MVO) a **NEVLÁDNÍ** (např. MNO) **ORGANIZACE**

ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ

- **UN – UNITED NATIONS**
- **NEJZNÁMĚJŠÍ CELOSVĚTOVÁ** organizace
- hlavním cílem **OSN** je udržování **SVĚTOVÉHO MÍRU, BEZPEČNOSTI** a **SPRAVEDLIVÝCH VZTAHŮ** mezi státy
- poskytuje také rozsáhlou a trvalou **HUMANITÁRNÍ** a **ROZVOJOVOU POMOC** všem svým členům
- **OSN** vznikla **26. 6. 1945** na konferenci v **SAN FRANCISCO** na základě podpisu **CHARTY OSN – 50 STÁTŮ**
- sídlí v **NEW YORKU**
- **GENERÁLNÍM TAJEMNÍKEM OSN** je **BAN KI-MOON** z **JÍŽNÍ KOREI** – od roku **2007** (předchůdcem byl **KOFI ANNAN** z **GHANY** – v roce **1945** byl navrhován **JAN MASARYK**)
- v současnosti má **OSN 193 ČLENŮ**

ORGÁNY OSN

RADA BEZPEČNOSTI

- nejvyšší **VÝKONNÝ ORGÁN**
- **15 ČLENŮ – 5 STÁLÝCH ČLENŮ – USA, VB, FRANCIE, RUSKO, ČÍNA**, které mají **PRÁVO VETA**, a zbývajících **10 ČLENŮ** je voleno na **2 ROKY VALNÝM SHROMÁŽDĚNÍM**
- odpovídá za **UDRŽENÍ MÍRU**
- mezi pravomoci patří také např. **UVALENÍ MEZINÁRODNÍCH SANKCÍ** na státy a schválení **MEZINÁRODNÍCH MÍROVÝCH OPERACÍ**
- **REZOLUCE** jsou **PRÁVNĚ ZÁVAZNÉ**
- **ČR** byla členem **RADY BEZPEČNOSTI** naposledy v letech **1994 – 1995**

VALNÉ SHROMÁŽDĚNÍ

- **DRUHÝ VRCHOLNÝ orgán OSN**
- jsou zde zastoupeny všechny **ČLENSKÉ ZEMĚ** – při hlasování **JEDNA ZEMĚ = JEDEN HLAS**
- **REZOLUCE** a **DOPORUČENÍ** však nejsou **ZÁVAZNÁ**
- volí **GENERÁLNÍHO TAJMNÍKA OSN** a **NESTÁLÉ** členy **RADY BEZPEČNOSTI**
- zasedání **VS** začíná každoročně v **ZÁŘÍ** – předsednictví každý rok rotuje mezi **5 REGIONY – AFRIKA, ASIE, VÝCHODNÍ EVROPA, LATINSKÁ AMERIKA A KARIBIK, ZÁPADNÍ EVROPA** aj.
- v roce **2002/03** byl předsedou **JAN KAVAN – 57. ZASEDÁNÍ – ČR** hostila **VALNÉ SHROMÁŽDĚNÍ**

MEZINÁRODNÍ SOUDNÍ DVŮR

- sídlí v **HAAGU – SOUDNÍ orgán OSN**
- **15 SOUDCŮ**, kteří jsou voleni **VALNÝM SHROMÁŽDĚNÍM** a **RADOU BEZPEČNOSTI**, a jsou voleni na **9 LET**
- hlavním úkolem je řešit **MEZINÁRODNÍ SPORY** mezi **STÁTY** a **FIRMAMI**
- rozhodnutí jsou **PRÁVNĚ ZÁVAZNÁ**

HOSPODÁŘSKÁ A SOCIÁLNÍ RADA OSN

- monitoruje celkovou **HOSPODÁŘSKOU** situaci v regionech → navrhuje vládám různá **OPATŘENÍ**

PORUČENSKÁ RADA

- vykonávala **DOZOR** nad **SPRÁVOU PORUČENSKÝCH ÚZEMÍ**

SEKRETARIÁT OSN

- **VÝKONNÝ orgán OSN**
- tvořen **GENERÁLNÍM TAJEMNÍKEM** – nejvyšší **SPRÁVNÍ ÚŘEDNÍK OSN**

MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ TRIBUNÁL

- vznik v **90. LETECH** po vzoru **NORIMBERSKÉHO** tribunálu pro válečné zločince z roku **1945**
- stíhá pachatele **ZLOČINŮ** proti **MÍRU** a **LIDSKOSTI**
- nejvyšším **TRESTEM** je **DOŽIVOTNÍ** vězení – bez možnosti **AMNESTIE**

MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD

- sídlí v **HAAGU**
- oprávněn vyšetřovat a trestat osoby zodpovědné za **GENOCIDU, ZLOČINY PROTI LIDSKOSTI** a **VÁLEČNÉ ZLOČINY**

MÍROVÉ SÍLY OSN

- tzv. **MODRÉ BARETY**
- vojenské **JEDNOTKY**, které poskytnou státy **OSN** k udržení **MÍRU** v nestabilních částech
- poprvé byly nasazeny v roce **1948** na **PŘEDNÍM VÝCHODĚ**

OPATŘENÍ PŘI OHROŽENÍ MÍRU

TVRDÁ ODVETNÁ OPATŘENÍ

RETORZE

- forma **PROTIOPATŘENÍ** v mezinárodním **PRÁVU**, která má za cíl donutit určitý **STÁT** k dodržování svých **ZÁVAZKŮ**
- právně **PŘÍPUSTNÁ**
- **STANDARTNÍ RETORZE** jsou např. *neúčast na mezinárodní akci – OH, odvolání velvyslance, přerušení diplomatických styků, neudělování víz, odvolání chystané státní návštěvy, ...*

REPRESÁLIE

- forma **PROTIOPATŘENÍ** – forma odvetného **OPATŘENÍ**, které má silný charakter vůči **CIZÍMU** státu
- porušuje mezinárodní **PRÁVO**
- nelegální **ODPOVĚĎ** na nelegální **AKT**
- např. *nedodržování smluv, konfiskace majetku, vojenské manévry*

REZOLUCE

- tzv. **ROZHODNUTÍ**, které může přijímat jen **VS** nebo **RB**
- většinou požadují ukončení **VOJENSKÝCH AGRESÍ** a mezinárodního **NÁSILÍ**

SANKCE

- **STÁT** ignoruje **MÍROVÉ ÚSILÍ** → **SANKCE** formou **IZOLACE** od celého světa a zákaz obchodu s takovým **STÁTEM** →

→

EMBARGO

- **ZÁBRANA**
- nejmírnější donucovací prostředek
- **ČLENSKÉ** státy nesmějí vyvážet **ZBRANĚ** ani **VOJENSKÝ MATERIÁL**, vůči nimž je **EMBARGO** vyhlášeno – **ZÁKAZ** dovozu
- smyslem je oslabení **VOJENSKÉ SÍLY**

BOJKOT

- dočasné pozastavení členství v **MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH** – politická izolace od **SVĚTA** (zákaz účasti i **OH**)
- formou je i omezení nebo úplné přerušení **DIPLOMATICKÝCH** vztahů

VOJENSKÝ ZÁSAH

- **VOJENSKÁ** akce – vojsky **OSN** nebo vojsky jiného státu pod patronací **OSN** (často **USA**)
- **ÚTOČNÉ, OBRANĚ, SPRAVEDLIVÉ, NESPRAVEDLIVÉ**

MÍROVÁ MISE

- připadá pouze tehdy, je-li válečný **KONFLIKT** ukončen nebo se chýlí ke konci
- vojska **OSN** nestojí na žádné straně, jen udržují **MÍR**

POZOROVATELSKÁ MISE

- vysílána do **OBLASTI** napětí
- **ČLENOVÉ** nesmějí **ZASAHOVAT**

ANEXE

- násilné **PŘIPOJENÍ**

OKUPACE**MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE ZAČLENĚNÉ DO SYSTÉMU OSN****MEZINÁRODNÍ MĚNOVÝ FOND**

- mezinárodní **ORGANIZACE** přidružená k **OSN**
- jejím **CÍLEM** je usnadňovat **MEZINÁRODNÍ MĚNOVOU** spolupráci, podporovat **STABILITU SMĚNNÝCH KURZŮ** a prostřednictvím **PŮJČEK PODPOROVAT** státy, jež zažívají **HOSPODÁŘSKÉ POTÍŽE (HOSPODÁŘSKOU KRIZI)**
- zájem, aby nedocházelo z **MĚNOVÝM KRIZÍM** – úkolem je sledovat **VÝVOJE NÁRODNÍCH EKONOMIK**
- založen v roce **1944** na **MĚNOVÉ** a **FINANČNÍ KONFERENCI** v **BRETTON WOODS** – vznikl jako **OBRANA** před další **HOSPODÁŘSKOU** krizí
- v současnosti má **188 ČLENSKÝCH STÁTŮ**
- hlavní sídlo se nachází ve **WASHINGTONU D. C.**
- guvernérkou **MMF** je **CHRISTINE LAGARDEOVÁ**
- vytvářen z **ČLENSKÝCH** příspěvků
- **VRCHOLNÝM** orgánem **MMF** je **SBOR GUVERNÉRŮ**, který je zastupován **MINISTRY FINANCÍ** nebo **ŘEDITELY CENTRÁLNÍCH BANK**
- **VNITŘNÍ VÝBOR** – poradní orgán, **VÝKONNÝ VÝBOR** – hodnotí **VÝVOJE** hospodářství jednotlivých členů, ...

SVĚTOVÁ BANKA

- sdružení **DVOU** specializovaných **ORGANIZACÍ** – **MEZINÁRODNÍ BANKA PRO OBNOVU A ROZVOJ** a **MEZINÁRODNÍ ASOCIACE PRO ROZVOJ**
- organizace přidružená k **OSN**
- založena v roce **1944** na **MĚNOVÉ** a **FINANČNÍ KONFERENCI** v **BRETTON WOODS** – na pomoc obnovy zemí postižených **2. SVĚTOVOU VÁLKOU**
- v současnosti má **187 ČLENSKÝCH STÁTŮ**
- **PREZIDENTEM SB** je **JIM YONG KIM**
- hlavní sídlo se nachází ve **WASHINGTONU D. C.**
- hlavním **CÍLEM** je podpora a pomoc **ROZVÍJEJÍCÍM** se **ZEMÍM** s cílem **SNÍŽIT CHUDOBU** a **ZLEPŠIT ŽIVOTNÍ PODMÍNKY** na celém světě
- **MEZINÁRODNÍ BANKA PRO OBNOVU A ROZVOJ** – pomáhá **STŘEDNĚ** bohatým a **CHUDÝM** zemím v **EKONOMICKÉM RŮSTU**
- **MEZINÁRODNÍ ASOCIACE PRO ROZVOJ** – se snaží zabezpečit dostupnost **FINANČNÍCH PROSTŘEDKŮ** pro **NEJCHUDŠÍ ZEMĚ SVĚTA** – formou **GRANTŮ** a **BEZÚROČNÝCH** či **NÍZKOUROČNÝCH PŮJČEK**

UNESCO – ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ PRO VÝCHOVU, VĚDU A KULTURU

- vznikla v roce **1946**
- sídlí v **PAŘÍŽI**
- podporuje **ČLENSKÉ STÁTY** příspěvků na rozvoj **VZDĚLANOSTI**, pečuje o **KULTURNÍ HODNOTY**
- na seznamu **UNESCO** je zařazeno **12 ČEKÝCH PAMÁTEK** – **PRAHA, ČESKÝ KRUMLOV, HOLAŠOVICE, KUTNÁ HORA, TELČ, ŽDÁR NAD SÁZAVOU (ZELENÁ HORA), LITOMÝŠL, OLOMOUC (SLOUP SVATÉ TROJICE), KROMĚŘÍŽ, LEDNICKO-VALTICKÝ AREÁL, TŘEBÍČ (BAZILIKA SV. PROKOPA a ŽIDOVSKÁ ČTVRŤ)**

UNICEF – DĚTSKÝ FOND**Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD**

- vznikl v roce **1946**
- pomáhá zlepšovat **ŽIVOT DĚTÍ**

UNEP – PROGRAM PRO ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

WHO – SVĚTOVÁ ZDRAVOTNICKÁ ORGANIZACE

- založena v roce **1948**
- sídlí v **ŽENEVĚ**
- **7. DUBNA** se slaví **SVĚTOVÝ DEN ZDRAVÍ** (založení organizace)

IAEA – MEZINÁRODNÍ AGENTURA PRO ATOMOVOU ENERGII

SEVEROATLANTICKÁ ALIANCE – NATO

- nejvýznamnější **VOJENSKO-POLITICKÁ ORGANIZACE** na světě
- jejím **CÍLEM** je společná **OBRANNÁ POLITIKA** a **ARMÁDA** členských států
- vznikla v **4. 4. 1949** ve **WASHINGTONU**
- sídlí v **BRUSELU**

ČLENSKÉ ZEMĚ

- **USA, KANADA, TURECKO + 16 EVROPSKÝCH STÁTŮ – VB, NĚMECKO, FRANCIE, ŠPANĚLSKO, ITÁLIE, NORSKO, DÁNSKO, ISLAND, BENELUX, PORTUGALSKO, ŘECKO, POLSKO, MAĎARSKO a ČESKÁ REPUBLIKA**
- celkem **28 ZEMÍ**
- **ČR** vstoupila do NATO v roce **1999**

ORGÁNY NATO

RADA NATO

- nejvyšší **POLITICKÝ ORGÁN**
- sídlí v **BRUSELU**
- jsou zde **ZASTOUPENY** všechny **ČLENSKÉ ZEMĚ** (svými **MINISTRY, PŘEDSEDY VLÁD, HLAVAMI STÁTŮ**, popř. **VELVYSLANCI**)
- rozhoduje o **SPOLEČNÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE** a společném **POSTUPU** členských zemí
- **ZVLÁŠTNÍ PRAVOMOCE** v době ohrožení míru

SEVEROATLANTICKÉ SHROMÁŽDĚNÍ

GENERÁLNÍ TAJEMNÍK

- nejvyšší **REPREZENTANT**
- **PRAVOMOCE** jsou omezené – nejvýše postavený **ÚŘEDNÍK RADY NATO**
- současným **GENERÁLNÍM TAJEMNÍKEM** je **ANDERS FOGH RASMUSSEN (DÁNSKO)** od roku **2009** – předchůdce **JAAP DE HOOP SCHEFFER (NIZOZEMSKO)**

VOJENSKÝ VÝBOR A VÝBOR PRO PLÁNOVÁNÍ

- rozhodují o **VOJENSKÝCH ZÁLEŽITOSTECH**
- **PLÁNUJÍ** a **REALIZUJÍ** provedení **VOJENSKÉ** akce
- podřízeny **RADĚ NATO**

PARTNERSTVÍ PRO MÍR

Maturitní otázky ze **ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD**

- založeno v roce **1994**
- zajišťuje vojenskou **SPOLUPRÁCI** mezi členskými státy **NATO** a ostatními státy
- **CÍLEM** je posílit **BEZPEČNOST** a **STABILITU** v **EVROPĚ**

DALŠÍ VOJENSKO-BEZPEČNOSTNÍ ORGANIZACE

ZÁPADOEVROPSKÁ UNIE (ZEU)

- vznikla v roce **1954** v **PARÍŽI**
- původně pro **KONTROLU ZNOVUVYBROJENÍ SRN**
- sídlí v **BRUSELU**
- sdružuje země **ZÁPADNÍ EVROPY** – **FRANCIE, ITÁLIE, NĚMECKO, BENELUX, VB, ŘECKO, ŠPANĚLSKO, PORTUGALSKO**
- nemá výrazný vliv

INTERPOL – MEZINÁRODNÍ KRIMINÁLNÍ POLICIE

- vznik v roce **1923** ve **VÍDNI**
- sídlí v **LYONU**
- **CÍLEM** je potírání mezinárodního **ZLOČINU** a výměna informací mezi **KRIMINÁLNÍ POLICIÍ** členských zemí
- v posledních letech zaměřena proti **TERORISMU**

VARŠAVSKÁ SMLOUVA

- dnes již neexistující **ORGANIZACE**
- vznikla v roce **1955** ve **VARŠAVĚ** – reakce na vznik **NATA**
- zánik v roce **1991** po pádu **SOCIALISMU**
- sídlo bylo v **MOSKVĚ**
- organizace **VÝCHODNÍHO BLOKU** – kromě **JUGOSLÁVIE**
- jediná vojenská akce byl **VPAD** na území **ČSR** v roce **1968**

ANZUS

- tichomořský **OBRANNÝ** vojenský **PAKT**
- založený v roce **1952** **USA, AUSTRÁLIÍ** a **NOVÝM ZÉLANDEM**

CENTO

- seskupení **TURECKA, ÍRÁKU, VB, PÁKISTÁNU** a **IRÁNU**
- vznik v roce **1979** – dnes již neexistuje

EVROPSKÁ UNIE – HISTORIE A SOUČASNOST – VÝVOJ VZTAHŮ S ČR

- **EU** je **HOSPODÁŘSKÉ** a **POLITICKÉ** společenství (unie)
- v dnešní době **EU** tvoří **28 STÁTŮ**
- **EU** jako **EU** vznikla v roce **1993** **MAASTRICHTSKOU** smlouvou, ale základy má už mnohem dříve
- cíle **STÁTŮ EU**:
 - A) Všechny státy **EU** prosperovaly a měly lepší životní podmínky
 - B) Prosazují mír a bezpečí v **EU** i ve světě
 - C) Stejná základní práva a svobody pro všechny občany
- cíl Evropské unie - vytvořit nejlepší **EKONOMIKU** na **SVĚTĚ**
- konkurence **USA** a **ČÍNĚ**
- podařilo se to – **PRVNÍ** ekonomika na světě - největší **HDP**

HISTORIE EVROPSKÉ UNIE

- po **2. SVĚTOVÉ VÁLCE** se státy musely vypořádat s řadou **PROBLÉMŮ** – zabezpečení základních **ŽIVOTNÍCH POTŘEB** pro obyvatelstvo, zabezpečení **MÍRU** a **BEZPEČNOSTI**, růst vlivu **SSSR** – nebezpečnost pro **ZÁPADNÍ DEMOKRACII**)

PARÍŽSKÁ SMLOUVA

- **1951** – v platnost vzešla v roce **1952**
- uzavřena státy – **FRANCIE, SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO, ITÁLIE, BELGIE, LUCEMBURSKO** a **NIZOZEMÍ** (základající státy **EU**) – založily **EVROPSKÉ SPOLEČENSTVÍ UHLÍ A OCELI (ESUO)**
- **UHLÍ** a **OCEL** byly považovány za hlavní **STRATEGICKÉ** suroviny (uhlí bylo nutné pro provoz továren, ocel na výstavbu domů, silnic, atd., a také na výrobu **ZBRANÍ** – snažily se zamezit)
- základem této smlouvy byl tzv. **SCHUMANŮV PLÁN**, který předložil **ROBERT SCHUMAN** **9. 5. 1950** (**EU** slaví svátek **VÝROČÍ** svého vzniku právě **9. 5.**)

ŘÍMSKÁ SMLOUVA

- **BŘEZEN 1957** – s platností od roku **1958**
- vzniká **EVROPSKÉ HOSPODÁŘSKÉ SPOLEČENSTVÍ (EHS)** a **EVROPSKÉ SPOLEČENSTVÍ PRO ATOMOVOU ENERGIÍ (EURATOM)**

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

- EHS mělo za úkol vytvořit **SPOLEČNÝ TRH** a **EURATOM** spolupráci na mírovém využití **JADERNÉ ENERGIE**

SLUČOVACÍ SMLOUVA

- **1. ČERVENCE 1967** – sloučení **TŘÍ** společenství – **ESUO, EHS, EURATOM** → vzniká **EVROPSKÉ SPOLEČENSTVÍ**
- **PRVNÍ** rozšíření – **1. LEDNA 1973** se připojuje **SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ A IRSKO, DÁNSKO**
- **1. LEDNA 1981** se připojilo **ŘECKO**
- **1. LEDNA 1986** se připojily **ŠPANĚLSKO a PORTUGALSKO**

SCHENGENSKÁ DOHODA

- byla podepsána v roce **1985** – v platnost v roce **1995** (zakládající země – **FRANCIE, SRN, BELGIE, LUCEMBURSKO, NIZOZEMÍ**)
- cíle bylo postupné odstranění **KONTROL** na vnitřních hranicích
- nebyla součástí právního řádu **EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ**, stala se jí až od **AMSTERODAMSKÉ** smlouvy
- v roce **1990** byla podepsána tzv. **PROVÁDĚCÍ ÚMLUVA**
- od roku **1999**, od účinnosti **AMSTERODAMSKÉ** smlouvy, je součástí **PRÁVA EU**

SCHENGENSKÝ PROSTOR

- území většiny **EVROPSKÝCH STÁTŮ**, na kterém mohou osoby překračovat **HRANICE** smluvních států, aniž by musely projít **HRANIČNÍ KONTROLOU**
- prostor se označuje podle vesnice **SCHENGEN (Lucembursko)** – v níž byla smlouva podepsána
- členové, kteří nejsou členové EU (ale členové **ESVO**) jsou **ISLAND, NORSKO, ŠVÝCARSKO, LICHTENŠTEJNSKO**
- členské země, které nespĺňují kritéria pro přijetí, jsou **KYPR, RUMUNSKO, BULHARSKO, CHORVATSKO**

MAASTRICHTSKÁ SMLOUVA

- samostatný vznik EU
- v platnost vstoupila **1. LISTOPADU 1993**
- tato smlouva zakládá **TŘI pilíře**:
 - A) **VNITRNÍ** trh a **HOSPODÁŘSKÁ a MĚNOVÁ** unie
 - B) Společná **ZAHRANIČNÍ** a **BEZPEČNOSTÍ** politika
 - C) **POLICEJNÍ** a **JUSTIČNÍ** spolupráce
- tato pilířová struktura EU zanikla účinností **LISABONSKÉ SMLOUVY**
- vytvořilo se tzv. **UNIJNÍ OBČANSTVÍ**, které doplňuje státní občanství
- právo **VOLIT** a být **VOLEN** do **EVROPSKÉHO PARLAMENTU**, ...
- **1995 – FINSKO, RAKOUSKO, ŠVÉDSKO**

AMSTERODAMSKÁ SMLOUVA

- vstoupila v platnost **1. KVĚTNA 1999**
- **SCHENGENSKÝ** prostor byl začleněn do **PRÁVA EU**
- posílily se **PRAVOMOCI EVROPSKÉHO PARLAMENTU**
- definovala **ZÁKLADNÍ PRÁVA OBČANŮ EU** a základní principy společné **ZAHRANIČNÍ POLITIKY**, posílení **SOCIÁLNÍ SLOŽKY EU**, ...

SMLOUVA Z NICE

- **2001**
- stanovena **PRAVIDLA** pro složení **ORGÁNŮ** po **ROZŠÍŘENÍ** – počet **EUROPOSLANCŮ**, počet **KOMISAŘŮ**, váha **HLASŮ** v **RADĚ EU**, ...
- v roce **1999** se **11 ZEMÍ EU (BENELUX, FINSKO, FRANCIE, ITÁLIE, IRSKO, NĚMECKO, PORTUGALSKO, RAKOUSKO, ŠPANĚLSKO)** dohodlo, že zavedou společnou měnu **EURO**
- **1. LEDNA 2002** vešly **MINCE** a **BANKOVKY** do oběhu

EUROZÓNA

- zóna zemí, kde je **ÚŘEDNÍ** měnou **EURO**
- **BELGIE, ESTONSKO, FINSKO, FRANCIE, IRSKO, ITÁLIE, KYPR, LUCEMBURSKO, MALTA, NĚMECKO, NIZOZEMÍ, PORTUGALSKO, RAKOUSKO, ŘECKO, SLOVENSKO, SLOVINSKO a ŠPANĚLSKO**

SMLOUVA O ÚSTAVĚ PRO EVROPU

- **2004** – odsouhlasena
- **STÁTOPRÁVNÍ** charakter
- počítala se zavedením termínů blízkých **VNITROSTÁTNÍMU** právu (zákony, rámcové zákony) a vytvořením funkcí typických pro stát (prezident)
- odmítnuta **FRANCIÍ** a **NIZOZEMÍM**

LISABONSKÁ SMLOUVA

- podepsána v roce **2007** a v platnost vstoupila **1. PROSINCE 2009**
- navazuje na **SMLOUVU O ÚSTAVĚ PRO EVROPU**, z níž byly odstraněny sporné instituty
- soustředí se na reformu stávajících institucí (posílení pravomoci **EVROPSKÉHO PARLAMENTU**)
- **LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV EU** se stává **ZÁVAZNÁ**
- **ESUO** zaniklo v roce **2002**
- v roce **2004** přistoupily státy – **ČESKÁ REPUBLIKA, ESTONSKO, KYPR, LITVA, LOTYŠSKO, MAĎARSKO, MALTA, POLSKO, SLOVENSKO a SLOVINSKO**
- v roce **2007** přistoupily státy – **RUMUNSKO a BULHARSKO**
- poslední člen přistoupil v roce **2013** – **CHORVATSKO**

SOUČASNOST

ČLENSKÉ ZEMĚ EVROPSKÉ UNIE

- zakládající země – 1952 – BELGIE, FRANCIE, ITÁLIE, LUCEMBURSKO, SRN a NIZOZEMSKO
- 1973 – DÁNSKO, IRSKO a SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ
- 1981 – ŘECKO
- 1986 – PORTUGALSKO a ŠPANĚLSKO
- 1995 – FINSKO, RAKOUSKO, ŠVÉDSKO
- 2004 – ČESKÁ REPUBLIKA, ESTONSKO, KYPR, LITVA, LOTYŠSKO, MAĎARSKO, MALTA, POLSKO, SLOVENSKO a SLOVINSKO
- 2007 – RUMUNSKO a BULHARSKO
- 2013 – CHORVATSKO

KANDIDÁTSKÉ ZEMĚ EVROPSKÉ UNIE

- kandidátskými zeměmi jsou MAKEDONIE, TURECKO, ISLAND, ČERNÁ HORA a SRBSKO

POTENCIÁLNÍ KANDIDÁTSKÉ ZEMĚ EVROPSKÉ UNIE

- potencionálními kandidátskými zeměmi jsou ALBÁNIE, BOSNA A HERCEGOVINA a KOSOVO

ČLENSTVÍ

- situace zemí střední a východní Evropy se značně odlišovala od předchozích přistupujících zemí
- EVROPSKÁ RADA proto v červnu 1993 v KODANI určila obecné závazné podmínky - tzv. **KODAŇSKÁ KRITÉRIA**:
- 1) **POLITICKÁ KRITÉRIA** - kandidátská země musí mít stabilní instituce zajišťující demokracii, právní stát, dodržování lidských práv a práv menšin
- 2) **EKONOMICKÁ KRITÉRIA** - země musí mít fungující tržní ekonomiku schopnou se vypořádat s konkurenčními tlaky uvnitř Unie
- 3) **KRITÉRIUM PŘIJETÍ** - země musí být schopná přijmout závazky vyplývající z členství, včetně cílů politické, hospodářské a měnové unie

ZEMĚ, KTERÉ ŽÁDALY O VSTUP, ALE NESTALY SE ČLENY

- **NORSKO – 1994** – občané to zamítli - kvůli možnému **OMEZENÍ RYBOLOVU** a ztráty **SUVERENITY** státu
- **ŠVÝCARSKO** – občané **ZAMÍTLI** – kvůli možné ztrátě **SUVERENITY** státu

ORGÁNY A INSTITUCE EVROPSKÉ UNIE

EVROPSKÁ RADA

- sídlí v **BRUSELU**
- hlavní **ROZHODOVACÍ** orgán
- nemá **PRAVOMOC** schvalovat **PRÁVNÍ PŘEDPISY**
- určuje **SMĚROVÁNÍ** a **STRATEGII** – **CÍLE EU**
- tvořena nejvyššími **PŘEDSTAVITELI** členských států (**PŘEDSEDY VLÁD** a **PREZIDENTY**) a předsedou **EVROPSKÉ KOMISE**
- schází se **DVAKRÁT ROČNĚ**
- dává podněty **EVROPSKÉ KOMISI**
- předseda je **HERMAN VAN ROMPUY** s **FUNKČNÍM** obdobím **2, 5 ROKU**

RADA EVROPSKÉ UNIE

- sídlí v **BRUSELU**
- zastupuje **ZÁJMY ČLENSKÝCH STÁTŮ** na evropské úrovni
- jeden z nejdůležitějších **LEGISLATIVNÍCH** orgánů
- schvaluje **PRÁVNÍ AKTY** mající platnost **EVROPSKÝCH** zákonů
- nejvyšší úroveň je **RADA** složená z **MINISTRŮ** jednotlivých států, scházejí se podle potřeby
- další úroveň je **VÝBOR STÁLÝCH ZÁSTUPCŮ**, kde se schází zástupci členských států, příp. jejich zástupci, dalšími úrovněmi pak jsou **VÝBORY** a **PRACOVNÍ SKUPINY**
- každý **PŮLROK** předseda **RADĚ** jiná země EU (**ČR předsedala v první polovině roku 2009**)
- hlasy členských států mají **RŮZNOU VÁHU** v závislosti na počtu obyvatel

EVROPSKÁ KOMISE

- sídlí v **BRUSELU**
- nahrazuje „**EVROPSKOU VLÁDU**“
- nejvyšším orgánem **VÝKONNÉ** moci EU
- s **EVROPSKOU RADOU** rozhodují o všech záležitostech EU
- 28 členů – **KOMISAŘŮ** (jeden **KOMISAŘ** za každou zemi – na 5 LET)
- Předkládá **NÁVRHY PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ EVROPSKÉMU PARLAMENTU** a **RADĚ EU**
- v oblasti **HOSPODÁŘSKÉ SOUTĚŽE** a **DOPRAVNÍ POLITIKY** má právo ukládat **SANKCE**
- předsedou je **JOSÉ MANUEL DURÁO BARROSO**
- členem za **ČR** je **ŠTEFAN FŮLE**

EVROPSKÝ PARLAMENT

- sídlí ve **ŠTRASBURKU** - výbory v **BRUSELU** a v **LUCEMBURKU**
- nejvyšším **ZÁKONODÁRNÝM** orgánem EU

Maturitní otázky ze **ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD**

- v současné době má **766 EUROPOSLANCŮ** – po volbách v roce **2014** bude mít **751 EUROPOSLANCŮ**, kteří jsou voleni na dobu **5 LET**
- hlasuje o **ROZPOČTU**
- má právo podávat **EVROPSKÉ KOMISI NÁVRHY PRÁVNÍCH AKTŮ** a také má **KONTROLNÍ PRÁVO** vůči **EVROPSKÉ KOMISI**
- předsedou je **MARTIN SCHULZ**
- **ČR** má v současné době **22 EUROPOSLANCŮ** – po volbách jich bude mít **21**

EVROPSKÝ SOUDNÍ DVŮR

- sídlí v **LUCEMBURKU**
- nejvyšším **SOUDNÍM** orgánem EU
- dohlíží na jednotnost **VÝKLADU** a **APLIKACE EVROPSKÉHO** práva
- řeší spory mezi **STÁTY, INSTITUCEMI, PODNIKY** i soukromými osobami podle tohoto práva
- tvoří ho **28 SOUDCŮ** (1 soudce z každého členského státu) jmenovaných na **6 LET**
- předsedou je **VASSILIOS SKOURIS**
- za **ČR** je soudcem **JIRÍ MALENOVSKÝ**

EVROPSKÝ ÚČETNÍ DVŮR

- sídlí v **LUCEMBURKU**
- tvořen sborem **28** nezávislých **ÚČETNÍCH KONTROLORŮ** jmenovaných **RADOU EU**
- kontroloři přezkoumávají všechny **VÝDAJE** a **PŘÍJMY EU**
- předsedou je **VICTOR CALDEIRA**

DALŠÍ DŮLEŽITÉ INSTITUCE EVROPSKÉ UNIE

EVROPSKÁ ÚSTŘEDNÍ BANKA

EVROPSKÁ INVESTIČNÍ BANKA

- poskytuje veřejným i soukromým subjektům **DLOUHODOBÉ PŮJČKY** na kapitálové investice
- sídlí v **LUCEMBURKU**
- její **POBOČKY** sídlí - **ATHÉNY, LISABON, LONDÝN, MADRID** a **ŘÍM**

EVROPSKÝ OMBUDSMAN

- zabývá se **STÍŽNOSTMI** na činnosti **ORGÁNŮ** a **INSTITUCÍ EU**
- sídlí ve **ŠTRASBURKU**

HOSPODÁŘSKÝ A SOCIÁLNÍ VÝBOR

- **PORADNÍ** a **KONZULTATIVNÍ** orgán EU
- složený z **344 ZÁSTUPCŮ** zájmových skupin

PROBLÉMY EVROPSKÉ UNIE

EUROZÓNA

- **EURO** – uměle vytvořená **MĚNA** – konkurence **DOLARU**
- **VELKÁ** zadluženost, nízké **ÚVĚRY** a **VYSOKÉ** půjčky (Španělsko, Itálie, Portugalsko, Irsko, Řecko)

LEGISLATIVNÍ ZÁSAHY

- nepřehlednost
- časté zásahy → nelíbí se
- v **ČR** – **POMAZÁNKOVÉ** máslo – nemůže mít v názvu **MÁSLO** (obsahuje pouze **31 %** mléčného **TUKU** → nebyla povolena výjimka)

EVROPSKÁ UNIE je živena ČLENSKÝMI příspěvky

- hlavně **VELKÝCH** a **VYSPĚLÝCH** zemí (Německo, Británie)
- musí to utáhnout samy (ale jak dlouho?) → nesouhlasí s dalším **ROZŠÍŘOVÁNÍM** (rozdílná úroveň států)

BUDOUCNOST

- kam **EU** směřuje
- státy ztrácí vlastní **NÁRODNÍ** charakter
- **EU** musí začít **ŠETŘIT** → snižování **EUROPOSLANCŮ**

ČESKÁ REPUBLIKA A EVROPSKÁ UNIE

- **ČR** vstoupila do EU v roce **2004**
- **ČR** podala **ŽÁDOST** o **ČLENSTVÍ** v EU **17. LEDNA 1996**
- v **ČERVENCI 1997** vydala **EVROPSKÁ KOMISE AGENDU 2000**, která se stala základním **METODOLOGICKÝM** dokumentem pro **PŘÍJÍMÁNÍ** nových členů
- na základě tohoto dokumentu **EVROPSKÁ KOMISE** doporučila zahájit přístupová **JEDNÁNÍ** s **ČR, ESTONSKEM, KYPREM, MAĎARSKEM, POLSKEM** a **SLOVINSKEM** – začátek jednání bylo v **BŘEZNU 1998**
- v **PROSINCI 2002** byla v **KODANI** s **DESETI** kandidátskými státy **UZAVŘENA JEDNÁNÍ**
- smlouva o **PŘISTOUPENÍ** byla podepsána v **DUBNU 2003** v **ATHÉNÁCH** – datem vstupu byl **1. KVĚTEN 2004**
- v **ČR** se hlasovalo v **REFERENDU** – **ČERVEN 2003** – **77,3 %** voličů hlasovalo **PRO** (volební účast byla **55,2 %**)

GLOBALIZACE A INTEGRACE SVĚTA – PŘÍČINY A DŮSLEDKY – KLADY A ZÁPORY

GLOBALIZACE

- **GLOBALIZACE SVĚTA** = srůstání světa
- **GLOBALIZACE** je abstraktní fenomén, zahrnující různé změny společnosti, které vedly k větší **PROPOJENOSTI EKONOMICKÝCH, SOCIOKULTURNÍCH, POLITICKÝCH** a **TECHNOLOGICKÝCH** odvětví
- **GLOBALIZACI** lze chápat jako **NEROVNÝ** proces - v jehož důsledku se některé části světa relativně **PŘIBLIŽUJÍ**, zatímco jiné relativně **ODDALUJÍ** a to vše bez ohledu na geografickou vzdálenost

PODMÍNKY PRO ROZVOJ GLOBALIZACE

- zavádění nových **INFORMAČNÍCH TECHNOLOGIÍ**
- liberalizace **MEZINÁRODNÍHO** obchodu (**OTEVŘENÝ MO**)

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

- vytváření **JEDNOTNÝCH MEZINÁRODNÍCH TRHŮ**
- (např.: celní unie – **JEDNOTNÁ CELNÍ** politika mezi státy EU)
- přechod od **SOCIÁLNÍCH** států k **LIBERÁLNÍM**
- vytváření podmínek pro investice **MEZINÁRODNÍCH SPOLEČNOSTÍ** (daňové úlevy, bezcelní zóny, dotace aj.)

VÝVOJ

- počátek globalizace je neurčený – hlavní rozvoj je obecně považován v **70. LETECH**, kdy se začaly rozvíjet nové **INFORMAČNÍ TECHNOLOGIE**
- zmínky o globalizaci se váží k vytvoření **NADNÁRODNÍCH KORPORACÍ**, které začaly hýbat **SVĚTOVÝMI EKONOMIKAMI** - společnosti začaly s výrobou tam, kde je levná **PRACOVNÍ SÍLA** a příznivé daňové podmínky
- pozdější rozvoj **TELEKOMUNIKAČNÍCH TECHNOLOGIÍ** umožnil **VOLNÝ POHYB KAPITÁLU, EXPANZI SVĚTOVÉHO OBCHODU, PROPOJOVÁNÍ SVĚTOVÝCH TRHŮ** a **ODSTRAŇOVÁNÍ OBCHODNÍCH BARIÉR**
- v souvislosti s expanzí světového trhu se proměnila i **ROLE STÁTŮ** - v této nové situaci státy samy **LÁKAJÍ INVESTORY** - vytvářejí **BEZCELNÍ ZÓNY**, poskytují **DAŇOVÉ ÚLEVY, DOTACE NA VYTVOŘENÁ PRACOVNÍ MÍSTA** hradí ze svých prostředků, hradí náklady na requalifikaci pracovní síly nebo poskytují pozemky za nižší než tržní cenu atp.

DŮSLEDKY GLOBALIZACE

- o reálná moc není v rukou **VLÁD JEDNOTLIVÝCH STÁTŮ**, ale v rukou **NADNÁRODNÍCH SPOLEČNOSTÍ** – přesouvá se z veřejného k **SOUKROMÉMU SEKTORU**
- o hospodářská prosperita je stále více ovlivňována **OBCHODY** na světových **FINANČNÍCH TRZÍCH**, už několik významných ekonomik zažilo od 70. let náhlý propad způsobený odlivem kapitálu
- o poklesl význam **NÁRODNÍHO STÁTU** – státy jsou nuceny vytvářet co nejlepší podmínky pro **PŘILÁKÁNÍ MEZINÁRODNÍHO KAPITÁLU**
- o při využití **LACINÉ PRACOVNÍ SÍLY** se **PŘÍJMY** obyvatel **SNIŽUJÍ**, což vede k nižším daňovým odvodům, a snižuje se i objem finančních prostředků na sociální stát – prudce rostou příjmy vyšší třídy, **PROHLUBOVÁNÍ SOCIÁLNÍCH ROZDÍLŮ**
- o mění se **MEZINÁRODNÍ DĚLBA PRÁCE**, protože společnosti přesouvají výrobu do **ROZVOJOVÝCH** zemí, kde je **LEVNĚJŠÍ PRACOVNÍ SÍLA**
- o dochází ke **ZMENŠOVÁNÍ** světa – **ČASOPROSTOROVÉ KOMPRESI** – zvyšuje se **POHYB** a **KOMUNIKACE** v prostoru, mění se role prostoru a času; tento jev vede k dalšímu **ZVYŠOVÁNÍ NEROVNOSTI**, vzniká skupina lidí znevýhodněna tím, že nemůže využívat moderní informační systémy, čímž se snižuje jejich schopnost orientace a mobility v dnešním světě a kvalita jejich života
- o zesiluje se **NEROVNOMĚRNÝ SOCIÁLNÍ i EKONOMICKÝ** rozvoj, jednotlivé státy i jednotlivci **NEMAJÍ** stejnou **PŘÍLEŽITOST ZAPOJIT SE** do procesu **GLOBALIZACE**

POZITIVA GLOBALIZACE

- posílení **MEZINÁRODNÍHO OBCHODU**
- rozvoj **INFORMAČNÍCH TECHNOLOGIÍ** (více informací o dění ve světě)
- **CESTOVÁNÍ**
- poznávání cizích **KULTUR**

NEGATIVA GLOBALIZACE

- ztráta **NÁRODNÍ IDENTITY** – stírání **KULTURNÍCH tradic**
- **STANDARTIZACE**
- **KRIZE** států → **KRIZE** celostátní (**FINANČNÍ** krize)
- **KONFLIKT** – **OBCHODNÍ** řetězce x **TRADIČNÍ** obchody
- **není** **AUTORITA**, která by řídila **NADNÁRODNÍ** společnosti (může vést k **NEZAMĚSTNANOSTI**)
- střety **KULTUR** → **NÁBOŽENSKÉ** konflikty – **TERORISTICKÉ** a **RADIKÁLNÍ SKUPINY**
- šíření **NEGATIVNÍCH INFORMACÍ**
- šíření **NEMOCÍ**
- zhoršování **ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ**

25. BIPOLÁRNÍ VIDĚNÍ SVĚTA

—

SVĚT NA PŘELOMU 20. A 21. STOLETÍ, GLOBÁLNÍ PROBLÉMY

BIPOLÁRNÍ VIDĚNÍ SVĚTA – SVĚT NA PŘELOMU 20. A 21. STOLETÍ, GLOBÁLNÍ PROBLÉMY

- Vývoj politického dělení světa v průběhu 20. století, vznik a konec „studené války“
- Ekonomické dělení světa – vztah Sever x Jih
- Charakteristika hlavních globálních problémů podle jednotlivých oblastí – sociálně politické, zdravotní, ekonomické, ekologické

STUDENÁ VÁLKA

- **1947 – 1991**
- ve studené válce stály proti sobě: **USA – SSSR, VÝCHOD – ZÁPAD, SOCIALISMUS – KAPITALISMUS**
- vyvrcholení **2. SVĚTOVOU VÁLKOU** – vzestup dvou **SUPERVELMOCÍ** – **USA a SSSR** (daleko za nimi **VB, FRANCIE, ČÍNA**)
- nesmiřitelné ideologie (nesprávné chápání politiky druhé strany)
- za 2. světové války bylo mnoho zemí okupováno **NĚMECKEM** a ztratilo své vlády – otázkou bylo, kdo povede země po válce
→ většinou **VŮDCOVÉ ODBOJE** – ve většině zemí se silně rozvíjel **KOMUNISMUS**
- první problémy se mezi **USA a SSSR** objevily před válkou – **MASAKR V KATYNI** a **USA** neinformovala **SSSR**, že vlastní **ATOMOVOU BOMBU**, dokud nebyla použita na **HIROŠIMU (6. SRPNA 1945)**
- válka se projevovala vzájemnou nedůvěrou, podezíravostí a nedostatkem snahy o oboustranné porozumění
- několikrát se vyhrotila natolik, že výrazně vzrostly obavy z možného vzplanutí **TŘETÍ SVĚTOVÉ VÁLKY**
- **USA** obviňovaly **SSSR**, že se snaží ve světě rozšiřovat své pojetí **KOMUNISMU** a **SSSR** obviňoval **USA** z prosazování **IMPERIALISMU** a snahy o potlačení revolučních hnutí v jiných zemích (**USA** snahu demokratizovat **SSSR**)
- v **ČSR** silný vliv **SSSR** – v roce **1948** k moci **KOMUNISTÉ** – silný komunistický stát
- **STUDENÁ** – přímý konflikt vlastně nikdy nenastal – jen vyústila v několik lokálních konfliktů – **KOREJSKÁ VÁLKA, VÁLKA VE VIETNAMU, SOVĚTSKÁ INVAZE DO AFGANISTÁNU a KARIBSKÁ KRIZE**
- aby **SSSR** zabránil vlivu **ZÁPADNÍCH ZEMÍ** na svou politiku ve **VÝCHODNÍ EVROPĚ** – na hranicích vybudovali **VOJENSKOU A POLITICKOU BARIÉRU = ŽELEZNÁ OPONA**

JALTSKÁ KONFERENCE

- **ÚNOR 1945**
- setkání **CHURCHILLA, ROOSEVELTA a STALINA**
- Německo bylo rozděleno do **ČTYŘ ZÓN** spravovaných **USA, FRANCÍÍ, VB a SSSR**
- **BERLÍN**, který se nacházel v sovětské zóně, byl také rozdělen do **ČTYŘ ZÓN**

POSTUPIMSKÁ KONFERENCE

- **ČERVENEC – SRPEN 1945**
- setkání – **TRUMAN, ATTLEE a STALIN**

Maturitní otázky ze **ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD**

- **NORIMBERSKÉ PROCESY** – tribunál pro válečné zločince
- dohodli se na budoucí hranici mezi **NĚMECKEM** a **POLSKEM**
- většinou se ale nedohodli – nedostatek důvěry a mnoho napětí zavládlo u témat:
 - A) **SSSR** chtěl námořní základnu ve **STŘEDOZEMNÍM MOŘI**
 - B) **STALIN** chtěl, aby **NĚMECKO** platilo válečné reparace
 - C) **TRUMAN** neřekl **STALINOVÍ** o atomové bombě před tím, než byla použita

TRUMANOVA DOKTRÍNA

- **12. 3. 1947**
- snaha omezit šíření komunismu (zabraňování šíření komunistických ideologií)
- šlo svým způsobem o **IZOLACI** vůči SSSR a státům, kterým byl násilně vnucen komunistický režim

MARSHALLŮV PLÁN

- **1947** (oficiálně přijatý v roce **1948**)
- cíl – organizovaně pomoci poválečné **EVROPĚ** a zemím postiženým válkou
- americký ministr zahraničí **GEORGE MARSHALL** vytvořil **PLÁN**, jak jejich ekonomiky pozvednout
- během **ČTYŘ LET** bylo Evropě poskytnuto **13 MILIARD DOLARŮ** (pomoc přijalo jen **ŠESTNÁCT** zemí)
- země **VÝCHODNÍ EVROPY** (např. ČSR) nabídku odmítly, protože to **STALIN ZAKÁZAL**

RVHP (RADA VZÁJEMNÉ HOSPODÁŘSKÉ POMOCI)

- **1949 – 1991**
- měla sloužit jako protiváha **MARSHALLOVA PLÁNU**
- sjednocovala hospodářství **KOMUNISTICKÝCH** států – **SSSR, ČSR, POLSKO, ALBÁNIE, BULHARSKO, RUMUNSKO,**
- ...
- důraz na **TĚŽKÝ PRŮMYSL = EXTRÉMNÍ SOCIALISTICKÁ INDUSTRIALIZACE** (omezení zemědělství)

DŮLEŽITÉ OKAMŽIKY STUDENÉ VÁLKY

- v roce **1949** vznik **NATO** (jako vojenská aliance západních zemí)
- v roce **1955** vznik **VARŠAVSKÉ SMLOUVY** (jako odpověď na NATO) – **POLSKO, NDR, ALBÁNIE, SSSR, ...**

BLOKÁDA BERLÍNA

- Stalin nechtěl, aby nové **NĚMECKO** bylo silné → **USA, VB, FRANCIE** ale zavedly ve svých zónách **NOVOU MĚNU (NĚMECKOU MARKU)**
- v **ČERVNU 1948** obklíčila sovětská armáda **ZÁPADNÍ BERLÍN** a odřízla ho od zbytku Německa → začala **BLOKÁDA BERLÍNA** – účelem bylo město vyhladovět a přinutit západní mocnosti, aby se stáhly
- jakékoliv použití vojenské síly mohlo znamenat válku → řešením bylo zásobovat Berlín pomocí **LETECKÉHO MOSTU** – zahájen v **ČERVNU 1948** a trval do **KVĚTNA 1949 (318 DNÍ)** – dopraveno bylo **1. 5 MILIONU** tun zásob a zboží
- v **KVĚTNU 1949** museli Sověti blokádu ukončit

KOREJSKÁ VÁLKA

- v minulosti **KOREJSKÉ CÍSAŘSTVÍ**
- v roce **1948** proběhly volby → rozdělení na **SEVERNÍ (KLDŘ)** a **JIŽNÍ KOREU (KOREJSKÁ REPUBLIKA)** – rozdělení na **38. ROVNOBĚŽICE**
- **SEVERNÍ KOREA** byla **KOMUNISTICKÁ** podporována **SSSR**
- **JIŽNÍ KOREA** byla **ANTIKOMUNISTICKÁ** podporována **USA**
- v roce **1950 KLDŘ** napadá **KOREJSKOU REPUBLIKU** za účelem sjednocení – OSN a USA poslaly JK na pomoc **VOJSKA (MAC ARTHUR – generál)**
- v roce **1953** bylo podepsáno příměří (ale nikdy nebyla podepsána mírová smlouva) – **KOREA** je stále rozdělena

ZAVODY V DOBÝVÁNÍ VESMÍRU

- **USA** a **SSSR** soutěžily i dobývání **VESMÍRU**
- **SOVĚTI** byli úspěšnější
- v roce **1957** **SSSR** vyslali do vesmíru **SPUTNIK** (první družici) a prvního **PSA LAJKU**
- v roce **1961** se prvním člověkem ve vesmíru stal **GAGARIN**
- v roce **1969** první člověk na měsíci – **NEIL ARMSTRONG (USA)**

BERLÍNSKÁ ZEĎ

- **ZÁPADNÍ NĚMECKO** zbohatlo na rozdíl od **VÝCHODNÍHO** velmi rychle (podpora USA)
- Západní Berlín fungoval jako výkladní skříň pro obyvatele Východního Berlína, kteří se snažili uprchnout na **ZÁPAD** – to nebylo pro komunisty dobrou vizitkou – sověti se rovněž obávali, že Západní Berlín funguje jako výchozí bod pro špionáž na Východní Německo
- v **SRPNU 1961** byla postavena **DĚLÍČÍ BERLÍNSKÁ ZEĎ** mezi Západním a Východním Berlínem – žádný civilista ji nesměl překročit a ti, kteří se pokusili, byli **ZASTŘELENI**

KUBÁNSKÁ KRIZE

- **1962**
- tuto krizi způsobily špatné vztahy s **KUBOU** – komunistické **KUBĚ** vládl diktátor **FIDEL CASTRO**, který měl přátelské vztahy se **SSSR**
- **USA** chtěly jeho režim svrhnout – roku **1961** se kubánské emigrační síly vycvičené a vyzbrojené Američany vylodily v **ZÁTOCE SVINÍ** s úmyslem **CASTRA** svrhnout, ale byly poraženy – Kuba začala mít obavy a stala se závislejší na **SSSR**
- **CHRUŠČOV** situaci využil jako záminku k instalaci **ATOMOVÝCH RAKET NA KUBĚ** (v dosahu byly **DVĚ TŘETINY** území USA)

- americký prezident **KENNEDY** informoval o hrozbě veřejnost – USA zahájily **BLOKÁDU** Kuby a hrozily **INVAZÍ** (pokud nebudou rakety staženy)
- svět byl na **POKRAJI NUKLEÁRNÍ VÁLKY**
- nakonec **CHRUŠČOV** souhlasil, že rakety z Kuby odstraní – **KRIZE SKONČILA**

„Nevím, čím se bude bojovat ve třetí světové válce, ale ve čtvrté to budou klacky a kameny.“

Albert Einstein

VÁLKA VE VIETNAMU

- **1953 – 1975 (1964)**
- **VIETNAM** býval francouzská kolonie – **INDOČÍNA**
- v roce **1945** se k moci ve Vietnamu dostává komunistický vůdce **HO CHI MIN**
- došlo k rozdělení Vietnamu na **SEVERNÍ** a **JÍŽNÍ**
- **SEVERNÍ VIETNAM** byl komunistický podporovaný SSSR
- **JÍŽNÍ VIETNAM** byl nekomunistický podporovaný USA
- od roku **1956** se na území Jižního Vietnamu začaly objevovat skupiny komunistických guerill – **VIETKONG**, které se snažily připravit území pro ovládnutí a převzetí moci Ho Či Minem
- v roce **1964** se do války zapojily USA – záminkou bylo potopení člunů, které se blížily v bojových útočných formacích k jejich torpédoborcům **USS MADDOX** – v **TONKINSKÉM ZÁLIVU**
- ve válce se **USA** silně nedařilo (pod vedením generála **EISENHOWERA**) – boje v **DŽUNGLÍCH** apod.
- v USA v tomto období vzniká hnutí **HIPPIES**, kteří stáli silně proti válce
- v roce **1973** byla podepsána **PAŘÍŽSKÁ MÍROVÁ SMLOUVA**
- v roce **1975** **VIETKONG** dobyl **SAIGON** (hlavní město Jižního Vietnamu) a Vietnam byl postupně sjednocen pod komunistickou nadvládou

70. LÉTA – UVOLNĚNÍ

- **70. LÉTA** byla dobou zlepšení a uvolnění vztahů mezi **SUPERVELMOCEMI**
- v roce **1972** podepsaly USA a SSSR smlouvu **SALT** (Smlouva o omezení strategických zbraní), která omezila počet nukleárních hlavic
- v roce **1975** se americké a ruské kosmické lodě **APOLLO** a **SOJUZ** setkaly na oběžné dráze (viditelný znak uvolnění)
- v roce **1975** se konala **KONFERENCE V HELSINKÁCH** – **KBSE** (konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě) – sešlo se **35 ZEMÍ** (včetně USA a SSSR)

- A) SSSR souhlasil s povolením větší svobody a inspekci zkoumající lidská práva na území SSSR
- B) Západní Německo konečně uznalo Východní Německo
- C) Všechny státy se shodly na zlepšení lidských práv na celém světě

CHARTA 77

- vznik v **ČSSR**
- kritizovala, že v **ČSSR** nejsou dodržována lidská práva a svobody, ke kterým se **ČSSR** zavázala při podpisu **KBSE**
- **VÁCLAV HAVEL, JIRÍ PATOČKA, HÁJEK**

SOVĚTSKÁ INVAZE DO AFGÁNISTÁNU

- **1979 – 1991**
- v roce **1979** SSSR vpadl na území **AFGÁNISTÁNU**, aby využil místní politickou nestabilitu k **OVLÁDNUTÍ OBLASTI**, protože se obával možného šíření **ISLÁMU** ze sousedního **ÍRÁNU** (**ISLÁMSKÁ REVOLUCE**) a také proto, že Afganistan byl velmi blízko k **ZÁSOBÁM ROPY** na **STŘEDNÍM VÝCHODĚ**
- SSSR prohlásil, že byl vyzván, aby v Afganistanu obnovil **MÍR** (**ZÁPADNÍ STÁTY** protestovaly – např. **USA** bojkotovaly **OLYMPIJSKÉ HRÝ** v **MOSKVĚ**, zastavily dodávky **OBILÍ** do SSSR a podporovaly **AFGHÁNSKÉ PARTYZÁNY** v boji)
- SSSR nebyl ve válce úspěšný a v roce **1991** sovětské **JEDNOTKY** opustily Afganistan

KONEC VÁLKY

- v roce **1985** se stal vůdcem SSSR **MICHAIL GORBAČOV** a okamžitě začal starý sovětský systém reformovat (**PERESTROJKA** – reformace)
- setkal se s **RONALDEM REAGANEM** (americký prezident) a podepsaly dohodu **START** (Dohoda o snížení počtu strategických zbraní)
- v roce **1989** se zhroutil **KOMUNISTICKÝ BLOK** (většina zemí Východní Evropy se sama osvobodila od komunismu řadou revolucí – režim se zhroutil v **POLSKU, MAĎARSKU, VÝCHODNÍM NĚMECKU, ČSR, BULHARSKU, RUMUNKU, JUGOSLÁVII, ...**)
- v roce **1990** došlo ke sjednocení **VÝCHODNÍHO** a **ZÁPADNÍHO BERLÍNA**
- v roce **1991** byl rozpuštěn SSSR
- **VARŠAVSKÁ SMLOUVA** se zhroutila v roce **1991**

EKONOMICKÉ DĚLENÍ SVĚTA – VZTAH SEVER x JIH

SUTCLIFFE

- rozdíl se zvětšují především mezi **EXTRÉMNĚ CHUDÝMI** a **EXTRÉMNĚ BOHATÝMI** sáty a také mezi **NEJROZVINUTĚJŠÍMI** a **NEJZAOSTALEJŠÍMI** regiony světa

Maturitní otázky ze **ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD**

- jih se snaží **VYROVNAT** severu – snaží se **ZMODERNIZOVAT SVÉ HOSPODÁŘSTVÍ** – postupné zadlužování jihu – právě ta rozvojová pomoc, které poskytují **BOHATÉ** státy **CHUDÝM** je hlavní příčina problémů
- **MEGALOMANSKÉ PROJEKTY** – hlavně v oblasti **TĚŽBY SUROVIN** či **ZEMĚDĚLSKÝCH PLANTÁŽÍ** – vedly k **SOCIÁLNÍ** a **EKOLOGICKÉ DEGRADACI** venkovského i městského prostředí chudých zemí → všechno vedlo k **NOVÉ ZÁVISLOSTI** jihu na severu
- posledním krokem do **DLUŽNÍ KRIZE** byl příliv levných „**PETRODOLARŮ**“ na finanční trhy v období **ROPNÉHO ŠOKU 70. LET 20. STOLETÍ** – na chvíli se zdálo, že se s pomocí **NEUVĚŘITELNĚ** levných úvěrů – a díky zvýšené ceně všech **JIHEM** produkovaných komodit – „rozvojkám“ podaří se vymanit ze závislosti danou **PŘÍLIŠNOU** a **JEDNOSTRANNOU** hospodářskou specializací (těžba ropy, káva, bavlna, tabák) → rána přišla v momentě opětovného růstu úrokových sazeb podle **GUNNARA MYRDALA** (architekt **SKANDINÁVSKÉHO MODELU**) a **ALBERTA HIRSCHMANA** (ekonomický poradce vlád LA) vede k nerovnostem např. **MIGRACE** z jihu na sever (odliv nejvzdělanějších lidí, ale také mladších, schopnějších a dynamičtějších lidí) – což podlomuje rozvoj chudého **JIHU**; dále může jít i odliv i toho mála **FINANČNÍHO KAPITÁLU**, který se na **JIHU** podaří uspořit – banky jej raději investují v **ZAVEDENÝCH** a **PROSPERUJÍCÍCH** částech světa; obrovskou výhodou **SEVERU** představují **VNITŘNÍ ÚSPORY** z rozsahu produkce, realizované **EXPANZÍ** prosperujících firem
- naděje, že by i další země **JIHU** hromadně následovaly příkladu „**ASIJSKÝCH TYGRŮ**“ – avšak nelze přehlédnout, že nejvíce zaostávají právě ty **SOCIÁLNÍ SKUPINY** a **REGIONY**, které jsou z **GLOBALIZACE** dlouhodobě vylučovány (např. **SUBSAHARSKÁ AFRIKA, SEVERNÍ KOREA**)

KONEC BIPOLÁRNÍHO VIDĚNÍ SVĚTA?

FUKUYAMA

- autor **OPTIMISTICKÉHO** modelu uspořádání vztahů
- **MONOPOLÁRNÍ** model vidění světa
- **HISTORICKÝ** mezník – **PÁD ŽELEZNÉ OPONY** – dějiny vlastně skončily – **DEMOKRATICKÝ** a **EKONOMICKÝ** **LIBERÁLNÍ** světařád se ukázal jako jediný možný
- model z **LIBERÁLNÍ DEMOKRACIE** se stane kompromisem → vymizí **KONFLIKTY**
- úzce souvisí s **GLOBALIZACÍ**
- nudné místo, kde se nic neděje
- nebude existovat možnost **GLOBÁLNÍHO KONFLIKTU**, protože je možný rozpoutat jen **Z POLITICKÝCH PROBLÉMŮ** (ale neuvědomoval si **TŘETÍ SVĚT**)
- **TRŽNÍ SYSTÉM** – jediný systém, který povede k rozvoji **HOSPODÁŘSKÉ EKONOMIKY**
- **PROBLÉMY** – řešení **MÍROVOU** cestou

→ **OPTIMISMUS** byl **NAHRAZEN**

HUNTINGTON

- **MULTIPOLÁRNÍ VIDĚNÍ SVĚTA**
- zkušený **MEZINÁRODNÍ POLITOLOG**
- profesor na **HARWARDOVĚ** univerzitě
- **PŘÍČINA KONFLIKTŮ** – **STŘET CIVILIZACÍ** (oddělení kultury, náboženství, ...)
- **9 SVĚTOVÝCH CIVILIZACÍ** – **AFRICKÁ, ZÁPADNÍ, ČÍNSKÁ, PRAVOSLAVNÁ, BUDDHISTICKÁ, HINDUISTICKÁ, ISLÁMSKÁ, JAPONSKÁ, LATINSKOAMERICKÁ**
- **TEKTONICKÉ POJETÍ** – konflikty mezi **STÁTY** a civilizacemi budou probíhat podél tzv. **ZLOMOVÝCH HRANIC – LINÍ**, kde se civilizace střetávají - neví se, kde to může udeřit a vzniknout konflikt
- zajímá se roli jednotlivých států
- problémem **ROZPOLCENÉ ZEMĚ** (které jsou mimo **9 SVĚTOVÝCH CIVILIZACÍ**)
- **ZÁKLAD RESPEKTOVÁNÍ** jiných **CIVILIZACÍ** a **NEVNUCOVÁNÍ** svých názorů

GLOBÁLNÍ PROBLÉMY

- **GLOBÁLNÍ PROBLÉMY** = problémy týkající se **CELÉHO LIDSTVA** a **CELÉ PLANETY**, přesahují hranice **JEDNOTLIVÝCH** států
- jejich neřešení hrozí **ZÁNIKEM** lidské civilizace, nebo vážným znehodnocením životních **PODMÍNEK**
- GP jsou řešitelné pouze **CELOSVĚTOVÝM** úsilím

SOCIÁLNĚ POLITICKÉ

- mezi **SOCIÁLNĚ POLITICKÉ GLOBÁLNÍ PROBLÉMY** patří např. **SVĚTOVÉ KONFLIKTY, VYSOKÝ PŘIROZENÝ PŘÍRŮSTEK**, atd.

SVĚTOVÉ KONFLIKTY

IZRAELSKO-PALESTINSKÝ KONFLIKT

- **KDO? : IZRAEL vs. PALESTINA (JUDAISMUS x ISLÁM)**
- zasažené území: **IZRAEL, PÁSMO GAZY, ZÁPADNÍ BŘEH JORDÁNU**
- **DOBA: konec 19. STOLETÍ**
- **DŮVOD: spor o ÚZEMÍ** (území Palestinců, na kterém vznikl židovský stát), náboženský konflikt
- koncem roku **2012** byla hlasováním v OSN uznána Palestina jako nečlenský pozorovatelský stát. (ČR hlasovala proti, stejně tak USA)

ARABSKÉ JARO

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

- vlna protestů, nepokojů, povstání a revolucí, které probíhaly nebo probíhají ve většině **ARABSKÝCH STÁTŮ** od konce roku **2010** (např. Sýrie, Tunisko, Jemen, Egypt, Libye, Jordánsko,...)

EGYPT

- od roku **2011** probíhaly v **EGYPTĚ** demonstrace jako výraz protestu proti stávajícímu **REŽIMU** a prezidentovi **MUHAMMADU HUSNÍMU MUBARAKOVI**
- **11. ÚNORA 2011** prezident **MUBARAK** odstoupil a jeho faktickým nástupcem se stal **MUHAMMAD HOSEJN TANTAVÍ**
- v roce **2012** byl **MUBARAK** odsouzen do **DOŽIVOTÍ** za podíl na zabíjení **DEMONSTRANTŮ**

LIBYE

- od roku **2011** probíhali protesty proti režimu a **VŮDCI MUAMMARU KADDÁFÍMU**
- důvodem byly **DEMONSTRACE** v ostatních zemích a snaha o **DEMOKRATIZACI**
- demonstrace vedly k **OBČANSKÉ VÁLCE**
- režim byl díky letecké kampani **NATO** na podzim roku **2011** svržen
- **KADDÁFÍ** byl rebely zajat a bezprostředně poté byl **ZABIT**
- protivládni rebelové ihned zavedli **NOVÝ REŽIM** a uspořádali první **SVOBODNÉ VOLBY** po mnoha desetiletích

- **MUAMMAR KADDÁFÍ** - v roce **1969** se stal vládcem **LIBYE** – jeden z nejdéle vládnoucích vůdců na světě - jeho režim byl ideologicky založen na tzv. **ISLÁMSKÉM SOCIALISMU** – směs **ARABSKÉHO NACIONALISMU**, **SOCIALISMUS** a **PŘÍMÉ DEMOKRACIE**, základem jeho hospodářské politiky bylo **ZNÁRODNĚNÍ ROPNÝCH RAFINÉRIÍ**, za jeho vlády stoupala gramotnost v Libyi z **10 %** na **89 %**, zdravotnictví sice nedosahovalo evropského standardu, ale v arabském a africkém světě patřila k nejlepším, a také bylo zadarmo, za jeho vlády byl také veřejný dluh Libye **NULOVÝ** (tento dluh začal růst po kontrarevoluci)

SÝRIE

- od roku **2011** demonstrace proti režimu, proti **PREZIDENTOVI BAŠÁROVI AL ASÁDOVI** a straně **BAAS**
- demonstrace vedly v **OBČANSKÉ VÁLCE**

UKRAJINSKÝ KONFLIKT – KRYM (s RUSKEM)

- vlna nepokojů probíhá už od tzv. **ORANŽOVÉ REVOLUCE**

ORANŽOVÁ REVOLUCE

- slet událostí, které nastaly po 2. kole prezidentských voleb na **UKRAJINĚ** v listopadu **2004**

VOLBY 2004

- ve volbách se utkali – **VIKTOR JANUKOVIČ** (proruský – podpora V. Putina) a **VIKTOR JUŠČENKO** (prozápadní, nezávislost na Rusku)
- první volby ale provázely podvody, aby vyhrál **JANUKOVIČ**
- proběhla dvě 2. kola
- vyhrál **VIKTOR JUŠČENKO**

VOLBY 2010

- ve volbách se utkali – **VIKTOR JANUKOVIČ** a **JULIJA TYMOŠENKOVÁ** (oba proruští)
- vyhrál **VIKTOR JANUKOVIČ**

- **22. ÚNORA 2014** se stal **PROZATIMNÍM** prezidentem **UKRAJINY** **OLEKSANDR TURČYNOV**

KRYMSKÉ REFERENDUM

- **11. BŘEZNA** schválil krymský zákonodárny sbor zákon o **REFERENDU O NEZÁVILOSTI** celého **KRYMSKÉHO POLOOSTROVA**
- referendum proběhlo **16. BŘEZNA** s výsledkem připojení k **RUSKU** (**96 %** obyvatelstva hlasovalo pro – **58 %** ruských obyvatel, **24 %** ukrajinských a **12 %** krymští Tataři) – přitom referendum bojkotovali jak **UKRAJINCI**, tak **TATAŘI**
- vzápětí **17. BŘEZNA KRYM** vyhlásil (včetně **SEVASTOPOLU** – hlavní město) nezávislost jako **RÉPUBLIKA KRYM** – většina států však toho dění neuznávají, považují ho za **NELEGITIMNÍ** a **NELEGÁLNÍ** (výsledek referenda uznaly např. **RUSKO, SÝRIE, KUBA, SEVERNÍ KOREA, BĚLORUSKO, BOLÍVIE** atd.)
- současným **PREMIÉREM KRYMU** je **SERGEJ AKSJONOV**

VYSOKÝ PŘIROZENÝ PŘÍRŮSTEK

- problém s **NARŮSTAJÍCÍ** populací
- v dnešní době žije na světě asi **7 MLD. LIDÍ**
- **PROGNÓZY DO BUDOUCNA** – v roce **2050** až **10 MLD. LIDÍ** – záleží na vývoji **ROZVOJOVÝCH ZEMÍ** a jejich **POPULAČNÍ EXPLOZE** (prudký nárůst obyvatel) – **2. FÁZE DEMOGRAFICKÉ REVOLUCE** (vysoká porodnost, klesá úmrtnost)
- nejpočetnější **KONTINENT** – **ASIE** – kde se nachází dva **NEJPOČETNĚJŠÍ STÁTY** – **ČÍNA** a **INDIE**
- **ČÍNA** – nejlidnatější stát na světě – **1,3 MLD** lidí – regulace – **POLITIKA JEDNOHO DÍTĚTE** – zavedena v roce **1979** – manželské páry mají povoleno jen **JEDNO** dítě (přednost mají **CHLAPCI**) – postupně zmírnění – manželské páry mohli být druhé dítě, když první byla **DÍVKY**, v roce **2013** bylo povoleno další dítě párům, kde jeden z rodičů nemá sourozence (zamezeno **100 MIL.** početí)
- **INDIE** – 2. nejlidnatější stát na světě – **1,2 MLD** lidí

Maturitní otázky ze ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

ZDRAVOTNÍ

- **GLOBALNÍ PROBLÉMY** týkající se **CIVILIZAČNÍCH NEMOCÍ**, jako jsou např. **HIV/AIDS, EBOLA, MALÁRIE, TUBERKOLÓZA**, atd.

HIV/AIDS

- původcem nemoci **AIDS** je virus **HIV**, který oslavuje **IMUNITU** lidského organismu
- nakažení jedinci pak podléhají na následky působení jiných chorob
- dosud nejsou známe žádné **LÉKY** (jen na zpomalení průběhu nemoci)
- nemoc byla objevena roku **1981** – od tohoto roku se nakazilo zhruba **60 MIL**
- nemoc se šíří **POHLAVNÍM STYKEM, KRVÍ** a **V TĚHOTENSTVÍ** (z matky na dítě)
- nejvíce postiženou oblastí je **SUBSAHARSKÁ AFRIKA (SVAZIJSKO a BOTSWANA)**, v **USA** je postiženo asi **1, 2 MIL** lidí
- v **ČR** bylo v roce **2013** evidováno **2009** nakažených osob (u **389** osob vypukla nemoc HIV, **196** na tuto nemoc zemřelo)
- v **ROZVOJOVÝCH** zemích napomáhá šíření **NEVZDĚLANOST, NEDOSTATEČNÁ INFORMOVANOST i TRADICE**

MALÁRIE

- jednou z nejzávažnějších **INFEKČNÍCH** chorob je **MALÁRIE**
- **MALÁRIE** je přenášena na člověka **KOMÁREM** rodu **ANOPHELES**
- projevuje se vysokou **HOREČKOU, ZIMNICÍ, BOLESTÍ HLAVY** a **SVALŮ** (není-li léčena, postižení padají do **BEZVĚDOMÍ**)
- **MALÁRIE** se vyskytuje ve **120 ZEMÍCH** - nejvíce zasaženým regionem je **TROPICKÁ a SUBSAHARSKÁ AFRIKA**

TUBERKOLÓZA

- **BAKTERIÁLNÍ** onemocnění šířící se **VZDUCHEM**
- bakterie napadají **PLÍČE**
- mezi příznaky patří **KAŠEL, HOREČKA, MALÁTNOST**
- léčba je velmi **NÁROČNÁ** a vyžaduje dlouhodobé užívání **ANTIBIOTIK**
- v roce **2007** bylo odhadováno téměř **14 MIL** postižených a **1. 8 MIL** úmrtí – většinou v **ROZVOJOVÝCH ZEMÍCH – SUBSAHARSKÁ AFRIKA, ASIE**
- ve vyspělých zemích je **TBC** méně častá (často je příčinou úmrtí u lidí nemocných **AIDS**)
- očkování

SPAVÁ NEMOC

- přenášena mouchou **TSE - TSE**
- **ROZŠÍŘENÍ:** Subsaharská Afrika

RAKOVINA

- nádorové onemocnění
- **NEJČASTĚJŠÍ V ČR** – rakovina tlustého střeva, u **MUŽŮ** rakovina prostaty, rakovina plic a rakovina tlustého střeva, u **ŽEN** rakovina prsu, rakovina tlustého střeva a rakovina plic
- **NEJČASTĚJŠÍ NA SVĚTĚ** – rakovina plic, rakovina žaludku, rakovina střeva a konečníku, rakovina ledvin, rakovina prsu

EKONOMICKÉ

- problémy **EKONOMICKÉ** zaostalosti se projevují především v nejméně rozvinutých regionech planety, v zemích tzv. **TŘETÍHO SVĚTA (AFRIKA, LATINSKÁ AMERIKA, JIŽNÍ ASIE)**
- pojem **TŘETÍ SVĚT** vznikl v období **STUDENÉ VÁLKY** a označoval země, které nebyly součástí **VÝCHODNÍHO BLOKU** ani **ZÁPADNÍCH KAPITALISTICKÝCH** států
- souvisí se světovým rozdělením **BOHATÝ SEVER a CHUDÝ JIH** – ovšem existují výjimky např. **SEVERNÍ KOREA** (lidé trpí **CHUDOBOU** a **HLADOMOREM**, vyspělá infrastruktura, ale nikdo nevládní **AUTA**, atd.)
- se zaostalostí **ROZVOJOVÝCH** zemí souvisí i **GLOBALNÍ CHUDOBA – CHUDOBA** je stav, který nezajišťuje člověku **ZÁKLADNÍ PODMÍNKY** pro důstojný život a uspokojení nejběžnějších lidských potřeb (nedostatek vody a potravin, žádný přístup k základní zdravotní péči a vzdělání, atd.)
- **SVĚTOVÁ BANKA** jako ukazatel **RELATIVNÍ** chudoby užívá hranici denních výdajů **2 USD** na osobu (za absolutní chudobu označuje stav méně jak **1 USD**)
- **PŘÍČINY ZAOSTALOSTI** – permanentní konflikty, autoritářské režimy, nedostatek vzdělání, emigrace, špatná zdravotní péče, nemoci, nedostatek potravin, atd.
- **NEJCHUDŠÍ ZEMĚ** na světě jsou **ZIMBABWE, KONGO, LIBÉRIE, BURUNDI, SOMÁLSKO, ...**

EKOLOGICKÉ

- **GLOBALNÍ PROBLÉMY** týkající se **ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ**

- mezi nejzávažnější **EKOLOGICKÉ** problémy patří **GLOBALNÍ OTEPLOVÁNÍ** způsobené **UMĚLÝM SKLENÍKOVÝM EFEKTEM, ZMENŠOVÁNÍ OZÓNOVÉ VRSTVY, ZNEČIŠŤOVÁNÍ OVZDUŠÍ A VODY, DEGRADACE PŮDY, ODLESŇOVÁNÍ LESNÍCH POROSTŮ** (hlavně **TROPICKÝCH DEŠTNÝCH LESŮ** v **AMAZONII** apod.)

GLOBALNÍ OTEPLOVÁNÍ

- **GLOBALNÍ OTEPLOVÁNÍ** patří mezi nejzávažnější problémy světa
- **GO** je způsobováno tzv. **SKLENÍKOVÝM EFEKTEM**
- **SKLENÍKOVÝ EFEKT – PŘIROZENÝ** a **UMĚLÝ SKLENÍKOVÝ EFEKT**
- **PŘIROZENÝ SKLENÍKOVÝ EFEKT** – nutný pro život na **ZEMI**, udržuje na Z životu příznivou průměrnou teplotu **15 °C**
- **UMĚLÝ SKLENÍKOVÝ EFEKT** – způsobený nadměrnou produkcí **SKLENÍKOVÝCH PLYNŮ** (vodní pára, **CO₂**, **CH₄**, **NO₂**, atd.), který zvyšuje **TEPLOTU** na Zemi
- **CO₂** – vzniká spalováním **UHLÍ, ROPY, ZEMNÍHO PLYNU** a **DŘEVA**
- **CH₄** – uvolňuje se z **BAŽIN, MOČÁLŮ** a **RÝŽOVÝCH POLÍ**
- **DŮSLEDKY GO** – tání ledovců, zvyšují se hladiny moří a oceánů, dochází k prudkým změnám počasí a výkyvům teplot
- v roce **1997** byl podepsán tzv. **KJÓTSKÝ PROTOKOL** o postupném snižování **SKLENÍKOVÝCH PLYNŮ** ze strany **PRŮMYSLOVÝCH ZEMÍ**, v platnost vstoupil až v roce **2005**, **ČESKÁ REPUBLIKA** jej **RATIFIKOVALA** v roce **2001**, **USA** a **ČÍNA** jím však **NEJSOU VÁZÁNY** (paradox – největší producenti)

ZMENŠOVÁNÍ OZÓNOVÉ VRSTVY

- **OZÓNOVÁ VRSTVA** - ochranná vrstva, která chrání Zemi před nebezpečným **UV** zářením, nachází se ve **STRATOSFÉŘE** (30 – 40 km nad zemským povrchem)
- vlivem tzv. **FREONŮ** (např. v chladicích zařízeních, hasicích přístrojích) začala vznikat tzv. **OZÓNOVÁ DÍRA** – nad **ANTARKTIDOU**
- produkce by měla být od roku 1996 ukončená, ale **FREONY** jsou dlouhodobé látky, které v atmosféře vydrží i stovky let

ZNEČIŠŤOVÁNÍ OVZDUŠÍ

- nejzávažnějším projevem **CHEMICKÉHO** znečištění **OVZDUŠÍ** je **SMOG** – kdy se v ovzduší nacházejí **NEBEZPEČNÉ** látky, škodlivé pro zdraví člověka
- **SMOG** je způsobován **AUTOMOBILOVOU** dopravou, **PRŮMYSLOVOU** činností (především v **HUTNICTVÍ** a **ENERGETICE**)

ZNEČIŠŤOVÁNÍ VODY

- zdrojem znečištění **VODY** je hlavně **PRŮMYSLOVÁ VÝROBA, TĚŽBA SUROVIN, SKLADOVÁNÍ ODPADŮ, VYUŽÍVÁNÍ UMĚLÝCH HNOJIV**, atd.

DEGRADACE PŮDY

- proces, při němž dochází ke snížení **VYUŽITELNOSTI** a **ÚRODNOSTI PŮDY**
- mezi tyto procesy patří např. **ZHUTŇOVÁNÍ PŮDY, EROZE, ODLESŇOVÁNÍ, NADMĚRNÉ POUŽÍVÁNÍ PRŮMYSLOVÝCH HNOJIV, ZASOLOVÁNÍ** nebo **DESERTIFIKACE**
- **ZHUTŇOVÁNÍ PŮDY** – tzv. **STLAČOVÁNÍ** půdy např. traktory a kombajny, dochází ke snížení **PÓROVITOSTI** a **PROPUSTNOSTI** půdy
- **ZASOLOVÁNÍ PŮDY** – vzniká hlavně v suchých oblastech při **ZAVLAŽOVÁNÍ** půd a dochází k **VYSYCHÁNÍ** např. **JEZER** a **ŘEK**
- **DESERTIFIKACE** – tzv. rozšiřování pouští – intenzivní spásání dobytka, kácení a vypalování zeleně, nadměrný odběr vody pro závlahu, oblast **SAHELU**

ODLESŇOVÁNÍ LESNÍCH POROSTŮ

- výrazným **GP** je znehodnocování a odlesňování **LESNÍCH** porostů, zejména **TROPICKÝCH DEŠTNÝCH LESŮ** – nazývané **PLÍCE SVĚTA**
- lesy vstřebávají **OXID UHLIČITÝ** a produkují **KYSLÍK**, udržují **VODU**, brání **EROZI PŮDY**, poskytují podmínky pro život **LIDEM, ROSTLINÁM** i **ŽIVOČICHŮM**
- mezi nejvíce postižená místa patří oblasti **AMAZONIE** v **JÍŽNÍ AMERICE**, **INDONÉSIE** a **TROPICKÁ AFRIKA (KONŽSKÁ PÁNEV)**
- hlavním důvodem kácení **DEŠTNÝCH PRALESŮ** je rozšiřování **ZEMĚDĚLSKÉ PŮDY** a obchod se dřevem – může být spojeno i s rozvojem měst a infrastrukturou
- každoročně dochází k odlesňování rychlostí **13 MILIONŮ HEKTARŮ**
- odlesňování má důsledky pro **ZEMSKÉ KLIMA, BIODIVERZITU, FAUNU** a **FLÓRU**

8) Pojem práva, právo jako systém

Normy a právo, právní a mimoprávní normy, prameny práva, právní řád, publikace právních předpisů, působnost právních předpisů, právní subjektivita, způsobilost k právním úkonům, právní vztah, fyzická a právnická osoba), legislativní proces, právní věda, charakteristika veřejného a soukromého práva.

Právo

- soustava právních norem, tj. pravidel chování (příkazů, zákazů nebo dovolení), kterými se řídí lidské spoluzití a které jsou uznávané nebo přímo stanovené státem

objektivní právo – právní předpisy, zákony

subjektivní právo – nárok účastníka právního vztahu

Legalita - zákon

Legitimita – morálka

Právní norma

- je norma, tedy vyjádření toho, co má být, která je zároveň právně závazná.

- Jedná se o označení pro jeden obecný příkaz, zákaz nebo dovolení vyplývající z právního řádu včetně nástrojů a zmocnění k jeho dosažení nebo vymáhání.

- závazné pravidlo chování, vydané příslušným státním orgánem, dodržování je vynutitelné státní mocí

- důležité je určení povinnosti

- Když uzavřu kupní smlouvu, převezmu výrobek, musím zaplatit, pokud nezaplatím, následuje sankce

Sankce

- trest

- dvojí účel

- preventivní (předcházející) – má dodat právní normě větší důraz a závažnost, má odvracet od porušování právní normy. (Když budu pít alkohol za volantem, ztratím řidičák, proto pít nebudu)

- represivní (odvetný) – když porušíte normu, uplatňuje důsledky (překročení rychlosti – ztráta bodů a pokuta)

- Jsou i normy bez sankcí

- Stát právními normami upravuje pouze společenské vztahy tak důležité, že je nutné poskytovat v nich právní jistotu a ochranu účastníkům, kteří by byli bez ochrany citelně postiženi

- Ve vztazích neupravených právními normami jednají účastníci podle morálních (etických) norem

- Pokud je nedodržíte, sice vám nehrozí právní sankce, ale na druhou stranu pro vás může znamenat důsledek opovržením společnosti či ztrátou přátel atd.

- Právo je minimum morálky

Druhy právních norem

- Norma donucující – nepřipouští odchylky (např. normy ukládající povinnosti účastníkům silniční dopravy)
- Normy podpůrné – relativně nezávazné – použití pouze v případech pokud se účastníci nejsou schopni dohodnout mezi sebou (např. kupní a nájemní smlouvy)

Prameny práva

- Rozlišujeme psané a nepsané
- Psané - jsou novější a mnohem častěji užívané jsou to např. právní předpisy či normativní smlouvy
- Nepsané - jsou samozřejmě starší, vyskytovaly se již ve starověkém Řecku či Římě. První kodifikace probíhaly až později a často vycházely z právních obyčejů či jiných zvyků
- Rozlišujeme dále tři pojetí pramenů

Angloamerický systém práva

- Tento systém je založen na systému precedentů,
- v americkém chápání (na rozdíl od britského) je pramenů práva uznáváno méně. Je to zpravidla soudcovské právo a legislativa. I v chápání soudcovského práva či výrazu ekvity existují ve Velké Británii a v USA velké rozdíly, což je dáno tím, že se tyto kultury vyvíjely rozdílně. Také existují rozdíly v chápání precedentů, v USA jsou precedenty nižších soudů závazné i pro soudy vyšší, v Británii tomu tak není (tj. soudní rozhodnutí soudu je závazné pouze pro soudy nižší či stejné úrovně).

Kontinentální systém práva

- V kontinentálním tj. převážně evropském (jinak nazývaném i římsko-germánském) systému práva existují převážně tradice psaného práva, první soupisy právního systému kontinentálního byly sepsány v 18. Století, musíme ovšem rozdělit tento právní systém do několika různých okruhů, v který se právo vyvíjelo s lehkými odlišnostmi. dělí tento systém na okruh francouzský (code civil 1804), rakouský (rakouský občanský zákoník 1811), německý, švýcarský a na okruh skandinávský.

Islámský systém práva

Nejmladší právní systém – Mezi tamní prameny práva patří: korán, sunna, idžmá a kijás. Také se o tomto právu dá napsat, že neuznává legislativu – je teoreticky neměnné. Změny ovšem jsou možné, ale ne změny základního práva – to nemůže měnit nikdo, leda Bůh. Mění se tak pouze právo v jednotlivých státech, sekundární právo.

Právní řád

- je objektivní právo určitého konkrétního státu, uspořádaný soubor všech právních norem, které na jeho území platí a které daný stát buď sám vytvořil, nebo alespoň za své právní normy uznal
- Jak se mění platné právní normy, mění se i právní řád
- Tyto změny právního řádu mohou být postupné, evoluční, nebo i „ze dne na den“, revoluční
Dokázal by si uvést příklad změn? Revoluční změna byla např. během Velké francouzské revoluce, jinak dochází častěji k postupným změnám právního režimu, aby nenastal chaos
- na vrcholu právního řádu je ústava a její zákony – nad nimi může být pouze mezinárodní právo vyplývající ze smluv
Myšlenky obsažené v ústavě rozvádějí jednotlivé zákony a předpisy – zákony v ČR schvaluje Parlament ČR

Vládní nařízení – vydává Vláda ČR – předpisy podzákoné

Vyhlášky – vydávají ministři, kraje, či obce

- mezi zákony nesmějí být rozpory, a musí být v souladu s ústavou, v pochybnostech rozhoduje Ústavní soud, který může zrušit ustanovení odporující ústavě

- právní řád se vyvíjí podle potřeby jeho občanů, přibývají nové předpisy a některé zase zanikají, pokud již nevyhovují

Právní stát

- má svůj právní řád a občané i státní úřady jej dodržují
- dodržování je nesnadné z důvodu obsáhlosti, složitosti a nepřehlednosti, člověk by měl znát, alespoň základní ustanovení, nikdo totiž nemůže znát celý právní řád

Publikace právních předpisů

- proces tvorby nových předpisů se nazývá legislativa
- „Neznalost zákona neomlouvá“
- ústavní zákony a zákony vycházejí ve sbírce zákonů
- publikace ostatních předpisů slouží věstník jednotlivých ministerstev, krajských úřadů či obcí
- poslední věta předpisů obsahuje větu o počátku účinnosti předpisu

Působnost právního předpisu

- osobní působnost je okruh osob, na které se předpis vztahuje
Některé se vztahují na všechny občany (zákon o daních z příjmů) a některé pouze na určité skupiny (zákon o myslivosti)
- územní působnost je prostor, v němž se předpis uplatňuje, může to být stát, kraj, obec
- Věcná působnost vymezuje, kterých záležitostí se předpis týká
- časová působnost je synonymem účinnosti

Právní subjektivita

- umožňuje jedinci být účastníkem právních vztahů
- vzniká narozením a zaniká úmrtím

Rozlišuje právní subjekty:

- Fyzická osoba - lidé
- Právnícká osoba- uměle vytvořené subjekty (zastupovány fyzickými osobami)
- Stát - je také právníckou osobou

Legislativní proces

- legislativní proces na úrovni vlády a na úrovni Parlamentu.
- Na úrovni vlády vznikají věcné záměry zákonů, návrhy zákonů, návrhy zákonných opatření Senátu, vyhlášky a nařízení vlády. Z těchto jmenovaných do Parlamentu postupují jen návrhy zákonů, o kterých se mluví jako o vládních návrzích zákonů.
- Vedle toho existují i nevládní návrhy, které jsou výsledkem zákonodárné iniciativy krajských zastupitelstev, nebo skupiny poslanců. Mechanismus přípravy a tvorby právních předpisů včetně způsobu jejich projednávání a schvalování se řídí pravidly. Pro právní předpisy na úrovni vlády jsou to Legislativní pravidla vlády, na úrovni Parlamentu Zákon o jednacím řádu PSP ČR a Zákon o jednacím řádu Senátu ČR.

Legislativní proces na úrovni vlády

Připomínkové řízení

Schůze vlády

Legislativní proces na úrovni Parlamentu

Legislativní proces z pohledu prezidenta

Publikování ve Sbírce zákonů

Právní věda

Právní věda (lat. iurisprudentia, zčeštěně jurisprudence) je věda zkoumající z různých hledisek právo, a to ať již právo pozitivní (platné), tak i právo přirozené. Výsledkem jurisprudence je doktrína.

Systém právní vědy je poměrně široký, spadá pod něj řada podoborů, které se často rozvíjejí relativně autonomně. Jeho dělení může být různé, kupříkladu Aleš Gerloch uvádí tyto podobory:

- právní filozofie
- teorie práva
- právní dogmatika
- právní sociologie
- právní psychologie
- právní politika
- teorie tvorby práva
- právní logika
- právní etnografie
- právní informatika
- právní komparistika
- právní historiografie

Charakteristika soukromého a veřejného práva – stojí vůči sobě v opozici

Soukromé právo

- jde o souhrn všech ustanovení právního řádu, která upravují vzájemná práva a povinnosti osob. Uplatňování soukromého práva je pak nezávislé na uplatňování práva veřejného.
- Soukromoprávní vztahy charakterizuje symetrie a rovnost jejich účastníků. Příkladem je právo na náhradu újmy nebo právo na mzdu za vykonanou práci. V řízení o takovém nároku jsou obě strany v rovnoprávném postavení, žádná z nich není oprávněna něco druhé straně autoritativně nařizovat, a v případě sporu rozhoduje soud v občanskoprávním řízení. Soukromoprávní předpisy (typicky občanský zákoník) obsahují z větší části dispozitivní právní normy, které dávají stranám smluvní volnost. Dohodnou-li se smluvní strany jinak, než stanoví zákon, má tato dohoda před zákonem přednost.
- Soukromé právo se dále dělí na jednotlivá právní odvětví, přičemž vzhledem k neostrosti dělení mezi ním a právem veřejným může být u mnohých z nich jejich zařazení sporné, resp. hraniční.

Veřejné právo

- Charakteristickým znakem veřejného práva je, že právní vztahy jím upravené jsou asymetrické a nerovné (vrchnostenské), odpovídající vztahu stát–občan.
- Jde o právní nadřazenost orgánů veřejné moci, které mohou rozhodovat o subjektivních právech jiných právních subjektů, ovšem jen v rámci zákona (secundum et intra legem).
- Typickým veřejným právem je právo na sociální zabezpečení – sociální dávky může požadovat pouze fyzická osoba, jsou vypláceny ze státního rozpočtu a o jejich výši rozhoduje příslušný správní úřad ve správním řízení rozhodnutím, jež je správním aktem. Není-li občan s rozhodnutím správního úřadu spokojen, může požádat o jeho přezkoumání soud, který o jeho návrhu rozhodne ve správním soudnictví.
- Ve veřejném právu je zřetelné používání právních norem, tedy jen těch, které jsou neodchýlitelné od právní dispozice, tj. vlastního pravidla normy.
- Veřejné právo se dále dělí na jednotlivá právní odvětví, přičemž vzhledem k neostrosti dělení mezi ním a právem soukromým může být u mnohých z nich jejich zařazení sporné, resp. hraniční.

9) Soukromé právo

Občanské právo – kupní smlouva, nájemní smlouva, občanské soudní řízení, pracovní právo – typy pracovních poměrů, pracovní smlouva, skončení pracovního poměru, práva a povinnosti zaměstnanců a zaměstnavatelů, rodinné právo – uzavření manželství, vyživovací povinnost, zánik manželství, osvojení, poručenství, pěstounská péče.

Soukromé právo (ius privatum)

- je souhrn právních norem, které vytvářejí určitý protipól vůči právu veřejnému. Toto dělení pochází již z římského práva a je dodnes uznáváno. Netýká se ovšem jen práva objektivního, ale i subjektivních práv, lze proto také hovořit o „subjektivním soukromém právu“. Hranice mezi soukromým a veřejným právem však není zcela zřetelná a často mohou vznikat spory o to, je-li určitý právní vztah soukromoprávní, nebo veřejnoprávní.

- jde o souhrn všech ustanovení právního řádu, která upravují vzájemná práva a povinnosti osob. Uplatňování soukromého práva je pak nezávislé na uplatňování práva veřejného.

- Soukromoprávní vztahy charakterizuje symetrie a rovnost jejich účastníků. Příkladem je právo na náhradu újmy nebo právo na mzdu za vykonanou práci. V řízení o takovém nároku jsou obě strany v rovnoprávném postavení, žádná z nich není oprávněna něco druhé straně autoritativně nařizovat, a v případě sporu rozhoduje soud v občanskoprávním řízení.

- Soukromoprávní předpisy (typicky **občanský zákoník**) obsahují z větší části dispozitivní právní normy, které dávají stranám smluvní volnost. Dohodnou-li se smluvní strany jinak, než stanoví zákon, má tato dohoda před zákonem přednost.

- Soukromé právo se dále dělí na jednotlivá právní odvětví, přičemž vzhledem k neostrosti dělení mezi ním a právem veřejným může být u mnohých z nich jejich zařazení sporné, resp. hraniční. Jde zejména o práva:

- občanské právo
- obchodní právo
- rodinné právo
- pracovní právo
- mezinárodní právo soukromé

Občanské právo hmotné upravuje zejména:

- základní otázky soukromého práva
- rodinné právo
- věcná práva
- dědické právo
- závazkové právo
- duševní vlastnictví

Základním pramenem občanského práva hmotného je **občanský zákoník**

Hlavní zásady občanského práva

Základní zásady soukromého, resp. občanského práva definuje český občanský zákoník

- každý má právo na ochranu svého života a zdraví, svobody, cti, důstojnosti a soukromí rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany
- nikdo nesmí pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení utrpět nedůvodnou újmu; nikdo však také nesmí bezdůvodně těžit z vlastní neschopnosti k újmě druhých
- daný slib zavazuje a smlouvy mají být splněny (pacta sunt servanda)

- vlastnické právo je chráněno zákonem a jen zákon může stanovit, jak vlastnické právo vzniká a zaniká
- nikomu nelze odepřít, co mu po právu náleží

Historie české právní úpravy

Prvním občanským zákoníkem na českém území byl obecný zákoník občanský (ABGB) z roku 1811, který v českých zemích platil až do 31. prosince 1950. Po provedené rekonstrukci v první polovině šedesátých let byl vydán nový občanský zákoník v roce 1964, který platil až do 31. prosince 2013. Od 1. ledna 2014 platí současný občanský zákoník.

Obchodní právo

- je soubor právních norem především soukromého práva upravující postavení obchodníků (podnikatelů) a vztahy, do nichž obchodníci (podnikatelé) vstupují (včetně vztahů, na jejichž druhé straně stojí neobchodníci)
- konkrétně se jedná zejména o úpravu obchodních společností, obchodního rejstříku, obchodních knih (účetnictví), obchodů, smluv mající obchodní povahu (například pojištění, bankovní smlouvy, komisionářské smlouvy, obchodní zastoupení, přepravní smlouvy, obchody s cennými papíry), směnec a dalších cenných papírů, nekalé soutěže, kapitálového trhu, průmyslového vlastnictví.

Kupní smlouva

- je soukromoprávní smlouva, při níž dochází k převodu vlastnického práva k věci mezi prodávajícím, kterému vzniká povinnost odevzdat kupujícímu předmět koupě, a kupujícím, jemuž vzniká povinnost předmět koupě převzít a zaplatit za něj prodávajícímu dohodnutou kupní cenu
- rozlišujeme, zdali je předmětem smlouvy věc movitá či nemovitá
- dále rozlišujeme, zdali je smlouva uzavřena mezi podnikateli, mezi spotřebiteli, či mezi podnikatelem a spotřebitelem

Náležitosti kupní smlouvy

- při uzavírání kupní smlouvy musí být jasné, kdo jsou smluvní strany
- ty se musí dohodnout na celém obsahu smlouvy
- podstatné náležitosti kupní smlouvy jsou projev vůle prodávající strany něco prodat a projev vůle strany kupující danou věc koupit
- v občanském zákoníku není stanovena povinná forma smlouvy, vyjma prodeje nemovitosti, kdy je vyžadována písemná forma
- výše kupní ceny závisí na dohodě stran, je však omezena určitými limity proto, aby nedošlo k hrubému nepoměru vzájemných plnění

Povinnosti kupujícího

- zaplatit kupní cenu
- převzít věc (předmět koupě)
- nést náklady spojené s převzetím věci

Povinnosti prodávajícího

- odevzdat kupujícímu věc
- odevzdat kupujícímu doklady vztahující se ke zboží
- umožnit kupujícímu nabytí vlastnického práva
- předat zboží k přepravě
- nést náklady spojené s odevzdáním předmětu koupě

- upozornit kupujícího na vady věci, o nichž ví

Záruka za jakost

- má kupujícímu zajistit, že věc bude do uplynutí záruční doby způsobilá k použití pro obvyklý účel. Záruka může být poskytnuta i na jednotlivou součást věci
- aby mohl kupující uplatnit svá práva ze záruky za jakost, musí prodávajícímu vadu bez prodlení oznámit.

Nájemní smlouva

- v ní se pronajímatel a nájemce dohodnou na tom, že nájemce může za nájemné dočasně užívat určitou konkrétní věc pronajímatele.
- smlouva musí být vyhotovena v písemné formě a měla by obsahovat určité náležitosti, např. označení předmětu nájmu, vymezení příslušenství, pronajímaný objekt musí být označen číslem
- nájemce může pronajatou věc dále pronajmout (podnájem), jestliže s tím souhlasí pronajímatel.
- pronajímatel lze věci nemovité i nezuživatelné věci movité nebo i část nemovité věci. Také lze pronajmout věc, která má v budoucnu teprve vzniknout, ale pouze pokud je možné tuto věc dostatečně přesně určit v době uzavření smlouvy

Pronajímatel

- je osoba, která pronajímá určitou věc
- základními povinnostmi pronajímatele je přenechat věc nájemci v takovém stavu, aby jí mohl užívat k obvyklému účelu a udržovat danou věc ve stavu, aby mohla sloužit k užívání, pro které byla pronajata

Nájemce

- je osoba, která si za určitý obnos (nájemné) věc pronajala
- povinností nájemce je pronajatou věc užívat za předpokladu, že tak bylo stanoveno ve smlouvě, a musí ji užívat takovým způsobem, na kterém se písemně dohodl s pronajímatelem.

Kauce

- peněžitá jistota, dočasná záloha
- slouží k zajištění povinností nájemce plynoucích z nájmu
- po skončení doby nájmu pronajímatel kauci vrátí nájemci

Občanské soudní řízení

- postup rozhodujícího orgánu (soudu nebo rozhodců), účastníků řízení a dalších zúčastněných subjektů při projednávání a rozhodování soukromoprávních sporů a jiných právních věcí
- řízení se zahajuje žalobou (písemný návrh účastníka)

Účastníci řízení

- Žalobce (navrhovatel)
- Žalovaný (odpůrce)
- Věcně příslušný je okresní soud, ale je mnoho výjimek (obchodní právo), kdy rozhoduje krajský soud

Řízení

-vede se formou veřejného ústního jednání
- soud provádí dokazování, výslechem účastníků a svědků, znaleckými posudky, vyjádřeními státními orgány

- každý předvolaný svědek je povinen dostavit se a vypovídat – možnost odmítnou, pokud by způsobil trestní stíhání sobě či osobě blízké – nepravdivá výpověď je trestný čin
- rozhodnutí soudu je buď usnesení, nebo rozsudek
- rozsudek je v právní moci, jestliže proti němu nelze podat odvolání z důvodu uplynutí 15 dnů, nebo jde o rozhodnutí odvolacího soudu
- soudní řízení končí rozsudkem, usnesením o zastavení řízení nebo o schválení smíru
- pokud povinná osoba nesplní dobrovolně, co jí ukládá rozhodnutí, může oprávněná osoba navrhnout soudní výkon rozhodnutí neboli exekuci

Pracovní právo

- základní vymezení pracovního práva v Česku se nachází v českém zákoníku práce
- pracovní právo upravuje právní vztahy mezi zaměstnanci a zaměstnavateli, vztahy kolektivní povahy související s výkonem závislé práce, některé právní vztahy před vznikem pracovněprávních vztahů, pracovní podmínky zaměstnanců a ochranu jejich zdraví
- Hlavními prameny pracovního práva v České republice jsou zákoník práce, zákon o kolektivním vyjednávání a zákon o zaměstnanosti.

Největší rozvoj pracovních práv nastal v 19. Století – u nás (Předlitavsku) za vlády Eduarda Taaffeho, kdy byly uzákoněny maximální pracovní doba a zákaz práce dětí a základy bezpečnosti práce a sociální zákony a dále po první a druhé světové válce

Typy pracovních poměrů

- Pracovní smlouva na dobu určitou – smlouva uzavřená na určitou dobu, po uplynutí může dojít k prodloužení, či ukončení pracovního poměru
- Pracovní smlouva na dobu neurčitou – smlouva uzavřená bez určení doby, ukončena může být pouze ze strany zaměstnavatele či zaměstnance
- Dohoda o provedení práce (DPP) – na max. 300 hodin za rok, daňové zvýhodnění
- Dohoda o pracovní činnosti (DPČ) – není omezeno počtem hodin, akorát nesmí překročit 20 hodin za týden
- Poloviční úvazek – využíváno hlavně matkami, kdy se starají o děti, kdy nemohou být v práci 40 hodin za týden
- Pružná pracovní doba – je pouze stanoven počet odpracovaných hodin, ale záleží na pracovníkovi, kdy si je odpracuje
- Sdílené pracovní místo
- Práce z domova (homeoffice)
- Konto pracovní doby

Pracovní smlouva

- zakládá pracovní poměr mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem. Právně je upravena v zákoníku práce. Uzavřena musí být vždy písemně
- Smlouva musí vždy obsahovat tyto informace:
 - druh práce, kterou má zaměstnanec vykonávat
 - místo nebo místa výkonu práce
 - den nástupu do práce (tímto dnem vzniká pracovní poměr)
 - pokud další informace o právech a povinnostech zaměstnance nejsou uvedeny ve smlouvě, musí ho o nich zaměstnavatel nejpozději do jednoho měsíce od vzniku pracovního poměru písemně informovat, nicméně je možné již přímo v pracovní smlouvě např. uvést, zda je pracovní poměr sjednán na dobu určitou a v takovém případě konkrétně jakou, nebo na dobu neurčitou, když doba neurčitá je sjednána vždy, pokud není výslovně uvedena délka trvání
 - dále je vhodné určit výši platu či mzdy, jinak totiž musí zaměstnavatel ihned po nástupu zaměstnance do práce pro něj vydat platový/mzdový výměr.

Ukončení pracovního poměru

Pracovní poměr může být rozváznán jen

a) dohodou

b) výpovědí

c) okamžitým zrušením

d) zrušením ve zkušební době

- pracovní poměr na dobu určitou končí také uplynutím sjednané doby.

- pracovní poměr cizince nebo fyzické osoby bez státní příslušnosti, pokud k jeho skončení nedošlo již jiným způsobem, končí:

a) dnem, kterým má skončit jejich pobyt na území České republiky podle vykonatelného rozhodnutí o zrušení povolení k pobytu,

b) dnem, kterým nabyl právní moci rozsudek ukládající těmto osobám trest vyhoštění z území České republiky,

c) uplynutím doby, na kterou bylo vydáno povolení k zaměstnání

- pracovní poměr zaniká smrtí zaměstnance nebo zaměstnavatele, který je fyzickou osobou

Zaměstnanec

- fyzická osoba, která je natolik fyzicky a duševně vyspělá, že může vykonávat závislou práci, a natolik rozumově a volně vyspělá, že může nabývat práv a povinností vyplývajících z pracovněprávních vztahů

- český zákoník práce nerozlišuje mezi občany ČR, EU nebo občany třetích států, avšak některá ustanovení zákona o zaměstnanosti se již cizích státních příslušníků dotýkají.

- V českém pracovním právu nezletilý, který dovršil patnáct let a ukončil povinnou školní docházku, se může zavázat k výkonu závislé práce podle zákoníku práce

- Zaměstnanci jsou povinni:

pracovat řádně podle svých sil, znalostí a schopností, plnit pokyny nadřízených, vydané v souladu s právními předpisy a spolupracovat s ostatními zaměstnanci,

b) využívat pracovní dobu a výrobní prostředky k vykonávání svěřených prací, plnit kvalitně a včas pracovní úkoly,

c) dodržovat právní předpisy vztahující se k práci jimi vykonávané; dodržovat ostatní předpisy vztahující se k práci jimi vykonávané, pokud s nimi byli řádně seznámeni,

d) řádně hospodařit s prostředky svěřenými jim zaměstnavatelem a střežit a ochraňovat majetek zaměstnavatele před poškozením, ztrátou, zničením a zneužitím a nejednat v rozporu s oprávněnými zájmy zaměstnavatele.

Zaměstnavatel

- zaměstnavatel je jakákoliv fyzická či právnická osoba, která zaměstnává alespoň jednu osobu v pracovněprávním vztahu. Účastníkem pracovněprávních vztahů může být i stát, o němž zákon hovoří jako o právnické osobě a zaměstnavateli.

- Zaměstnavatel je povinen:

- nepřipustit, aby zaměstnanec vykonával zakázané práce a práce, jejichž náročnost by neodpovídala jeho schopnostem a zdravotní způsobilosti,
- informovat zaměstnance o tom, do jaké kategorie byla jím vykonávaná práce zařazena
- zajistit, aby práce v případech stanovených zvláštním právním předpisem vykonávali pouze zaměstnanci, kteří mají platný zdravotní průkaz
- zajistit zaměstnancům dostatečné a přiměřené informace a pokyny o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci
- umožnit zaměstnanci nahlížet do evidence, která je o něm vedena v souvislosti se zajišťováním bezpečnosti a ochrany zdraví při práci,

- zajistit dodržování zákazu kouření na pracovištích stanoveného zvláštními právními předpisy
- poskytnout pracovním a ochranné pomůcky
- zaplatit pracovním předem domluvenou mzdu za odvedenou práci

Rodinné právo

- rodinné právo lze vymezit jako soubor právních norem upravujících osobní a majetkové vztahy mezi členy rodiny

Manželství

- je životní společenství muže a ženy založené zákonným způsobem
 - uzavírá se slavnostním způsobem, veřejně za přítomnosti dvou svědků buď před státním orgánem anebo před orgánem státem registrované církve

Státní orgán – obecní úřad, kde se vede matrika, kam se sňatek zapíše

- podle zákona mají žena i muž stejná práva a povinnosti
- pokud se nedohodnou, rozhodne na návrh jednoho z nich soud
- hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí
- manželé mají žít spolu, pomáhat si a vytvářet zdravé rodinné prostředí
- manželství zaniká smrtí jednoho z manželů nebo soudním rozhodnutím o rozvodu
- při rozvodu soud zároveň rozhoduje o právech a povinnostech k dítěti – rodiče se buď dohodnou se schválením soudu, či soud svěří děti jednomu z rodičů s povinností výživného od druhého rodiče

Narození dítěte

- vzniká příbuzenský vztah k rodičům
- otcovství se dokazuje, pokud se dítě nenarodí v manželství třemi způsoby
 - a) narodí-li se ženě do 300 dnů po zániku manželství, je otcem určen bývalý manžel – žena i muž mohou otcovství popřít
 - b) za otce považován muž určený souhlasným prohlášením obou rodičů
 - c) o otci může rozhodnout soud
- Rodiče mají právo a povinnost zastupovat své děti a spravovat jejich záležitosti žije-li dítě ve společné domácnosti s rodiči, je jim povinen pomáhat a přispívat na domácnost, pokud již má své příjmy
- Péče o děti je i státním zájmem - stát proto organizuje náhradní výchovu dětí, o které se rodiče nestarají, nejlepší náhradou rodičovské výchovy je osvojení či pěstounská péče

Osvojení (adopce)

- přijetí cizího dítěte za vlastní
- zanikají příbuzenské vztahy k původní rodině, dítě dostává nové příjmení
- o osvojení rozhoduje soud a musí být splněné zákonné podmínky

Pěstounská péče

- na rozdíl od osvojení je dočasná
- nemění se příjmení ani vztahy k původní rodině
- vzniká rozhodnutím soudu a zaniká zletilostí dítěte
- pěstoun dostává příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Vyživovací povinnosti

- mezi rodiči a dětmi
- mezi manžely
- po rozvodu rozhoduje o výživném dětem soud

10) Veřejné právo a soudní systém v ČR

Soustava soudů, soudci, trestní právo – trestný čin, přestupek, objasňování trestných činů, účastníci trestního řízení, druhy trestů, vazba, milost, amnestie, trestné činy, trestní odpovědnost; právní ochrana (soudce, státní zástupce, advokát, notář, exekutor, ombudsman).

Veřejné právo (*ius publicum*)

- je souhrn právních norem, které vytvářejí určitý protipól vůči právu soukromému. Toto dělení pochází již z římského práva a je dodnes uznáváno. Netýká se ovšem jen práva objektivního, ale i subjektivních práv, lze proto také hovořit o „subjektivním veřejném právu“. Hranice mezi veřejným a soukromým právem však není zcela zřetelná a často mohou vznikat spory o to, je-li určitý právní vztah veřejnoprávní, nebo soukromoprávní.
- charakteristickým znakem veřejného práva je, že právní vztahy jím upravené jsou asymetrické a nerovné (vrchnostenské), odpovídající vztahu stát–občan. Jde o právní nadřazenost orgánů veřejné moci, které mohou rozhodovat o subjektivních právech jiných právních subjektů, ovšem jen v rámci zákona (*secundum et intra legem*).
- typickým veřejným právem je právo na sociální zabezpečení – sociální dávky může požadovat pouze fyzická osoba, jsou vypláceny ze státního rozpočtu a o jejich výši rozhoduje příslušný správní úřad ve správním řízení rozhodnutím, jež je správním aktem. Není-li občan s rozhodnutím správního úřadu spokojen, může požádat o jeho přezkoumání soud, který o jeho návrhu rozhodne ve správním soudnictví
- veřejné právo se dále dělí na jednotlivá právní odvětví, přičemž vzhledem k neostrosti dělení mezi ním a právem soukromým může být u mnohých z nich jejich zařazení sporné, resp. hraniční. Jde zejména o práva:

- ústavní právo
- správní právo
- finanční právo
- trestní právo
- procesní právo
- právo životního prostředí
- právo sociálního zabezpečení
- mezinárodní právo veřejné

- Soudy v Česku jsou nezávislé státní orgány vykonávající podle Ústavy ČR soudní moc. Tedy zákonem stanoveným způsobem zajišťují v občanskoprávním řízení ochranu subjektivních práv, v trestním řízení rozhodují o vině a trestu za trestné činy a ve správním soudnictví přezkoumávají akty orgánů veřejné správy, případně rozhodují i o dalších věcech, které jsou jim zákonem svěřeny
- Mimo soustavu těchto obecných soudů jako zvláštní ústavní orgán soudního typu stojí Ústavní soud ČR, který v ústavním soudnictví rozhoduje o souladu obecných právních předpisů i individuálních rozhodnutí s ústavou.
- Soustava českých soudů je čtyřčlanková:
 - nejvyšší soudy
 - vrchní soudy
 - krajské soudy
 - okresní soudy
- Jde o články, nikoli o stupně (takto se označují v konkrétním soudním řízení, které je standardně dvoustupňové), protože soudy jsou nejen nezávislé na jiných státních orgánech, ale i navzájem samy na sobě. V soustavě soudů tak neexistují vztahy nadřízenosti a podřízenosti, jako je tomu např. u státních zastupitelství.

- Pokud tedy soud vyššího stupně zruší rozhodnutí soudu prvního stupně a věc mu vrátí se závazným právním názorem, učiní tak jen na základě zákonem svěřené pravomoci rozhodovat o opravných prostředcích („vyšší instance“), nikoli na základě svého „nadrženého“ postavení.
- Tato nezávislost však neplatí pro státní správu soudů, vykonávanou Ministerstvem spravedlnosti a předsedy vyšších soudů, ta totiž není výkonem soudní moci, ale moci výkonné.

Soudci obecných soudů

- Vznik funkce soudce
- Zákonem je stále určen institut justičního čekatele, který se po absolvování právnické fakulty připravuje tříletou praxí u soudu na výkon funkce soudce. Není však příliš využíván a proto krajské soudy organizují na volná soudcovská místa ve svém obvodu výběrová řízení. Těch se může obecně zúčastnit každý, kdo splňuje podmínky pro jmenování soudce.
- České soudce jmenuje prezident republiky. Podmínkami jmenování, na které však není jinak právní nárok, jsou:
 - státní občanství České republiky
 - plná svéprávnost
 - bezúhonnost
 - věk nejméně 30 let
 - české vysokoškolské magisterské vzdělání v oblasti práva
 - složení justiční zkoušky
 - zkušenosti a morální vlastnosti dávající záruku, že bude funkce soudce řádně zastávána
 - souhlas s ustanovením za soudce a s přidělením ke konkrétnímu soudu
 - Uchazeči narození do 1. prosince 1971 navíc musí doložit negativní lustrační osvědčení.

Výkon funkce soudce

- je při výkonu své funkce zcela nezávislý
- je vázán pouze zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu
- je povinen je vykládat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a rozhodovat v přiměřených lhůtách bez průtahů, nestranně a spravedlivě a na základě skutečností zjištěných v souladu se zákonem
- ve svém životě se musí zdržet všeho, co by mohlo narušit důstojnost soudcovské funkce nebo ohrozit důvěru v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudů (např. musí obhajovat nezávislost soudnictví, nesmí se nechat ovlivnit zájmy politických stran, veřejným míněním nebo sdělovacími prostředky, musí vystupovat nezaujatě a bez předsudků k účastníkům soudního řízení a měl by dbát o to, aby jeho rozhodnutí byla srozumitelně a pečlivě odůvodněna).
- Nesmí působit jako rozhodce nebo zprostředkovatel řešení právního sporu a nesmí zastupovat účastníky soudního řízení.
- musí zachovávat mlčenlivost, a to i po skončení výkonu své funkce, ledaže ho této povinnosti zprostí předseda soudu

Zánik funkce soudce

Funkce soudce zaniká, mimo případy smrti a dobrovolného vzdání se funkce, zejména koncem roku, v němž soudce dovrší 70 let. Soudce nelze přímo odvolat, ale je odpovědný za případné kárné provinění, spočívající především v zaviněném porušení jeho povinností nebo v

zaviněném chování nebo jednání, kterým naruší důstojnost své funkce nebo ohrozí důvěru v nezávislé, nestranné, odborné a spravedlivé rozhodování soudů.

Trestní právo

- souhrn právních norem o trestání fyzických osob za závažná provinění – trestný čin

Trestní právo hmotné

- vymezuje trestné činy a tresty, které se za ně ukládají

Trestní právo procesní

- upravuje postup při zjišťování trestných činů

Trestný čin

- Podle trestního zákona existuje na 200 skutkových podstat
- Trestné činy proti republice (vyzvědačství, hanobení jména republiky)
- Trestné činy hospodářské (padělání peněz, krácení daně, neoprávněné podnikání)
- Trestné činy proti životu a zdraví (vražda, ublížení na zdraví, nedovolené přerušování těhotenství)
- Trestné činy proti majetku (krádež, zpronevěra, podvod, lichva)
- Trestné činy proti lidskosti (podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod občanů)
- a jiné...

Tresty

- Soudy mohou uložit deset druhů trestů
- Např. odnětí svobody, obecně prospěšné práce, zákaz činnosti (řízení), propadnutí majetku, zákaz pobytu, vyhoštění (pouze cizinci)
- Soudy přihlížejí k polehčujícím (přiznání, lítost, spolupráce s orgány) a přitěžujícím okolnostem (opakovaná trestní činnost)
- U mladistvých (15-18 let) se trestní sazby snižují na polovinu

Přestupek

- Přestupek je deliktní jednání nižšího stupně závažnosti než trestný čin, které je společensky škodlivé a které je výslovně za přestupek označeno zákonem. (dopravní přestupky – překročení rychlosti, proti veřejnému pořádku – nedodržení nočního klidu, či drobné krádeže (do 5000 Kč) apod.)

- neřeší soudy, ale většinou obecní úřady

Správní tresty a ochranná opatření

Za přestupek lze uložit tyto správní tresty

- napomenutí
- pokuta
- zákaz činnosti
- propadnutí věci nebo náhradní hodnoty
- zveřejnění rozhodnutí o přestupku

Objasňování trestných činů

- objasňování má na starosti policie pod dohledem státního zastupitelství, které dbá na dodržování zákonných předpisů

a) Prověřování - V této fázi policie nebo státní zastupitelství zjišťují, zda k trestnému činu mohlo dojít, a kdo je jeho pachatelem. Trestní oznámení může být odloženo, například pokud není dost podkladů pro tvrzení, že mohl být spáchán trestný čin.

b) Zahájení trestného stíhání

c) Vyšetřování - V této fázi policie nebo státní zastupitelství zjišťují, jakými důkazy lze podložit podezření ze spáchání trestného činu (dochází např. k výslechu svědků, zpracování znaleckých posudků apod.). Trestní stíhání zde může být zastaveno (např. pokud se zjistí, že se skutek nestal, není trestným činem nebo není jasné, že jej spáchal obviněný). Pokud jde o přešupek, správní delikt nebo kárné provinění, může opět policie nebo státní zastupitelství věc postoupit příslušnému orgánu.

d) Podání obžaloby soudu

e) Předběžné projednání (probíhá někdy) - Soud může vrátit věc státnímu zástupci k došetření, předložit ji jinému soudu či orgánu nebo trestní stíhání obviněného zastavit.

f) Hlavní líčení (probíhá vždy) - Končí rozhodnutím o vině a trestu nebo zproštěním obžaloby.

g) Vykonávací řízení – výkon trestu

Trestné řízení

- obviněný není povinen při výslechu odpovídat a nesmí být donucován k výpovědi
- obviněný má právo mít obhájce
- trestní stíhání před soudem je možné pouze na základě obžaloby státním zástupcem
- jednání před soudem je ústní a veřejné (z určitých důvodů může být neveřejné – ochrana práv mladistvých, státní tajemství apod.)
- Státní zastupitelství zastupuje stát u soudu
- Právní ochrana je zajišťována jak orgány veřejné moci, které mohou být součástí moci soudní i moci výkonné, tak soukromoprávními subjekty.

Vazba

- je mimořádné opatření na základě důkazů v trestním řízení, které slouží k zajištění obviněné osoby po dobu nezbytně nutnou pro účely týkající se trestního řízení a následného výkonu trestu
- Účelem vazby je zabránit obviněnému, aby se vyhýbal trestnímu řízení nebo trestu, aby mařil či ztěžoval provádění důkazů, aby dokonal trestný čin či páchal další trestnou činnost.
- Podstatou vazby je dočasné omezení osobní svobody obviněného rozhodnutím soudu ve specializované vazební věznici či ve vazebním oddělení věznice běžné.
- Vazba má pouze zajišťovací funkci, nelze ji pokládat za trestní sankci či prostředek nápravy, zároveň také nijak dopředu neurčuje výsledek trestního stíhání
- O vzetí do vazby rozhoduje soud, na návrh státního zástupce

Milost

- je nevymahatelným a nezaslouženým odpuštěním trestu
- je institutem trestního práva, o kterém samostatně rozhoduje prezident republiky (k platnosti abolicie však potřebuje spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády, vláda je pak za ni odpovědná).

Rozeznávají se tři formy udělení milosti:

abolice – nařízení, aby se trestní řízení nezahajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo

agraciace – odpuštění nebo zmírnění dosud nevykonaného trestu

rehabilitace – zahlazení odsouzení

Amnestie

- je rozhodnutí o hromadném, a to úplném nebo částečném prominutí trestu, a současně o zahlazení odsouzení pro trestný čin. Neruší tedy rozsudek ani občanskoprávní odpovědnost odsouzeného (například povinnost nahradit škodu), ale pouze trest.
- v České republice bývá doprovázena abolicí, to jest rozhodnutím o zastavení nebo nezahájení trestního řízení pro činy, na něž se vztahuje.
- udělet amnestie je oprávněn prezident republiky, rozhodnutí ale vyžaduje ke své platnosti spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády. Odpovědnost za amnestii pak nese vláda.

Trestní odpovědnost

- získává se při dovršení 15 let (krátí se trest na polovinu do 18 roku) mladiství
 - úplná trestní odpovědnost nastává při 18 letech
- U mladších dětí - mohou být posláni do nápravných zařízení
- Mluví se o snížení věkové hranice trestní odpovědnosti z hlediska dřívější vyspělosti dětí

Právní ochrana

- je zajišťována jak orgány veřejné moci, které mohou být součástí moci soudní i moci výkonné, tak soukromoprávními subjekty
- Orgány právní ochrany
- společnost si za účelem obrany proti porušování právních norem vytváří orgány právní ochrany
 - ty proti narušitelům pořádku zakročují, provinilce postihují a zjednávají spravedlnost. Stát tak chrání práva a zájmy fyzických a právnických osob.
 - nejdůležitější orgány právní ochrany v České republice jsou policie, státní zastupitelství a soudy.
 - v některých případech (například znečištění veřejného prostranství) mohou zakročovat i obecní úřady, krajské úřady a jiné orgány státní správy.
 - zároveň ale platí, že každý je ochránce svých práv a proto záleží i na něm, zda bude právní ochrana realizována.
 - může při tom využít služeb zejména advokátů, kteří poskytují právní rady a mohou zastupovat před soudy nebo před správními úřady
 - prostřednictvím notářů lze získat veřejné ověření důležitých skutečností a nebude-li někomu splněn vykonatelný dluh, může se obrátit na soudního exekutora, aby jej vymohl
 - Ombudsman je mimosoudní kontrolní úřad, který je státem pověřen k řešení stížností jednotlivců na jednání veřejné správy

11) Co je a k čemu slouží politologie

Charakteristika

Politologie – polis – městský stát (řečtina) logos – věda

Politologie - pojem – východní Evropa

Západní Evropa – Politická věda

Ovšem politologie je zpochybňována jako věda, jelikož nemá žádné zákony ani řídicí principy a nenabízí žádné konečné odpovědi a slova jako vždycky či nikdy v politologii nenajdeme

Je tomu tak díky předmětu zkoumání a to je člověk a nepřítomnost jednotných principů vede k názorovému pluralismu

Politologie se zabývá popisem a hodnocením politických jevů, jako je např. fungování státu a politického systému, mocenských organizací a autorit, politické ideologie, význam a chování veřejnosti ve vztahu k politice a také mezinárodní vztahy.

Disciplíny

Obecná politologie

- zabývá se historií vlastního oboru, počátek je v 19. Století, sleduje vývoj jednotlivých politologických škol, jejich přínos a myšlenkový vliv
- soustředí se na otázky předmětu politologie, na její vztah k ostatním vědám a na metody politologie
- určení nejvýznamnějších postav a děl politické vědy na základě průzkumu mezi politiky

Politické teorie a politická filosofie

- dějiny politických teorií a současné politické teorie
- dějiny se soustředí na vývoj od antiky
- současné teorie zkoumá od 70. a 80. let 20. století, především teorie demokracie, spravedlnosti, feminismu, liberalismu a post modernismu

Politické instituce

- zabývá se „pravidly hry“ v životě politicky organizované společnosti
- mezi instituce patří stát, ústava, volební systém, parlament, dělba moci, administrativa, místní samospráva, uplatňování státní moci atd.
- otázky, které řeší patří např. stabilita institucí, jejich změna, legitimita

Srovnávací politologie

- důležitost už od antiky, srovnávání různých forem států a ústav, aby se pak mohly klasifikovat podle režimů
- srovnávat s cílem nalézt a vysvětlit rozdíly resp. podobnosti určitého jevu
- největší podíl politologického výzkumu vůbec
- nejvíce srovnávány jsou např. volby, volební systémy, politické strany, politické systémy, parlamentní a prezidentské vlády

Politická sociologie

- soustředí se především na chování voličů a zasahuje i politickou psychologii, kdy zkoumá vliv médií, rasy a rasových předsudků na chování voličů nebo rozhodovací procesy v politice

Veřejná politika a administrativa

- zabývá se činností vlády, jejím programem a jeho výsledky v různých oblastech
- zájem se soustředí na hodnocení efektivity, komparaci a etiku
- řeší otázky rozpočtové politiky, byrokracie, regulace
- soustředí se na jednotlivé politiky vlády – sociální politika, environmentální politika, obranná politika atd. a srovnává, nakolik jsou vlády úspěšné

Politická ekonomie

- řeší dvě otázky, jak se instituce vyvíjejí ve vztahu k jednotlivým záměrům, strategiím a alternativám, a jak instituce ovlivňují chod politického a ekonomického systému
- využívá ekonomický přístup k vysvětlení politických procesů a uskutečňování veřejné politiky
- existuje politická ekonomie zákonodárných sborů a zároveň politická ekonomie veřejné politiky, která zahrnuje politickou ekonomii rozpočtových deficitů a obchodních cyklů

Mezinárodní vztahy

- snaží se porozumět vztahům mezi státy, tak nadnárodním aktérům a silám

Metody

Metoda historická

- usiluje o postižení jevů politického života v zorném úhlu jejich vzniku a vývoje, resp. Z hlediska jejich dočasnosti nebo naopak trvanlivosti

Historicko-srovnávací

- umožňuje zkoumat podstatu politických jevů na základě jejich společného původu či dějinné souvislosti

Metoda behaviorální

- vychází při zkoumání politického života z empirického studia individuálního politického chování jednotlivce, které se snaží maximálně systemizovat, matematicky zpracovat a tak maximálně verifikovat. Používá se hlavně při analýzách volebního chování a veřejného mínění

Systémová metoda

- spočívá v aplikaci pojmu systém na soubor prvků, přičemž se zkoumají jak jednotlivé prvky jejich vzájemné vztahy, tak i soubory prvků (subsystémy).

- O vlastnostech systému vypovídají nejenom jeho prvky, popř. soubory prvků a jejich uspořádání (struktura), ale i kvalita jejich vztahů.

- Zároveň může být zkoumán i vztah různých systémů přičemž jeden systém může být subsystémem jiného systému. Což umožňuje, jak o tom svědčí použití této metody při formulování pojmu politického systému, komplexní pojetí politiky.

Metoda geografická

- bere při analýze politického chování jednotlivců i skupin v úvahu rovněž geografické faktory.

Politologie a ostatní vědy

Filosofie – politologie se vyčlenila z filosofie, mnoho filosofů bylo zároveň politiky, filosofie zároveň poskytuje základní metody i konkrétní teorie

Sociologie – politická sociologie, teorie elit, moc, její dělení a struktura

Právo – souvislost s politickou filosofií, státovědou; bez znalosti zákonů by se neobešel žádný politolog

Ekonomie – politická ekonomie; otázka prvotnosti, vzájemné ovlivnění, politická rozhodnutí ovlivňují ekonomický růst

Historie – okolnosti vzniku politologických myšlenek a teorií

Psychologie – výzkumy politického chování lidí, proč lidé mají tendenci podřizovat se autoritám či totalitám

Obecně je možné politologii chápat jako interdisciplinární vědu (tj. využívá i poznatků ostatních oborů)

Politické programy

- forma politických představ, které vycházejí jednak z ideologického hlediska, jednak reflektují momentální stav společnosti

- jsou zaměřeny na konkrétní úkoly, které je potřeba realizovat v politické praxi

- obsahuje postupy, nástroje a prostředky pro jejich dosažení

- programy mohou být zásadní a dílčí, bývají veřejně publikovány

- Zásadní - týkají se spíše celkového zaměření politického subjektu, obsahují jen obecné principy

- Dílčí – vycházejí z obecných principů a zaměřují se na taktiku prosazení cílů v krátkém časovém horizontu

- Další rozdělení programu

- pragmatický program – je v souladu s právy a se zájmy občanů, jeho hlavním kritériem je užitečnost a zpravidla souvisí s uspokojováním aktuálních potřeb, „umění možného“, pragmatický politik se snaží pomocí kompromisů o prosazení maxima ze svého programu a usiluje o své znovuzvolení více než ostatní kategorie – většina vůdců a politiků patří do této kategorie

- Antipolitický program – založeno na morálním resp. náboženském základě – dlouhodobé horizonty, týkají se lidstva jako celku; staví se proti aktuálním nepravostem. Představitelé upřednostňují morální hodnoty před hodnotami každodenní užitečnosti; důraz na lidská práva; politika především nevládních organizací (Amnesty International) či vůdců jako Gandhí či Nelson Mandel, či Václav Havel

- Negativistický program – politika chápána pouze jako otázka moci; lidé slouží pouze jako objekt manipulace k dosažení „vyššího cíle“ (vítězství ve válce, rasově čistý stát, budování lepších zítřků)- Moc se stává nejen prostředkem, ale i cílem politického úsilí
- Fundamentální program – může být podobně nebezpečný jako negativistický program – jedná se o ultra konzervativní směry, které slepě dodržují samotné základy nějaké teorie nebo náboženství a odmítají jejich jakoukoliv změnu – zprojevuje se zastáváním určitých postojů i v době, kdy důvody a okolnosti, které je formovaly, již dávno pominuly (marxismus, či fundamentalismus v některých islámských zemích)

Politické jednání

- dynamický děj, složený ze dvou fází
- konflikt zájmů – spojený se vzájemným napadáním koncepcí i politiků a s manipulací veřejným míněním (příklad ☺ vyjednávání o vládě Andreje Babiše)
- usmiřování znesvářených stran konfliktu, jejímž výsledkem je kompromis, během usmiřování vzniklé neochotou jedné ze stran k ústupkům, může vzniknout krize, což je pouze protahování „konfliktu“

Politická socializace

- komplexní proces, při kterém si jedinec začíná uvědomovat politické jevy, začíná se učit politickým faktům a formovat vlastní politické postoje
- faktory jsou stejné jako u socializace obecně – rodina, škol, společnost a vrstevníci
- Rodina – částečně přebírá politickou orientaci či náboženské přesvědčení
- Škola – sociální řád, rozeznávání národních symbolů, tradice, hlasování, rozhodování
- Střední škola – formuje „hotové“ občany
- Společnost – chápána spíše negativně

Legitimní moc

- Autorita –
- Max Weber rozdělil na tradiční, racionální a charismatickou
- tradiční – je nemyslitelné v ní nevěřit, vychází z dlouhodobých tradic a zvyklostí
- racionální – či legální – založena na dohodě či smlouvě (mezi vládnoucími a ovládanými), nadřazeným není ani tak politik jako úřad
- charismatická – založena na souboru mimořádných vlastností vůdčí osobnosti, které jí předurčují k vládnutí (Hitler, Mussolini)

Dějiny politologie

- Dějiny politologie začínají ve starověkém Řecku, u sofistů, kteří se zabývali politikou, zpochybňovali aktuální právo a objektivní morálku a dávali přednost přírodnímu právu (právo silnějšího).
- Sokrates se vůči nim vymezoval – idea nejvyššího dobra (vědění), Platon a Aristoteles se zaobírali státem, kdy Platon v Ústavě představil ideální stát, kdy vládcí neměli mít žádný majetek, žít ve společných domech. Aristoteles to kritizoval a postavil stát na základě ústavy a zákonů a založený na dělbě moci
- Sv. Augustýn – základ středověkého myšlení – O obci boží – dva státy, stát boží – dokonalý, stát světský – nedokonalý – měl by se snažit přizpůsobovat být jako stát božský
- Tomáš Akvinský – navazoval na Aristotela
- Otec politologie je renesanční myslitel Nicollo Machiavelli, kdy jeho dílo Vladař, vykládá o použití a využití a udržení politické moci
- Dalším významným myslitelem byl Thomas Hobbes a jeho dílo Leviathan, kde rozebíral stát jako společenskou smlouvu mezi občany, kteří se podřídili absolutistickému vládcí, který jim zajistil ochranu.
- John Locke – představuje stát jako smluvní, kdy stát garantuje některá základní práva a dává možnost lidem odvolat takového panovníka, který by tato práva odmítl dodržovat
- Jean Jacques Rousseau –kritik absolutismu, lidé touží především po svobodě
- Charles Montesquieu – rozebral nutnosti oddělení moci na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní
- Politologie jako věda vznikla v 19. století v USA a v Evropě ve Francii

13) Ideologie

Ideologie – je propracovaná soustava názorů, postojů, hodnot a idejí s apologetickou nebo ofenzivní funkcí založenou na formulování politických, hospodářských, světonázorových a/nebo podobných zájmů určité skupiny. V politické a společenské praxi se ideologie vládnoucí skupiny projevuje např. ve formě filosofie, práva či morálky, obecně se skrze svou subjektivitu snaží o formulaci celkového výkladu společnosti a člověka jako takového.

Demokratické

Liberalismus – liber – svobodný

Hlavním tématem je svoboda, prioritní hodnota, x tím se liší od konservatismu a socialismu

Stát je nutný jako garant ochrany svobody x anarchismu

Vznik 17. Století – Velká Británie (Anglie) – Adam Smith – Bohatství národů – ekonomická teorie – neviditelná ruka trhu

Osvícenství – Jean Jacques Rousseau – svoboda člověka – osvobodit společnost od ideologií
Kde začíná osobní svoboda, končí státní moc, která může zakročit, pouze když je porušena svoboda osobní

Počátkem 20. století dochází ke změně označení liberalismu v USA – spojen s blahobytem a rovností – spojen s Demokratickou stranou – zásahy státu do ekonomiky, centralizace (v Evropě bychom je označili za socialisty)

Švýcarsko – svoboda a zodpovědnost – pro každého bez rozdílu

Liberalismus je typický pro 19. Století (Británie, USA, Francie, částečně R-U, Německo, Itálie) – krize liberalismu byly 30. léta, po hospodářské krizi, kdy jsou velké zásahy států do ekonomiky a popularita totalitních režimů

K renesanci liberalismu dochází v 70. a 80. letech 20. století – spojeno s politikou Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana

Ekonom F.A.Hayek, Milton Friedman

Které strany u nás jsou brány jako liberální?

ODS – Václav Klaus – zastánce volného trhu a minimálních zásahů států do ekonomiky
Svobodní

Částečně TOP 09 a Piráti

Nízké daně – „chudý“ stát

Zápory a negativa liberalismu – každý se o sebe má postarat sám, když stát nezasahuje do ekonomiky, může to vést k hospodářským krizím, když někdo pravidla nedodržuje, chybí ochrana znevýhodněných – bohatí bohatnou, chudí chudnou

Konzervatismus

Conservare – uchovávat

Tendence bránit se rychlým změnám, podpora tradičních norem, řád, autorita, tradice, vlast, rodina, náboženství, soukromé vlastnictví, hierarchizace společnosti a morálka

počátek je dáván do 1.pol.19.století, kdy ve Francii tak byly nazýváni umírnění příznivci monarchie

Edmund Burke, Roger Scruton

I pro konzervativce byla důležitá svoboda, kterou ale chápali od liberálů trochu jinak
konzervativci obhajují kontinuitu společenského vývoje, nebrání se pokroku, ale odmítají revoluce

základy konzervatismu považuje dodržování tradic, organickou společnost, hierarchii, přirozenou autoritu a právo na majetek

Idea silného státu – nikoli všemocného – stát garant

Konzervativci věří, že nejdůležitějším rysem společnosti jsou hodnoty nedotknutelného, svobodného, důstojného a sebezodpovědného lidského života, v právu vidí nutný nástroj garance těchto svobod

Konzervatismus je typický pro monarchie 19. století – R-U, Německo, ale částečně i Británie
Konzervatismus je v druhé polovině 20. Století silně provázán i s liberalismem, je spojen s republikánskou stranou v USA – Ronaldem Reaganem, Thatcherovou v Británii

Tzv. liberální konzervatismus

Za konzervativce jsou bráni i CDU/CSU v Německu

U nás jsou za konzervativce bráni Lidovci, částečně TOP 09

Zápory konzervatismu – hierarchie společnosti – někdo má výhody nad ostatními, opovrhování nižšími vrstvami, v minulosti kuriový systém, poněkud méně pružnější – udržování hodnot, paternalismus

Socialismus

Socialis – společenský, základní pojem je rovnost

Cílem socialismu je dosažení ideálů rovnosti, spravedlnosti a mezilidské solidarity cestou sociální reformy (tzv. reformní socialismus) nebo revolucí (tzv. revoluční socialismus).

Socialismus si obecně klade tyto cíle: změna majetkových a právních vztahů ve společnosti, změna struktury hospodářství, boj proti výsadám ve vzdělání a změna státního zřízení.

V širším smyslu jde zaprvé o ekonomický systém charakterizovaný společným vlastnictvím výrobních prostředků, kolektivismem, intervencionismem a v tzv. reálně socialistických státech, vycházejících z totalitního pojetí řízení hospodářství, i v některých demokratických zemích určitou mírou plánovaného hospodářství. V ekonomickém smyslu je protiváhou kapitalismu

Utopičtí socialisté – Sluneční stát

Původ v 19. století během průmyslové revoluce – snahy o zlepšení pracovních podmínek dělníků, které byly hrůzné

Demokratický socialismus zdůrazňuje princip rovnosti jako základní politický princip. V demokratickém socialismu má každý člověk právo na to, aby byl slyšen. Tím se také liší demokratický socialismus od běžného socialismu. Změny ve společnosti se uskutečňují svobodnými volbami. Plné veřejné vzdělání je nutné, aby zajistilo rovnost. Lidé musí dostávat všechny informace a musí se jim dovolit sdělovat svoje myšlenky

Karel Marx - Kapitál

V minulosti boje za rovné a všeobecné volební právo, bojují za práva menšin a znevýhodněných, úspěšní a bohatí by se měli rozdělit s méně úspěšnými – stát by měl zasahovat do ekonomiky – John Maynard Keynes, trh není všelék na ekonomiku, spojeno s vysokými daněmi a dotacemi

Socialisté se dostávali k moci v 30. letech během Velké hospodářské krize a po 2. Světové válce

Za demokratické sociální strany jsou považovány

Sociální demokracie, v USA jsou tak bráni Demokraté (sociální programy), Zelení, částečně ANO,

Nedostatky socialismu – potlačování úspěchu, růst byrokracie, vysoké daně, stát rozhoduje o „všem“

Nedemokratické

Anarchismus

Anarchismus – anarchos – bez vlády

- ideologie usilující o vytvoření společnosti bez sociální, ekonomické a politické hierarchie

Skepsa vůči autoritám

Usilují o zrušení státu

Cíl – společnost bez vlády (anarchie)

Společnost není chaotická je organizovaná pomocí decentralizovaných samospráv na základě přirozeného a zvykového práva – není potřeba zákonodárství

Představitelé: Michail Bakunin, Proudhon

Základní principy: sebeorganizace, vzájemná pomoc a dobrovolné sdružování

Anarchisté považují násilí za nepřijatelné a snaží se mu vyvarovat, i když se najdou skupiny anarchistů, kteří se hlásí k různým teroristickým činům

Anarchisté v rámci propagandy činem provedli úspěšné atentáty na italského krále Umberta I., rakouskou císařovnu Alžbětu Bavorskou, amerického prezidenta Williama McKinleyho, řeckého krále Jiřího I. a československého ministra financí Aloise Rašína

Dnešní anarchismus

Anarchismus se zaměřuje na témata jako jsou znečištění, ničení životního prostředí, globální nerovnost nebo genderovou nerovnost. Těmito tématy se zajímají i antikapitalistická nebo antiglobalizační hnutí

Je mnoho proudů anarchismu

Negativa – nevybíravé prostředky, tato forma se nikde na dlouhou dobu neujala, byla vždy „ovládnuta státem“ – nevyzkoušena, většinou provází válkou rozvrácenou zemi, kdy je ale brzy nahrazena bojem a ovládnutí slabších silnějšími

Politické strany – v minulosti se jednalo o části sociálních stran – angažovanost v Rusku po občanské válce, Španělsko – občanská válka

Radikální anarchisté bojují proti globalizaci při zasedáních MMF – ukázka z youtube-zasedání v Praze 2000

Fašismus

Fašismus – spojeno především s italským fašismem

Rovnostářství, vůdcovský princip, nacionalismus, militarismus, kult modernity, mládí a síly jakož i silná ekonomická role státu chápaného korporativisticky, v němž soukromé vlastnictví musí sloužit kolektivnímu prospěchu (chráněné firmy, monopoly),

Spojeno především s bývalými armádními představiteli nebo alespoň vojenská minulost

Zdánlivě je brán levicově, ale posouvá se doprava

Ideje, které se tradičně užívají k definování fašismu, jako jsou nacionalismus, rasismus, korporativismus a iracionalismus, proto nikdy úplně necharakterizují všechna vývojová stadia všech fašistických hnutí

Marxisté nazývají fašismem agresivní kapitalismus

fašismus byl výrazně mládežnické hnutí

V 90. letech 20. století se v sociálních vědách prosadila tendence jako fašismus označovat ty ideologie, které spojují revoluční, aktivistickou politiku s mýtem záchrany a obnovy rasy či národa

Paxton pak doplňuje seznam idejí či emocí, „mobilizačních vášní“, jež fašisty motivují.

Fašisté podle něho cítí, že je zde drtivá krize, neřešitelná tradičním způsobem; povinnosti vůči skupině, k níž člověk patří, jsou nadřazeny všemu ostatnímu; tato skupina je obětí, což ospravedlňuje jakýkoli postup proti jejím nepřítelům; skupinu ohrožuje individualistický liberalismus, třídní konflikty i vliv cizáků; skupinu je nutno více sjednotit, třeba i násilím;

situace vyžaduje, aby se moci ujali přirození vůdcové (mužského pohlaví) v čele s národním vůdcem, ztělesňujícím historický úděl skupiny; vůdcovy instinkty jsou nadřazeny nad abstraktním rozumem; je správné nasadit ve prospěch skupiny vůli a násilí; vyvolená skupina má právo vládnout bez omezení ostatním lidem, má právo rozhodovat na základě kritérií zdatnosti skupiny v darwinistickém boji o přežití zdatnějších

Slova jako fašismus a fašista se však mohou vyskytnout i jako pouhá hanlivá označení. Časté to je zejména v rámci sovětské a ruské propagandy; Alexandr Solženicyn uvádí, že „nálepka fašismu je to samé jako svého času stigmatizující nálepka „třídní nepřítel“ či „nepřítel lidu“.

Je to úspěšná metoda, kterou se dá oponent srazit k zemi, zacpat mu ústa, přivolat na něho represe a podle potřeby to v médiích zveřejňovat

Zneužití vědy a filozofie – Darwin, Nietzsche, Freud

Antisemitismus (německý fašismus – nacismus)

Projevy

Po získání moci oba velké fašistické režimy dokázaly na řadu let udržet moc a získat si podporu nemalé části obyvatelstva. Nedá se však říci, že byly zcela stabilní. Pro oba bylo charakteristické stálé napětí mezi dvěma paralelními mocenskými strukturami: militantním fašistickým stranickým aparátem a státními orgány, jež byly obvykle obsazené konzervativně smýšlejícími úředníky. Kromě toho v mocenské bilanci hrály roli další dva faktory, jednak sám diktátor a jednak občanská společnost, tvořená například podnikateli, spolky či církvemi. Každá z těchto čtyř sil potřebovala ostatní tři a i když jejich mocenská rovnováha dopadala v různých situacích různě, nikdy žádná z nich zcela neztratila vliv na chod státu. Fašistický režim se tak dá chápat jako „polykracie“, vláda několika mocenských center, jež spolu neustále soupeří o moc

Příklady

Fašismus v Itálii, Nacismus v Německu, Franko ve Španělsku, vojenské diktatury v Latinské Americe, Horthyho Maďarsko, Polsko – Pilsudski

Prvky fašismus v Evropě – částečně SPR-RSČ, SPD, Afd, Francouzská národní fronta
Negativa – zaměřeny proti menšinám, pouze jeden správný názor, očerňování, kontrola, cenzura, militarizace společnosti, nepřítel státu, právní bezpráví, banalita zla

Komunismus

Komunismus – communis – společný

požadující společné vlastnictví a odmítající třídní rozdíly mezi lidmi. Její zastánci se označují jako komunisté. Dále se tak označuje uspořádání společnosti, jež komunisté prosazují, a někdy i komunistický režim, tedy politický režim států ovládaných komunistickými stranami
Marx, Blanqui, Lenin

Diktatura proletariátu

Boj Tříd

Vznik socialismu a komunismu právě ve vyspělých státech souvisí s průmyslovou revolucí, která vytvořila průmyslovou dělnickou třídu, socialisty zvanou proletariát. Dělníci, kteří nevlastnili nic než svoji práci, byli vystaveni krušným pracovním podmínkám; dobové veřejné mínění ohledně postavení nejchudších burcovaly knihy typu Engelsova Postavení dělnické třídy v Anglii

Levicoví aktivisté proto vykládali původně liberální ideu rovnosti, pocházející z Francouzské revoluce, ve smyslu nejen rovnosti příležitostí, ale i rovnosti majetku

Marxisté nazývají tuto ranou etapu levicových teorií utopický socialismus, zatímco svoje vlastní názory označují jako vědecký socialismus či vědecký komunismus

Marxismus považuje dosažení komunismu za nutný výsledek dějinného procesu a ekonomických sil. Dějiny se mu jeví jako posloupnost stádií, definovaných především

výrobním způsobem, tedy ekonomickou základnou společností. Od „prvotního komunismu“ prvobytně pospolné společnosti prochází lidstvo etapami otrokářství, feudalismu a kapitalismu. Počínaje otrokářstvím již existuje vykořisťování: vládnoucí třída si přivlastňuje nadhodnotu vytvořenou ovládanými třídami. V kapitalismu jako vrcholném stádiu vykořisťovatelských společností však vzniká dělnická třída, která bude jednou schopna dosáhnout poslední fázi dějin, opět spravedlivou komunistickou společností. Komunismus jako cílový stav společnosti definuje jejich Komunistický manifest takto: „Namísto staré buržoazní společnosti s jejími třídními protiklady nastoupí sdružení, ve kterém je svobodný vývoj každého jednotlivce podmínkou svobodného vývoje všech. Z hlediska ekonomického jde o společnost, kde každý člen přispívá podle svých možností a využívá společné zdroje podle svých potřeb“). Po dosažení a dovršení komunismu postupně odumře stát a lidstvo dosáhne svobody a rovnosti jako dialektického návratu výchozí beztřídní společnosti na kvalitativně vyšší úrovni. Komunistické režimy samy sebe od počátku chápaly nikoliv jako dovršený komunismus (ve kterém podle Marxových a Engelsových předpovědí měl mimo jiné zaniknout stát), ale jen jako první fázi komunismu, později často zvanou (reálný) socialismus. Teoretické základy tohoto pojetí položil Lenin těsně před bolševickou revolucí knihou Stát a revoluce (1917). V ní uvedl, že před ustavením skutečného plného komunismu bude po bližší neurčenou „delší dobu“ existovat nižší stadium komunistické společnosti, mimo jiné za přítomnosti státu. Symbolem marxistických politických hnutí se od Pařížské komuny stala rudá vlajka, používaná již dříve jakobíny v dobách Francouzské revoluce a francouzskými radikály během povstání roku 1848. Rudá pěticípá hvězda se používala již v době Marxově a nošena na pokrývce hlavy se stala symbolem příslušníků Rudé armády. Srp a kladivo jako symboly dělnictva a rolnictva přijalo na svou vlajku sovětské Rusko. Píseň Internacionála (text Eugène Pottier, 1871, hudba Pierre De Geyter, 1888) se stala neoficiální hymnou levice brzy po svém vzniku a zpočátku sloužila i jako hymna Sovětského svazu. Při zpěvu se někdy zvedá ruka sevřená v pěst. Komunisté se navzájem oslovují „soudruhu“ nebo „soudružko“, v komunistických režimech se toto oslovení používá i mezi občany bez ohledu na stranickou příslušnost.

Negativa

Byrokracie přebujelá, cenzura, jeden správný názor, nepřítel státu, proti ekonomicky samostatným lidem, rovnostářská společnost, zabavování majetku, věznění a popravování lidí, neefektivní hospodářství, korupce, všechno všech, ztráta morálky

Příklady – Pařížská komuna 1871, Sovětský svaz 1917, komunistické diktatury ve východní Evropě, Čína, Vietnam, Kambodža, Kuba

14) Stát a občan, charakteristika ČR

Platon

Jeden z největších řeckých filozofů nám po sobě zanechal spoustu ze svých názorů a myšlenek. Jedna z jeho nejznámějších idejí je představa ideálního státu.

Platón definoval vládní zřízení takto:

- Aristokracie - vláda nejlepších
- Demokracie - vláda svobody
- Oligarchie - vláda bohatých
- Tyranie - vláda násilí

Platon prohlásil, že demokracie, oligarchie a tyranie jsou zřízení velice špatná, takže jediným správným systémem byla podle něj aristokracie. **Za nejlepší, kdo se mohl ujmout vlády, pak považoval filozofy**, které také definoval - v 35 letech měli opustit školu, dvacet let pracovat ve prospěch státu a až poté se mohli stát pravými filozofy. **Mezi další stavy v ideálním státě pak patřili strážci-vojáci, kteří se měli starat o bezpečí státu.** Také oni se podíleli na vládě a měli být kromě fyzické statnosti také psychicky zdatnými, moudřími a v podstatě také dobrými filozofy. Aby se odprostili od všedních problémů a naplno se věnovali svým úkolům, neměli ani vlastní majetek ani rodinu. To bylo dovoleno pouze řemeslníkům, kteří tvořili třetí důležitý stav. **Hlavními funkcemi státu pak podle Platóna byla výživa a zisk, obrana na venek a řízení rozumem.** Platón rovněž navrhl, jak by měla vypadat výchova mladých dětí:

3-6 let - společná výchova

7-10 let - gymnastika, tělesná zdatnost...

10-13 let - čtení, psaní

14-16 let - studium poezie a múziky

16-18 let - matematika

18-20 let - vojenský výcvik

Po dosažení věku 20 let se mladý muž mohl rozhodovat dál - buď studovat astrologii a matematiku (10 let) a stát se úředníkem, nadále by pak mohl studovat 5 let filozofii, a dialektiku a stát se vysokým úředníkem a po 15 letech práce například vládcem, nebo prostě skončit s vyučením válečníka.

Aristoteles

podle toho, kdo vládne, rozlišuje Aristotelés tři právní formy obce (státu): dobrý cíl

+

- **monarchie**, kde vládne jednatel ve prospěch všech občanů,
- **aristokracie**, kde vládou ti nejlepší (řecky aristoi)
- **politeia**, kde se na vládě podílejí všichni svobodní občané.

a tři pokleslé formy – špatný cíl

- **tyranie**, vláda samozvaného vládce ve prospěch sebe samého,
- **oligarchie**, vláda bohatých pro svůj vlastní prospěch,
- **demokracie**, vláda davu.

"Demokracie je tam, kde vládne většina nemajetných a svobodných, oligarchie tam, kde vládne menšina bohatých. Demokracie vznikla z domněnky, že lidé, kteří jsou si v něčem rovni (například svobodou), jsou si rovni ve všem, oligarchie naopak z předpokladu, že lidé, co jsou nerovni v něčem (například v majetku), si nejsou rovni vůbec.“

Za nejlepší právní formu státu považoval monarchii, tedy vládu spravedlivého panovníka. Za vhodnou dále považoval aristokracii (vládu „nejlepších“), a za méně vhodnou, ale stále přijatelnou považoval politeu, vládu mnoha.

Za naprosto nepřijatelnou formu vlády považoval tyranii, tedy vládu jedince, jemuž jde jen o vlastní prospěch, dále oligarchii (vládu bohatých), která je přece jen o něco lepší než tyranie, a konečně demokracii, čili vládu lidu, což je nejmenší zlo z těchto tří.

Jako první odděloval politiku od etiky: zatímco v soukromém životě má člověk hledat mnoho různých ctností, v politice rozhoduje spravedlnost čili „dobro těch druhých“. Politika se řídí určitými pravidly, která jsou spojena s formou vlády, a která je možno použít v každém politickém zřízení.

Kritéria forem státu:

Podle počtu suverénů

Monarchie (vláda jednoho člověka)

Oligarchie (vláda několika lidí)

Demokracie (vláda všech)

Podle toho, kdo vládne

Monarchie (král), **Sofokracie** (filosof), **Aristokracie** (aristokraté), **Timokracie** (nejsilnější), **Oligarchie** (nejbohatší)

Podle toho, zda je funkce hlavy státu volená či dědičná –

Monarchie – v čele stojí panovník, monarchie se dále dělí na absolutní (panovník není omezen), konstituční (panovník je omezen ostatními stavy), parlamentní (panovník zastává pouze symbolickou funkci)

Republika – představitelé jsou voleni na základě ústavy

Podle formy režimu

Diktatury – potlačování lidských práv a svobod, nepřipouštějí opoziční názory a neváhá se použít teror, nedodržují ani vlastní zákony

Demokracie – dodržována základní lidská práva a svobody, které umožňují pravidelnou a pokojnou změnu vlády

Podle konkrétních ústavních ráďů

Prezidentský systém – vládní moc je nezávislá na zákonodárné, v čele vlády stojí prezident

Semiprezidentský systém – prezident má větší pravomoci při tvorbě vlády než

v parlamentním systému, ale nevládne přímo jako v prezidentském systému

Parlamentní systém – parlament kontroluje vládu a vyslovuje jí důvěru

Podle územně správního členění

Konfederace – volné sdružení samostatných států ve kterých má centrální vláda určitou moc nad vládami členských států

Federace – sdružení států na základě společné ústavy, kde jako suverén vystupuje pouze celek

Unitární stát – jednotný stát s jednou vládou

Státoprávní teorie

- teorie o vzniku státu:

1. náboženská teorie – panovník = božský zástupce
2. patriarchální teorie – vznik postupným rozšiřováním rodiny
3. mocenské pojetí státu – stát jako nástroj moci
4. smluvní teorie – společnost lidí uzavřela smlouvu ve které se vzdá některých práv, na druhou stranu něco jiného získává (např. ochranu)

- obyvatelstvo – všichni lidé, kteří toto území obývají (občané + emigranti)

- občanem státu se člověk stává narozením

- k státu patří i veškerá vodstva na území státu

Společenské smlouvy

	Pojetí stavu přirozenosti	Smlouva je založena na logice	Hodnoty, které má společenská smlouva zachovávat a díky nimž lze státu legitimně odporovat
Thomas Hobbes	válka všech proti všem	bezpečnostní (odloučit se od stavu přirozenosti)	bezpečnost a život každého jednotlivce
John Locke	každý má přirozená práva (právo na život, na svobodu a na soukromé vlastnictví)	liberální (zaručit přirozená práva)	svoboda soukromé vlastnictví
Jean Jacques Rousseau	každý jedná podle svého soukromého zájmu	bezpečnostní a demokratická (odloučit se od stavu přirozenosti lid se má stát suverémem směřování jeho činnosti ke všeobecnému zájmu)	obecná vůle

Demokratický stát

předpoklady fungování demokratického státu:

1. dělba moci na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní
2. právní řád
3. soukromé vlastnictví a tržní ekonomika
4. ekonomické zabezpečení důstojnosti člověka
5. nezávislé veřejné mínění

Vztah občana a práva v demokratickém státě

právo – soubor předpisů a norem, na základě kterých se organizuje chod státu, je vynutitelné státní mocí

1. subjektivní právo = abstraktní – nárok účastníka právního vztahu
 2. objektivní právo – předpisy, vyhlášky, kterými se máme řídit
- z historického hlediska právo zvykové a obyčejové
 - právní stát – stát, který ctí prioritní postavení občana
 - **občané mohou činit všechno, co jim zákony výslovně nezakazují**
 - **stát může konat jedině to, co mu zákony výslovně dovolují**

Ohrožení demokracie zleva i zprava

Ohrožení demokracie může dojít při krizi – politické (války), ekonomické (hospodářské krize), kdy lidé zvolí „jednoduchá řešení“ (Hitler, Lenin) dochází k postupnému či náhlému omezování lidských práv a svobod a z demokracie se stává totalita, společnost je manipulována skrze informace, které jsou cenzurovány

Charakteristika České republiky, státní symboly, nabytí státního občanství, parlamentní politické strany

Základem je Ústava ČR z roku 1992

ČR je jednotný, demokratický a právní stát

Zdrojem veškeré státní moci je lid. moc vykonává prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní.

Politický systém je založen na svobodném, dobrovolném vzniku a volné soutěži politických stran respektující demokratické principy

Základní zákon státu je ústava; právní akt nejvyšší právní síly, upravuje principy státu, organizaci veřejné moci, územní samosprávu a základní práva a svobody občanů.

Ostatní právní normy mají z ústavy vycházet a nesmí s ní být v rozporu

Ústava je základem pro zachování sociálního smíru a ochrany občanských práv a svobod a státní suverenity.

Stanoveny základní principy, na kterých je náš právní řád postaven: nedotknutelnost lidské důstojnosti a svoboda všech občanů v právním státě.

Státní symboly

- státní vlajka
- státní barvy, červená bílá, modrá
- vlajka prezidenta republiky, Pravda vítězí
- hymna – Kde domov můj?
- velký státní znak – Znaky Čech, Moravy a Slezska a zase Čech
- malý státní znak – český lev na červeném poli
- státní pečeť

Parlamentní politické strany – současné

ANO – středová (na levo i napravo) strana

ODS – pravicová strana

Piráti – středová strana

Svoboda a přímá demokracie – některými považována za ultrapravicovou stranu

KSČM – ultra levicová strana

ČSSD – levicová strana

KDU-ČSL – středolevá konzervativní strana

TOP09- pravicová konzervativní strana

Starostové a nezávislí – středová konzervativní strana

15) OSN, NATO, EU

OSN

Organizace Spojených národů

- Sídlo New York, založení 1945, Charta OSN, navazovala na Společnost národů
- Má 193 členů, ČSR patřilo k zakládajícím členům
- Cílem OSN je zachování mezinárodního míru, bezpečnosti a zajištění mezinárodní spolupráce. Členství v OSN je založeno na principu suverénní rovnosti,
- Nejvyšším orgánem je Valné shromáždění OSN, kde má každý členský stát svého zástupce
- Výkonným orgánem je Rada bezpečnosti OSN – 5 stálých členů a deset nestálých (Rusko, USA, Čína, VB, Francie) – stálí členové právo veta
- Rada bezpečnosti - rezoluce Rady bezpečnosti jsou závazné a Rada může jejich splnění vynucovat i silou.
- do jeho kompetence patří:
 - zachování míru ve světě
 - řešení sporů
 - úprava zbrojení
 - používání sankcí vůči narušiteli
 - podnikání vojenských akcí proti agresoru
 - navrhuje kandidáta na generálního tajemníka
 - spolu s Valným shromážděním volí soudce mezinárodního soudního dvora
 - předkládá zprávy o svojí činnosti valnému shromáždění
 - Rada bezpečnosti jako jediný orgán může nařídit použití síly při řešení ohrožení míru.
 - Mezi orgány patří i Mezinárodní soud v Haagu, který soudí válečné zločince
 - Mezi odborné organizace patří:
 - o UNESCO
 - o WHO
 - o WB
 - o MMF
 - o UNICEF

Genrálním tajemníkem je od 2017 Antonio Guterres (Portugalsko)

OSN se stala předmětem rozsáhlé kritiky pro svoji neschopnost zabránit masakrům. Mezinárodní jednotky přítomné v Pomocné misi OSN pro Rwandu (UNAMIR) pod vedením kanadského generálporučíka Roméa Dallaira byly početně slabé a špatně vybavené, a proto nebyly s to masakrům zabránit.

Podobná kritika byla i ohledně mírových sborů v Jugoslávii, kdy nezabránili masakrům na civilním obyvatelstvu, je velmi omezená pravomoc velitelů mírových sborů

NATO

Severoatlantická aliance

- Založena 1949, jako obraná aliance zpočátku vůči SSSR, ochrana západní Evropy
- Princip kolektivní obrany, sídlo Brusel
- Nejvýznamnější vojenskopolitická organizace na světě
- Její členové plánují společnou obrannou politiku a armády členských států podléhají společnému vedení
- Vojenskopolitické seskupení států Severní Ameriky a evropských států

- 29 členů
- Rada NATO (Severoatlantická rada) - Nejvyšší politický orgán
- Jsou v ní zastoupené všechny členské země
- Přijímá rozhodnutí o společné zahraniční politice a společném postupu členských zemí
- Má zvláštní pravomoci zejména v době ohrožení světového míru nebo svrchovanosti členské země
- Rozhoduje také o přijetí nových členů nebo o společných vojenských akcích
- V čele NATO stojí Generální tajemník
 - o Současným generálním tajemníkem je od 2014 Jens Stoltenberg (Norsko) – čtyřleté období
 - o Většinou je volen na 4 roky, ale není to závazným pravidlem
 - o Je nejvyšším reprezentantem
 - o Jeho pravomoci jsou omezené (musí se domlouvat)
 - o Je v podstatě nejvýše postaveným úředníkem Rady NATO

Partnerství pro mír

- Založeno v lednu 1994 jako instituce pro vojenskou spolupráci mezi členskými státy NATO a ostatními státy v celém Euroasijském prostoru
- Cílem je posílení bezpečnosti a stability v Evropě
- Svými aktivitami sblížuje bývalé nepřátele a napomáhá k monitoringu vojenských aktivit, ke kontrole zbrojení, zprůhledňování hospodaření jednotlivých armád apod.
- Summit NATO = vrcholné setkání nejvyšších představitelů NATO
- Po pádu železné opony se hovořilo o rozpuštění NATO, ale nakonec došlo k vstupu mnoha bývalých států východního bloku
- ČR vstoupila roku 1999
- Zásahy i proti vůli OSN – Jugoslávie, Kosovo,

Evropská unie

- EU vznikla v roce 1993 na základě Smlouvy o Evropské unii, známější jako Maastrichtská smlouva
- Projekt vznikl po druhé světové válce s cílem zamezit další válce v Evropě - větší integrace zemí
- ESUO – 1952 – Evropské společenství uhlí a oceli
- Římské smlouvy – vznik EHS – Evropské hospodářské společenství
- 1967 – došlo ke sloučení a vytvoření Evropského společenství
- 1993 – Evropská unie
- Evropskou unii v současné době tvoří 28 evropských států
- EU stojí na třech pilířích
 - o první pilíř zahrnoval otázky komunitární mající v zásadě vztah ke třem předcházejícím společenstvím – hospodářské a ekonomické sblížování
 - o druhý pilíř představoval společnou zahraniční a bezpečnostní politiku
 - o třetí pilíř policejní a justiční spolupráci
- Pokud chce země vstoupit do EU, musí plnit některá kritéria
 - o politická kritéria: kandidátská země musí mít stabilní instituce zajišťující demokracii, právní stát, dodržování lidských práv a práv menšin

- ekonomická kritéria: země musí mít fungující tržní ekonomiku schopnou se vypořádat s konkurenčními tlaky uvnitř Unie
- kritérium přijetí *acquis communautaire*: země musí být schopná přijmout závazky vyplývající z členství, včetně cílů politické, hospodářské a měnové unie
- Velká Británie Evropskou unii opustí
- Další státy, které chtějí do EU vstoupit, jsou na Balkáně (Srbsko, Bosna a Hercegovina, Černá hora, Albánie, Makedonie)

Instituce EU

Evropský parlament

- Základní rámec činnosti Evropského parlamentu (EP) je vymezen v ustanovení čl. 14 Smlouvy o Evropské unii. Evropský parlament je zde vymezen jako subjekt, jenž vykonává – společně s Radou – legislativní a rozpočtovou funkci. Skládá se ze zástupců občanů Unie. Po posledním rozšíření EU o Chorvatsko čítá Evropský parlament 751 členů, ve volbách v roce 2014 bylo zvoleno 751 poslanců. Členové EP jsou voleni na pětileté volební období ve všeobecných, přímých, tajných a svobodných volbách.[45] Institucionální vymezení EP se pak nachází v člancích 223 až 234 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU). Sídlem EP je Štrasburk, ale parlament zasedá také v Bruselu a Lucemburku.
- Česká republika má 22 europoslanců.

Rada EU

- Rada Evropské unie (dříve Rada ministrů) zastupuje zájmy členských států na evropské úrovni. Její hlavní pravomocí je společně s Evropským parlamentem přijímání legislativy.
- Rada jedná v různých složeních. Nejvyšší úroveň je Rada složená z ministrů jednotlivých států, kteří se schází podle potřeby. Další úroveň je Výbor stálých zástupců, kde se schází zástupci členských států, příp. jejich zástupci. Dalšími úrovněmi pak jsou výbory a pracovní skupiny.
- Rada rozhoduje buď jednomyslně, kvalifikovanou nebo prostou většinou hlasů. Většina rozhodování se provádí na základě kvalifikované většiny, kdy hlasy členských států mají různou váhu v závislosti na počtu obyvatel.
- Každý půlrok předsedá Radě jiná země EU.

Evropská rada

- Evropská rada se skládá z hlav států a předsedů vlád členských států, předsedy Evropské rady a předsedy Evropské komise. Rozhoduje o nejzávažnějších politických a ekonomických otázkách a vymezuje směry, kterými se má Unie ubírat. Evropská rada rozhoduje na základě jednomyslnosti. Lisabonská smlouva zřídila stálého předsedu Evropské rady, který je volen na 2,5 roku. Prvním předsedou byl Herman Van Rompuy, kterého 1. prosince 2014 nahradil Donald Tusk.

Evropská komise

- Evropská komise sleduje zájmy Evropské unie jako celku. Komisaři nesmějí přihlížet k zájmům jednotlivých zemí. Komise má výlučné právo iniciovat návrhy legislativy a dohlíží na dodržování základních smluv EU. Vypracovává návrh rozpočtu EU a provádí kontrolu jeho plnění. Dále Komise zastupuje EU při mezinárodních jednáních a má právo sjednávat s třetími státy dohody.

- Na základě Smlouvy z Nice má každá země jednoho komisaře, v současnosti je jich dvacet osm. Předsedou komise je od listopadu 2014 Lucemburčan Jean-Claude Juncker.
- Evropská komise rozhoduje na základě prosté většiny hlasů. Sídlo má v Bruselu.

Soudní dvůr Evropské unie

- Soudní dvůr Evropské unie dbá nad jednotným výkladem evropského práva. Má sídlo v Lucemburku.

Evropská centrální banka

- Evropská centrální banka se sídlem ve Frankfurtu nad Mohanem, která spolu s národními centrálními bankami tvoří Evropský systém centrálních bank, je měnovou bankou pro Eurozónu

Evropský účetní dvůr

- Evropský účetní dvůr kontroluje hospodaření Unie. Má sídlo v Lucemburku.

Evropská měnová unie – Euro – společná evropská měna – platí jí 19 zemí

- Pro přijetí Eura je důležité splňovat konvergenční kritéria
- Inlace do max 2%
- Deficit rozpočtu nesmí přesáhnout 3 % HDP země
- Veřejný dluh nesmí přesáhnout 60 % HDP země
-

Schengen – volný pohyb osob státy EU bez hraničních kontrol – země musí splňovat přísná opatření, aby mohla být součástí Schengenu

Erasmus – program EU pro výměnné pobyty studentů vysokých škol napříč univerzitami ze všech zemí EU

Uveďte příklady kritiky vůči EU

ČR vstoupila do EU v roce 2004

Kritika EU – přebujelá byrokracie

16) Ekonomie a ekonomika

Oikos – dům; nomos – zákon – vedení domácnosti

Ekonomie je společenská věda, která se zabývá popisem a analýzou výroby, distribuce a spotřeby ekonomických statků (zejména zboží, služeb a peněz), a zkoumá, jak jsou omezené zdroje alokovány mezi jednotlivá alternativní využití

Ekonomika – je shrnutí určitého subjektu (Domácnost, podnik, stát)

Pojem ekonomika může mít tyto významy:

hospodářství: nadnárodní, národní či podnikové

hospodaření: ekonomické činnosti, jako je plánování, organizace, výroba, prodej či investování

hospodárnost: využití dostupných prostředků ekonomickými subjekty tak, aby bylo dosaženo minimálních nákladů a zároveň maximálního možného zisku

Ekonomické systémy

Tržní hospodářství – liberální postoj – neviditelná ruka trhu, žádné zásahy státu do ekonomiky – nabídka a poptávka - soutěž

Plánované hospodářství – regulace, plánování, široký státní sektor – ceny určuje stát - monopol

Smíšený systém – je to směs dvou předcházejících – v drtivé většině tak fungují dnešní ekonomiky s menším či větším podílem jedné oproti druhé

Základní ekonomické otázky

1. Co (vyrábět) – jaké statky a služby se budou vyrábět z omezených zdrojů
2. Jak (nejlépe, nejlevněji) – jak budu vyrábět, kdo bude statky vyrábět a s jakou technologií
3. Pro koho (jak rozdělovat) – jak se vyrobený produkt rozdělí, kdo bude spotřebitelem statků a služeb, rozdělení závisí především na výši příjmů

Ekonomické sektory

Primární sektor – těžba surovin a zemědělství

Sekundární sektor – zpracovatelský průmysl, výroba

Terciální sektor – služby, doprava, školy

Kvarterní sektor – věda a výzkum, vysoké školství

Kvinterní sektor – hi tech, (informační technologie, nanotechnologie, biotechnologie)

Makroekonomie – zkoumá ekonomiku jako celek (na úrovni ekonomických agregátů), zkoumá např. HDP a hospodářský růst, cenovou hladinu, inflaci, nezaměstnanost apod.

Mikroekonomie - zabývá se ekonomickým chováním jednotlivých subjektů– rodina, firma, stát

Ekonomické subjekty

Domácnost - sestávající z jednotlivých členů, kteří mají vlastní ekonomické potřeby, hledají proto cesty k získání statků a služeb

Firma - výrobní, prodejní subjekty či subjekty poskytující služby, jsou ekonomicky činné za účelem zisku

Stát - sestávající ze všech orgánů státní moci, tyto definují pravidla, v rámci kterých budou ekonomické procesy probíhat, stát sám o sobě má též, podobně jako firmy, své vlastní potřeby, kterým vyhovuje vynakládáním dalších prostředků, mezi úkoly státu v

ekonomice náleží zejména zvyšování efektivnosti, spravedlivosti a stability ekonomického systému

Ekonomičtí teoretikové

Adam Smith – otec liberální ekonomie – neviditelná ruka trhu

John Maynard Keynes – jeden z tvůrců smíšeného systému – zasahování státu do ekonomiky, státní zásahy a veřejný sektor, trh není všemocný, garant by měl být stát, který by měl kontrolovat tržní prostředí

Milton Friedman – teoretik liberální ekonomie – 70. léta 20.století, snaha o udržení nízkého růstu inflace a byl proti rozhazovačné politice státu

F. A. Hayek – další teoretik liberální ekonomie, kdy kladl důraz na volný trh a konkurenci a věřil v samovolné ozdravení trhu bez zásahu státu – zde se lišili s Keynesem

Vstupy a výstupy ekonomiky

VSTUPY (výrobní faktory, zdroje) - veškeré statky a služby, které používají firmy ve svých výrobních procesech, podmínkou, pro zahájení každé činnosti

-existují 3 základní skupiny:

- A) přírodní zdroje (půda)
- B) práce
- C) kapitál

PŮDA - základní výrobní faktor, základna výroby (zemědělství, lesnictví), ale stojí na ni i továrny, areály atd.

- nejen půda, ale i všechny dary přírody, které člověk používá ve své výrobě, suroviny (ropa, uhlí atd.), tzn. k půdě přičíst veškeré přírodní zdroje (voda, vzduch atd.)

PRÁCE - cílevědomá lidská činnost, při které jsou produkovány užitečné statky a služby

- zdroje práce jsou domácnosti, členové si hledají zaměstnání nebo podnikají, pro zajištění příjmů
- Pracovní síla - souvisí s prací, ale něco jiného
- souhrn fyzických a duševních schopností člověka konat práci
- úroveň dána kvalifikací, praxí, individuálních schopností člověka

KVALIFIKACE – souhrn vědomostí, dovedností, návyků potřebných k vykonávání určité práce, lze získat vzděláním, praxí atd.

KAPITÁL - peněžní vyjádření všeho, co podnikatel vkládá do výroby za účelem dosažení zisku

- něco vložit, to se vrátí a ještě něco navíc (zisk)
- se říká také "peníze přinášející další peníze"
- veškeré zdroje pro pořízení majetku ve výrobě, vyjádřené v penězích (vlastní a cizí)

VÝSTUPY

- jsou produktem výrobních procesů v podobě ekonomických statků a služeb
- produkuje firmy za účelem uspokojování lidských potřeb

POTŘEBY A ŽIVOTNÍ ÚROVEŇ

POTŘEBY - jako pocit nedostatku, motivující člověka jednat tak, aby je odstranil
- různé potřeby

- jsou relativní (hudba, literatura, každý jinou) a nekonečné (uspokojení jedné vede ke vzniku další potřeby)

Dělení:

a) podle charakteru

- materiální (hmotné) - jíst, bydlet atd.
- duchovní (nehmotné) - lásky, přátelství atd.

b) podle naléhavosti uspokojení

- nezbytné - pití, jídla, spánku
- zbytné - lze se bez nich obejít - koupě vozu, zájezd atd.

c) časového hlediska

- současné - aktuální uspokojení - naučit se ekonomiku na příští hodinu
- výhledové - dlouhodobější uspokojení - získání maturity

d) podle rozsahu

- individuální - koupě vozu
- společenské - zřídit park, vysílač

POTŘEBY - jsou uspokojovány formou spotřeby ekonomických statků a služeb

ŽIVOTNÍ ÚROVEŇ

- stupeň uspokojování potřeb lidí spolu se souhrnem podmínek, za nichž jsou tyto potřeby uspokojovány

a) úroveň hmotné spotřeby spotřebních statků a služeb (výživa, odívání atd.)

b) úroveň zdravotní péče a úroveň bydlení, vybavení bytu

c) úroveň přístupu k informacím

d) podmínky životního prostředí

e) úroveň vzdělávací soustavy, sociální podmínky

f) pracovní podmínky a mimopracovní čas obyvatelstva

- závisí na ekonomické úrovni národní ekonomiky, ve které občan žije (HDP)

STATKY A SLUŽBY

STATKY

- všechny prostředky, kterými lze uspokojit nějaké lidské potřeby
- pojem široký (např. vzduch, suroviny, román, film, televize atd.)

Rozdělení:

A) podle dostupnosti

a) volné

- získávány neomezeně z přírody, nemusí se za ně platit, volně dostupné, nijak zpracovávat
(vzduch, déšť, sluneční svit)

b) ekonomické

jsou vzácné, zpracované, soutěž, nakupovat za peníze (nerostné suroviny, potraviny, oděvy)

Dále se dělí na:

- spotřební

ke konečné spotřebě, nejsou vstupem pro další výrobu (potravin, boty atd.)

- kapitálové

slouží k výrobní spotřebě, je to vstup pro další výrobu (zásoby, pohonné hmoty atd., budovy, pozemky)

B) podle ekonomické povahy

a) soukromé

- vyrábět a prodávat podnikatelé, výstup adresný, za peníze, zisk (zemědělská produkce, stavebnictví atd.)

b) veřejné

- nelze zajišťovat podnikateli, efekty rozptýlené mezi obyvatelstvo, narážet na neochotu za ně platit

- užitek z nich berou všichni lidé,

- zajišťuje a financuje stát, z veřejných rozpočtů (státní rozpočet),

(ochrana a tvorba životního prostředí, silnice, dálnice, policie, úřady atd.)

C) podle věcné povahy

a) hmotné

- (stroj, budovat atd.)

b) nehmotné

- (duševní výtvořky člověka, vědomosti, dovednosti - počítačový program, patent, projev politika)

SLUŽBY

- cizí činnosti, které uspokojují lidské potřeby

a) věcné

- oprava traktoru, ušití obleku, vyvolání filmu

b) osobní

- přímo se týkají zákazníka (návštěva u daňového poradce, návštěva divadelního představení)

17. Mikroekonomie

Mikroekonomie - zkoumá chování dílčích ekonom. subjektů tj. jednotlivců, domácností a firem. Řeší otázky: např. jak se mění chování lidí při růstu cen benzínu, jak se chovají firmy při růstu cen vstupů při podnikání apod.

Trh - je v ekonomice prostor, kde dochází ke směně statků a služeb

Poptávka a nabídka

- Na trhu se setkávají nabízející, kteří chtějí směniti za peníze, a poptávající, kteří za ně chtějí získat nějaké nové zboží. Cílem prodejců je maximalizace ceny, zatímco kupující si přejí pravý opak, cenu co nejnižší. Na trhu se tyto protichůdné zájmy střetávají, k transakci dojde pouze v případě, že obě strany jí získávají (jde o dobrovolnou směnu). Nabízející si musí cenit obnosu, který mu kupující nabízí, více než prodávajícího zboží. Naopak kupující musí preferovat dané zboží před smluvní částkou peněz. Jestliže jsou obě podmínky splněny, pak dojde k obchodu.

- Kupující z nabídek, které jsou mu známy, vybere tu nejlevnější. Čím přesněji tedy zná prodejní ceny různých nabízejících, tím se zvyšuje jeho šance nakoupit výhodně. Naopak prodávající se pokouší dosáhnout nejvyšší ceny. S růstem ceny se však snižuje jeho šance prodat své zboží. Všechny trhy tedy vykazují tendenci směřovat k jediné ceně. Ta by byla ustavena v případě, že by kupující dokonale znali nabídku a žádný prodávající by se tedy nemohl dovolit žádat víc než jeho konkurenti.

Cena - vyjadřuje směnný poměr mezi směňovanými statky. Dnes obvykle ukazuje množství peněz potřebných k uskutečnění směny daného statku. Ceny mohou být vyjádřeny též v ostatních statcích

Tržní subjekty:

Domácnost - přichází na trh za účelem uspokojení potřeb. Chtějí užitečné vzácné statky pro svoji spotřebu. Vystupují jako kupující na trhu výrobků a služeb. Domácnosti vystupují jako prodávající na trhu výrobních faktorů, aby za příjmy mohli nakupovat výrobky pro svoji spotřebu.

Firma - subjekt vyrábějící za účelem prodeje. Na trhu výrobků a služeb vystupují jako prodávající. Za utržené peníze nakupují výrobní faktory za účelem opakování výroby. Jejich cílem na trhu je maximalizace zisku.

Stát - vstupuje na trh s cílem ovlivnit jej, modifikovat jeho působení, odstranit některé jeho negativní dopady na ekonomiku a jeho pozitivní vliv naopak stimulovat.

Složky trhu

- trh zboží – základní složka
- dělení: a) podle druhu statků a služeb, b) lokální – místní, národní, světový trh
- trh práce
- střet nabídky a poptávky práce
- trh finanční
- střet nabídky a poptávky peněz, cenných papírů a kapitálů

3 pilíře tržního mechanismu:

- 1) soukromě vlastnictví majetku – Adam Smith: Bohatství národů – shrnuty výhody soukromého vlastnictví, zákony tržního mechanismu – neviditelná ruka trhu – samoregulace nabídky a poptávky
- 2) cenový systém – cena vytváří rovnováhu mezi nabídkou a poptávkou na trhu
- 3) konkurence – prospěšná pro všechny, proces neoddělitelný od trhu

- prodejci si konkurují tak, že vyrábějí statky, které zákazníci chtějí, v době, kdy je chtějí, kde považují, a za co nejnižší ceny

Základní ekonomické otázky

1. Co (vyrábět) – jaké statky a služby se budou vyrábět z omezených zdrojů
2. Jak (nejlépe, nejlevněji) – jak budu vyrábět, kdo bude statky vyrábět a s jakou technologií
3. Pro koho (jak rozdělovat) – jak se vyrobený produkt rozdělí, kdo bude spotřebitelem statků a služeb, rozdělení závisí především na výši příjmů

Neviditelná ruka trhu

- pojem zavedený ekonomem Adamem Smithem

V díle Bohatství národů (občas udáváno Pojednání o podstatě a původu bohatství národů) a v jeho dalších dílech Smith tvrdil, že na svobodném trhu jedinec sledující svůj vlastní zájem rovněž podporuje blahobyt celé společnosti prostřednictvím principu, který nazýval „neviditelná ruka“. Argumentoval, že každý jedinec, který maximalizuje svoje výnosy, současně maximalizuje i celkové výnosy společnosti jako celku, protože tyto celkové výnosy jsou identické, jako je součet všech individuálních výnosů. Sám Smith však pojem neviditelná ruka trhu použil v celém svém díle jen třikrát, jednou v knize Bohatství národů, podruhé v Teorii morálního citění a potřetí v Historii astronomie.

Konkurence

- a) dokonalá konkurence – neexistuje, všichni mají stejné podmínky
- b) nedokonalá konkurence – nevyrovnané, vzniká monopolním postavením určitého výrobce (monopol- jeden nabízející proti velkému počtu poptávajících, diktuje si ceny, stát vede antimonopolní politiku – ČEZ, ČD, v tom případě nefunguje trh), který svého postavení zneužívá. Oligopoly = několik větších firem, které si prostřednictvím kartelových dohod upravují podmínky. Monopson (x monopol) – jeden poptávající

typy konkurence:

- a) cenová - ceny
- b) necenová – reklama

Typy obchodních společností

- právnické osoby založené za účelem podnikání. Musí být zapsané do obchodního rejstříku – její existence se dokládá výpisem z obchodního rejstříku, končí vyškrtnutím z obchodního rejstříku, který je veden krajskými soudy.

1) Veřejná obchodní společnost (v.o.s.)

- zakládají alespoň 2 fyzické osoby pod společným názvem
- za závazky společnosti ručí celým svým majetkem
- zakládající smlouva: stanoví název společnosti, sídlo, zakládající členy, obor podnikání, listina musí mít notářsky ověřené podpisy

2) Komanditní společnost (k.s.)

- společníci se dělí do 2 skupin:

- a) komplementáři = společníci, kteří ručí celým svým majetkem, mohou rozhodovat a jednat za firmu
- b) komanditisté = ručí pouze do výše svého vloženého majetku

3) Společnost s ručením omezeným (spol. s r. o. / s. r. o.)

- základní jmění je minimálně 200 000 Kč, až 50 členů
- ručí jen do určité výše – majetkem dané společnosti
- činnost společnosti kontroluje dozorčí rada – kontroluje jednatele a chod společnosti

4) Akciová společnost (a.s.)

- zakládající jmění 2 miliony Kč
- může ji založit 1 právnická osoba nebo minimálně 2 fyzické osoby
- majetek rozdělen do akcií
- akcionáři pobírají dividendy a mohou se účastnit valné hromady
- mají představenstvo, které je kontrolováno dozorčí radou

5) Družstvo

- sdružení alespoň dvou právnických osob
- základní vklad 50 000 Kč
- za závazky ručí družstvo celým svým majetkem, ne jeho členové

Podnikání

- upravuje Obchodní zákoník a Živnostenský zákon, Zákon o ochraně hospodářství, zákon o Účetnictví

- Podnikání - soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní zodpovědnost za účelem obdržení zisku. Rozlišujeme státní podnik (hospodářské, rozpočtové, příspěvkové organizace) a soukromý podnik.

podnikatel – název, sídlo zapsané v obchodním rejstříku, musí mít živnostenský list

malý podnik – několik desítek zaměstnanců

střední podnik – do 500 zaměstnanců

velký podnik - nad 500 zaměstnanců

Živnost:

všeobecné podmínky:

- 1) omezeno věkem od 18 let
- 2) způsobilost k právním úkonům
- 3) bezúhonnost (bez zápisu v TR)
- 4) neexistence daňových nedoplatků

specifické podmínky: odborná způsobilost (výuční list), další způsobilosti (autoškola, cestovní kancelář)

a) ohlašovací živnosti = živnostenský úřad - živnostenský list

typy živností:

- 1) řemeslné – výuční list + praxe
- 2) vázaná – osvědčení (autoškoly)
- 3) volné – všeobecné podmínky

b) koncesované živnosti – stanovena odborná způsobilost, pro podnikatele, jejichž činnost může ovlivnit životní prostředí – koncesovaná listina – chemické továrny,..

Živnosti podle předmětu: živnosti výrobní, obchodní, poskytující služby,..

18) Makroekonomie: Ekonomie a Stát

Makroekonomie – obor ekonomické teorie, který se zabývá ekonomickým systémem jako celkem

Peníze

Statek, který slouží jako všeobecně přijímaný prostředek směny, tedy statek skrze něj probíhá většina nepřímých směn v nějaké ekonomice

Funkce

- Všeobecný prostředek směny
- Zúčtovací jednotka
- Uchovatel hodnoty

Historie

- Počátek už v pravěku – mušle či hřivny bronzu (přibližně 250 gramů)
- První mince Keltové – „duhovky“, zlato a stříbro
- Řekové a Římané – mince důležité jak pro mezinárodní obchod tak i vnitřní obchod (drachmy)
- Středověk – ražby mincí, kde bylo určité procento drahých kovů a část příměsí, měnilo se – zlehčování mince (inlace) – snižoval se poměr drahého kovu
- Čechy – Denár – Boleslav I., Pražský groš – Václav II., Tolary – původně Šlikové, převzali Habsburkové
- Novověk – první bankovky kryté drahým kovem – bankocetle – bankovky
- Bankovky nekryté drahým kovem – Státovky
- Zlatý standard – měny vázané na určité množství zlata (stabilita)
- Během velké hospodářské krize (1929) byl zlatý standard opuštěn a prováděno znehodnocování měny za účelem zlepšit pro své výrobky ceny v zahraničí

Hospodářská politika státu

Fiskální politika – podpora ekonomiky pomocí výdajů státního rozpočtu (John Maynard Keynes)

Monetární politika – podpora ekonomiky pomocí měnové politiky (Milton Friedman)

Expanzivní měnová politika sleduje pokles úrokových sazeb prostřednictvím růstu nabídky peněz.

Restriktivní měnová politika je orientována opačným směrem prostřednictvím poklesu nabídky peněz.

Centrální banka – ČNB – dohled nad finančním trhem – jak může ovlivňovat ekonomiku? – úrokové míry – dohled na inflaci

- Kurz měny
- Vydává bankovky a mince
- Vykonává dohled nad soukromými finančními ústavami

Evropská centrální banka – Euro – pokud by ČR přijala, tyto kompetence by přešly na Evropskou centrální banku

Obchodní banky – centrální banka vydává licence a kontroluje kondici a zdraví investic jednotlivých bank – podnikatelské subjekty, kterým jde o zisk
Př. Česká spořitelna; Komerční banka; Air bank; atd.

System

Centrální banka – nepodnikatelský subjekt, státní instituce – guvernéra a členy bankovní rady jmenuje prezident České republiky

Obchodní banky – podnikatelské subjekty – jejich cílem je zisk

Depozitní funkce – ukládání a uchovávání prostředků klientů, za což je bankou dáván úrok

Úvěrová funkce – úvěr je návratná forma poskytnutí finančních prostředků za úrok

Funkce zprostředkovatele bezhotovostních plateb – může zadávat příkazy či platit platební kartou či šekem

HDP – hrubý domácí produkt – finální peněžní hodnota statků a služeb vytvořená za určité časové období na určitém území

HNP – Hrubý národní produkt – finální peněžní hodnota statků a služeb vytvořená za určité časové období občany daného státu a to jak doma i v cizině

Jak poznáme, že se jedná o rozvinutý stát?

Jaká jsou kritéria – HDP/obyv., jaký je poměr investic do vzdělávání či vědy a výzkumu, jaká je struktura ekonomiky, jaké sektory převládají v ekonomice – pouze HDP zkresluje celkový výkon – ukažte příklad, státy, kde se těží pouze ropa (Saudská Arábie, Kuvajt, apod)

Jaká je pozice ČR?

Česká republika je považována za vyspělý stát, aktuální HDP je 35 000 USD/rok 2017 (35. nejvyšší HDP na obyv. na světě)

Přibližně 50 % obyvatel ČR je zaměstnáno v terciálním sektoru (služby), 40 % v sekundárním sektoru (průmysl) 3% v zemědělství a zbytek v kvarterním hi tech - sektory

Inflace

- znehodnocování peněz v ekonomice – klesá hodnota peněz, co si za určitý obnos můžeme koupit

- přijatelná a podporovaná inflace – kolem 2%

- výhody – podporuje spotřebu, jelikož lidé z obav ze znehodnocení peněz utrácejí své platy a spoření

- nevýhody – znevýhodňuje spoření lidí a znehodnocuje jejich úspory

Hyperinflace – inflace, kdy znehodnocení peněz je příliš vysoké, více než 100% - rozpad peněžního systému – většinou je provázána státním bankrotem a hospodářskými potížemi Např. Německo ve 20. letech, Zimbabwe, Polsko 1989 a Rusko v roce 1992, Venezuela 2017

Deflace

- zpevňování měny

Zvyšuje se hodnota peněz, za stejnou částku si můžete koupit více zboží

Výhody – úspory lidí se zhodnocují

Nevýhody – snižuje spotřebu, lidé neutrácejí své platy a úspory za vidinou většího zhodnocení – nepodporováno vládami

7) Ústava ČR a její vývoj

Ústavní principy demokratického státu, ústavní vývoj v Česku – oktrojované ústavy, první republika, 2. světová válka, komunistická éra, polistopadový vývoj, současná ústava, Listina základních práv a svobod, ústavní pořádek, mezinárodní právo, systém evropského a komunitárního práva.

Ústavní principy demokratického státu

- zdrojem veškeré státní moci je lid
- pojem demokratický právní stát není nikde právně definován, jeho výklad je prakticky ponechán zejména moci soudní, především pak Ústavnímu soudu
- okolnost, že mezi slovy „demokratický“ a „právní“ není čárka ani spojka má patrně svůj význam: obě vlastnosti se mají prolínat, právo má být tvořeno i uplatňováno v demokratických formách
- hodnoty obsažené ve spojení demokratický právní stát se během času mohou měnit, rozšiřovat, takže jde vlastně o trvalou cestu k ideálu

Další principy demokratického právního státu:

- princip suverenity lidu
- princip legality (vázanosti státní moci zákonem)
- ukládání povinností pouze na základě zákona
- princip proporcionality
- zákaz retroaktivity
- princip právní jistoty
- princip časově omezené vlády
- princip rovnosti
- princip obecnosti zákona
- princip ochrany nabytých práv
- svobodná soutěž politických stran
- princip ochrany legitimního očekávání
- princip autonomi vůle a svobody jednání soukromé osoby
- vyloučení svévole ...

Historie ústavnosti ČR

- První ústava – „Březnová“ nebo také „oktrojovaná“ 1849 – vydána císařem Františkem Josefem I. – práva zde byla velmi omezená a hlavní pravomoci měl císař, který nebyl zodpovědný parlamentu – nakonec byla ústava zrušena roku 1851 tzv. Silvestrovskými patenty
- Po porážce v sardinsko-rakouské válce 1859 císař musel uklidnit věřitele a znovuzavést ústavnost – kterou přislíbil tzv. Říjnovým diplomem 1860
- Ústava byla přijata 1861 a získala přídomek „Únorová“ – zaváděla parlamentní život, kdy se volilo do zemských sněmů jednotlivých zemí monarchie a zemské sněmy delegovaly své zástupce na říšskou radu. Problémem bylo, že se říšská rada nebyla schopná se sejít, jelikož Italové a Maďaři říšskou radu ignorovali (chtěli samostatnost) a nakonec na ní odmítli chodit i čeští poslanci – proto byla ústava roku 1865 odvolána
- Po další porážce v prusko-rakouské válce 1866, byla dohodnuta dohoda na rozdělení státu na rakouskou a uherskou část a rakouská část přijala pro svou část říše velmi liberální ústavu tzv. Prosincovou – která zaručovala většinu námi známých práv, ale nebyla Čechy přijata, jelikož Češi chtěli také určitou samostatnost v rámci říše a doufali ve změnu, která ale až do roku 1918 nepřišla

- Další ústava, byla přijata až roku 1920, která byla již pro československou republiku a vycházela z prosincové ústavy a zaručovala rovná práva pro muže a ženy (změna), ženy získali hlasovací právo a zaručovala široká práva národnostním menšinám.
- Po druhé světové válce formálně platila ústava z první republiky, která ale byla částečně upravena
- Nová ústava byla přijata 9. května 1948 a kvůli nesouhlasu s ní abdikoval prezident Edvard Beneš – bylo zrušeno zemské zřízení a zavedeny kraje, zrušen ústavní soud a zaveden jednokomorový parlament
- Další ústava byla přijata roku 1960 – která uzákoňovala socialistické zřízení, nové rozdělení krajů, nové státní symboly, a roku 1968 byl přijat dodatek o federalizaci republiky
- Dnešní ústava byla přijata 1992, pro Českou republiku a platí dodnes

Struktura Ústavy

Preambule

- V rámci preambule je možné vysledovat dvě části: rekapitulační a programově-manifestační. Rekapitulační část odkazuje na historické tradice a státoprávní vývoj na českém území, programově-manifestační část pak zahrnuje deklaraci základních státních cílů a hodnot. Z formulace preambule je možné odvodit republikánský charakter státu a z absence odkazu na náboženství či víru je patrná také skutečnost, že Česká republika je laickým státem. Provolání označuje za příjemce Ústavy občany České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, tedy nikoli národ, jak tomu činila Ústavní listina z roku 1920.

Hlava první: Základní ustanovení

- Základní princip
- Vymezuje v základních ustanoveních podstatu státu, pozici mezinárodních smluv, základy politického systému, celistvost území ČR, hlavní město a státní znaky.
- Článek jedna také jako jediný článek Ústavy vymezuje název státu. Z ustanovení také vyplývá, že stát je republikou, přičemž toto je možné vyvodit již z preambule, ale zároveň i dalších ustanovení Ústavy. Republika je poté vymezena jako svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát, jenž je založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Svrchovanost značí, že Česká republika je plně způsobilá k právům a právním úkonům, je plnoprávným subjektem mezinárodního práva a je nezávislá na jiné moci. Svrchovanost však může být dobrovolně omezena účastí na mezinárodní organizaci – v takovém případě se jedná o koncept tzv. sdílené či slité suverenity – a konkrétně v případě České republiky se jedná o její členství v Evropské unii. Prohlášení, že republika je „jednotný“ stát má znamenat, že se nejedná o jakoukoliv formu konfederace či federace. Definice České republiky jako demokratického právního státu zdůrazňuje spojení těchto dvou zásad – demokratického a právně-státního.
- **Státní symboly** -výčet státních symbolů České republiky, kterými jsou malý a velký státní znak, státní barvy, státní vlajka, vlajka prezidenta republiky, státní pečeť a státní hymna.
- Listina základních práv a svobod
 - Základní práva viz otázka 12 –
 - ruší se trest smrti
 - Vázanost mezinárodními smlouvami
 - Klíčová norma pro inkorporaci mezinárodního práva se nachází v článku 10 Ústavy. Do euronovely Ústavy poskytoval článek mezinárodním smlouvám o

lidských právech a základních svobodách sílu obdobnou ústavnímu pořádku. Euronovelou byl okruh smluv rozšířen a byla zavedena aplikační přednost. Do Ústavy byly zakomponovány tzv. euronovelou Ústavy a byly reakcí na přistoupení České republiky k Evropské unii. Článek 10a upravuje podmínky přenesení pravomoci na mezinárodní organizaci nebo instituci, přičemž v souvislosti s otázkami, jež souvisejí se závazky vyplývajícími z členství v takovém subjektu, je založena povinnost vlády informovat Parlament a právo komor parlamentu se k tomuto vyjádřit

Hlava druhá: Moc zákonodárná

- Stanoví, že zákonodárná moc v ČR náleží Parlamentu, který je složen z Poslanecké sněmovny a Senátu. Sněmovna má 200 členů volených na čtyři roky, senát 81 členů na dobu šesti let, obměňuje se po třetině jednou za dva roky.
- Hlava dále popisuje princip voleb, slučitelnost funkcí, vznik a zánik mandátu, ustavení o rozpuštění sněmovny, proces přijímání zákonů. Obsahuje i text slibu poslance a senátora.
- Volby do Poslanecké sněmovny se konají na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva dle zásad poměrného zastoupení, do Senátu se volí tajným hlasováním taktéž na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, ovšem podle zásad většinového volebního systému.
- Aktivní volební právo, tj. právo volit, má každý občan České republiky, který dosáhl věku osmnácti let.
- Pasivní volební právo, tj. právo být volen, je upraveno v článku 19: do Poslanecké sněmovny mohou být zvoleni občané České republiky, kteří mají aktivní volební právo a dosáhli věku 21 let. Do Senátu může být zvolen každý občan České republiky, který má aktivní volební právo a který dosáhl věku 40 let.
- Vzájemná neslučitelnost členství v obou komorách Parlamentu

Hlava třetí: Moc výkonná

- Jako výkonnou moc ve státě stanoví vládu a prezidenta. Popisuje vztahy mezi prezidentem, vládou a parlamentem, stanoví pravomoci prezidenta, způsob jeho volby a fakt, že prezidenta nelze trestně stíhat vyjma trestného činu velezrady. Pak jej soudí Ústavní soud.
- Taktéž tato hlava stanoví povinnost člena vlády, princip žádosti vlády o důvěry a demise.
- Od roku 2012 podle článku 56 Ústavy ČR je v České republice zavedena přímá volba prezidenta. Poprvé se konala v roce 2013.
- Slib prezidenta je totožný se slibem poslance a senátora.
- Prezident republiky
- Prezident republiky není z dikce Ústavy z výkonu své funkce odpovědný, výjimku tvoří možnost stíhat prezidenta pro velezradu. Neodpovědnost se týká pouze výkonu funkce, čímž není vyloučeno, aby byl prezident hnán k odpovědnosti v majetkových, rodinněprávních či osobnostních záležitostech. Problematické však v těchto případech může být odlišení výkonu a „nevýkonu“ funkce.
 - Volební období prezidenta trvá pět let a začíná dnem složení slibu
 - Prezidentem republiky může být občan, který je volitelný do Senátu, a současně platí, že nikdo nemůže být zvolen více než dvakrát za sebou. Prezident republiky se může vzdát dle článku 61 svého úřadu do rukou předsedy Senátu.

- Pravomoci prezidenta republiky jsou upraveny zejména v ustanoveních článků 62 a 63. Pravomoci vyjmenované v článku 62 je možné označit za osobní či privilegované, když k jejich výkonu není vyžadována kontrasignace členy vlády.
- Prezident podle Ústavy České republiky
 - jmenuje a odvolává předsedu a další členy vlády a přijímá jejich demisi, odvolává vládu a přijímá její demisi,
 - svolává zasedání Poslanecké sněmovny,
 - rozpouští Poslaneckou sněmovnu,
 - pověřuje vládu, jejíž demisi přijal nebo kterou odvolal, vykonáváním jejich funkcí prozatím až do jmenování nové vlády,
 - jmenuje soudce Ústavního soudu, jeho předsedu a místopředsedy,
 - jmenuje předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu z řad soudců tohoto soudu,[24]
 - odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem (agraciace) a zahlazuje odsouzení (rehabilitace)
 - má právo vrátit Parlamentu přijatý zákon s výjimkou zákona ústavního
 - podepisuje zákony,
 - jmenuje prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu,
 - jmenuje členy Bankovní rady České národní banky.
- Ke jmenování soudců Ústavního soudu však potřebuje souhlas Senátu

Vláda

- vláda je vrcholným orgánem výkonné moci a skládá se z předsedy vlády, místopředsedů vlády a ministrů
 - Vláda je sice v Ústavě zařazena až za prezidenta republiky, ale z hlediska reálné moci vláda prezidenta převyšuje, ač je závislá na jeho jmenování. Vládě je totiž svěřena obecná působnost v oblasti exekutivy, zatímco prezident má působnost jen v rozsahu, který vymezuje Ústava
 - vláda je odpovědná Poslanecké sněmovně, nikoliv Senátu
 - vláda po jmenování musí do jednoho měsíce požádat PS o důvěru
 - Ústava tak upravuje tři situace spojené se žádostí o důvěru: samostatně či souběžně s předloženým návrhem zákona, dobrovolně, anebo povinně do třiceti dní od jmenování. Iniciativa však může vzejít i od Poslanecké sněmovny, která může vládě vyslovit nedůvěru. Návrh na vyslovení nedůvěry musí být podán alespoň padesáti poslanci. Pokud by byla nedůvěra vládě vyslovena, ale ta by demisi nepodala, má z dikce článku prezident povinnost takovou vládu odvolat
 - Vláda je kolegiálním orgánem, jenž rozhoduje ve sboru, v němž mají všichni členové rovné právo účasti a rovný hlas. K přijetí usnesení vlády je třeba souhlasu nadpoloviční většiny jejích členů.
- V čele vlády stojí premiér – předseda vlády, jehož úkoly jsou: organizuje činnost vlády, řídí její schůze, vystupuje jejím jménem a vykonává další činnosti, které jsou mu svěřeny Ústavou či jinými zákony

Státní zastupitelství

- Státní zastupitelství, nová instituce nahrazující dosavadní prokuraturu. Z dikce Ústavy zastupuje státní zastupitelství veřejnou žalobu v trestním řízení a vykonává i další úkoly, které stanoví zákon. Ačkoliv státní zastupitelství není orgánem moci soudní, je přiřazováno k systému justičních orgánů.

Hlava čtvrtá: Moc soudní

- Stanovuje fungování třetí moci ve státě - soudů. Ty jsou nezávislé na parlamentu i vládě a politici nesmí jejich fungování ovlivňovat. Rozsáhle popisuje fungování Ústavního soudu, jehož úkolem je posuzovat, zda jsou zákony v souladu právě s ústavou. V soudním systému tvoří samostatnou jednotku. Dále stanovuje princip jmenování soudců a vypisuje soudy, které v soustavě působí. Ústava přímo konstatuje, že všichni účastníci řízení mají před soudem stejná práva a rozsudek musí být vždy vyhlášen veřejně.
- Soudní moc vykonávají jménem republiky nezávislé soudy. Nezávislost dle tohoto ustanovení znamená, že soudy jsou institucionálně nezávislé na moci zákonodárné a výkonné.
- Výkon jménem republiky se promítá i do úvodní formulace meritorních rozhodnutí všech soudů, kde se uvádí „jménem republiky“.
- Ústavní soud
 - Sídli v Brně
 - je ústavním orgánem, když se jeho postavení a kompetence opírají pouze o ústavní úpravu. Nepřipadá v úvahu rozšíření či zúžení kompetencí obyčejným zákonem.
 - Ústavní soud tvoří soudci, jichž je patnáct, které do funkce jmenuje prezident republiky se souhlasem Senátu na dobu deseti let.
- Soudy
 - Soudy jsou povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy. Soustava soudů tvořená Nejvyšším soudem, Nejvyšším správním soudem, vrchními, krajskými a okresními soudy

Hlava pátá: Nejvyšší kontrolní úřad

- Popisuje princip fungování této instituce. Ta má v popisu práce kontrolovat hospodaření se státními penězi.

Hlava šestá: Česká národní banka

- Podle ustanovení je ČNB ústřední bankou státu, jejímž hlavním cílem je péče o cenovou stabilitu a do jejíž činnosti lze zasahovat toliko na základě zákona.

Hlava sedmá: Územní samospráva

- Přehled krajů České republiky a jejich znaky
- Republika se územně-samosprávně dělí na obce a kraje
- Vyšší územní samosprávné celky začaly fungovat až od 1. ledna 2000
- Obec je vždy součástí vyššího územního samosprávného celku, který lze vytvořit či zrušit jen ústavním zákonem. Členové zastupitelstev jsou voleni tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva. Funkční období zastupitelstva je v zásadě čtyřleté.
- V ČR je 14 krajů
- Působnost zastupitelstva upravuje článek 104 Ústavy. Třetí odstavec tohoto článku zakládá právo zastupitelstvem územních samosprávných celků vydávat obecně závazné vyhlášky

Hlava osmá: Přechodná a závěrečná ustanovení

- V těchto ustanoveních se objevují dodatečně přijaté ústavní zákony.

12) Lidská práva

Historie lidských práv, důležité deklarace a dokumenty, zápas o lidská práva ve 20. stol.

Lidská práva

- základní lidská práva jsou subjektivní veřejná práva, která jsou v Česku zaručena především ústavní Listinou základních práv a svobod
- základní lidská práva jsou přisuzována **každé** lidské bytosti

Historie lidských práv

- počátky jsou již ve starověku, kdy některé sumérské zákony chrání nejen svobodné muže, ale i ženy, otroky či nevolníky
- další rozvoj práv ovšem především svobodných občanů dochází ve starověkém Řecku (Athény – Solón, Perikles) a Římu (Zákony 12 desek)
- důležitou roli pro další vývoj myšlenky lidských práv sehrálo křesťanství: všichni lidé jsou si před Bohem rovni a každý se bude jednou odpovídat za svůj život před jeho soudem. Základním úkolem panovníka a vládní moci je prosazovat spravedlnost, bez níž se království stává jen „velkou ničemností“ (sv. Augustin)
- prvním dokumentem středověku, který omezuje moc krále ve státě, byla Magna charta libertatum (Velká listina svobod), která vyjmenovává i některá práva poddaných, která měl panovník respektovat
- významným zákonem pro české země byl Kutnohorský náboženský mír (1485), který umožňoval lidem si zvolit, jestli chtějí být katolíci, či kališníci – základ pro svobodu vyznání
- teoretikové, kteří se zabývali lidskými právy a svobodami v novověku byli, Thomas Hobbes, John Locke a Jean Jacques Rousseau („Člověk se rodí svobodný, a přece všude žije v okovech.“)
- v novověku se hodně řešila náboženská otázka, kdy byly vydávány různé toleranční dokumenty jako **Augšpurský náboženský mír** 1555 (netýkal se, ale poddaných „koho země, toho víra“ když panovník katolík, poddaní také katolíci, když panovník protestant, poddaní také protestanti); **Edikt nantský 1598** (tolerance pro protestanty ve Francii) a **Rudolfův majestát** 1609 (nejliberálnější náboženský dokument, do té doby, zaručoval svobodu vyznání v Čechách pro všechny poddané (katolíci, protestanté), platil do 1620)
- Pro lidská práva byly důležití osvícenční filozofové jakými kromě Jeana Jacquese Rousseaua, Voltaire, Denis Diderot – jejichž myšlenky ovlivnili konstituování lidských práv při vzniku USA a během Velké francouzské revoluce
- Deklarace práv člověka občana 1789 a Bill of rights 1791 (USA)
- Lidská práva v USA součástí ústavy, v Evropě součástí ústav až po druhé světové válce
- Všeobecná deklarace lidských práv – nezávazný dokument, schválena valným shromážděním OSN 1948 a přijatana helsinské konferenci 1975 (důsledek vzniku Charty 77 v Československu z důvodu nedodržování závazků ze strany ČSSR)

Listina základních práv a svobod

- součástí Ústavy ČR
- vychází z Všeobecné deklarace roku 1948, z Ústavy ČSR 1920 a z tzv. prosincové ústavy 1867
- Listina je pramenem ústavního práva.
- Zakotvuje práva lidská + občanská + politická + národnostních a etnických menšin + hospodářská, sociální a kulturní + na soudní a jinou právní ochranu.

- Listina základní lidská práva neposkytuje, ale pouze formuluje + dává na vědomí, že jsou a musí být, má-li být stát státem právním. To se netýká celého obsahu Listiny, jelikož ne ve všech člancích nalezneme práva a svobody stejné intenzity
- neposkytuje lidská práva, protože jsou přirozená (dávala by něco, co už má člověk od narození). Tj. hlásí se k přirozenoprávnímu původu lidských práv a svobod (Rousseau)
- vymezuje vztah státní moci k občanovi + stanoví limity výkonu této moci
- je v ní vyjádřen princip rovnosti občanů před zákonem
- princip legality při výkonu státní moci (vymezení pravomocí orgánů státní správy a postupů a prostředků, kterými se při výkonu státní správy musí řídit)

Lidská práva a základní svobody

- právo na život a zdraví je absolutním právem.
- nikdo nesmí být zbaven života. Toto ustanovení však nezahrnuje případy umělého přerušení těhotenství, sebevraždy a dalších případů, kdy se jednání osob nepovažuje za trestné – nutná obrana, krajní nouze. Článek 6 také stanovuje na ústavní rovině nepřijatelnost a nepřijatelnost trestu smrti. Trest smrti byl v Československu zrušen k 1. červenci 1990.
- princip ochrany lidské integrity, nedotknutelnost směřuje proti zásahům ze strany veřejné moci i soukromých subjektů
- základní právo na osobní svobodu, zásada řádného zákonného procesu uvedená v čl. 8 odst. 2 Listiny spočívá v tom, že nikdo nemůže být stíhán jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který zákon stanoví. Procesní podmínky řízení vyjádřené příslušnou právní úpravou respektující ústavní úroveň jsou nepřekročitelnou hranicí vyjadřují snahu demokratické společnosti vykonávat řízení objektivně, spravedlivě a za stejných podmínek
- nikdo nesmí být podroben nuceným pracím nebo službám. Podmínky, kdy lze zásadu omezit, jsou uvedeny v odstavci 2
- každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno
- právo vyjadřovat své názory
- právo vlastnit majetek a přiznává vlastnické právo všem vlastníkům stejný zákonný obsah a ochranu. Listina však nestanoví, že by vlastnické právo bylo absolutně neomezené. K omezení může dojít z důvodů ochrany práv druhých a ochrany obecných zájmů, zejména lidského zdraví, přírody a životního prostředí, při tom však nesmí být vlastnické právo takto omezeno ve větší než přiměřené míře. Článek 11 zaručuje možnost dědění, což není příliš obvyklé. Tato konstrukce je však odpovědí na období komunistického politického monopolu, za něhož bylo navrhováno, aby bylo dědění jako nemravný způsob nabytí majetku bez vlastního přičinění omezeno či nepřípuštěno.
- právo na domovní svobodu
- právo na svobodu pohybu a pobytu
- právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání včetně práva každého změnit své náboženství nebo víru, popřípadě být bez náboženského vyznání. Tato práva mají absolutní charakter v tom smyslu, že nikdo nemůže být podroben takovému opatření, jehož cílem je změna procesu a způsobu myšlení, nikoho nelze nutit, aby změnil svoje myšlení, náboženské vyznání nebo víru. (Jsou v ČR snahy o omezení těchto práv?)

Politická práva

- právo na svobodu projevu, která je jedním z úhelných kamenů demokratického státu
- Petiční právo
- právo shromažďovací, shromáždění je časově omezenou formou sdružení občanů, jejichž rozchodem zaniká.

- volební právo, garantuje jednotlivci účast na politickém a veřejném životě. Předpokladem výkonu takového práva je samotná existence veřejné moci a její organizace, v níž je jednotlivci zajištěna participace.

- právo na odpor, které se vztahuje na celý ústavní řád, právo na odpor je posledním zákonným prostředkem obrany demokracie, s ohledem na své zakotvení je toto právo spíše občanskou povinností. Uplatnění práva na odpor nepočítá s účastí státu, předpokladem je naopak rozklad státních struktur nebo jejich uchvácení antidemokratickými formacemi.

Hospodářská, sociální a kulturní práva

- právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost

- Koaliční právo se vymyká z ostatních práv a jeho úprava vychází ze zásad jako u politických práv, vztahuje se na sdružování zaměstnanců i zaměstnavatelů, věnuje se odborovým organizacím a jejich vztahu ke státu. Pro odborové organizace se nepoužívá systém registrační, ale evidenční. Ministerstvu vnitra, které evidenci vede, nepřísluší zkoumat podání či návrh k evidenci odborové organizace odmítnout.

- právo na stávkou

- právo zaměstnance na spravedlivou odměnu a uspokojivé pracovní podmínky, Listina pak zdůrazňuje ochranu žen, mladistvých a zdravotně postižených

- právo na hmotné zabezpečení ve stáří, při nezpůsobilosti k práci a při ztrátě živitele

- právo na ochranu zdraví a občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon

- Listina garantuje rodičům právo pečovat a vychovávat děti a naopak dětem zajišťuje právo na rodičovskou výchovu a péči. Odstavec pátý zakotvuje právo na státní pomoc a odstavec 6 odkazuje na zákon.

- práva na vzdělání, první rovina je konstrukce, že se právo na vzdělání poskytuje všem, druhá, sociální rovina přiznává občanům právo, které má nepodmíněnou povahu, na bezplatné základní a středoškolské vzdělání. Ačkoliv se v ustanovení hovoří i o bezplatném vzdělání na vysokých školách, nejde zde již o právo nepodmíněné povahy, neboť je naopak podmiňováno vedle schopností občana také možnostmi společnosti.

Právo na soudní a jinou právní ochranu

- právo na spravedlivý proces, judikatura Ústavního soudu vytvořila doktrínu, podle níž je právo na spravedlivý proces komplexně tvořeno celou pátou hlavou Listiny, a zahrnuje tak princip nezávislosti a nestrannosti soudce, právo na zákonného soudce, právo na obhajobu, právo na přiměřenou dobu řízení, presumpci nevinoty, právo na tlumočnicka, právo vyjadřovat se k důkazům a navrhnout je, zákaz retroaktivity, zásadu in dubio pro reo (v pochybnostech ve prospěch obviněného)

- právo odepřít výpověď, pokud by vyvolala nebezpečí trestního stíhání tomu, kdo vypovídá, nebo osobě vypovídajícímu blízké,

- Odepřít výpověď je právo, nikoliv povinnost.

Ustanovení společná

- vymezení toho, co Listina rozumí pod pojmem občan. Ačkoliv hovoří o státním občanství České a Slovenské Federativní Republiky, je nutné ho v současnosti vztahovat ke státním občanům České republiky. Druhý odstavec je všeobecně antidiskriminační ustanovení, které zajišťuje cizincům v zemi rovnoprávnost práv a svobod tam, kde nejsou vázány na státní občanství. Odstavec třetí pak napříč právním řádem ode dne přijetí Listiny chápe v případě základních práva a svobod občana jako každého člověka, pokud práva a svobody nejsou Listinou vázány na státoobčanský statut jednotlivce.

- zavazuje republiku poskytnout „azyl cizincům pronásledovaným za uplatňování politických práv a svobod. Azyl může být odepřen tomu, kdo jednal v rozporu se základními lidskými právy a svobodami.“ Každou žádost o udělení azylu je třeba posuzovat individuálně. Tvrdí-li žadatel, že opustil svou vlast pro odůvodněný strach z pronásledování z důvodu zastávání určitých politických názorů, je zapotřebí, aby byl schopen doložit, že vůbec nějaké politické názory má, že je schopen je formulovat a prezentovat a že se stává proto ve své domovské zemi nepohodlný vládním úřadům nebo jiným vlivným místům, je proto pronásledován, a nebo lze takové pronásledování důvodně očekávat.

- Udělit azyl je možné z důvodu pronásledování, z účelem sloučení rodiny nebo v případě hodného zvláštního zřetele (humanitární azyl).

- Azyl nelze udělit pronásledovanému, u něhož je důvodné podezření, že se dopustil trestního činu proti míru, válečného trestného činu nebo trestného činu proti lidskosti dle mezinárodního práva nebo že se dopustil před podáním žádosti o udělení azylu vážného nepolitického trestného činu nebo je vinen činy, které jsou v rozporu se zásadami a cíli Organizace spojených národů.

- Listina umožňuje omezit soudcům a státním zástupcům právo podnikat a sdružovat se v politických stranách; zaměstnancům státní správy a samosprávy ve funkcích vymezených zákonem též právo na stávku; příslušníkům bezpečnostních sborů a ozbrojených sil též právo petiční, shromažďovací a právo na účast v odborech, pokud souvisí s výkonem služby.

- „Osobám v povoláních, která jsou bezprostředně nezbytná pro ochranu života a zdraví, může zákon omezit právo na stávku.“

Zápas o lidská práva ve 20. Století máme spojené především s totalitními režimy, které tyto základní práva nerespektovaly a postupným rozšiřováním lidských práv nejen na muže, ale i na ženy (Ústava ČSR 1920), v USA rozšíření a dodržování lidských práv i na občany černé pleti (boj Martina Luthera Kinga proti segregaci na černé a bílé). Dnes stojíme opět před snahami o omezení lidských práv **Dokážete uvést nějaký příklad ze současnosti?**